Es de la Librería del Coll.o de la Comp.a de Jhu. de Santiago
ex Dono P. Ferdinandi Vazquez.

1

DISPVTATIONES

P. Rubio

MORALES DE RESTITVTIONE

Ad 2.am 2.æ D. Thomæ quæstione 62.

DISPVTATIO. 1.

De natura, necessitate, præcepto, et Generibus Causis Restitutionis.

SECTIO. 1.

Quid sit Restitutio, et quatenus a solutione, et Satisfactione differat.

Restituere vt D. Thomas definit, citata quæstione art. 1. in Corpore est iterato aliquem statuere in possessionem rei sui domini cum rei sui: Vnde bene concurrunt in Restitutione nempe Dominium, et possessio rei, huius possessionis cessatio, et interruptio, et ad possessionem reversio. Fine Restitutio est actio illa, qua quis debito commutativæ iustitiæ fundato in ea cessatione possessionis, tam quam in titulo alicui Domino rei, qui habet vt rei ejus sit Vendatur ipsum in possessione rei suæ, iterum statuimus. Et quia hæc omnia concurrunt in Venditione pignoris, mutui, precarij, conductionis, locationis, aliisque similibus ideo has omnes actiones Restitutionem appellat D. Thomas cum aliis, quia sive iure sive iniuria res alterius acceptavit per eius Venditionem iterum statuimus Dominum in possessionem rei suæ, quod in has actiones a Restitutione excludas. Videtur enim iuxta communem sensum Restitutionem in ista am aliquam formalem, aut materialem supponere Restitutionem ita definiet Restituere est ex debito iustitiæ commutativæ iterum

aliquem Statuere in possessionem rei, quæ in ipsis ablatæ aut relictæ in quam definitionem concidit la quam tradit D. Lessius lib. 2. de iustitia et iure Cap. 7. num. 44. Restitutio ergo reddito reciperato vel damni illati Compensato: licet enim quando damni Compensatio non fit reddito rei accepta non videatur Dominus in possessionem rei suæ iterato Statu, Statuitur tamen: nam Dominus ante illatum damnum possidebat indemnitatem, quæ per illatum damnum cessaverat, at per damni Compensationem Dominus reuertitur ad suam indemnitatem vel numero eandem, vel in æquivalenti; nec enim Restitutio semper requirit reddito nem ejusdem numero rei, nam licet quando Restitutio fit, et reddi potest, eadem numero reddenda sit; tamen aut non fit, aut reddi non potest Satis fit reddere æquivalens; nam per reditionem æquivalentis Dominus æquivalenter Statuitur in possessionem rei sua.

Atque ex

dicta Restitutio absolutionem pretij pro re empta, quia obligatio solvendi non est ad reddendam rem emptam, quam venditor ante traditionem possidebat, sed ad reddendum diversum per eloquendo; nec enim emptor qui satis facit venditori si reddat eum, sed debet reddere tum nisi solvere non potest; si enim solvendo non sit, debet eum reddere, et ita reditio æquivalenter est solutio pretij, ita obligatio restituendi obligat ad reddendam eandem rem quoad fieri potest: quare in restitutione solum in defectum rei subrogatur aliud æquivalens in solutione vero solum in defectum pretij res pro subrogatur.

Addi secundam Restitutionis, et satisfactionis declarandam notandum Cap. Thomas in 4to dist. 15. quæst. 1. art. 5. quæst. 4. dum in aqualitatis ratio obstricta contingat vel in rebus exterioribus, et actionibus quæ circa easdem versantur vel in interioribus rebus animi; Ubi quidem æqualitatis reparatio solet promitti ma

ge

appellari restitutio et satisfactio; nihilominus licet compensationis qualitates exteriorum rerum proprie restitutio sit non nisi impropriè satisfactio dicitur; satisfactio enim proprii sumpta consistit in separatione ab qualitate passionum interiorum tendit que directe ad placandum animum offensi, et ut praestet quantum sufficit offensus deponat iram iuste iuptam adversus offensorem, ipsique veniam indicat; atque haec separatio qua proprie satisfactio est non nisi impropriè est restitutio.

Atque hinc etiam patet, prout ibidem notat D. Thomas, quod restitutio proprietatis sine satisfactione proprietatis licet detur iram possit et deponat quod ambo simul possint deesse per accidens ab qualitate illa quamque separationem coniungi cum separari, nam qui rem bona fide possessam detecto errore domino reddit proprie restituit sed non satisfacit proprie, cum offensionis causa non praecesserit; qui rem violenter ablatam postea sponte domino restituit quantum sufficit ad placandum offensum, et ut deponat offensionem hanc tenet animo commemoratio contumeliae atque quin restituat iniquitatis facti et iniquae dominij rem ablatam spontaneam iniquam iustam et clausam restitutio differat. Quod si semper rem ablatam reddat, simul que exhibeat sumptionem sufficientem ut offensum sibi conciliet restitutio proprie et satisfacit.

Praecipua differentia inter restitutionem, et satisfactionem sancte accepta est quam tradit D. Thom. quaest 62 dicit. art 4, quod minimum restitutio totaliter in favorem, et bonum creditoris; satisfactio vero praecipue et magis dicitur et instituta in favorem debitoris; nam restitutio vt ad finem tendit ne continuetur in domino privata illa possessione, quae expoliatus est; ac proinde tollit inaequalitatem praecise quatenus nocentem creditori, et ad id privat restituentem illo bono per quod restitutionem facit vtique alterius lucrum respectus quae omnia ordinantur

ad bonum cuius cuiusq; restitutio: at satisfactio directe tendit tanquam ad finem vt mereatur tanquam premium reconciliationem pro ea ne offensa, et veniam delicti petendi, et vt offensorem liberet a pena et vindicta, quam debebat meruisse, nam offensa licet post se nullum aliud offensionis monumentum relinquat, solet tamen memoriam tale offensum adeo tare, et vindictam iustam, et indignationem contra offensorem, et huic effectui vindicta directe satisfacit per vindictam: at sicut vindicta iram, ampta animum placat offensi, inclinatque vt ab ulteriori pena infligenda desistat, sic satisfactio exhibita propter offensam, solent animum offensum placare, et inclinare ad donationem pene, ne inde deacriora mala patiatur offensa: satisfactio igitur privat offensum quodam bono diuitijs, fide bono, nempe vindicta, et liberat offensorem a malo pene, affertque ijs bonum reconciliationis et placationis offensi; propterea quod pro cedit in bonum offensoris.

Hinc oritur alia differentia: quam restitutione oblata, cessat ius creditoris cum, cui damnum quantum ex parte debitoris quia per restitutionem oblatam damnum quod intulit efficaciter nihil ei prodire; et ideo si creditor oblatam restitutionem acceptare nouerit, inde que emergant noua incommoda ea debet sibi imputare. Secus vero in satisfactione; nondum prestita quam satisfactionis licet equalis cessat ius offensi, nam cum offensus acquisierit per iniuriam ius ad vindictam, non tenetur absolute ac cceptare satisfactionem oblatam, licet equalem: sicut qui ius habet ad rem, quam possidet non tenetur cedere iuri suo licet offerat pretium sibi rem ipsam non offerat: locatarius sicut nullus tenetur vendere rem suam absolute, sit tamen vendere illi tenetur iuxta pretium conuentum, quin amplius possit exigere, ita licet offensus absolute non teneatur admittere satisfactionem, sed possit iuxta vindictam ingere, sit tamen loco vindicte satisfactionem vellet debet se contentu

so

Satisfactione aequali rigorose sibi conuenire, quin possit amplissimam
conferre. Hac ratione docent non pauci Theologi Satisfactionem Xpti
fuisse Expleto rigore iustitiæ, licet Deum non obligauerit ad sui acceptationem; quia licet Deus non teneretur ipsam absolute acceptare, quia
non tenebatur cedere iuri vindicte quod ex peccato in hominis acquisierat; tenetur tamen ex suppositione quod Satisfactionem voluit; in
eum vellet Satisfactionem teneatur esse contentus tanta quanta a
Xpto exhibita et oblata et pro peccatis hominum.

Hæc consonant his
aliæ differentiæ quas ad hibet Lessius ubi supra num° 48. 1ª Satisfactio respicit personam, quæ præstat quod Satisfit et Vindicatur ex gravitate offensoris, et Vindex tam bene meretur apud offensum
quantum est male meritus per iniuriam: Restitutio respicit rem, quam
ipsam reddit vel æquivalens: Unde ad æqualitatem Satisfactionis attenditur dignitas personæ offensæ et Satisfacientis; ad æqualitatem Restitutionis res ipsa attenditur, non persona. 2ª Satisfactio
proprie et primaria vel honore violato, licet nullum damnum illatum sit, ut in iniuriis notis Contra Deum: Restitutio vbi damnum
illatum, vel re alterius acceptatur. 3ª Satisfactio est etiam pro damno irreparabili; Restitutio solum pro reparabili. Sect 2 Quatenus

SECTIO. 2.

Quatenus Restitutio sit necessaria Ad obtinendam salutem.

Assertio 1ª Restitutio est ad salutem maxia necessitate præcepti. Ita pas-
sim Scriptura proponit. Ezechiel 33 Si impius egerit pœnitentiam
a peccato suo fecerit que iustitiam, et iudicium, et pignus Restituerit rapi-
nam que reddiderit, nec fecerit quid quam iniustum vita vivet, et non
morietur. Tobiæ 2. Vidite ne sub fastu vestræ Cedæ quem Tobiæ domi

Valantem audiebat) Reddite cum Domini, ruy quia non licuit obijcere dare Cæsari tributum, quidquam aut tuinjcere. Et Matthæi 27 Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. Ortat g° tam necessaria mihi ad Salutem debita soluere, et Vsuras ablata, aceyt nazarum nihil aggere inuyte, et Vedere Deo obsequia debita: quæ omnia Vtinent necessitata tempreceptis.

Ratio assertionis est: quia Ostat præceptum naturalis et Diuinum seruandi æqualitatem iustitiæ, cuius quæ observantia est necessaria ad Salutem; at non est accipiendo Vna alienam inuito Domino, aut ipsam detinendo cum dom no Domini Violatur la æqualitas iustitiæ, ita et Vtem alienam detinendo, aut non soluendo damnum illatum: g° est necessarium ad Salutem Vtem Domino Vedere et damnum Vsurare, quando ad Vtem non aufert, nec infert damnum.

Obstat illud Lucæ 11 Quod diuitis est Vsurum plenum et Vagina, et iniqui tate= Vsurum tamen quod diuites habent date elemosinam, et omnia munda sunt Vobis: g° ad Vardis mundandas sufficit elemosinam cum sua Vsuris alienis ablatis: quem Vsurum tenuere nonnulli Sacerdotes Præcorum, qui loco Vsurarum imponebant pœnitentibus ones faciendi pijs elemosinam. Rursus Vetentio Vi alienæ nequit emperatum nisi Domini sub Vatione bilitet inuitus: ecteta inuitus esse non potest, nam Sum Veclam Vationem Vnusquisque debet bona sua temporalia portabere immunita pro primo a peccato, et potius Vellet debet temporalium iactura, quam spiritualium Vt possimus peccet. g° Vetentio alieni nunquam est peccatum: g° nec Vsurarum est necessaria Epræcepto.

Respondeo Cum D. Valentia tom 3 disp 9 quæst 6 punto 2, Vbi pro posita assertionum doctrina fidei catam, illa Vsurarum Verba potius Supponere obligationem Vsurandi; Vtenim Vectet art Erasmus ad illum locum. Qui iubebus dare ijs quibus nihil debet, multo magis iubetur Vedere si quid alicui debet: Solum g° significant callidos

Ole

decemendam ephij quam nobij sunt, seu exproprijs factam exceptionem
dej possitionem ad impetrandam munditiam cordis, peccatorum que
veniam, et ad adimplendam obligationem restitutionij. Ad Vltimum.
Hullet tenetur bonij sui temporalibus anteponere immunitatem spiritu
alem proximi, nisi iste sit in gravi aut extrema necessitate constitutus
vtra tura illa bonorum sit proxima moraliter necessaria ad vitandum
peccatum: in quam autem ponere ex Vi acceptor non est. Simplex Constitutus
in Conjecturalij Statu; sicum Restitucre potest facili potest peccatum evi
tare Restituendo; alioqui si ne proximus peccare Retinendo debeat bo
nis cadere ruinosa, etiam nupeccare cogitando; atque ita nunquam
tā accepto bonorum temporalium est peccatum.

Vnde impugnatur limitatio Sotj assentiens cum cui cura animarum bonj spiritualij alterius, debere cedere curanti, nealter vtrique Retinendo peccet. Idemm
est falsum. Tum quia alioqui nunquam in subditj esset obligatio
Restituendi superioribus bona ipsij ablata; tum quia nec tā ipsij auferre
bona esset peccatum in subditj.

Assertio 2ª. Restitutio non est nec
saria ad salutem necessitate medij. Hanc assertionem simul cum pre
cedenti exprimit Sedicet Augustinus, qui Allacij domo Scribens. quo
dam, et seruatj poenam capere si Velaparet, etsi propter quod Sedet
Commissum est pondere etra Ryponder. Spinum hominum penas com
mutare cui poenitendi medicina omnino non prodest; sicum Vera ali
ena proxis quam peccatum est. Cum Vedi potest non Vedituo, non agit tua pe
nitentia sed proximi etica; si autem vera acitas agitur non Vemittetur peccatum, nisi
Restituatur ablatum, sed vt dixit cum Restituj potest; plexum quo enim quis cui
fert amittet, necaliud habet unde Restituat: huic certe non parcemus dicere
Vedde quo dabstulisti, nisi cum habere credimus et negare.

Ratio assertio
nis est. quia nulla ratum necessitate medij ad salutem est. Cui omnino

etiam inculpabilis damnationem etiam aeternam afferre potest, quod quae non est praecise necessarium ad vitandum novum peccatum: sic Baptismus existenti in originali, et poenitentia praevia post baptismum lapsis sunt necessaria ad salutem necessitate medii, dum fieri possit. Unde omissio necessaria in culpabili baptismi et poenitentiae damnetur; sed immixtum in culpate baptismum non requisitat, et tripostorave peccatum habeat solam attritionem cum proposito confitendi, laetetur sine copia confitendi, tunc enim omissio baptismi, et confessionis licet in culpabilis in culpabilis afferet damnationem: at omissio inculpabilis restitutionis damnationem aeternam afferre non potest, cum sola omissio culpabilis ejus vel veram poenitentiam in pectore possit: solum est necessaria restitutio quando sit usui potest, obvitandum novum peccatum retentionis injustae, et non ante restitute medii.

Unde coram quodam Curato Italo credentis animas detinuit in purgatorio donec debita quae defuncti contraxere restituantur, et sol vantur ab haeredibus. Idem imo est falsum, nam si defuncti restitui omnino omitti sine culpa, aut si aliquando fuit in mora culpabili tamen morali tempore facit quantum potuit mandando et hoc propriis bonis debita solvantur et restituantur ablata, atque in gratia decessit et hoc ponitur quando anima in purgatorio ponitur) sub exactione purgatorio. Salutem quae consequetur statim ac restatum culparum plene persolvit, licet haeredum culpa nunquam fiat restituto.

Quaeritur tamen potest an restituto facta per haeredes defuncti conferat ad remissionem poenae purgatorij, ita utet poene diuturnior si restituto non fiat. Certum videtur saltem occasionaliter et remote tribuit modi prodesse. 1° si per quem restitutionem applicet defuncto satisfactionem cuius operis. 2° si restitutionem expectatae commiseratione ergo animam defuncti, quia haec commiseratione efficitur ut pretatur est. 3. Quatenus illi quibus restitutio fit, aut ligata solvuntur, moveri ac occasionem solent ad orandum

dum

dum, et Satisfaciendum pro defuncto. Supra 2° difficultate, an restitutio ipsa prosit defuncto ad remissionem pœnæ.

Negat Belarmi-
nus lib 2 de Purgatorio Cap 16. quia restitutio non est opus satisfactorium neque eleemosina, quæ sit ex propriis, cum satisfactio sit debeat opus bonum pœnale et restitutio potius sit cessatio a peccato. Fateor vera esse nulla, quia licet restitutio sit cessatio a peccato; non tamen est simpliciter cessatio, sed quandoque est opus bonum elicitum, et imperatum ad vitandum peccatum: cum omne opus bonum pœnale sit satisfactorium negari id non debet restitutioni, licet sit ad vitandum peccatum necessaria alioqui nullum opus præceptum esset satisfactorium, utpote necessarium ad præcavendum peccatum: licet restitutio non sit tam satisfactoria ac eleemosina facta ex bonis propriis, sint plerique tamen satisfactorij.

Negat item Soto et Navarra: quia alioqui obligationem hæredis omittentis, aut differentis restitutionem diuitis in purgatorio pateretur defunctus. Id tamen non sequitur; nam defuncti obligationem hæredis patiuntur solum occasionaliter, quatenus hæres omittit medium quo defuncti animi liberandi erant a pœna, tamen ea pœna diuturniori non illigantur obligatione hæredis, sed propria propria defuncti quarum plenam satisfactionem non dederat, sicut si defuncti mandasset prosequi sacrificia, et missas hæc ne fecit non fecerit.

Negat quoque P. Suarez disp 46 dec 4 sect 8 tam restitutionem quam alia pia opera, quæ defuncti exequenda mandauit, prodesse, cum fiunt, ad remissionem pœnæ. 1° quia defuncti ex equi mandauerit, cum fiunt, non sunt tam opera propria animæ nec actiones humanæ respectu defuncti, cum nam non sint in eius potestatem. 2° quia ob hanc causam defecti pecunia o pera non meretur sed tolum meritum ex Voluntate, qua alia pia

mandavit. 3. quia ab hoc quis defunctus mandaret Vtalij proprios hæredes, aut ex asarum, per hæc opera Satisfacere, licet exequutores non applicarent propria Satisfactionem. 4. Quia ab hoc quis Summus Pontifex amaram Vtremoratificet, si patea vigentes dolores patiatur, quos non prævidit per dolores illos sine nova Voluntate Satisfaciat: imo licet dolorum acerbitate maneret Rationis privatus, quia tª Voluntas Bibendi potionem assertum dolores illos sufficienter operatur Satisfaciat, si tamen in defuncto sufficiat antiqua illa Voluntas. Ad tertium quia defuncti Satisfaciat etiam si Vsitatio aut eleemosinæ quæ fieri mandavit, fiant sine actione hæredis; similiter hæres et negligens in adimplenda Voluntate testatoris, et is aliquem Vsitatio eleemosina, vel legatum petatur, sibi accipiat sine actione aut Voluntate hæredis; nam actio, et Voluntas hæredis ad Satisfactionem defuncti nihil confert, sed solum exequtio eorum operum.

Dicendum tamen cum D. Thoma in 4to dist. 45 quæst. 2 art. quæst. 2, omnia opera bona quæ defuncti ex bonis propriis fieri mandavit, prius prodesse ad remissionem pœnæ cum fiunt, etiam si tunc hæres sit in peccato, etsi defuncto non applicet ea opera. Dicendum ne videatur sensisse de solum ad hunc finem vel in quantum prælegata, vt sicut liberantur a purgatorio: confirmantque Revelationes animarum sæpe apparentium, et iubentium vt debita solvantur, et adimpleantur legata; hoc enim suppone exequtionem illorum operum illis prodesse ad remissionem pœnarum: et S. Brigitta lib. 6 Revelationum cap. 66 affirmat animas in purgatorio detineri donec Vsitationes ablata, quod aliter non potest intelligi, nisi quatenus pœna est longior si Vsitatio non fiat.

Ratio est quoniam defuncti ex bonis propriis fieri mandavit hæredi non tantum actionis hæredi exequutis, quam defuncti mandantis: hæres enim est causa pure instrumentalis, defuncti

Vero

vero causa principalis motalis earum actionum: qua ratione Domi
nus per eleemosinam factam omissionis servi satisfacit, licet servus
cum risu Domini coequitus in peccatorit, quia servus est meorum
instrumentum, et Dominus principalis causa huius eleemosinae; adeo
que sufficit quod Dominus in gratia sit quando servet et eleemosina
coequitoni mandatus. Omnes igitur illae actiones horedis, utpote
ortae ex voluntate, quam habuit defuncti, cum adhuc viveret viator
ipsi prosunt ad satisfactionem; cum sit earum omnium principi
alis causa; non tamen prosunt ad meritum; nam meritum
totum ex in voluntate praeterita, cum non cadat in actione ex
teriori, seu satisfactio, quae excepta omnes ex actionibus hypotheticae
huius aut cuius. Unde patet solutio ad 1um et 2um.

Ad 3um. Defuncti

quoad ea opera quae non ex propria fini vellet, non tam iuvat quam
nocat: Unde ille solum qui nocumentum etiam est causa prin
cipalis eorum operum, ut non instrumentum defuncti, adhaque ei
non prodesse, nisi alia praeterea satisfactionem applicaret. Ad
4um. Siremens pro nomen amaram doloris illius, quem non praevidit
potius sunt naturales passiones, quam voluntariae gaudia, cum nulla
ratione adhuc in causa sint voluntati, seu ut dupliciter ad de
functo mandatis. Ad 5um quicunque iuste coequitur voluntati
defuncti fiant opera ab eo mandata ipsi prosunt; nam in restitu
tionem fini mandat licet vellet fieri per haeredes, vult tamen ut
hi restituantur, a quocumque alio legitimum potestatem habente
fiat: ideo quae in haereda venerante Iudex ecclesiasticus facit ablata restitui
et pia legata solvi, haec omnia defuncto prodesunt, quia semper est
omnium principalis causa.

Ex his Conclusitur haeredes, qui nec restitu
tionem faciunt, nec pro eo deputata peccare non solum in fidelitate
contra defunctos, et in iustitia contra creditores, et legatarios, sed

etiam in ipsa Contra ejus defunctos, cum sua mora sit illi ejus locus longior detentionis impurgatorio; quod est in fine impugnamentum = Sect 3a In præceptum restitutionis sit affirmativum an negativum.

SECTIO 3.

An præceptum restitutionis sit affirmativum? an negativum?

Affirmativum esse docent Caietanus, Soto, Valentia, Lessius, et plures alij. 1° Quia præcipit actum positivum determinatum circa certum objectum quam præcipit non simpliciter, sed proprium commutativæ justitiæ. 2° Quia præcepta negativa obligant semper et pro semper; non sic præceptum restitutionis; quando quis in magna necessitate quis alterius bona, et quando non opus alteri, adhuc non tenetur restituere statim mutatis, sed quamtum mox alteri. 3. Quia sicut præceptum negativum, 8° modica vitenda venialiter peccatum est, cum non differat ab venialitate continuata modica, quæ semper peccatum est. 4. Quia retinere rem alienam non est actio sed negatio: qui enim alienum librum domi retinet nihil agit, sed quidem non abstinet sed non cum retinet: 8° præceptum restitutionis quod præcipit non retentionem venialem, præcipit negationem certam, ac eo quod positivum actum. 9. Quia præceptum pœnitentiæ et satisfactionis pro peccatis affirmativum et aliquando statim post commissum peccatum obligans quod est falsum: præceptum autem satisfactionis pro injuriis Divinis similiter est præceptum restitutionis pro humanis.

Demum quia finis restitutionis non est quod possit restituens bonis quæ habet, sed quod Deo non continuetur privatio illa bonorum quibus caret, et quæ habeat debet

bat

bat; nam vt ait D. Thomas in præsenti art 6 ad 4m. Restitutio non ordinatur principaliter ad hoc vt ille qui plus habet quam debet habere desinat, sed ad hoc vt illi qui minus habet suppleatur: Tenetur ergo restituere ad auferendam a Domino eam priuationem secundum quam minus habet quam habere debet: ergo ad actum positiuum tendit restituere Dominum in possessione suorum bonorum, licet actus ille annexum sibi habeat, quod restituens seipsum bono, quæ iniuste accepit.

Hinc alij præceptum restituendi mixtum ex positiuo et negatiuo esse volunt, quasi aliquid de vtroque participet quia in restitutione intervenit exportatio rem priuari iniuste retentæ, quod negatiuum est, et Dominum in suum suarum possessione constituit quod est positiuum.

Respondeo cum D. Thoma in præsenti art 4 ad 4m Molina, Vazquez, Lugo Decastillo, et alij præceptum restituendi esse negatiuum, Continere quæ aut reduci ad præceptum non auferendi alienum, licet secundum finem aut sonum verborum positiuum esse videatur; nam vt D. Thomas docet 2a 2æ quæst 62 art 5 ad 3m detinere id quod alterius detinetur eandem rationem habet cum acceptione iniusta, et vt ait Innocentius Papa sæpe de restitutione expoliatorum non multum interest quoad forum animæ iniuste detinere, ac iniuste auferre alienum: Præceptum ergo non detinendi alienum continetur in præcepto non auferendi, istique eadem materia vtuntur: at præceptum restituendi est præceptum non detinendi alienum: hoc enim est quod obligationem restituendi inducit, præcipitque restitutionem præcise vt necessariam ad non continuandam læsionem iniustam ex retentione rei alienæ: ergo præceptum restituendi negatiuum.

Ratio est quia retentio rei alienæ est moraliter eadem ablatio continuata, quandiu enim quis retinet rem alienam

peruẽde exꝓa Dominum Vei schabet, acn̄ Contínuo auffexet: ꝙ h̄
aut præceptum non auferendi ẽt negatiuum, ita et præceptum non deh̄
nendi: hoc autem præceptum licet negatiuum potẽt inducere obligã
tionem aliquã actionẽ determinatã, quando necessariã ẽt ad cuius
observantiam; idem nõ semper contingit in præceptis negatiuis; Nam
ex præcepto non occidendi potẽt quis obligãri ad defendendi vitam
centem, et minus tandi ictum extremum ad ingressum cuiusp̃ communem
priuatum sinon possit, occidere, et ex præcepto non furandi obligãri ad
obligãri ad restituendi occasionem proximam; at præceptum Visitã
endi non obligat ad actionem positiuam debitam, nisi quando ea
necessaria ẽt ne Continuetur iniusta Detentio; non ẽt autem sem
per actio necessaria.

Atque hinc Viarum quia de Visitatione præcepti
affirmativi ẽt Vtei sexti sexti, aut cui obligãri cessare non potẽt
absque aliqua actione cui qui per illud obligatur, qualis non ẽt
præceptum Visitandi, quia obligãri Visitandi Non alienam
cessat eadem Vel ad Dominum vtrumque Vel unte: potẽt autem
ad Dominum Vel ire peractionem cui dam Domini, aut cui
libet alterius; nihil minus Vinum pere, aut peralium Empe
ret, imo et per Vinum ipsam, Vtri Vi ablata sit Vestis, aut animal
quæ ad domum Domini Vel absentia mihi nomine ad ente aut Vo
lente aqua pervenit peralium Coquilleri: Vnde necessitas actionis
propriæ Visitantis, potiùs ẽt ex natura ipsa Vestium, quæ pere ad Domi
num ire non possunt, quam ex natura præcepti: ita ꝙ præceptum
illud negatiuum, Siquidem actionem vel nullam pure Requirit, Vel
solum vtrum pedibus actionis Detentiuæ.

Vnde Ly̆ pondetur ad 1m̄

Præceptum Visitandi solum indicit præcipere actum positiuum
Visitantis idque peraccidens quando necessarium ẽt, ne Continuetur
actio Detentionis iniustæ; dicere enim solum prohibet Detentionem

ac

abieni; et hinc præcepto talis fit, autem obligatio restitutionis quo cumque modo ex ad Dominum reversatur: Unde restitutio semper est materia justitiæ, non tamen semper est actus justi, nisi quando fit per actionem, et voluntatem debitoris. Ad 2um. Præceptum restitutionis obligat pro semper ut præceptum est; nongtantum præceptum non detinendi unquam alienum, sed nunquam detinendi Domino valens habilitas vivus: quatis autem debitor aut impotens ex restitutione aut obiectas causas restitutionem differt, creditor non ex tunc valens habilitas, cum debitor non sit in mora culpabili; sicut nec invitus valens habilitas est in retentione modica sicuti non periculo dubitamus.

Unde patet ad 3um. Nam retentio per modicum tempus cum animo statim reddendi peccatum non est, siomnis offensa Domini et periculum damni abest ~~damni abest~~, sed nec acceptio facta cum animo positivo statim reddendi; sicut ablatio, aut retentio fiant sine animo positivo reddendi restitutionis festinæ, tunc enim obligatum Retentionis maioris unaque est peccatum. Unde obiter Collegæ cum Cardinali Lugo disp 7 dubit. citat ex num 22, quod si furtum amnepam habeat Censuram, aut vesexvalentem primi vix Utramque qui rem alienam auferat animo retinendi, aut sine animo reddendi statim, licet statim mutet voluntatem et restituat ablatum, qualiter grave nomen Domino Creatur sua per modicum illud tempus, grave tamen est Culpa Culpa culpæ amittendi, aut non recuperandi; quod periculum adest quando sine animo positivo reddendi statim restituit Contractatur quare ablatio rei sine animo reddendi est nocumentum grave et quasi effective in re sui, quia grave damnum patitur, qui privatur re sua et potentia recuperandi, omittitur quæ impedimento non recuperandi.

Ad 4um Quidlibet alienum agit saltem moraliter, quatenus
etquoad nocumentum Domini, etquoad Romipsam peccandi Vetine
re a Deo continuo auferre; Retentio enim ab acceptione solum di
fferre videtur sicut a productio a conservatione. Ad 5um praeceptum
satisfactionis pro miseriis Divinis non est adaequandum abmiseria
nam cessante peccato adhuc esset nisi non continuatae miseriae
Cum nullum perseveret malum Dei: imponit 5o praeceptum satis
factionis obligationem Cohibendi obsequium, quo peccatorum ibi
net Deo eorum bona adaequonendam iram et fastidium vindi
cte, adeoque pro tempus est: at praeceptum restitutionis dicere so
lum est adaequandum a continuatione laesionis injustae, et actionem
praecipit praecise ut necessariam ad eam cessationem, adeoque ut
impediamus solum alterius actionis detentionis injustae. Ad ul
timum. Restitutio tendit quidem ut finem in bonum creditoris
sed praeceptum ipsius praecipit solum medium ad eum finem, que
terus praecipit non retentionem, seu potius retentionem alienis prohi
bet: sic injusta vitandi ut finem, quod unus quisque habeat quod
suum est, et ad hunc finem prohibet negativo praecepto auferre alienum
Sect 4 de Generalibus Causis obligationis Restituendi

SECTIO. 4.

De Generalibus causis obligationis Restitutionis.

Omnis obligatio restituendi nascitur altera ex duabus causis; 1o
enim nascitur ex re accepta etiam inculpabiliter, namque remanet
nam acquirit etiam bona fide credens esse suam, et quocumque
modo res alterius rebus suis accessit, atque adeo potestatem
dominii, tenetur illam Domino restituere, quandocumque alienam

esse

esse deprehendit, nam Rex semper pro Domino suo clamat. Quas ejther per acceptione iniusta, subqua comprehenduntur non solum Rapina et fustum, sed quecumque damna inquacumque materia illata, nam qui damnum alteri infert aliquid abeo aufert et hoc ablatio reputatur moraliter accepto.

Duas aliqs huius obligationis Radices adducunt aliqui; legem nimirum ad quam Reductibiles sententia Iudicis, et propriam Voluntatem ex qua omnis contractus trahit vim obligandi; et tant enim leges Civiles obligantes ad reparandum damnum inculpabiliter datum per seruos, et animalia: et hec obligatio nec Rapina accepta sin dat. cum Rex non expetat. Rem per acceptione iniusta, cum nulla intercedente culpa praecesserit Domini seruorum aut animalium nocentium. Similiter ex Contracte depositi, commodati, locati, et mutui oritur obligatio restitutionis que ad duas nuper assignatas Radices reduci nequit, in mutuo praesertim quia mutuatum non debetur ex re accepta, cum saepe non extet; nec ex acceptione iniusta cum mutuatarius possit inculpabiliter rem sibi mutuo datam distrahere: ex lege ergo et Contracte potest oriri restitutionis obligatio.

Respondeo reparationem damni inculpabiliter dati per seruos aut animalia non tam esse restitutionem, quam deputationem, aut adductionem rei per tinentis ad unum factam insaorum, et ejus alterius personam publicam propter bonum commune consistens in solicitudine scrupulorum, et remissum in negligentem ne Rapinae noceant alijs: Unde ea qualiscumque obligatio ex illis legibus orta reductive pertinet ad acceptionem iniustam, quatenus Dominus seruorum, aut animalium nocentium innocens ne theologice, sibi tamen reputatur culpabilis, quatenus presumitur non adhibuisse debitam diligentiam in continendis rebus suis nenocentes alteris. Similiter obligatio ex Contracte saepe est ad solam solutionem, et reddi-

tónem, et non ad restitutionem stricte talem, veluti quando tenetur ex stipulatione, aut emptione, et etiam in mutuo, quod non tam restituitur quam solvitur, aut reddithur, quia mutuo non erat ad reddendam rem eandem, sed similem: et in his quibus vero contractibus inquibus propius ad restitutionem accedit, obligatio reddendi ad rem acceptam, vel ad acceptionem inuitam facile revocatur: nam si deponentem (id est alium) potest debet restituere quando ne vel acceptae, siperijt sine deposito culpa nulla est obligatio reddendi: si vero aliqua culpa intercesserit, tunc quidem ratione obligationis restituendi, sed ex inuita dominicatione.

Quod si ex re acceptata etiam inculpabiliter oriatur obligatio restituendi, patet: quia possessor rei alienae non tenetur in nullam in tulerit, plus habet quam suum vellus posse mini, et dominus tantundem mini habet quam suum: si autem quae suum unicuique tribuit obligat ut restituatur, utrique nullus habeat plus, aut minus quam suum. Quod ex inuita acceptione etiam oriatur, non minus patet, quia est iniquum quod quis patiatur factura in bonis suis praecise ob iniquitatem alterius, prout patere ex his ratione depto inuita inducere obligationem restituendi, et reparandi illatum damnum: liberare quis ex inuita agentem a reo onere, et a cura quibus ipse gravari in nocentia patientem, quod esset iniquum.

Quod vero nulla sit obligatio restituendi, nisi aliqua ex his duabus causis saltem praecindendo a contractu probatur: quia nullam minui amplius est necesse est, ut velomnia sua bona possideat, vel omnia, aut aliquam eorum partem ita amiserit ut quod nullum potentiae nec in se, nec in aliquo utili ipsorum effectu, si omnia sua bona possideat restituendi locus non detur: si non habet omnia, idque sine culpa alterius, nisi forte sua, quod minus habeat quam habebat sibi imputare debet sicuti causa bona praecesserint, vel Deo, vel causis naturalibus, aut ex ipso

nitz

nitij: nullus autem tenetur ex ujsta reparare dannum alterij quod vel sola Domini culpa vel sola Diuine Voluntatis dispositione accidit, nulla intervenjente causa libera vel libera; cum Deus neminem obligit ad reparandum cum proprio damnum dannum quod alteri accidit solaj sue culpa vel Dei dispositione per causas naturales. Quod dj propter rationem bonorum soli Deo aut Domino Voluntariam Domineq adeptorum aquisitorum sed ja tus, tunc adest obligatio ex sub ueniendi ex Charitate aut misericordia, sed per se de ea nihil habuisset ab initio omnis obligatio restitutionis ad rem acceptam et injuste acceptionem satisfaciendi sect 9 de fide inter obligationem ortam ex recepta et eam que nascitur ex injusta acceptione = Vbi an lex prescriptionis Valeat pro foro conscientiæ, Vbi multa de prescriptione traduntur.

SECTIO. 9.

Differentia inter obligationem ortam ex recepta, et eam quæ nascitur ex injusta acceptione = Vbi an lex præscriptionis Valeat pro foro conscientiæ: et multa de prescriptione traduntur.

Differentia sunt valde notandæ. Primum qui rem alienam injuste accepit tenetur rem totam, cum ipsum cum Valorem Domino restituere etiam si res illa non ipsi, sed alteri perijsset, et ita ex ejit. Vt nullum ei effectum per se rem illam possessori injusto post se relinquat, sed ex plendo solum cum libidini et malæ voluntati inservierit. Cujus rationes sunt. 1. Quia iniquitas solum debet nocere iniquo agenti non vero alteri patienti. 2. Quia injuste consumpsit rem alienam sciens et Volens ea usus ej tanquam propria: Vnde justitia postulat quod passus injuriam utatur rem ablatam tanquam propria, eaque

boni, proprijs ipsius annumeretur, vtita vt alterius sit subiecta facultati damnificati, sicut vt ipsius fuit subiecta facultati inuitantis. 3. Iam qui tenetur non ferre damnum tenetur etiam non apponere causam damni, et minus tollere impedimentum quo minus aliquis effectu quantum potest: Qui vero causam damni adhibuit minus potest illam causam impedire a suo effectu compensando damnum illud, et ita praestando ne damnificatus damnum vltra patiatur.

Qui vero ad vsitationem solum tenetur et vsumfructum tandiu solum obtinet quandiu vt aliquid ipsum est tale, vtenim ipsa forma alitica, vel in aliquo ipsius effectu vtili, quo possessor facto sit ditior; nam qui rem alienam bona fide consumit, non debet restituere nisi tantum, quo ipsa consumptione vtilitas sit facta, quo rem consumens facto sit locupletior, nec impensas alioquin faciendas et propriis, quia nullus debet cadere iuram et patrimonij propriis sine sua culpa, et consensu saltem implicito, patereturne autem si pereunte, vel abeunte re aliena quam illam inde vtilitatem percepit, debeat rem suam in beneficium alterius substituere: Dominus Vti seu amittit bona fide consumpta quia vtilem effectum velit quaerit, sumptum re alioquin faciendum supplevisse pro inde se habere debet acsi vsufructus, et ita naturali accessoria causa perijsset, nullo vtilitate effecto vtili.

Quod si re aliena bona fide durante consumpta aliquem effectum perseutilem post huiusmodi consumptionem velit quat, hunc debet restituere vel secundum totum eius valorem, sit oky et, vel secundum eam vtilitatem quam consumenti peperit. Ratio huius dictionis ex clara; quia bonum illud quo bona fide possessor fit locupletior ex consumptione rei alienae quam in propria usus et vtilitatem convertit, est fructus illius rei; Supponitur enim nonesse fructum in dy

fine

tacè possessorij: quam admodum & qui possidet alienum prædium
veritate compacta debet restituere non solum prædium nondum pre-
scriptum, sed etiam omnes eius fructus nondum prescriptos, ita non solum
debet restituere Domino rei alienæ quando petat sed restituere etiam debet
omnes eius fructus, quos non indubitatè, sed rei consumptæ pepen-
derit; quia æquitas postulat, neminem cum alieno detrimento locupletari.

Similiter
si rei consumptæ rei alienæ ex causa facti aliquis consumeret propriam alio
quin consumendam mihi ad fuisset alienæ restituere tenetur Valorem
rei propriæ, quæ consumenda erat dum modo rei propriæ Valor non ex-
cedat Valorem alienæ; nam hoc excedit solum est restituendum usque
ad Valorem rei alienæ consumptæ; vero rei propriæ quæ consumenda
erat minoris sit Valoris quam rei alienæ consumptæ, tunc solum resti-
tuendum est usque ad Valorem rei propriæ non vero ex eius alienæ
superabundantiam. Et possidet quis rem alienam, tamque alteri donat
donatarius aliam si illam non haberet tunc vel ex donatarius ali-
am prætiosiorem, et hic non tenetur restituere usque ad Valorem rei
quam donasset, sed usque ad Valorem rei quam donavit. Vel ex eo do-
natarius aliam minoris prætij; et tunc debet restituere usque ad Valorem
rei, quam donasset et non usque ad Valorem rei quam donavit. Ratio
est quia quando res aliena donata minoris est Valoris, quam pro
prià donanda licet occasione eius donatarius evitaverit donatorem
rei sumptus faciendos tamen non diripit ex re alienæ usque ad
eorum valorem, quia nulla ratio est locupletari secundum
suum valorem: quando vero res aliena est maioris prætij tunc do-
natus ex re alienæ solum ditescit ad mensuram propriæ, quam so
lam erat donaturus. Ideo P. Molina disp. 718 docuit, et recte
num. 2. bene notat communiter ita tam regulam Possessor bonæ fidei
solum tenetur restituere rem existentem vel quantum eius causa fac
tus est ditior, ita intelligendam, ut solum teneatur restituere quan

tum facty ytdihór non quidem totum sed solum illud vsque ad valorem rei quam bona fide dy tzapit.

Hanc communem Regulam limitant Barey Salon, Ledesma, Joanny de Medina, et alij, dicunt enim quod si res alicna sit vsui consumptibilis, atque ex ea quantitatem quis bona fide acceperit, quatenus pretium eiusdem speciei, qualitatis, et bonitatis sufficiat inter rei tantum, et tritici, vinum pecuniá, et hijs similia nonteneatur possessor bonæ fidei restituere, licet eius rei consumptione facty sit ditior, si res aquo illa accepit facty non sit impotens restituere: tenetur tamen alteri impotens facty ex. Ratio est. Quia furi in rebus usui consumptibilibus non tenetur reddere eandem rem numero quam abstulit, sed similem aliam eiusdem valoris, et bonitatis: at similis alia continetur in bonis furis si per donationem rei furtivæ non sit facty impotens restituere, ergo rem alienam usui consumptibilem dono, aut alitèr accepit ex qua non debet restituere, licet eius consumptione fiat ditior, si fur non sit impotens restituere.

Limitat etiam P. Bazquez Cap 9 de restitutione parag. 3 dubio 9. vbi vt si res furtiva usui consumptibilis pręs admixta sit similibus alijs quæ in maiori numero et copia fur habebat, postea que donata, et a donatario bona fide consumpta sit tunc non teneatur donatarius restituere licet consumptione fiat ditior, si fur non sit impotens restituere, nec sit impotens sit. Ratio est. Quia per mixtionem illam rei furtivæ cum alijs similibus quæ in maiori numero et copia erant dominium acquisiuit Domino et acquisitum est fur, adeoque cessat obligatio realis, cum in illa numero fundata, et succedit obligatio personalis, quæ solum afficit vas ex hy similis fuit, cum ipsum solum obligetur ad reddendum alium similem, aut eius valorem et per donationem rei usui consumptibilis fur tam fiat Dominium

um

um in donatarium, adeo quoijte non tenetur Restituere, licet res
corrumpione locupletetur si fur ipse Restituere possit.

Limitationes 3.

Sed absque Rem consequenter adhibui videntur. Absque quidem, cum
Cpr̃imam possessorem bonae fidei ab onere Restituendi, quatenus
Res vsu consumptibilis prius transijt in Dominium furis, qui vel
mutione eam alijs propijs fecit propriam vel solo potestatem
solvendi pro alijam similem, potuit quitanquam eam pro
priam alienare, et transferre dominium in accipientem ma
nente solum obligatione personali in furem Cognoillamque
pti: Sic autem limitatio est Cptra Rem, quia acquirens illam
non detineret Cp Realiena, sed Cp Re cuius dominium prius acqui
rebat fur, et postea donatione aut alio titulo transtulit in acquiri
entem; quo fit vt acquirens non detineat Cp Realiena, sed Cp
propria et inquam per traditionem Compararit Dominium:
Vnde Rem illam acquirens bona fide non solum non tenebitur
Restituere quantum cuius Consumptione locupletatus sit, verum
nec Rem ipsam Cptantem, quam vis rixet eandem numero
quae fuit ablata, cum prius Res illa transierit in Dominio
furis, qui manserit affecta illa obligatione Reali, cum
solum sit in furem obligatio personalis, quae non potest cum Re
transire ad possessorem bonae fidei.

Huic tam apparet Vtriusque Li
mitationis inconsequentia: Nam si non tenetur Restituere posse
sor bonae fidei, quantum ex Realiena visu consumptibili factus
dito, quando fur potest illam Restituere, ideo est quia eam
dem Reddere non tenetur Cum Res illa erat sub dominio furis,
qui propterea potuit Cam alienare, et transferre cuius dominium:
quae Ratio aequi probat acquirentem non debere Restituere, licet fur
impotens fuit, quia semper tradditio illa vtpote Rei propriae alie

nanty transferre dominium in accipiente; nam quando debitor non debet rem determinatam licet alienando ut proprieg fratrum potens solvere creditoribus, et alienationem faciat in eorum fraudem, nu sciendo sibi non suppetere alia bona sufficientia ad solvendum debita; vere tamen transfert dominium rerum alienatarum in accipientes, quin ipsi teneantur ut ipsis creditoribus saltem si nec alia potentia debitoris, nec eius obligationem novarant, ut solide probat Pellolina disp 328, quia debitor licet cum alieno oppressus rem vere propriam et nulli alteri subiectam obligatione reali alienat; et aliunde contrahentes cum aliquo non tenentur hujusmodi inquirere an ipse habeat debita, aut ipsi bona superent sufficientia ad solutionem.

Et licet rem propriam alienans in creditorum fraudem peccet contra iustitiam ob obligationem personalem, qua est devinctus creditoribus; non tamen peccat contra iustitiam vectoru operis quod facit, sed quatenus peraccidens sit debitum impotentem solvere creditoribus, et cum accipiens bona fide eius iustitiae non communicent, nullam inde trahere possunt obligationem. Licet insuper iura creditoribus concedant actionem ut ipsi possint ad revocanda alienationes sic factas in fraudem eorum, quae actio illis conceditur intra annum actio qua sciverint tales alienationes in eorum fraudem fuisse factas: haec tamen actio ut ipsis possit suppoit translatum fuisse dominium, et conceditur advertendum communem malum contistens in eo quod istae alienationes in fraudem creditorum parum fiunt.

Ex quibus abhoc regula Pellolina alienationes factas per ultimam voluntatem, quae cedant in detrimentum creditorum, nulla ratione transferunt dominium, etiamsi sint bona fide alienantis, et accipientis, sed potius accipiens tenetur ut ipsis creditoribus

quæ cum defunctus bona ipsum repræsentent, abeúque onerosa detrahendum ne dotum aliénam, quæcumque obligátio persona lis per mortem transíit in realem, quin possit alter defuncti disponere ultempus post mortem eam, cum non maneat in statu acquisitæ dótis bona quibus solvere possit.

Constat igitur quod diximus tempore præmortis alienæ etiam ne per illam alienationem reddatur impotens ipse futuræ non video accipiens restituere tenetur: quod si fuerit impotens restituere non impedit quominus transferat in alium dominium res fungibiles usu consumptibiles, si semel cui dominium comparavit; nec quod possessor possit eam consumere ab eque onere restituendi, vel sibi hanc obligationem habet possessor faciendum est ne non proveniat eo impotentia ejus, sed eo quod res fungibiles semper transeant cum eo restituendi onere ad quemcumque successorem, quia semper est sub domino cui sua ablata. Atque hæc est ratio apposite cur pauper bonæ fidei teneatur restituere quantum ex re aliena factus est dives; quia res etiam usu consumptibiles manent semper sub dominio prioris domini, cum sua per illi quam acceptionem nullum ibi dominium comparare potuerit, adeo quæ nec tanta fuit per alienationem: si aliquando postea dicantur debere restituere; vel si consumptæ sint debent restituere quantum ex illis locupletatus est possessor.

Quapropter inter res quæ usu consumuntur, et alias hæc sola differentia est quam observat P. Molina disp. 330 quod cum usu consumptibiles in suo onere functionem recipiant sufficienter qui restituantur tradendo alteri ejusdem speciei et bonitatis non solum contractus circa eas celebrati sunt validi, sed etiam licite possunt demanu usurarii, furis ac depositarii accipi, licet horum non sint, quando non dubitatur quin restituturus eas veri Domini; tutamen animo et cum eo onere accipi

prius tunc debent vtrã a bellÿ non solvanter accipientes restituant; alio
quin peccabunt eas accipiendo: quo fit vtquisitentes alienas ea
accipiunt semper teneantur ad restitutionem non solum ep parte re
um acceptarum, sed etiam ex parte acceptionis, quatenus velinuste
eas accipiunt, vel inuste acceperunt, id fit animo, atque lalege, vt inde
fectum principalium debitorum prius solvant. Eadem ratione, nem
pe quia res alterius modi sufficienter solvuntur alÿs cuÿ dem speciei debo
nitatis dicendum quando nullum damnum ex mora Domini acci
dent Retinentes res illas vna cum fructibus inde perceptis ex vtrinque ju
le debitores eas solvant: imo aequitas postulat vt tunc eatum de
mini petant solutionem prius a principalibus debitoribus.

Dixerã
am obligatio restituendi orta ex iniusta acceptione ab obligatione
orta ep Re accepta, quia t obligat non solum ad restituendam rem
sed lucra etiam quanta, et damna emergentia, quae domino pro
venire ex mora restitutionis: Vg qui abstulit, aut eripuit alicui
locationis scienter aut fortium, et detinuit aquidem per aliquod mo
rã tempus non solum alicui restituere, sed illud quod Dominus eius
pote lucrari fuisset per alium, et si quod ep damnum
dominus incurrere, vel quia licet raptor aut iniustus emptor alium
habuisset obtinum: Cum par, ratio sit quod iniquitas vna nocat
iniquo agenti vt nullo modo nocat innocenti patienti. At obliga
tio ep Re accepta solum obligat ad restituendam rem, et eaquibus
possessor locupletatus sit: Unde si alium habuisset obtinum ad nihil te
netur ad restitutionem alicui: si vero locavit et lucratus fuisset debet
reddere lucrum, vt pote fructum civile ratione alienae, deductis tamen ep
pensis, vta vt nullo damni fiat in propria.

Dixerat dominum Vna
quae obligatio, quatenus obligatus ad restitutionem ep Re accepta po
test praescribere, et per praescriptionem liberari a bonae fidei

endi

dñi, seu qui ex achõne vñy tenetur. Rem pplio: nullam determinatã diu, aut fere semper manentem vñcepta, et ad terminandas praeoccupandas quelibet stabiliendas ita, vt qui per certum temporis spatium rem possidet vt suam, licet vere non esset, compararet eius dominium: et hec dominij acquisitio rerum mobilium vsucapio sive immobilium praescriptio aplexebus dicitur, sed vt cum Cobarru bias et alijs obiectat P. Molina disp. 60. in vtroq; vñy quo generis vsucapio et praescriptio locum habeat. et enim vsucapio ita praescriptio vñ sicut; nam cum praescriptio vltra alias conditiones requirat vt possessionem percertum spatium temporis, possit vigore edicti illud tempus quo vsucapio completa vsucapto est, praescriptio vero acquisitio dominij ex vsucapione: vnde differunt ex proportione, qua vna habet libey generatio substantialis ab alteratione praevia: definita autem vsucapio dominij per continuationem temporis legi definiti; et praescriptio ex cepto peremptoria ex tempore legibus definito, seu ex vsucaptione substantiam capiens, quatenus in archetypo dominij rem suam petat coram Iudice fundans suam actionem vltra antiquo dominio evidentia ostensa totam eius actionem perimit dicendo praescriptionem tam esse suam.

Solitus quidam ex vsucepta tenutua restituere potest praescribere ita vtri port tempus a legibus definitum apparet rem sibi alienam ad nihil teneatur; qui vero tenetur ex accepto non minus tenuguam praescribet nec potest hac via liberari ab obligatione restituendi: quia titulus civilis concedat beneficium praescriptionis champorum malae fidei; est tamen vñ hac parte comprobatum apud Canonico Cap. vigilanti de praescriptionibus, et vñ concilio Lateranensi vltra definienti. Quoniam omne quod non est ex fide peccatum est sine dubio iudicio definimus vt nulla valeat absque bona fide praescriptio tam canonica quam civilis. Cum generalitur sit omnis contractus et contractus dixerunt quae absque peccato mortali

non potest observari, unde opportet utqui praescribit in nulla temporis parte habeat rei alienae conscientiam: quia nimirum dare praescriptionem possessori malae fidei esset favere iniquitati proponentis illi praemio praescriptionis

Differentia in istam negant Nolus Adrianus Gabriel Gonzalez, Medina, et pauci alii apud P. Molinam disp. 67. Censent enim legem praescriptionis solum valere pro foro externo, nempe ut possessor cogatur a iudice ad restituendum Domino rem praescriptam non tam ex translatione dominii in possessorem, atque ita non liberare eum in foro interno a restitutione sed aliquid ignotum distinguunt inter possessorem qui rem accipit titulo oneroso, et qui rem accipit gratuito; dicunt quod praescriptionem liberant illum a restitutione non secundum: alii vero dicunt quod in Domino praecessit negligentia culpabilis in inquirendo rebus sui dominium transferatur in possessorem, nonnumquam tamen id dominus negligens non fuit.

Haec sententia probari potest. Quia ubi quumque aliquem expoliamus et cum alteri ut tradere cogimur. 2°. Quia fundamentum praescriptionis est bona fides, quae cessat statim ac res aliena ut cognoscitur. 3°. Quia nullus debet tradere rem alteri nisi sine suo consensu saltem implicito: quale non adest quando Dominus negligens non fuit. 4. Quia lex praescriptionis est poenalis; nam ut ait Alexander 3us Papa vigilanti praescriptio introducta est ad vitandam segnitiem Dominorum ut negligendis rebus suis: 5°. saltem si negligentia non est culpa Domini quae graviter non intercedat, praescriptio non valet in foro interno; lex enim poenalis nullam vim habet, nisi culpa supposita, et licet palea sit inefficiens videtur, ut Dominus rem privetur.

Quinto.

Quia aequitas legis praescriptionis tota fundatur in praesumptione ut dixi de iure, quia praesumitur Dominus, qui intra definitum tempus rem suam non petivit, eius alienationi consensisse, tamquam

bus

habuisse pro derelicto; nam si ut propriam habuisset, diligentior fuisset in ea petenda: at constare potest posteriori Dominum alienationi rei suae non consensisse: & tunc debet restitui, quia coram foro conscientiae nihil operatur, quod ipse in alia praesumptione fundatur: et quamvis praescribens non deberet aliud praesumere, quam quod lex praesumit (quod est falsum quoties ipsi de veritate constat) nec admittere probationem in contrarium, cum praesumptio iuris & de iure nullam probationem in contrarium admittat; tamen Dominus constare potest de se, nec consensisse alienationi, nec rem suam habuisse pro derelicto: & potest tunc rem suam recuperare: ima posterior sibi conscius de veritate tenebitur reddere; quia licet praesumptio iuris & de iure nullam probationem in contrarium admittat, admittit tamen etiam in foro externo ipsem confessionem rei.

Septo:

Quamvis Iudex per sententiam falsa praesumptione innixam rem unius alteri adiudicet, sententia non obligat in foro interno ad rem haddendam, nec ille cui res adiudicatur potest illam rem in re vere acquirere, quando res esse alienam, Dominum que sine culpa spoliari.

Septimo.

Quia lex Ecclesiastica lata in concilio Tridentino sessione 24 cap 19 constituentem ut Regulare praetendentem nullitatem professionis ob vim, metum, aut alium defectum aut aliam causam non esse audiendum elapso quinquennio ad id professionis; adhuc si Regularis coram foro conscientiae non teneatur petere declarari elapso quinquennio, ut cum pluribus docet P. Thomas Sanchez lib 7 de Matrimonio disp 37 numero 2: & quinquennium datum ad praescribendum contra Religiosum non valet in foro conscientiae: & idem de aliis praescriptionibus.

Denique. Quia praescriptio non est de iure

naturæ, sed ℓre positivo civili introducta: tanta autem bona, et utilitates ad bonum publicum, et publicam pacem in præscriptione allegantur, vt lex ipsa naturæ consulens bono communi deberet præscriptionem immediate dictare præscriptionem: q̃ si bona non faciunt præscriptionem ℓre naturæ, nec ℓre positivo valida esse potent pro foro interno.

Dicendum nihilominus cum P. Molina vbi Suyza, et alijs communiter præscriptionem legitimam veré transferre Dominium in possessorem, quocumque titulo rem acceperit, et licet nulla Domini negligentia intervenerit, adeoque liberare possessorem a onere restituendi. Nam in Principe est plena potestas disponendi de rebus subditorum prout commune bonum, et utilitas publica postulaverit: nam per hoc præcise quod respublica elegit aliquem in rerum Principem, concedit ei facultatem condendi eas leges, quas ad commune bonum expedire iudicaverit, quæ ponunt subditi contravenire legibus, quas bono publico vtiles esse constiterit: quod autem possessor bonæ fidei rem alterius certis conditionibus, transacto quæ tempore spatio rem præscribat, cuique dominium acquirat, etiam vbi nulla intervenit negligentia culpabilis Domini, vtilissimum est ad bonum publicum: nam ex defectu talis legis diu, aut fere semper incerta essent rerum dominia cum maximo reipublicæ detrimento: vnde enim plures, et implicatissimæ lites oriretur, et vna cum litibus odia, et cum post longum tempus difficile probari posset rei cuius que, rixarum pericula crescerent.

* certo

Hinc de lex de præscriptione lata æqualis est antecedenter respectu omnium: nam omnes exponit æquali spei lucri, et damni periculo ante omnem eventum damnosum alterius, et lucrativum alterius. Præterea lex illa non imponit onus intolerabile, sed valde proportionatum bono publico, quod intendit, seu assecurationi dominiorum: quum lex præscriptionis expresse dicat transferri dominium, Dominum

qui

que dominio spoliari, laceate in foro conscientiæ valet.

Præsertim:

Quia si pro externo, et non pro interno foro valeret, aut negligentiam culpabilem Domini requireret, non rarò provideret assecurationi Domini rerum: nam dominia manerent magis incerta, crebrius, scrupulosi, et dubijs tribunalibus possessorum, an Dominus culpabilem negligentiam habuerit? Et negligentia gravis culpalis esset ~~saepe contra~~ necessaria vaso, aut nunquam poneret illam in Domino præsumere, cum nullo præcepto gravi ter obligetur Dominus ad procurandas res suas, quas negligere prodigalitas est, quæ vaso est grave peccatum. Unde etiam lex illa esset moribus pernitiosa, non solum quia scrupulorum laqueos in conscientia inijceret, sed etiam quia defenderet in foro externo non restituentem, licet in interno ad restitutionem obligatum; qui autem restitueret lege munitus ad non restituendum. Varus: Mœvio 6 lex nec homines iniustos faceret, se cd Dominos; sed omnia bono communi, et conscientiarum paci consulitur per meam modum Domini pro patrionatum, et omnibus anteponderanda quale.

Respondeo iam ad 1um, illud suum esse nisi auctoritate publica statutum, vel propter bonum commune aliquis patiatur iacturam aliquam, quæ in bonum alterius cedat vt in præsenti. Ad 2um. Bona fides est fundamentum præscriptionis tototempore definito ad præscribendum. Unde si ante completum tempus bona fides cesaret, non præscriberetur: præscriptionem tamen completam non revocat iustitia consequens, qua possessor cognoscat iam fuisse alienam, cum simul cognoscat propter præscriptionem suam esse suam.

Ad 3um. Leges iustæ omnes boni consentiunt, et cum lex præscriptionis iusta sit debent omnes illi consentire, et hic consensus est consensus saltem virtualis in iacturam boni proprij, quando accidit iurabilis præscribi: diversus autem consequens, et post eventum sibi damnosum, et alteri lucrativum esset iniquus, qui nihil obstare potest.

Ad 4um. Bono publico introducta est usucapio, nedum et fere semper incertae essent rerum dominia, cum sufficiunt dominij ad inquirendas res suas statutum temporis spatium, vt dicitur lege ea dicentis de usucapionibus, et capite vigilanti allegato textus ni habet effectum legislatorum propter celandam negligentiam et longi temporis curorum, et consuetudinem legem praescriptionis habentes. Cui bus nulla fit mentio culpae, aut poenae, sed solius boni publici ac securitatis dominiorum, et solicitudinis singulorum in requirendis bonis suis: Unde lex illa poenalis non est nec punitiva ullius negligentiae culpabilis. Non negamus potuisse legislatorem simul intendere hac via punire negligentiam Domini, qua culpabili interveniret, sed haec finis est accessorius legi, et sine quo habet suam integritatem, vt patet in bono publico fundata.

Ad 5um. Constat aequitatem legis praescriptionis millis praescriptionibus non fundari, sed in utilitate publica: propterea quae rive Domini alienationi consentiret, aut vim haberet prodendi to, sive scius, nec possit extendi vt addere, nec antiquus Dominus rem praxi potest vim legibus praescriptam cum vitio parte alienum.

Ad 6um et disparitas. Quia Iudex pro sententiam non dat, sed declarat: Unde si ille cui res adiudicatur ante sententiam ius non habebat, illud per sententiam non acquirit: lex vero praescriptionis auctoritate principis id praestante vtilitate publica, rem adiudicat praescribenti, et in ipsum dominium transfert.

Ad 7um. Tridentinum illud decretum nihil continet significans praescriptionem religionis contra praedentem nullitatem professionis, sed solum ipsi ingat audientiam praecipit que ne audiatur elapso quinquennio propter praescriptionem Vatificatae professionis intra illud tempus quo inter religiosos vivit et religiosus. Praeterea lex humana non potest facere religiosum

Cum

cum qui Religiosus non est, cum hic status arcta & libera dependentia con
rerum usum amplectatur, Voluntas quae ad eos obligare, quem
consensum Ecclesia supplere non potest. Hic potest obligare ad hoc
bendum elapso quinquennio consensum qui decessat, cum nullus ei
vitae coo possit Religiosam vitam amplecti, cum Christus ejus testa
tum vetet imitatis Summe liberum esse voluerit. Atque ejus praescriptionis
non solum dicunt antiquum dominium non esse audiendum, sed pos
sessorem acquirere dominium, et aliunde Princeps habet potestatem
de rebus disponendi de rebus subditorum ut bonum commune:
& Respiciatur Dominium ut possessorum lege qui illae valent
pro forum externo.

Ad ultimum. Ratio naturalis solum dictat ne valde con
veniens bono publico quod per leges emanatas vam statuatur praescriptio;
non tamen ea bonum tam necessarium dictat lex naturae im
mediate stabilitum, sicut dictat expedire utilia & iusta per le
gem positivam decernantur, quae tamen lex naturae immediate
non decernuntur, ut minores sine curatore non possint obligari, et per dum
lis in principium boni omnibus privati. haec enim, et alia similia de
beant lege positiva status ut vim habeant: sic ratio naturalis dictat
expedire ad utilitatem publicam quod praescriptio omni habeat tran
ferendi dominia; caeterum quia haec utilitas pendet a multis cir
cumstantiis et conditionibus, sine quibus non subsisteret, ideo relic
tum est usui positivo ut per spatium vis praescriptionis simul cum
suis circumstantiis definiatur. — Requisita praescriptionis legi

Requissita praescriptionis legitimae.

Requiruntur ad legitimam praescriptio nem possessio, titulus, bona
fides, et continuata possessionis per certum tempus spatium. Po
ssessio definitur Rei Corporalis detentio Corpore, et animi cum animo ad
minimum. Rei Corporalis: quia in corporales vias ones, servitutes, eta

aliæ similes non dicuntur in iure possideri, sed quasi possideri, hæc tamen quasi possessio ad usum præscriptionem valet, sicut possessio ad præscriptionem corporalium. Detentio corporis, et animi: quatenus possessor civilis corpore et animo debet uti ut hucusque, nam detentio rei solo corpore, et rem animo ipsam habente, aut ipsa utente, aut ipsa in suam est possessio quæ naturalis: detentio vero per animum eam habentem ut suam est possessio civilis: atque ex his duabus possessionibus naturalis, si sola sit, non conducit ad præscriptionem; civilis vero sive sola sit, sive coniuncta cum naturali conducit: ideo non possident utiliter ut tibi præscribant Colloni, conductor, depositarius, tutor et uno verbo omnes illi, qui non proprio, sed alieno nomine possident, quia animum solum et possessio naturalis; possident tamen utiliter utilli præscribant quorum nomine possident, quia penes illos et possessio civilis, et animus solum possidet ut instrumentum ipsorum. Incapaces quoque acquirendi sibi dominium utiliter non possident, ut sibi præscribant; possident tamen utiliter ut alij præscribant, sicut Religiosus utiliter possidet, non ut ipse, sed ut Religio præscribat. Adminiculo rei: quatenus possessio ~~ut~~ utilis ad præscriptionem non debet esse postitia seu reprobata in iure.

¶ Regula nupere data solum excipitur præscriptio servitutis Vectigalis ad quam sufficit solapossessio naturalis cum bona fide: nam qui possidet prædium subiectum servitati dandi iter in rivum ad prædium alterius, aut conducendi ipsa aquas ex his aquas servitutem ipsam præscribit, et libertatem sui prædij acquirit etiam cum scientia, quia sciat, eam servitutem esse alterius debitam præcise per non usum alterius: quando autem scit servitutem esse alterius debitam non potest, donec compleatur tempus præscriptionis, libertatem sui prædij a servitute, ut suam possidere; sic enim faceret contra alterius, cui servitus est adhuc debita: solum quia potest naturaliter per non usum alterius servitutis et licet Dominus prædij sciat servitutem deberi, et tacet, bonam fidem nihil ominus habet, quia non tenetur alterum admonere, ut debita sibi servitute utatur, solum enim tenetur cuius servitutis usum non impedire; atque ita si non

cum

impediat, sed pure rinat alterum non vti, et alteri non eripiat præscribi
re aliter sine possessione vlla cibili.

Titulus est ea radix, et origo iuris, et do
minij, quæ si subijciatur se sola ~~potest~~ sufficit, ad communicandum, et do
minium, vt empti, donati, esse rem testamento relictam &c. Vnde cons
tat ad præscriptionem non esse necessarium verum titulum, quia si empti, vel donatio vera fuisset, et valida, non requireretur præscriptio, vt emptor
acquireret dominium, nam empti ipsa cum vi traditionis faceret emptorem Dominum, atque ita præscriptio semper esset sine effectu, si requireret verum titulum si requirit putatiuum titulum apparentem, qualis est rem emisse ab eo, quem vt Dominum putabat, cum vere non esset; quia sine titulo vt apparenti non potest esse bona fides initio possessionis. Non sufficit tamen titulus vtcumque apparens, neque quod possessor vtcumque sibi persuadeat rem esse suam, nisi id meritò sibi persuadeat; nam si ex ignorantia culpabili credat, aut titulum esse verum, aut rem esse suam, non id citò præscribet: nam eo tempore ea ignorantia culpabili propter omissam diligentiam ad quam tenebatur, non possidet rem sine peccato: Vnde præscriptio cum tali ignorantia, non minus reprobata censeri debet in foro conscientiæ, quam præscriptio facta cum cum conscientia rei alienæ, cum vtrumque dicat electi, et consuetudini derogandam, quæ sine peccato observari non potest.

Sed quia licet initio fuerit titulus vtcumque apparens, contingere potest quod oblitione pereatur, Statutum est in iure, quod sufficiat titulus etiam præsumptus; ad præsumendum verò titulum non sufficit possessio per tempus ordinarium, sed est necessaria possessio ~~quadraginta~~ triginta aut quadraginta annorum, quæ dicitur longissimi temporis; et hoc quidem quando non est præsumptio malæ fidei in possessore; nam si sit præsumptio, requiritur possessio tempori immemoriali: quod si non solum sit præsumptio, sed de mala fide constet non sufficit possessio etiam immemorialis, quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit.

Bona fides est quædam consonantia animi cum sententia mentis, qua possessor sicut vult rem vt suam possidere, ita judicat autem esse suam, aut eam sine iniquitate possidere vt suam. Mala fides econtra, quando animus a sententia mentis discordat, vt si vellit rem vt suam possidere, quam vel judicat non esse suam, vel scibiliter non esse vt suam possidere. Hæc bona fides theologica, quæ peccatum in qualibet impositione excludit, necessaria semper est ad præscriptionem, non tamen sufficit sed ultra ius requiritur bona fides scibilis, sive quod in possessione non intersit nisi ignorantia adhuc invincibilis iuris, nam hæc ignorantia licet invincibilis, adeoque excusans a peccato, impedit præscriptionem etiam pro foro interno, quod licet neget Medina affirmans solam ignorantiam vincibilem tam iuris quam facti, posse impedire præscriptionem in foro interno, idque probabile putant Lessius lib. 2. Cap. 6 a num. 47, et Cardinalis de Lugo disp 7 a num 32, oppositum tamen clare obtendit P. Molina disp 64 quoad ignorantiam iuris.

Quia cum præscriptio solo iure humano scibili introducta sit, contra, aut præter id, quod verum natura fert, nec in interno, nec in externo foro maiores vires habere debet, nec ob alias conditiones valere, quam subsilly, quibus est eodem iure concessum, aut iure etiam canonico nec ea, quæ pertinent ad iuris dictionem Ecclesiæ, nam ius quod præscriptionem statuit, eamdem potest cuicumque cuibere: constat autem in iure scibili statutum esse, iuris ignorantiam ad præscriptionem non prodesse, sed solam ignorantiam facti: nam lege iuris 4ta Digestis de iuris, et facti ignorantia dicitur, iuris ignorantia in usucapione nec alias prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat: quod exemplo confirmat lex 2da § fin. pupilo: vbi definitur, tum qui a pupilo sine tutoris auctoritate aliquidem mi ignoravit pupillum esse posse usucapere, quia ignorantia fuit facti, secus autem si scivit esse pupillum, ignoravit tamen ad alienationem esse necessariam tutoris auctoritatem, quia hunc dixit ignorantia iuris manifesti, quæ usucapionem impedit. Constat igitur ignorantiam licet invincibilem iuris cla-

xi

clari facere malam fidem cibi hitra, hoc est inutilem ad praescriptionem

Quaeritur 1°. Anquis dubitat, an Petrus aliena habeat bonam, vel malam fidem? Distinguo cum P. Molina disp 63 et alijs communiter: Nam vel dubium est ante inceptam possessionem, vel incoatae iam possessioni supervenit? Si 1us bonam fidem non habet, si cum illo dubio vellit rem sibi apprehendere, nam Valens cum illo dubio incoare possessionem laedit ius alterius, quia cum in dubio melior sit conditio possidentis contra meliorem ejus alterius conditionem vult ejus possessione privare, et licet ius alterius ad rem non sit completum, est tamen completum ius ius ad possidendum et praescribendum, quandiu adversus non praescribere possit rem non probatur. Sivero dubium inceptae iam possessioni supervenit, et adhibeatur moralis diligentia adhibenda, dicoque non possit praecise non deponere dubium habet bonam fidem, quatenus nec long ejus rem habet rei alienae, et conditionem possessionis sibi favere agnoscit, et ideo habet dictamen practicum de eo quod rem illam licite possideat, quia cum certo possideat, non debet se expoliare possessione, quamvis mala fide incoavit propter solum dubium dispropriitate.

Ratio quare dubium initio potius, quam in continuatione possessionis nocet ea est: quia in dubio favendum est reo potius quam actori, et actore non probante ius absolvitur: quando autem quis vult rem aliquam denuo possidere actorem agit quia vult expoliare possessorem possessione quam habet: debet ergo positive probare, seu iudicare rem esse suam, et ejus possessorem debere apossessione, et si positive non probet altera qui reus est absolvendus, et rem sua possessione relinquendus. Qui vero possessionem bona fide incoavit et postea dubitat dispropriitate, agit quia rem sua, quem alter nititur apossessione depellere: ergo si debita diligentia adhibita non probet rem adjudicari non praesumitur, prout non probatur quandiu perseverat dubium non debet se expoliari.

Quæritur 2° quid si dubium sit de possessore ejus, vel si
quis gemmam inveniat in tali loco, ut merito dubitet an sit sine Dom
no an occupata prius fuerit ab alio, qui prius transiit, et velit illam
absconditam, ut in veritate acquireret? Petrus ubi supra num° 10 duo
dicat, nempe accipiendum illam esse inventam, quia inventor sibi gemmam
arrogat in dubio, quando non est melior ejus quam alterius conditio
et vim tunc dividendam inter utrumque si dubium veritatem inter duos
quia par est uni utrique. Hæc sibi non cohærent; nam in inventore gem
mæ nullum ius habet nisi bona possessione, quæ cum in ejus ita est non potest
patere ei ad dimidium rei; nam possessio injusta nullum parit dominii
um, sed constituit usurpatorem alieni, qualis est: unde in utroque mala
fide possederit, ad nullum repetendum, sed ad unum dominum:
quod si nullus erat iam tum inventorum facto est dominus, quia res nu
llius fit occupanti, et licet mala fide usurpaverit propter dubium, habe
t tamen animum tamen sibi acquirendi quantum potuit.

Respondeo 2° quod
in dubio possessionis nullus potest rem apprehendere animo absoluto do
minii utruam, quia non licet se exponere periculo cedendi rei al
terius, ut te exponeret, si rem utruam acciperet in dubio possessionis: po
test tamen rem apprehendere animo conditionato possidendi utruam
si nec alterius sit, nec alicui possideatur; quia dum res non constat
rem alicui possidere non debet reprivare sua quod habet ius sibi
occupandi: aliter de periculum usurpandi alienum talis vitat, si
non habet animum habendi ut propria nisi sub conditione quod
non sit alterius, et cum diligentia tam, et facta inquisitione reddatur Domino, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ si comparuerit: hac enim possessione conditionata
nullum fit præiudicium Domino, sicut vera res alicui tam possessa. Et hoc
modo contingere potest quod asserebat Petrus; quod minimum rem accipere cum
dubio possit retinere dimidium, nam habuit animum conditionatum sibi acquiri
endi, et potest contingere quod facto examine dubium idem persistere, an vide

Licet

licet alius possederit, et hanc dividenda vel est inter utrumque pro ratione dubij, quia uterque est possessor sub conditione quod alius non possederit, et de hac ipsa conditione dubitatur si dubitatur uter alius possederit: ergo utrique cui est dubium, et dubia portio: vel ergo inter utrumque dividenda.

Caterum haec possessio conditionata, licet licita, inutilis est ad praescriptionem, quia est solum sibi conditione quod res non sit aliena, sicut rem aliena nisi non est possessio civilis, cum desit conditio; sinon est alia ratio nec est necessaria praescriptio, quia vere fuit factus Dominus rei illius, cum voluntas conditionata posita conditione inabrolutam transiit.

Quae

ritur 3°. An bona fides necessaria ad praescriptionem et bona esse debeat, et nec veniat error malae: Negat Lugo: Quia lex canonicum solum reprobat praescriptionem factam cum peccato mortali; ideo enim negat praescriptionem posse ex malae fidei: quia generaliter derogandum est omni legi, quae absque peccato mortali non potest observari.

Respondeo tamen affirmative. Quia ut videtur, illud Lateranense decretum constituit honestatis morum et ne ulli iniquitas sua prodesset, negavit praescriptionem negat malae fidei possessi, et cum adnegandum beneficium sufficientissima causa sit culpa venialis, censeri debet constituisse praescriptionem negare etiam malae fidei, quae solum venialiter error.

Quaeri

tur 4°. An ad omnem praescriptionem requiratur bona fides: Ratio dubitandi est ob praescriptionem ob praescriptionem debiti contra creditorem: Nam cum debitor nihil possideat, non videtur ad eam praescriptionem necessaria bona fides, quae solum necessaria ut possit vi possessionis, si bona fide. Item. Qui praescribit debitum peccat quam mutuo propter delictum, saepe non habet bonam fidem; nam debitum illud praescribitur etiam cum scientia, qua vere cognoscit se committere delictum. Cui per lege tali ipsa militat est, cum qua notitia non videtur habere bonam fidem. Praeterea asserunt non nulli eius canonicum solum vocasse civile quoad praescriptionem usum sine bona fide, non tamen quoad praescriptionem rerum, et actionum.

Id tamen est apertè falsum, cum universum statuat quodnulla valeat sine bona fide præscriptio: et ratio est eadem, cum præscriptio usurium, et actionum non possit sine peccato fieri, si fiat sine bona fide.

Ideo respondeo debitorem, quando unum debitum vivinci bilitas ignorat, possidere ejus bilitas suam quietem, si non tuta boni, ne cogi te à creditore pro solutione debiti: et hoc totum ita pacifice possidet, ut elapso tempore præscribat, qui possit illa quies possessa, et præscripta auferri. Unde constat debitum contra creditorum solum præscribi posse per ignorantiam vivinci bilem debiti; namqui sunt sidebere, licet ob impotentiam solvendi, aut quia creditor est absens, aut alia justa causa multo tempore solutionem differat, non sideo præscribit actionem creditoris, quia quandocunq; constat est debiti non possidet ejus bilitas libertatem a debito, sed quasi commodatam habet pro tempore, quo impotentia solvendi, aut alia causa legitime cessante duraverit. Qui vero præscribit debitum pœnæ, cum conscientia delicti, habet bonam fidem; quia conscientia delicti non affert vinculum obligationem sed offerendi ad executionem pœnæ, sed solum obligationem non resistendi, quando pœna exigatur: adeo que cum non exigatur possidet libertatem suam a pœna, et quidem bona fide, cum judicet se non debere pœnam propterea donec exigatur.

Quæritur 4. quatenus bona, et mala fidei 1. possessori prosit, et noceat successori ad præscriptionem? 2. Respondeo pro regulis juris aquibus decimo pondet. 1a. qui possessori bonæ fidei succedit in re potest ob accessionem temporis prædecessoris, et bona fide possidendo præscriptionem complere. Ratio est potest. Quia prædecessor simul cum re transit in possessorem juris, quæ ea rem habebat. Cum 2. prædecessionem tanti temporis jus haberet, et superadditi tempus, quæ restabat, tempus præscribere, hoc etiam jus cum re transit.

Secunda. Mala fides prædecessoris successori particulari (Italy dicitur in luxe quicunque non est hæres) non nocet, sed potest successor sua bona fide uti, et complere præscriptionem. Ratio est potest. Quia licet antecessor, simul cum re transit in successorem omnia jura, quæ ea rem habebat, non tamen debet

ipse

ipsi communicare sua vitia personalia, qualis est eius malafides; 2° cum successor habeat bonam fidem, et titulum apparentem, potest incipere praescriptionem.

Tertia. Malafides praedecessoris nocet successori universali, seu hæredi; ita ut hæres nunquam praescribat, licet habeat bonam fidem. Quod esse potest. Quia hæres habet bona hæreditate habita; ita repræsentat personam defuncti, qualis decessit, ut succedat in omnes eius obligationes, et onera, quæ tunc habebat, saltem cupta hæreditatis vires: cum 2° praedecessor obtenta falsa fide, et iniusto titulo seu oblatione, seu retentione contra suam obligationem restituendi, etiam petendi praescriptionem, et ita tenendi quæ damna, quæ Domino ex mora prorenierint, hæres succedit in eius obligationibus, cum maneant affixa bonis hæreditariis. Sed intelligendum tam de hærede immediato defuncti, quam de hærede hæredis; quia creditor non agit contra hæredem sed contra defunctum mediatum, qui ex sua iniusta contractu obligationem impediendi praescriptionem.

Ut tempus spatium praescriptioni necessarium percurrat ex regulis proponamus. Notandum 1°, Bona, quæ praescribi possunt alia sunt mobilia, ut pecunia, vestis, Animalia: alia immobilia, ut prædia, Domus. Notandum 2, Regulariter brevius tempus assignari ad praescribendum contra præsentem, quam contra absentem: præsens vero in Ducatu hic, qui in eadem provincia degit, absens qui in diversa: quia tempore impetratum tota provincia una præsidi regebatur: sed quia modo hæc regiminis forma non constat, notat P. Molina disp. 69 idmodo intelligendum de terris illis, quæ habent suum Gubernatorem sibi præsidentem, aut Regio Senatui subiectum.

Notandum 3, praescriptionem aliam dici longissimi temporis, quæ est decem annorum inter præsentes, et viginti inter absentes, aliam longissimi, quæ est triginta, aut quadraginta annorum, aliam centenariam, aliam immemorialem, seu cuius initij memoria non extat, quæ ut minimum esse debet centenaria, sed non sufficit quod centenaria sit, ut immemorialis

moxiá lÿ cõsecutus, sed vltrius requiritur quod speciat memoxiam hõmi
num, siue quod ipsi amaxoribus suÿ non audiuerint seu viderint talÿ præscriptõnÿ initium: hæc omnia memoxiá lÿ præscriptio ita est intelligenda pro vilitate
vt quotiÿ aliqui negatiue præscriptio, non intelligatur de omni memoxiá lÿ, nisi
ÿps a nominatim negetur.

Notandum 2. Quod siÿ, inquem præscribitur, pos
tmodũ præsens, et partim absens, tempus vt cum proportione assignandum, ita
vtriÿq; erit præscribenda alÿ decem inter præsentes, et viginti inter absentes
et Dominus quinquennium tm præsens, reliquũ domũ præscribatur, quia
cuÿ absentia nam supponit rem semi præscriptam. Ob eandem causam
quotiÿ pro diuersitate Dominorum diuersa tempora requiruntur, et etiam ob
seruanda proportio, nam vtÿ prius erat pupillus, aduersus quem ~~annus~~ decennio
præscribebat, et transacto quinquennio rei dominium transiit ad Ecclesiam
Romanam, contra quam præscribitur centum annÿ, vt nunc præscribatur quin
quaginta annÿ, quia Ecclesia accepit dominium rei sem præscriptæ.

Iam Regula

1a est bona mobilia, inter quæ computantur fructus cuiuscumque, cum titu
lo præscribuntur triennio, et ~~cum titulo~~ sine titulo annÿ 30. Secunda. Bona im
mobilia priuatorum præscribuntur cum titulo annÿ 10 inter præsentes, et 20 in
ter absentes, et sine titulo annÿ 30. Cupienda sunt aduersaque Regula bona
pupilli et minoris: aduersus Pupillum enim nulla bona præscribuntur; et ad
uersus minorem qui 25to ætatis annum non complevit bona mobilia, et im
mobilia solum præscribuntur 30 annÿ.

Tertia bona immobilia contra Ec
clesiam Romanam præscribuntur annÿ 100 (id ex parte concessum est ciuili
bus) contra alias vero Ecclesias, monasteria, et pias causas præscribuntur
annÿ 40: contra non nullas Religiones, inter quas est nostra Societas, so
lum præscribuntur annÿ 60.

Quarta lex Patronatus Ecclesiæ non liberæ, seu
habentÿ Patronum præscribitur ab uno contra alium eodem tempore, quo

vtÿ

Rym immobiles; quia hæc non ex præscripto contra Ecclesiam. Cuius non potu
ex inter. ad suam libertatem hunc, quam alium habere Patronum. Quod
si dubium sit an Ecclesia sit libera præscribitur cum Patronatus tam a privato
quam a parochiani. Cum titulo anni 40 sine ~~tempore~~ titulo tempore solum
in memoriali.

Quinto. Beneficium Ecclesiasticum iure antiquo cum bona fide
et titulo Colorato præscribebatur decennio inter præsentes et 20 annis inter absentes;
iure tamen novo constituto in Regula 33 Cancellariæ, cum titulo Colorato, pa
cifica, sine simoniaco ingressu, nulla que inter veniente violentia
vi acquirenda possessione, præscribitur triennio, ita ut non solum bona quantu
cumque omnes competitorum contra possessorum, sed etiam possessor vera ac
quirat titulum, et proprietatem beneficij, quin teneatur ipsum Resignare;
quia Pontifex potuit possessori concedere eam rem, et titulum beneficij; et
cum id concedere sit Valde expedire ad vitandas lites, et scrupulos, verum
illud ius concessisse censendum est.

Notat tamen Lugo disp 7 sect 7, quod dum
pedimentum et nullitas collationis potest provenire vel ex parte persona
que unica apta erat acquirendi beneficium, vel solum ex parte collationis
præsupposita aliunde capacitate ex parte Recipientis. Si provenit ex par
te persona hæc non iuvatur Regula triennali ex possessione, ideo Semin, Fa
rinac, Vasquez, Regulazij, et excommunicatus non possessor bona beneficium
licet per biennium possideant; quia præscripto debet supponere capacitatem
iuris acquirendi in persona, qualem illi non habent: si vero nullitas
sequatur ex parte collationis iuvatur possessor illa Regula, quia præscri
pto ordinatur ad supplendos illos defectus, qui possessorem non faciunt in
capacem iuris acquirendi.

Sexto: Bona Principis sunt quinque generum,
alia enim spectant ad recognitionem Superioritatis principatus, et non possunt
subdito communicari, ut huius legibus obedire; et hæc subdito manent
te subdito præscribi non possunt: exempto tamen ab eius subiectione rem

titulo præscribitur annij 40, sine titulo tempore immemoriali. Alia, quæ licet dignitati nonnihil intrinseca, ipsi tamen Reipublicæ cedunt, sed ita vt per concessionem Principij communicari possint sub diuersi, vt in diuersi vectigal: et hæc cum titulo præscribuntur annij 40, sine titulo præscribuntur immemoriali. Alia, quæ ad Coronam spectant, vt præsidia, salinæ, vxores; et hæc præscribuntur 100 annij. Alia, quæ sunt bona fisci, et hæc non sunt rem incorporata, præscribuntur annij 40: sinon sunt incorporata distinguuntur: nam vel sunt adiudicata fisco ob non solutum vectigal, vel aliam similem causam, et tunc præscribuntur quinquennio: vel bona ex maleficijs, et ita alio non præscribuntur, quandiu pendet processus: ab eius tamen hæredibus præscribuntur quinquennio: quæ non sunt adiudicata sunt ob eximiam hæresij: nam in odium hæresij negatur præscriptio tam hæredi quam eius hæredibus. Alia sunt bona principij vt personæ priuatæ, quæ præscribuntur sicut alia priuata rem.

Septima: Seruitus alia est pure personalis, quam persona debet personæ, vt Seruus Domino; alia pure realis, quam res debet, vt prædium prædio: alia mixta, quam res debet personæ, vt vsusfructus. Seruitus pure personalis nunquam præscribitur, quia leges non permittunt personam libertam sibi seruum per errorem oppignorij: potest tamen seruitus præscribere libertatem cumque cum titulo præscribit decennio; quia vt notat P. Molina Seruitus ex tali quasi obligatio perpetua, et firma, quæ adhæret personæ, sicut seruitus prædij prædio adhæret: vnde sicut hæc licet res solum mobilia, computatur tamen in tex mobilia, sic illa computari debet: sine titulo autem præscribitur annij 20. Religiosæ vero seruitutes præscribuntur, sicut aliæ res mobiles.

Octaua: licet debita omnia tam mobilium, quam immobilium cum bona fide præscribantur 30 annij, ita vt tacito creditorum aditu petenda exclusiua actione, quæ ex tacta actione hypothecaria, quæ adhuc, qui rem hypothecæ subiectæ, et eius hæredibus non præscribitur nisi 40 annij; tamen ad plures alias actiones præscribendas non requiritur tantum illud spatium 30 annorum, nam actio, quam habet Respublica aduersus administratores

suo

suorum bonorum, postquam compleuerint subscripti, præscribitur a bijs an
nis 20, et ab eorum hæredibus decennio. Actio Redhibitoria quæ est ad recuperan
dum præsentem, quando error dedit causam contractui, vt cum quis emit vem
etionem, quam non emisset, si cognouisset vitium præscribitur contra emptorem
6 mensibus computandis ab die quo vitium deprehendit, nisi venditor mala
fide vendiderit; tunc enim non potest actionem emptoris præscribere. Actio
quanti minoris, quæ est ad recuperandam partem pretij, quam emptor
noluisset dare si præcognouisset vitium præscribitur per annum. Actio fame
losum ad petendam mercedem in Iudicio extinguitur in Hyspania triennio
Actio vinitorum Spikat per annum. Actio adaccurandum adulterium
ad panam ciuilem vel criminalem petit quinquennio. Actio dealijs crimini bus
accusandis extinguitur annis 20. Actio quæ ad mercedes causæ ciuiliores exprimat per
annum; in maiori, sit a cognitis et data causa non intenta. Notandum con
tra Religiosum locum nullam actionem præscribi nisi annis 40.

Bona: Res
furtiuæ, et per rapinam ablatæ dicuntur in lucra inusta capabiles, quæ tem
pore ordinario non præscribuntur; præscribuntur tamen annis 30, nonquidem
a fure et raptore, sed ab alijs possessoribus bonæ fidei, in quos transeunt: Et tan
tem notandum furtum in lucro præter alia dispositum, solum esse circa res
mobiles, et quia rapitæ facilius possunt clam auferri prout requiritur ad furt
tum vt dictum fuit alias; ideo opportuit rebus illis subuenire ne
gando illis præscriptionem ordinariam; Cum res immobiles, cum
vix possint clam auferri, satis subuenitur negando illis præscriptionem or
dinariam quando coram Domino, et publicum auferuntur. Notandum etiã
cum Sto Molina disp 661 furtum proprie sumptum non dici quodlum
que peccatum contra Iustitiam etiam circa rem mobilem, sed solum 1a Rei
acceptionem inuitam; adeoque si non fuit inuite accepta, sed inuite reten
ta tantum, non contrahit vitium furtiuæ, nec est illorum capibilis præscriptio
ne ordinaria.

Decima: Bona publica, quæ omnium vtilitati deseruiunt, vt

Vicé, Ponty, et bona Sacra imm̃ediatè dicata ad Relig̃iosum cultum nullo
tempore præscribuntur. Bona maiorat⁹, et alienati pro hibita solum præ
scriptione longissimi temporis præscribuntur, ídque adversus non dum nator
quia hanc non ap̃ierunt contra ipsos, sed contra familiam, quæ est perpetua
frēta. Regulas istas Coproras Utrúsque quæ iuxta Cauditionē probat Pe Mo
lina ād disp. 68 usque ad 77.

Restat ad complementum doctrinæ ponere quando non procedat præscriptio: quando dormiat, et quando in
terrumpatur; et quibus personis concedatur restitutio in integrum con
tra præscriptionem: Non procedit quando ob defectum alicuius ~~[illegible]~~ re
quisiti non incipit. Dormit, quando rem vincoata alique tempore cessat
quo transacto vim habet et continuatur cum tempore priori: sic dor
mit tempore belli et pestis, si ob Rerum turbationem, usu non dicatur inter
bunalibus: dormit contra Ecclesiam quando caret prælato: dormit eti
am, quando is, contra quem præscribitur, non potest agere, ut filius fa
miliæ durante patria potestate: pupillus durante la subiectione ad tu
torem, et Uxor Vivente marito. Interrumpitur, quando rem vincoata
ita cessat, ut si denuo revivi cat, sit etiam denuo vincoanda. Hæc inter
ruptio contingit naturaliter, si incipiat deesse aliquod requisitum, ut pos
sio, bona fides, et Civiliter, si exactum iudicium inter pellatur, ut per
Contestationem litis, vel per citationem.

Restitutio in integrum est remedi
um, quod contra præscriptionem Veliniquitatis priori Domino, ut ad ejus
Iudicij possit Rem suam Rem petere, atque in eius dominium, et possessionem
Restitui, quod debet fieri intra 4 annos numerandos ab die, qua Rem suam
præscriptam esse, aut præscribi cœpisse nouerit. Hoc remedium conceditur bona
te mentibus, 2° Ecclesijs et pijs locis, idque etiam in præscriptionibus longis
simi temporis, et licet intra illud tempus scierint Rem suam præscribi
et licet nulla iusta causa. Conceditur maioribus, sed solum in præscrip
tione longi temporis, idque ijs tantum causa interuenientes, ut si Dominus erat vilis

fi

tivitate, siobbonum vajpublicæ abuxat Republica, sa Vomruam præscxibi
in viñcibilitex ẏnoxabat, quodtuyta impedimenta vñjsotempoxe præscxip
tionÿ çesent, tta vt Dominus post pexlitÿ contestationem inteanam vsum pexe
præscxiptionem, idquenon fecexit, vtinonpotest Vemedio Vestitutionÿ vñinte
gxum.

Etliçet hoc Vemedium debilitaxe Videatux efficaja mpxæscxiptionÿ, p a
xumtamen. 1. quiâ solum durat pex quadexenium, et maioxibus nonconcedux
simulpetitma Causa. 2. quiâ non impedit adinquisitionem Dominÿ, liçet Senten
tiâ iudicÿ Vevocabilem: interim enim, dum non concedux Vestitutio, et pexSenten
tiam iudicÿ nonpxæçipitex Vestituexe, qui pxæscxipsit Vexum est Dominus Vexpxæ
scxiptæ, et inforo conscientiæ iuste Cam Vetinet. 3. quia fructus Vei pxæs
cxiptæ facit eaVevocabiliter possessoxÿ, qui solum Vontenetux Vestituexe post
Sententiam iudicis.

SECTIO. 6

Non nullæ illationes ex diferentÿs possitis Sectione præcedenti.

Vbi, an, quixem alienam emit exfure, et Vendit maiorÿ pretio, tenea tur lucrum illud Vei Do mino Vestituere?

Infacta 1° emptoxem, et pxæscxum Veialienæ Vexitate compexta debexe Cam Do
mino Vestituexe, nullopacto pxetio. Ratio est. 1° quiâ inquamest Dominum
Vexum eaxum. 2. quiâ Vesilla sub dominio pxiox Vei Domini, Cum fuexpexVen
ditionem nonpotuexit transfexe dominium in emptoxem: debet ẏ Domi
nus Vexum eaxum Vecupexaxe, quinteneatux deprexio. Aluto.

Excipe nisi emptox Vemillam modicæ emexet, vt Cam Domino Vestituat, quiâ Videbat Vem Domino
alitex pexituxam, autin magno cisp exiculo, nisi den anuitatis Vedimuchæ
tuncenim, quiâ Domini ingxatum vtilitex fuit, potest epxæce, et Dominus

Vel dare teneatur solutum pretium, quod emptor non impedit, vt rem sibi
teneat, nec prior rei vindicari consulens, sed alienet: Petamus ergo, aut per verbo
preto rem emerit, licet portio pretium possit apponere, non tamen totum
nomen potest apponere titulo vendicionis, cum rem suam Domino vendere
non liceat, nec quia eius negotium gessit videtur, cum nullius vtilitati ipsius
rei sua ergo, aut per verbo preto constans.

Hinc epicheremi: nisi rei illa Do
mino pretiosa, aut valde necessaria esset: Domini qui longe maiora damna pati
uisset, si rem suam non recuperaret, idque emptor preuidisset, tunc enim Domi
nus dato pretium tenuit videtur, cum rei ipsius alterius vtilitas gessisse emptio
nem. Similiter qui dubitat an rei aliena sit, an vendatis eam emit modico pre
tio, vt restituat domino si occurrerit, vel sibi retineat, si non occurrerit emptor
pariter Domino datum pretium apponere; nam voluntas conditionata ab illes
tiendi non tollit, quominus negotium alterius vtiliter gerat, eiusque vtilitati
prospicere consueuerit.

Infertur 2. Si bona fide durante rei alterius perijt, aut deterio
rata; quin emptor facere id debeat, ad nihil teneatur, licet culpa interuenerit, aut
lienata sit, vt contra Sotum, et Nauarrum, qui requirunt, quod rei sine culpa
emptoris interierit, vt debeat obligatus ad restitutionem. Idque rem intelligi ait de culpa
contra iustitiam, qualemcunque emptor debuit in quirere an rei esset aliena: Verum est
tamen omittens illam diligentiam teneatur restituere valore in iusto tempore
sue rei perierit, sive vendidit quo pretio: sed hunc dicunt emptorem bona fide, quia in
iuste retinuit, aut distraxit sine diligentiam, adquam tenebatur, prætermittit. Sic au
tem culpa sit contra aliam virtutem, vt qui rem prodigus consumpsit, vel in
turpes vsus conuertit, falsum est. Qui alicui turpiter; citra vitium hiram tamen rem con
sumpsit: non tunc tenetur ex acceptione in iusta: at nec ex vsu acceptis, cum nocui
se, nec in esse esset: q. non teneatur restituere.

Infertur 3 contra Varez Aragonle
dem, et alios, cum qui emit bona fide rem alienam, eamdemque bona fide durat
te equali, aut minori pretio vendidit, non tenetur aliquid rei domino restituere

quia

Quia obligatio restituendi vigoreclare bonæ fidei, tota est in retentione, quatenus illa quandiu exptat est sub dominio prioris domini, adeo que rerum defert unius restitutionis: 2° quoties, nec res exptat apud possessorem, nec religiuit effectum, quo possessor facher ret dilióz, vt accidit in præsenti, cessat fundamentum obligationis, et obligatio.

Imo rem alienam, quam parvo emit, pluris vendat, vel quia rem illam carus portauit in alium locum, in quo rerum similium carior pretium affert, vel quia rem illam a liter suo labore mutauit, vt si pro alicno tritico panem conficiat, vel dat, et lucretur, non tenetur lucrum illud restituere; quia totum est fructus industriæ laboris que, et operis pretium.

Quid tamen si rem alienam, quam emit parvo pretio, eandem pretio immutato magni vendat: tenetur ne lucrum illud Domino restituere? Affirmat Communis sententia, quam et indubitatam tenuit Dnus P. Bazquez Cap 9 de restitutione § 2 et P. Lessius lib 2 cap 14 dubio 6° quia possessor facher est dilióz pro valiena secundum totum illum excessum pretij et quia lucrum illud non est fructus industriæ, cum sine labore, et industria rem, quam hodie pro mag.ori pretio emerat, eodem pluris vendat, 2° lucrum illud sine illa rem dicoris industria contingens est fructus rei, et Domino restituendus.

Hyatt. Molina disp 721 lucrum illud Domino debeat. 1. Quia licet occasione rei alienæ lucrum parauerit non est fructus rei naturalis, aut ciuilis, sed industriæ; nam si pro se emerit rem ab ultimo possessore, tanquam Domino restituere reseruando illum omnino eadem num, nec vllo alio fructu habuerit, tunc mediis emptor qui emendo et vendendo rem illam lucrum fecerit, non debet Domino lucrum illud, cum Domino satis fiat reddita rei forma, et damni compensatio, quæ expensa restitutionis iniuriæ; 2° quia lucrum illud medij emptoris non est fructus rei; sed meritus est. Semper Domino restituendus erat.

Secundo.

Quia tuta communem doctrinam, quam tradit D. Thomas 2a 2æ quæst 78 art 8. quicquid vsurarius lucratur vsurarius pecunia sibi lucratur, quia lucrum illud

Sit reddendum mutuatario, cui solum debetur pecunia ensuratia, quia nemo
tale lucrum facere est in depositi ensuratio, et non ensuratio pecuniae. Idem est
si deponitur cum deponente nec sciente, et lucrente; nonem debet lucrum illud
Domino depositi. Eadem autem videtur esse ratio in gerente bonae fidei, vt lu-
crum, quod ex re vendita acquirit, vni puteri in dispositione sua.

3. Qui a fure vel
alienam emit, aliue postea vendat minori pretio, nullius ipsi tenetur ratione
pretij compensare; nonem in tenetur Rei Domino, cui ipse nihil debetur
nec fur, qui a fure solum tenetur emptori de euictione, sed solum tenetur ipse fure
quantum emptori extorsit vltra eius Vemillam nonem euictam, et nonem alienam; sive
autem ipse esset aliena, sive non, emptor eo dem pretio Vm eius Vendere: vnde
qualitas autem est quod possessor bonae fidei nihil debendo Dum Vel alienam pos-
sit amittere pactum pretij, quin debeat illi ipse compensare ratione rem, et quod
ipse tenetur ipse fure, quod lucrum ex hoc obligatione reportet.

4. Qui a
fure, aut alio possessore bonae fidei emit rem alienam, si eam rursum
vendat, tenetur suo emptori de euictione, et detecto vitio rem: Cui lucrum
non reportet si ex tali Venditione prouenerit. Conditio sane videtur in
aequali, si maneat obligatus ad cessionem suo emptori totum vitium
et alium de vi capa lucri. Si dicas cum Navarro liberari ab onere
si cedat suo emptori actionem quam ipse habet contra furem, vel alterius
rem Venditorem: Contra est quod si anterior Venditor non appareat, aut
solvendo non sit, medius emptor cogetur soluere suo emptori totum in-
teresse. Rursus qui a ultimus emptor sola sua libera voluntate potest
non admittere eam cessionem, cogere que suum Venditorem vt ipsi sol-
vat interesse; cum ipse habeat actionem vim mediate, et vnice contra
suum Venditorem, qui in teneatur actionem illam commutare pro actio-
ne contra alterum. Aut si velit sibi debet rem, non tenetur acceptare cessionem
actionis, et tutius quod ipse habet contra alium.

5. Qui

rilucrum illud esset fructus rei, etiam Domino rem suam recuperanti
ex vltimo possessore esset restituendum, quia rei cum omnibus suis fructi
bus Domino debetur: at Domino rem recuperanti non est restituendum
lucrum, quia alicui medius emptor rem ei solueret, cum nec emp
tor teneatur reddere pretium acceptum, et aliunde lucrum Domino.
Vnde etiam dicitur, Dominum recuperare rem cum damno alterius;
lucrum; sicut minus rei cum lucro sequi emptor et vendita fuisset prius
quam ad eius manus deueniret. Si dicas casu quo Dominus rem re
cuperet non emptori restituendum lucrum, sed vltimo possessori qui
rem restituit; huic obtenditur ita lucrum non esse fructum rei, nam
rei fructus semper debentur Domino immediate: et ideo fructus ibi
haec.

Denique quia in possessore bonae fidei obligatio restituendi
ea quibus facta est ditior succedit in defectum rei alienae: quia
Dominus rem suam recuperet ab vltimo possessore, vel possessor bonae
fidei rem eandem item habeat, et Dominus reddat non tenetur
restituere lucrum, quod remittam saepius emendo et vendendo compara
vit.

Respondeo ad quaestionem dum distinctione; Nam lucrum illud
contingit ex sola latitudine ipsius pretij, vt si inuariato pretio ipsius
rerum similium, res empta est infimo, et vendita medio, aut summo
vel contingit vt quia rerum similium pretia variata aucta quae sunt
ob eas causas. Si 1mo modo lucrum contingat vendenti ad
quirenti et restituendum non est: si 2do adquiritur Domino, et quae restitu
endum est. Ita patet probatur. Quia lucrum contingit in tali latitudi
nem ipsius pretij, quando rerum similium pretia tempore empti, et
venditionis sunt inuariata, et facta in distincta venditori, et nullo
modo tenebatur; Nam contingens non est lucrum illud nisi quia emit
in primo pretio vendit medio aut summo; vel quia emit medio vel in
dit summo, et vtraque modo diuites cum notabili in dustria in emp

trone aest in Venditione; quia Vem emenze infimo pretio et terenus a est emptoris industria et Venditoris summa industria est notabile Venditoris. Ratio est. Quia inter extrema Verum infimum et medium et summum solum medium est Verum Videtur ergo quod in natura alicuius Rei quemque respiciamus Regula iuris prodeat in contractibus: quod dictum Rei non attingat pretium cum medium, industria est emptoris, et quod summum attingat industria est Venditoris.

Unde obiter colliges, cum quis Rem alienam dono accepit et fuerit, si postea Vendat summo pretio, nec debeat restituere excessum summi supra medium, nec ratione cesse quod infimum Vestituat, sed ad medium, ipsum quae solum teneri; nam excessus summi supra medium est fructus industriae. Aliunde tenetur Rem equivalenter restituere Domino, et solum pretium infimum non est equivalenter Rei, cum Requiratur magna industria emptoris, ut eo pretio alia similis bonitatis comparetur; tenetur ergo restituere pretium medium, inquo Rem equivalenter restituit, et quantum ex illa locupletatus est.

Secunda pars resolutionis probatur. Quia quodcumque Rei melioramentum independens ab industria, et expensis possessoris Vendo mihi cedit, ipsique debetur; nam si non independens est ab industria possessoris fructus industriae essent quae, sed vel a Rei natura producti, vel casu, et fortuna Rei accidens; at incrementum Valoris contingens praecise quia Verum similium pretio aucta sunt ob copiam rerum caecas est Rei melioramentum independens ab industria, et expensis possessoris, Ergo et totum lucrum quod Catonem occasione contingit praesentis copiae Rerum ob copiam rerum causam in Valore, et aestimatione meliorata, adeo quae est quidam fructus Rei Domino restituendus: idque Domino Rem fuisset Venditurus tempore quo similes minoris pretio vendebantur; quia hoc non obstante ex modo est subiectus Domino, adeo quae ipse acquisivit quodcumque melioramentum, vel naturae, vel fortuna temporis dederit.

Praesertim quia, quando Res aliena est apud

possessorem bonæ fidei, si valore, et estimatione decrescat vel per naturam, vel per mutationem pretiorum decrescit Domino, aut saltem non decrescit possessori bonæ fidei; nam si Dominus rem suam vindicaverit tempore, quo res similes vili venduntur, non debet possessor bonæ fidei satisfacere pretium maius, aut complere valorem, quem forte habebat, quando fuerat vsurpata: 2° si valore crescat Domino crescit; possem negare, vtique sentit in commodum proveniens vel a natura, vel a causis exterioribus, sentiat et onus damnum inde proveniens. Atque hinc constat solutio ad 2as rationes pro prima sententia, quæ vera sunt de lucro proveniente ex mutatione pretij rerum similium, cum illud procedat ex re melioratâ si non de industria possessoris, seu de facto vitra talentudinem vsus prudentis agentis, quod magnam requirit vigilantiam in emptione, aut venditione.

Ad

3am pro secunda sententia Respondetur rem illam habuisse fructum apud possessorem independenter ab vsu, vel industria, quando scilicet causa lem mutationem pretiorum causæ venditæ, quam empta fuit: nam cum res soli causis exterioribus sit in estimatione et valore melioratæ, et locupletem valore causæ venditæ supponatur, totum illud lucrum procedit ex re, vtpote melioratâ, cum sit illud vel immediatum industriæ possessoris non debetur, sed ex re ipsa casualiter melioratæ procedens: ergo restituendum Domino, etiam si fur rem eandem vtcumque habeat, et Domino restituat, quia quando res fructum habet, non satis est rem Domino reddere, quamquam indemnem seruare, sed vltra ea res restituenda sunt fructus.

Ad 2um. Ideo vsurarius restituere, quidquid lucratus negotiando cum pecunia vsuraria, quia cum pecunia sit res sterilis et pura negotiatio materia nullum fructum habere potest ex negotiatione, qui non sit fructus industriæ vsurariæ: Idemque mente docet D. Thomas ibidem de nummis illis vbique, quæ vsu consumuntur, et fructum non habent; vsurarius enim restituere tenetur quidquid per pecuniæ

xit, quia cum usufructum non habeant totum lucrum quod negotiando cum illis acquirunt in dupplo usuras debent, tantumque tenentur Rex alias similis bonitatis reddere mutuatario. Caeterum sicut hoc non obstante usurarius pecuniam aurearn vel usuram accipiendo dicitur detinere, et viceversa exigere ejus monetae valor tunc exigit mutuatario pecuniae Domino, quia incrementum illud non ejus dupplo accipiendo usuras, sed mediocramentum damna ex mutatione valoris et quemadmodum si usurarius acceperit pro usura unum aureum eo tempore quo minus valent, expendat qui tempore quo plus estimantur, tenetur restituere secundum majorem estimationem, quam habebant tempore quo accepit et expendit; ita si quando Rex et apud posse rorem bonae fidei obtenuit ejus causa exigat in valore dominoque jus; et si Rex illo tunc vendatur cum lucro, quia est in valore transacta, lucrum illud debetur Regi Domino, quia ex Regi melioramento procedit, et illud melioramentum non possessori, sed Domino cedit.

Hoc

solum discrimen est inter usurarium, furem et quemlibet aliumponente rorem malae fidei, acinterpossessorem bonae fidei: quod si Rex apud posse rorem malae fidei decrescat ipsi soli decrescit, et non Domino; si tamen crescit vel pernaturam vel per casum Domino solicrescit: quia iniqui tas trahit ad possessorem iniquum omne damnum et periculum Regi do mecnium, non tamen Regis lucrum, mora quae pure daverit offerendo Rem Domino; nullum tamen Regis lucrum, aut melioramentum ad ipsum trahit. Cum iniquitas iniquum nocere possit et debeat, prodesse non possit. Atapud possessorem bonae fidei Rex soli Domino crescit et decrescit; est enim possessor bonae fidei instar depositarii, cui depositum nec crescit, nec decrescit.

Ad 3um In

illo casu fur tenetur emptori suo compensare lucrum praetii; quia cum venire ipse vendere et, pretium quod in eo accepit ex re Domini non in emptorem transferre non potuerat tenetur Regi in duplum contractum,

et

et damnum alterius præcavere, semelque incurrem damnum repa-
rare; nam cum fur teneatur recuperare rem vt clam suo Domino rapta
at, tenetur si res adhuc est apud ipsum emptorem ipsi reddere pretium quod
accepit, vt rem recuperet: et si res iam est ab eo emptore vendita tenetur
etiam dare totum pretium quod accepit, vt emptor cum alio emptore
reconsidat contractum ipsi manifestans rem illam esse alienam, vt ita
per eius contractibus fur tandem rem recuperet, quam restituat Domino
Quare fur vendens rem alienam, quia pretium accepit iuste tenetur
emptorem suum conservare indemnem, et vlterius tenetur adcompen
sandum interesse, quando accident hoc esse maius, quam pretium so
lutum; quia, cum per iniustam conditionem fur maneat emptori obligatus,
non solum ipse tenetur dedamnos secuto, sed etiam de lucro, quan
te ob conditionem oneros am recepit.

Ad 4um. qui rem alienam bona
fide emit ipsum et iterum vendit, tenetur quidem emptori suo de eo ic
tione et vindicatione rei: cæterum hæc obligatio diversa est, neque addi
so obligat vendito rem bonæ ac malæ fidei; nam vendens rem alienam
bona fide solum manet obligatus ad reddendum pretium quod acce
pit, quoties rei Dominus eam ipsi eripuit ecclesiam, sibique vindicavit, non ul
tra eo tempore adamplius obligabitur, sicubi omnis præsumptio malæ fidei
At vendens rem alienam mala fide, si Dominus rem suam eripuerit tenetur suo
emptori restituere accepturn pretium, et etiam compensare totum interesse
quod ipse erat ex conditione rei futuræ, quodque haberet si res non esset a Domi
no vindicata.

Imo tenetur etiam reparare damna, et compensare lucra, quæ
mediate emptoribus cessarunt ob conditionem rei futuræ; nam fraudem
dans rem alienam est causa omnia voluntaria damnorum, quæ ob illam con
ditionem incurrerunt contrahentes, et etiam cessationis lucri; quia ipse po
tuit, debuitque prævidere ponere contingere, quod res illa per varios contrac
tus onerosos de manu in manum transiret, et quod post hoc contractus ad Do

mino vnicha exetur, adeoque et quod plurimum documento esset quod Vsufructus fuerit, et quod ipsi cesserint ea lucra, quae per contractus cum re non aliena reportarunt.

Ad 6um. Si Dominus rem suam recuperet ex ultimo possessore nullus vendendorum, qui rem illam bona fide vendiderunt cum lucro, tenetur tale lucrum ipsi restituere; quia licet lucrum illud sit fructus rei vt alius ex tertio; melioratae; tamen datur ille fructus pendet a beneficio quod ipse vltimo possessore non recuperetur; nam si Dominus rem recuperet, tolleret ille fructus evanescit a ijs vendentibus, quia vltimus possessor re a Domino vindicata habet actionem adversus suum vendentem, et iste adversus alium et sic ipsi ad datum tolum pretium, quod prius dedit: quo fit vt omnes retroacti contractus ipsum tantum, et omnes contrahentes sine lucro maneant, quia de re non contrahi erunt: cum igitur obligatio restituendi lucrum fundetur in eo, quod contrahentes cum re aliena sint facti locupletiores, et id cum ipsi contractibus; cessat etiam in contrahentibus obligatio restituendi lucrum, cum per eam suppositionem lucrum deficiat. Vnde solum tenentur cedere Domino actionem, quam habebant adversus furem, vt lucrum illud ipsis compensaret; et hanc cessionem Dominus acquirere teneretur, quia cum ipsi, vigore contractus, nihil lucri superet, sed solum damni aduersus furem, cui cessione satisfaciunt.

Ad vltimum. Quando vi bona fide consumpta relinquit effectum pretio vtilem, quo possessor fruitur, obligatio ipsum restituendi non cessat in defectum rei, necesse est debeat intrare in parte compensationis pro re, sed ipse obligatio directa ipsum restituendi, sive vi ad Dominum pervenerit, sive non: dummodo tamen per rei suae pretium non destruatur fructum illum: quod licet in alijs effectibus contingeret quam possit, secus tamen in fructu, quem vi mutui ad consumptionem pro vsu hominis tradi solet, quia non cessat datus, esse Dominus rem recuperet ex vltimo possessore, omnes contractus vi eius durant: si tamen possessor bona fide rem suam recuperaret, vendita compensata, nisi lucra indepenta a sua industria debeat restituere.

Sectio 7

SECTIO. 7.

An qui rem alienam bona fide emit ex furepossit, veritate comperta, rem, licet Domino perituram, reddere furi, si pretium aliter recuperare non possit? An potius Domino restituere teneatur licet amisurus sit pretium?

Certum est 1°, quod si fur paratus sit rem Domino restituere, aut Domi nus facile possit rem suam ex ipso recuperare, potest emptor rescindere contractum, rem que furi reddere, ut sepissum servet in demnum recuperan do pretium; nam cum nullum damnum inde immineat Domino, non nisi vexatio nabilitra in vitus esset meo quod res illa furi reddereture expo sitor ita consuleret sue in demnitati: præcipue vero cùm consuleretur bono ri furi, qui secretiori viâ possit rem illam Domino restituere.

Certum est

2. quod si emptor aliter possit recuperare suum pretium, quam tradendo rem furi ad non restituendum paratus, tenetur eam Domino restituere. Cum possit aliter sine in demnium servare.

Certum est 3. quod qui rem ali enam dono accepit ex fure, tenetur eam Domino restituere, quam possit red dere furi: quia donatarius, si rem Domino reddat, nullum in bony pos sessionis incurrit damnum, ob quod vitandum possit expavari, si furi reddat. Excipe, nisi donatarius certo sciat furem esse paratum ad restituendum, & furem ipse rem expetat ut restituat Domino; nam fur ius habet ut ad tum finem res ipsi reddatur, ut in iuriam, quam per veritulit, per versatur. Unde etiam si rem vendiderit fur, aut permutaverit, postea que illius rem restituere, atque ad tum finem expetat oblato pretio, aut re, quam in permutatione accepit, non solum potest sed debet rescindi contractus.

Certum videtur quod Soto, Lodyma, et Molina docent: quod minimum, si Rem emerit bona fide; postea veritate comperta Rem furi reddat, ut pretium recuperet iudicary, seu libite facere, nihilque lade reclubitary, ad nullam restitutionem tenetur. Quia post remissa ei reddita, nec tenetur restituere ratione rei acceptæ, cum ea apud ipsum non extet, sed solum suum pretium, quod pro re dederat, nec ratione iniustæ acceptionis, cum non peccaverit Rem illam ita cum bona fide reddendo fuit: Unde iudicary seu licite Rem illam licet alienam posse reddere furi, ut pretium recuperet, et cum hoc inculpabiliter tamen res eindem contractum Rem furi tradendo, et accipiendo pretium pro ea se haberet, acri, ante quam sciret Rem esse alienam, cum dem contractum rescidisset cum fure: in quo casu nulla moneret obligatio restituendi cum nec ex parte rei, nec ex parte iniustæ acceptionis teneretur.

Certum etiam mihi videtur contra non nullos quos sequitur Lugo disp 27 anum 37 quod, qui Rem alienam emit mala fide, teneatur eam Domino restituere, licet a minore, sed pretium, nam scientia emens Rem alienam sibi retinendam iniuste illam accipit, proinde enim est quod a diuriam Domini Rem alienam scienter emere sibi appropriando, ac si illam furaretur denovo: duplici ergo titulo teneatur hunc restituere, nimirum ratione rei acceptæ, cum Rem illam possideat, et ratione iniustæ acceptionis, cum illam iniuste acceperit: et ideo semper manet obligatus ratione iniuriæ, sive Rem consumpserit, sive tradiderit alteri: hanc vero iniuriam non recipit tradendo Rem furi a non restituendum pariter tempori ei per eam traditionem novam addat iniuriam, proinde ac si Rem incendio consumpta, et iniuste retentam, iterum incendium projecet.

Casus quod restitui Domino possit a furi reddatur, aut amittendum pretium, si restituatur Domino affirmant, emptorum bonæ fidei posse recindere contractum, Remque reddere furi ut pretium recuperet P Bazquez cap 9 dubio 2 P Valentia tomo 2 disp 6 quæstio 9 punctu 4 Toletus, Lessius, Turrianus Lugo, Reginaldus,

Navarrus

Navarrus, Petrus Navarra, et alij plurimi.

Quod probant 1°. quia nullus teneatur cum suo damno aequali vel meliorem statum quam sit ille, quem res habebat ante gestam a deijs manus devenisset, sed vel dominus rem sui cum vel duceret ad statum, quam ante emptionem habebat: g° non tenetur cum vel dere Domino, sed potest vel dere furi utpretium recuperet. 2. Nam quilibet grave damnum rei rem quam accepit ex furto, si non vel dat, vt si timeat abevolandum, non tenetur rem illam restituere Domino, sed potest reducere ad manus furis: g° etiam, quando timet amittere pretium, potest illam vel dere furi cum tactura pretij ipsi imminens, vel damnum aequale damno imminenti Domino, si res furi vel detur.

Tertio. Quia nullus etiam tenetur rem alienam conservare in meliori statu, quem habebat, si id sine gravi suo incommodo grauitate non possit; at si pretium emptori periclitatur nisi rem furi vel dat non potest eam conservare in meliori statu, quam habebat sine gravi suo incommodo tactu pretij: g° non tenetur eam in meliori statu conservare, sed potest vel dere furi.

4. Quia unusquisque habet procurandi potius bonum suum, quam bonum aequale proximi: g° potest modo emptor potius sibi ipso curare recuperationem pretij, quam rem illam cui Domino.

Quinto. Quia cui dem ratione est rem illam non redimere emanu furis cum tactura pretij, ac eam retinere vel dere ad manus furi, ut pretium recuperetur: at nullus tenetur cum tactu pretij rem illam liberare emanu furis, nec solum non peccat contra iustitiam, et eam nec contra charitatem, si rem non liberet cum tactu pretij, cum ordo charitatis minime doceat adgrave ferendum no bis proximum cum damno aequali. g° &c. 6. Quia emptor bona fidei emendo et retinendo rem illam nullam iniuriam Domino exhibet. g° non potest Dominus eo ipso ferre tam quam iniuriatus, si rem illam furi vel dat ne pretium amittat.

Septimo. Quia

Contractus illi non fuit validus: tum quia error, et dolus causam praebuit

Dum quia Venditrix tenuy fecere non potuit in emptorem Dominium rei alienæ: q̃ potest contractus dle vejendi, et vejenden dig est: q̃ emptor potest illum vejendere, rem venditorx tradendo. 6. Quia liberatur rei ē manu furis ejusdē hoc solutionis pretij, aut effectus ejusdē, et non rei: q̃ vejilla ut liberata manu furis sui illud liberatis melioramentum, non debetur Domino ad possessore, q̃ potest reddere ad detexiorem statum, quam habebat.

Nono. Quia ars casu equalem non accentuē unicuique quod potuisset tibi, quam alteri tenetur prouidere: at sicut Dominus Venditor tacitam remeulpa facit, rē vejuri reddere, ita possessor facit sine culpa, tacitam pretij rem Domino vejendat: q̃ non tenetur cum tacita pretij rem Domino reddere. Postremo. Quia furtus habet ad eam rem repetendam, vt eam tradat Domino: non est q̃ contra ius Domini quod a furi reddatur: potest q̃ possessor illesa rei Domini rem furi tradere vt pretium recuperet, etiam si videat furem paratum ad non restituendum, nam scientia non obstante non facit iniuriam Domino, sed consulit propriæ indemnitati, et pure peccatum Domino inferendum ex iniquitate ejus.

Secundum nihil omnino cum Molina disp 722 P Azor tomo 3 libro 4 cap 3 P Laymann lib 3 tract 4 cap 17 anum 24, Caietano, soto Medina Ledesma Cobarruuias et alijs, non possit emptor contra dominum vejendere cum fure, nec illi rem tradere vt pretium recuperet, et cum rem illam vt pote quam communi alienam, retinere sibi non possit, tenetur ex consequenti eam Domino restituere.

Dato est 4. Quia nulli licet rem alterius periculo semel erepta dam, atque in meliorem statum comparatione Dominii eam restauratam, iterum in periculum conjicere, atque adeo a bono illi statu dejicere, quem vejilla habet: nam quod vejilla periculo ram receptaris, quod quæ in meliorem statum casu de venerit, ut pote ut deuenire ad possessorem, qui eam statim bona fide consumeret, totum pertinet ad proprietarium succesum Domini, cui que debetur vejilla, ut in meliori statu constituta ram est, non obstante quod alteri

ej

ut cooperante industria, et negotiatione ad melioremillum Statum deveneret, non
recus acpertinet ad fortunam Domini, quod Res ipsius apud possessorem bonae fidei
produxerit fructus, quos apud ipsum non erat productura: et ideo omnes illi fructus de
bentur Domino rei, licet cooperante possessore in industria productionis, et licet res fructus
non esset in potestate Domini productura; quia minus fructus illos Domino fortuna dedit
Iniuriam Domino facit, qui rem ipsius cum periculo habet, et ad melioremStatum re
ducta, in periculum eorum conjicit, et ad melioris status deiecit, sicut rem illam ad ipsum
pertinere: siquidem destruit melioremillum Statum, quem Domino fortuna dederat.

Ad tertiam

quaestionis respondet esse magis periculo, et in melioris status comparatione Domini, cum tam stipe
lebrahus contractus facta quae vicinia rei, et pretij praedicti, res que consequentes demanu
facij ejus ita. Illinde emptor respiciens contractum, remque sedens fuit, ut rem ipse
possessorem, cum scientia reducit eorum in periculum, atque ad melioris status quem res ad ea
rerat deiecit: non potest rem illam tradere furi, quem videt adhuc restituendum paratum
nec quando videt periculum ire ne Domino restituatur.

Atque hac tacta apparet, qua parte ratio

nes sint arguments sententiae contrariae; nam aliud est possessorem bonae fidei producere
re rem alterius ad statum multiorem illo, quem res habebat prius quam ipsam emeret;
et aliud valde diversum rem illam ex tali re ad melioris status ad quem res ejus erat
deducit. Ad 1um enim non tenetur possessor bonae fidei cum gravi suo damno, et impos
sibili rem dominum restituere, nec ipsum est facere novos aliquos sumptus
ut eam Domino restituere, et Domino eos sumptus solvere teneatur; tunc enim non
tenetur possessor rem illam Domino restituere cum suo gravi incommodo, sed ad momen
to Domino potest rem apud se conservare paratus restituere, quando cum quo Domi
nus sumptus illos facere voluerit. Ad 2um dicendum tenetur non obstante, quod inde per
accidens incurrat damnum ob malitiam alterius: necenim praeiudicat ejus potestati
et commodo Domini rei, ut ipse tegat a damno, quod ipsi alterius iniquitate immi
net.

Respondet Lugo, ubi supra, in dubium quidem esse, rem alterius ameliorisse
tu, quam habet, in deteriorem possitive deiecere, quia hoc est positive contra rem ad

addamnum alterius; emptorem tamen Vendentem Rem fuisse Et pretium Rei
prece, non deisse re Compositive ameliori Statu, sed quae per minime se habere non con
servando positive cum suo damno bonum illum Statum, quem Res iam acquisierat: emp
torem vero solum pecte afuse suum pretium, et qui a fuse non vult Vendere pretium, quem
Res ipsi Vendatur, ideo Compri Velitque, quia non teneretur eam in meliori Statu conservare
re cum tractatu pretij: nec video bonum pari apud fuisse, illum quem mecum
ducam et Petrum Et Stichum, ipsi postea advertam in via ipsum meis nocituru
posse illum Velinquere Veneturum in domum fuis, et si dum Petrum extraho
ab incendio, ipsum quae adhuc manibus suppenum habeo, alius me in ignem pro
icere vellit, nisi Petrum dimiserim, possum ipsum dimittere certo Venturum in ig
nem, quia hoc non est ipsum proicere in ignem, sed eius liberationem, quam in coeperam
sed non complevi non continuare. Eodem modo est Eadem; quia Res non dum est
in possessione Domini, sed in via adipiscam, ut emptor liberetur, non dum autem eam
liberavit omnino, cum adhuc sit Cum fuse in conflictu, dum fuse habet pecuniam eo
Rei, nec Vendere vult emptori, nisi Pecunia Vendi dederet.

Et hinc incipiam; Res illa apud
emptorem existens, licet ad Dominum nondum venerit, est tamen tam crepta periculo
Cum sit Emanu fuis Et tracta, et licet adhuc non sit in statu optimo Comparatione
Domini, qualis est Status possessionis, sed in via ad ipsum, propterea que emptor
non teneatur Cum eo grauidamno Pempro ducere ad optimum illum Statum, Et
Novi sumptus eius in Rei hanc ione faciendi, et a Domino non solvendi, habet ta
men Res illa meliorem Statum, quam in manu fuis pater ad non Restituendum
et hunc meliorem Statum liberatis Emanu fuis non in via et quasi in fieri, sed Com
plete, et quasi in facto esse habet propterea quae licet Res cui dem Contractum non desig
rem a optimo Statu, quem non dum Res acquisivit, deisse et tamen ameliori Sta
tu, quem iam habet: quod in cuius est non aliter ac si Vendita, postquam ad ma
nus Domini devenisset, iterum emptor, iterum emptor accipere Et haddere fuis Rem
pretium: solum enim erat differentia, quod Rem acci pi ex potestate Domi
ni ad Cum finum eam deisse re a optimo Statu, et Rem haddere fuis ante quam ad
manus Domini devenisset, deisse re a bono Statu pri malum; quod licet in ius Stichum

minus

minuat, non tamen tollit; nam minus est rem alterius ā bono statu in malum deijcere.

Esset quidem res tantum minùs ut liberaretur, si fur, et emptor solum convenirent depreto, et nondum facta esset rei expressa traditio; tunc enim emptor ignorans rem esse alienam posset recedere ā contractu, et rem non admittere, quia tunc res liberata non est, et emptor a contractu recedens, rem quae non admittens reliquit ejusdem statui, quem habebat, quin deijciat ā meliori, quem non dum habuit; atqui justum et pretium vicissim tradita, rem furi reddat reumptatum pretium, non modo non liberat rem, nec liberationem continuat, sed potius rem reddit ā meliori statu quem in quo erat in deteriorem, quem jam evaserat. Unde vetor quinta Exemplum: nam si Petrum, ab insidiando omnino levare, vel ā periculosiori omnino parte ex hac (magno licet labore meo, et industria id accidat) in non tam periculum deducendum, nonne periculosiorem profecisse eum ex fine videndum, quam alius mihi inimicus minatus, rei profecisse? et hoc alterius, quem mecum ducebam restituendum Domino, seu meliorem esse, quam in domo furis, non potuisse extra viam domum furis? Vero esse, quia hoc esset ā meliori in deteriorem statum reducere: possem tamen ejusmodi rem in via relinquere, si mei officii esset, quia tunc ā meliori statu non deijcio, sed liberationem pure non continuo.

Ratio altera. Quia Dominus rei suae illam esse apud emptorem potest cum prohibere ne tradat furi, cogere que ut rem furi restituat, peccabit que emptor, et ad restitutionem tenebitur, si Domino petenti rem ingratam aufert aut occultaverit, fuaque iniquo casu tradiderit, ne pretium amittat. Imo si Dominus coram Judice cum emptore contendat circa haec omnia, omnia in favorem Domini sunt a Judice declaranda, quae omnia tanquam omnino certa supponunt adversarij: 2° Dominus ex jure rei naturali habet prohibendi quod non obstante quod ~~dum~~ emptor amiserit rem sit, rem furi non tradat, sed furi restituat: et cum emptor praesumere debeat haec esse Domini voluntatem, quando rei suae statum ignorat, consequens est, ut contra rem et voluntatem Domini, adeoque iniuste faciat si illam furi reddat

Vt pretium recuperet. Quod si emptor, dum res est apud ipsum, quę habere vel dendi eam fuerit, vt recuperaret pretium, sane nec rei Domino, nec iudex posset cum prohibere ne id faceret, cum quo iure illo rio expoliatore: Secum q̃ pugnant hæc duo; nempe emptorem posse rem illam tradere furi et sic indemnem fieri a rachira pretij, et peccare contra equitatem si id faciat Domino id ipsum prohibente, ac rem suam petente.

Ratio vltima, quia res illa vnico Statu constituta Domino debetur, et non furi: q̃ emptor illam ponendo non potest reddere furi vt recuperet pretium, quod fur sibi retroddere teneretur; sicut enim possessor non potest illam alteri vendere cui spectat etiam solo iure Domini, cui, et non solum emptori iniuriam faceret rem illam vendendo vt recuperet valorem quem pro illa dedit; ita nec potest illam tradere furi vt recuperet suum pretium quia tradendo illi ea de causa alienum, et Domino omnino debitam quia suum est, peccaret contra quam fure adinstar quam veteratorem rei, eam ponendo reddens furi, quando videt paratum ad non restituendum.

Quod si dicas, iniuste me rem illam vendere inspectoriam iure Dominij, quia res ab vno periculo rapta, conjecturis in a liud; id quidem verum est: sed non minus iniuste hominem ipsum conjicere in periculum quod diu evaserat, ac in novum, quod non incurrerat, si dicas vendentem omnia iure peribere; verum est; sed non minus verum peribere concurrere rei videndem rem contrahere.

Respondeo iam ad 4. fundamentum Sententiæ Contrariæ, quod licet nullus, sibona fide possessor, teneatur posse a se faciendo alicui de novo, vnde vel curat æquale damnum, reddendo rem alteri, ad meliorem Statum, quam si ille quem habebat quando fuit ipsi tradita; semper tamen aequa retinenda non deducere illam ad deteriorem Statum, quam in is, ad quem res ipsa devenit et in quo nunc est, licet non deducens ipsa in is damnum æquale ab inicuda tem alteri: emptor autem deduceret illam ad peiorem Statum, quam in is, quam modo habet in ea potestate, si vt evitaret iacturam pretij solapsus malitia ipsi imminentem, rem in furis potestatem reduceret; adeoque iniustum sem

per exū illam reddere suū actum restituendum parato; quia vero nec rem illam reddere sui potest, nec sibi retinere, ex consequenti nec ei tur obligatio eam tradendi proprio Domino. Unde illa propositio nullus tenetur cum suo damno aliquali &c. pro vera est, sed aut per accidens, quatenus non potest possessionem sibi retinere, nec eam illa perseverare in statu iniquo vera est, quia dominium illius ad alterum pertinet.

Ad

2m. Si quis rem alienam accepit ex furto, nihil cooperatur ad extrahendum illam a meliori statu, quam modo habet, sed pure permittat sui illam accipere de loco in quo est, aut de manibus possessoris; licita est ejusmodi permissio, tum ut vitet damnum personale, quod ipsi imminet, tum eham ut recuperet pretium, quod prius dedit; quia hoc non est possessorem extrahere rem illam de meliori statu, sed permittere eam in injuriam adversus proximum ab altero fieri, ut secundem non conservet: licitum est quando damnum imminens alicujus est momenti, quod non facile resarciretur; nam ex charitate solum tenemur impedire proximi damna, quando sine notabili nostro detrimento possumus. Secus autem cum gravi damno, cum ordo charitatis non postulet quod in eodem genere boni nobis ipsis proximum praeferamus.

At actus, quo possessor rem extrahat de meliori statu, reducat que ad potestatem sui, nec ad vitandum damnum corporale, nec ad recuperandum pretium, aliter licitus esse potest, quam si licitum sit eam consumere, aut tradere alicui extraneo ad similem damnum vitandum: sicut ergo illicitum est illam consumere, aut tradere extraneo ad vitandum damnum personale, aut reale, nisi id fiat cum animo eam restituendi proprio Domino, eam que alicui, cujus malitia imminet possessori damnum, non restituat: ita illicitum est rem illam tradere sui etiam minanti vulnerationem, aut mortem, nisi id fiat animo restituendi Domino, si sua eam non restituat, aut si ex furto non recuperata a Domino, et licet id sine eo animo faciet, daretur obligatio restituendi. Imo ut licita sit alteratio cum animo restituendi facta, oportet quod damnum imminens sit vel generis superioris ad rem, qua alteratur, vel ultra id genus non subsistat

malũ, vt si sua mĩnaxeret domũ mea combustionem, nisi libi rem alterũ quem mihi tradidisset, ipsi vtendam: vtendi nunquam obligatur dominus pretium licitationis potest.

Ad 3um. Habilis tenetur cum aequali damno vendi tenũ possibile conservare in meliori statu quem habet: et ideo emptor licite potest exmittere fundi, vt rem accipere, quia non tenetur ipsum possibile prohibere, aut ipsi restituere, nisi rem accipiat, si pretium vendere velit, tenetur tamen rem amplioni statu non deijcere, quin hoc licitum acquirit causa rem pecuniarij: vendens autem rem fixi vt pretium recuperet, non modo non conservat rem possibile in meliori statu ad quem devenit sed possibile reducit ã meliori in deteriorem.

Ad 4um. Licet vnus quisque ius habeat procurandi sibi potius bonum quam proximo; nullum tamen ius habet procurandi sibi bonum cum aequali proximi damno; inprimis autem procurare cum damno proximi reducendo rem ipsius in deteriorem statum, non rem aut cum deterioratione rerum alienarum velle sua melioratione.

Ad 5um Longe diversum rem vendi ab non liberare emanu iuris, ac ea liberata a mixtum reducere ad eius potestatem; nam vltra casum vis velut quatus in loco statu, quem habebat, etiam non liberatus ab statu malo: in 2o deijcitur ab statu meliori quem habebat in malum quem evasit. Ad 6um. Emptor quandiu bona fide durabat nullam iniuriam in nullo Domino: inferret tamen suam fate emptam rem vendere ad antiquum periculum, non sua acquisitum venderet, aut fuit non emptam rem sibi retineret, vt sui demnum conservaret.

Ad 7um. P. Molina disp 327 et 721 late contendit contractum illum quo sive bona, sive mala fide vendita res aliena non esse omnino invalidum, quatenus fuit vendens rem alienam non transferat in emptorem dominium rei venditae, vtpotequae sub dominio sui Domini peccatis per petuo; acquirit tamen ipse dominium pretij, lege qui vas § vltimo ditis

tis

digestis de furtis, et multis alijs. Vnde est axioma iuris pretiorum quod nemini vendatur ex vesuriua, non est furtivus: Et ideo Usura cum lapecunia quam pro Vsuriua accepit aliquid postea emat, acquirit sibi dominium Rei emptae, et transfert in Venditorem dominium pecuniae, Contractus quos Vtinque Validus. Potuerunt autem leges merito adiudicare furi Dominium pecuniae (hoc solo intelligitur nomine pretij) quia cum pecunia ex propria virtutione transeat facile de manu in manum possessoris ad manum alterius, nemo fere secum quis excepterit, an suorum pecuniarum dominium haberet, vel pro hujusque aliquo pacto velomnu pecuniae quas possidet furtivae essent, et alienae: ad tollendam hanc incertitudinem dominij pecuniae, et inpatium Contractus cum pecunia celebratis esset nullis, merito iura adhuc dicta sunt furi, et Venditori rei alienae dominium pretij: Sed nondum leges fovent inquirat furis, licet concedant dominium pretij, quia simul ipsi imponunt obligationem, qua tenetur emptor rei de evictione ad Reddendum pretium, et totum interesse, et ad totum hoc concedit actionem ex contractu actio personalis contra furem: Vnde constat leges illas ita cavisse bono communi certitudinis dominij pecuniae, ut nullo modo fabricant furibus, adeoque equissimum esse.

Cons

tat chartam cujs Contractus aequalitas, quia licet, accipere pretium, et non transferre dominium, inaequalitas videatur, reducitur tamen ad aequalitatem, quatenus Venditor rei alienae pretij dominium acquirit, ipse vitium obligat ad personalem monet obligatus emptori de evictione. Hic emptio Contractus quo venditor rei aliena usque emptore conditionis furtivae, nitetur vitio ex quoad rei substantiam, qui solus annullat Contractum, Vitium vitium pro gemina Venditus, aut animo tali anorbo occulto laborans Vt sit nullus; hi enim Contractus sunt iuris naturae nulli, quia in ipsis deficit Consensus quoad substantiam, cum non subsit illis accidentibus ea substantia, quae subesse putabatur: et quia pretium datur pro re non digna pretio: qua ratione Solutio usurarum est iuris naturae nulla, nec transfert in usurarium Dominium cujs rei, quod datur in solutionem usurae, quia datur in pretium actionis, quae non est digna pretio. Atquando rei alienae Venditus error emptoris solum est quoad vitium rei extrinsecum, et conditionem furtivae

que rem non facit indignam pretio: Unde emptor rei alienæ impugnam rei substantiam absolute consentit, licet non consentiamus si res citra conditionem fructuose.

Et quod in illo contractu intervenit emptoris iniuriam non facit ipsum iure naturæ omnino nullum: nam duobus modis iuxta naturale potest res ipsi realiter acciri aut acceptioni: vel quatenus actio illa dicere est iure naturæ nulla ad translationem dominij: vel quia licet desiderat ad dominium transferendum, tedit nihilominus iniuriam alterius, aut aliqua alia ratione efficitur mala. Præterea modo respondet omnibus illis contrarijs, quibus pretium datur pro re pretio indigna, et quæ propterea redditi nullos; porro ad vero respondet illis, in quibus res non est tradita vel data: et denique illa sit depositi efficiens, ad translationem dominij potius quam ei ipsi concedere valorem, iniuriæ eo ipso æquali inferenti iniuriam cuilibet contractui; et ita dissolvitur in præsenti. Hæc dicta contractus valore.

Sed ab ipso non pendet solutio argumenti: Nam obligatio reddendi rem Domino fundatur in eo quod res illa devenit ad melioremstatum, a quo nec deijci potest, nec ipso vitiari: Quod vitium est etiam si pœna contractum omnino invalidum reddat nec in melioremstatum: Etiam si furi rem illam donasset, donatio omnino invalida esset, quam propterea donatarius posset eam furi reddere, quia sic per donationem in validam, res est in melioremstatu. Contractus autem illi venditionis veritatem rei vendi debet actum esse, quia tenetur recuperare rem, et Domino restituat, et tadem finem vendendi etiam potest ab emptore quando videt furem paratum ad restituendum, quia hinc rem a bono in æquo bonum statum reducit; non tamen potest res ipsi dare, nec rursus similiter credit furem non restituturum.

Ad 3m. Cum fur teneatur reddere pretium emptori sine re, et res ut libera emanet furi Domino debeatur, nec ille liberatur status sui effectu solutionis pretij, sive actu, res ipsi Domino restituenda, quia tota illa est compensandum actue reddition pretij. Absolute tamen non tenet effectu solutionis pretij, sed melior status rei advenit omnino per accidens respectu emptoris, qui sibi rem illam emit, et non Domino

Vel

Vellezet, si bi consulere, et non vt alterius negotium oblitèr gerere. Ad 9m. Licet par sit emptoris, et Domini vinocentia, restituenda Rei est Domino suo, quia haec est obligatio ex Re ipsa, quae non requirit culpam possessoris: Sicut manet tanta innocentia pari, nec lem Petitore, nec vendente ex eo est, vt se conservet indemnem. Ad vltimum Concedat ex dicta.

Quaestiones aliae resolvuntur. Vbi de restituendis Fructibus, et deducendis expensis agitur.

Quaestio 1a, An fur, et quivis alius possessor malae fidei teneatur restituere rem secundum maiorem valorem, quam habuit tempore acceptionis, aut detentionis injustae, quando consumpta, vel deteriorata est? P. Molina disp. 725, Bazquez, Lessius, Lugo Diana, et alij pro regula communiter statuunt restituendam esse rem secundum valorem, quo estimabatur tempore quo a Domino consumenda erat: Vnde, si vendenda erat vbi tempore summi valoris, et optimi status, ad totum illum valorem restituendum statuerunt: Si vero conservanda erat vsque ad tempus minoris valoris, satis erat restituere minorem illum valorem.

Ratio est, quia Dominus obiniustam rei suae acceptionem, aut detentionem damnum patitur praecisè admensuram eius valoris, in quo ipse erat dispositionis sui dele: Vnde si non erat dispositus in statu maioris valoris, sed conservatus vsque ad tempus valoris minoris, nullam damnum incurrit ex furis mora, quod non pateretur etiam si rem apud se habuisset: Vt ergo fur Dominum conservet indemnem, satis erit ipsi restituere minorem valorem, si in eo statu conservanda erat a Domino; sicenim servatur iustitiae aequalitas, cum facta restitutione rei paene illum valorem, tantundem habeat Dominus in bonis suis quantumerat habiturus, si res ipsa ablata, aut iniuste detenta non fuisset.

Adiungunt Lessius, Diana, et alij, quod si dubium sit quo tempore Dominus tantum consumpturus, vsque vltra tempus detentionis iniustae tam magnum, tam ex quum valorem habiturus vltra secum veleptum secum, restituenda res ipsa secun-

dium Valorem inter vtrumque medium, quia sicut Vs consumi potuit ad̃o tempore magni Valoris, contingere etiam potuit quod consumeretur tempore Valoris equi: Vs g° componitur si valor medius restituatur, nam sicut lucrum incertum non estimatur tanti, quanti estimatur certum, ita nec damnum incertum reputari debet æquale certo in ordine ad compensationem: ita Dominus tempore magni Valoris non esset communiter, ad illum solum Valorem restituendum fur tenetur: g° quando non constat, an eo tempore consumeret æquum est quod aliquid de eo Valore detrahatur ob incertitudinem.

Addunt præterea, quod, si fur vendat tempore maioris Valoris, et ã Domino conservanda erat usque ad tempus minoris Valoris, satisfit Domino restituendo minorem Valorem: nam exercitus est fructus industriæ furis, cum industria vt Vs vendere tempore opportuno: et quia fur satisfaceret, si postquam Vs similes decreverunt usque ad Valorem illum, in quo Dominus rem erat venditurus, remaliam similis bonitatis restitueret. Excipiunt nisi maior Valor provenerit ex industria rei ob melioramentum, vt si equus a doloris, et maioris Valoris factus est.

Respondeo cum D. Azor, Navarro, Silvestro, Mercado, et aliis apud Dicastillo disp. 2 de restit. dub. 3, rem esse restituendam ã fure secundum optimum statum et maximum Valorem ad quem devenit tempore detentionis iniusta. Ratio est L. Quia fur ã tempore quo rem abstulit semper est in mora culpabili nisi eam purgaverit, si Domino oblata loco et tempore opportuno: g° eo tempore quo Vs alienavit ad statum maioris Valoris pervenit, vel optimi sui tenebatur restituere Domino rem suam, si optabat apud furem, et si iam non optabat tenebatur restituere totum illum Valorem, quem tunc habebant Vs similes: ab hac autem obligatione iam contracta non liberatur per dilationem restitutionis, quæ potius auget in ipsius contra Dominum: g° secundum illum maiorem Valorem tenetur semper restituere; alio quin ex mora sua culpabili commodum reportaret, et augendo vinceret an liberaretur ẽ parte obligationis contractæ..

Secundo. Quia restitutio fieri debet secundum
finalionem ipsi conuenientem tempore quo restitui debet; non autem
quo fuit restituere placuit aut Domino placuisset rem suam com-
mutare; nam hoc ipso quod res modo deuenit ad tantum valorem
et modo fit obligatio restituendi, totus ille valor Domino debetur,
est quia per restitutionem subiicit eius libere ipsius facultati, vt de ip-
so ponit pro libito disponere: et ideo si tempore maioris valoris res
non extaret apud furem restituenda erat secundum valorem tem-
pore cessantem rebus similibus, licet non tunc sed postea, vbi tan-
do esset a Domino consumenda: cum vt illa debuerit restituti tempo
re maioris valoris, et obmissa restitutione fuerit non sit tunc restituta, nec secun
dum illum valorem liberae facultati Domini subiecta, sequitur postu
lat quod secundum totum illum valorem liberae eius facultati subiiciá
tur: quod fieri nequit, nisi restituendo totum illum valorem.

Tertio.

Quia competentum videtur, furto ablatum debere restitui saltem secun
dum valorem, quem habebat tempore furti commissi, licet postea de
creuerit ipsius estimatio; Nec enim statuens iura, et mandata; quia vere
fur totum illum valorem vsurpat, et Dominum tunc laedit ad mi-
nus animi sui; et furari rem quae modo valet centum aureos, per in
de est accipere centum aureos furatione; sed per inde est rem non restitu
ere quando fur potest et debet restituere, ac si hunc illam furationis donasset:
& Cum potuerit, debuerit quae fur restituere tempore maioris valoris, et non
restituerit, semper manet in eadem obligatione restituendi totum illum
valorem, licet postea res in estimatione decreuerit.

Nec obstat quod Do
minus rem esset conseruaturus vsque ad tempus minoris valoris, pas-
sus quae deteriorationis damnum, et amisit rem apud se habuisset. Nam
obligatio restituendi summum valorem, adquem peruenit tempore
detentionis, non est ob deteriorationem vel subsequutam; sed est ob eam

num vnmediate annexum qui vniuersam rei acceptionem, et detentionem
Nam hoc ipsum quod est Dominum inuitum priuari Re sua, et facultate
ea disponendi prohibito damnum est Domino illatum vnmediate per
vniuersam rei detentionem, quod ad aequalitatem rei alibi debet: et quum
facultas disponendi de re prohibito tanti aestimetur, quanti ipsa, vtpote
quae per rem ipsam vtpossessam constituitur, non secus ac facultas vten
di habitu, aut instrumento per habitu et instrumenti possessionem con
stituitur: certe facultas disponendi de re, quae ad magnum valorem
venit, magni tunc erat valoris, cuius demque cum valore rei; propte
rea quae damnum, quod tunc Domino inferetur vnmediate detinendo
ipsum quem priuando facultate libera disponendi de re sua, tantum est
quanti ipsius valor adquem ipse peruenerat, reduci quidem ad aequalitatem non
potest, nisi reddendo Domino valorem aequalem, vtitatantum eius,
libere facultati subijciatur, quantum a eius libera facultate subtrac
tum vniuersi fuit.

Et sane cum res illa secundum totum valorem ad
quem peruenit (toty tunc Domino debebatur) non obstante quod tem
pore tunc consumptionis nonnisi fuerit vnique subiecta liberae disposi
tioni furis, aequitas postulat quod secundum totum illum disposi
tionis libere Domini subijciatur, et quod ex boni furis ratione
quidquid acquisitum decernendum; nam iustitia non solum postulat
quod reddatur Domino, quantum habituum erat, et non habui
obaltenus inuitum, sed etiam quod reddatur quantum habere
debuit, et obinuitum sibi arrogatum non habuit, alioqui si Domi
nus erat rem suam dispatiuus, adhuc fur teneretur rem illam red
dere et restituere; quia Dominus priuatam inuitum nihil mi
nus in bonis suis haberet, quam esset tandem habituus, si rem habu
isset in sua potestate; quando quidem cum eadem diminutione
suorum bonorum rem erat prodigus consumpturus. Teneretur tamen
fur tunc restituere, quia Dominus obiectum inuitum minus habuit

quam

habere debuit et fax fecit Domino in voluntariam tam diminutionem bonorum, quam Dominus voluntarie fecisset. In presentia autem Dominus minus habuit quam habere debuit respectu maioris illius valoris ad quem res venit restituende, et restituere nouit: aliunde tamen determinato, quo a maiore valore cecidit esset Domino indebite saltem et remote voluntaria. Si rem apud se habuisset, quatenus sibi liberum fuit rem sibi conservare licet illi de cremento obnoxiam: secus est quando res debite fuere.

Hinc patet quod in casu dubio restituenda res est secundum valorem summum ad quem pervenit. Quamvis lucrum et damnum sint circa res sint tanti non estimanda ac res ipsa; ideo que ut bene docet D. Thomas in presenti art 4 ad 4m qui semina recta in alieno agro effodit, aut protexit non tenetur restituere totum valorem fructuum, quos ager ferre potuit, quia fructus illi erat adhuc impotentia contingenti, et per alias causas impedibili a productione fructuum; et fructus impotentia ita contingens tam tanti estimandi non sunt, ac fructus iam actu producti. At in casu presenti nouit in certitudo de damno, quod Dominus passus est obnoxium; cum constet rem pervenisse ad valorem determinatum et totum illum valorem Domino tunc debitum restitui, Dominum que veritum privatum fuisse facultate disponendi de toto illo valore et valore illum non fuisse solum in potentia, sed actu rei acquisite tempore detentionis; haec enim omnia constant, solum quaestio dubium an Dominus, si res non fuisset malum damnum privationis facultatis disponendi de relicta in toto illo valore, constituta, patiatur malum determinationis: quod non sufficit ut res existimetur ab obligatione reparandi in tertio damnum quod certo intulit: quemadmodum si segetes iam pervenissent ad maturitatem, aut semina eas fecissent magni valoris; qui segetes iniuste perderet, aut semina effoderet, teneretur restituere totum valorem ad quem segetes iam

peruenerant, et totum Valozem semenum; et licet incautum esset an
segetes illae essent turbine velticuria Domini perdendae, nonideo
obstam vicentinum dierum lobrandy erat districtus diligenty aspicien
da parte illa Valozij adquem segetes iam peruenerant, quia tunc
ille Valoz iam ipsis acquirebat.

Multo gratius ytquod rei fur rem vicem
dat aut consumat tempore maioris Valozis vitrinsecij velephantsecij
tunc tohem illum Valozem restituere, licet Dominus tempore illo
rem quam consumpturus non esset, quia quandiu rei illa apud fu
rem illum illius ad cumpatiret, tutus erat quando vsurpauit aut de
tinuit iniuste accepit: g quidquid in Valoze vltrinseco, aut extrinseco
rei illa oriri, accrescit Domino, cui que debetur, propterea quod fur rem hanc non
rumpit, aut alienauit, Dominum tunc lodit praeter tohem illum Valozem: necessi
um tunc interest damnum pro tempore antecedente, aut sequente, sed pro tunc, et
vsum quod Dominus vendibilis tunc non erat rem illi Valozem non minuit, tantae
quanto Valore damni, quod hinc infertur.

Et quidem distinctio illa Valozis vltrin
secij et extrinsecij inconsequens est: Quia licet vendibilia et res vendere opportu
no tempore maioris Valozis extrinsecij, et non sinere quod in Valore decrescat, tuncti
tia vendere tempore, et statu opportuno maioris Valozis vltrinsecij, et non sinere
vt res abeo statu optimo cadant in potestate possessoris: sic, rem vendere imme
liori statu extrinsecio nullum dat ius furi, vt putem illam Valozis sibi reseruet
licet Dominus ante, aut post optimum illum statum vendibilis esset, nec tempo
dexe tempore maioris Valozis extrinsecij dat furi ius ad reseruationem illius partis
Valozis. Datio est eadem vtrobique, quia sicut res admaiorem Valorem vltrinse
cum solo naturae beneficio venit, ita admaiorem valorem extrinsecum venit solo
temporis fortuito: quemadmodum g quod fur vtatur, solo beneficio naturae, quod
nunc non erat Domino, pertinebat fortunam Domini, ita furtum rei nec vere
fur in fortunam; ita quod vtatus fur tempori fortuito, quam Dominus, aut
spectatores reconerat, aut quae non erat oriturus. Videneg atur quod res vendi

dibilis

dezit rem furtivam tempore magnæ Valoris etiam extremæ satisfaciat Re-
stituendo similem aliam quando dezit vere pretia; quia licet Vestitus eiusdem
bonitatis plurimi sint, non tamen moralis, qua in estimatione consistit.

Quarto

2ª Fur, et qui vi possessor mala fidei teneatur Restituere rei estimationem,
quando apud ipsum res aliena perijt eodem modo pactura apud Domi-
num? Certum est 1º: Quod si res non sit vi, nec consumpta bello, et furante rebe-
llium, Equus, vel aut Dominus erat emptus deb et Restituit estimatio illius ip-
sius, qua in Rebus, quæ non consumuntur usu, usus ipse reputatur a rei
substantia computatur, et estimatur: unde usus quem apud furem ha-
bet Restituendus est tanquam fructus percepti, et usus, quem habitura
erat apud Dominum, tanquam lucrum cessans.

Certum est 2º, Quod si Equa
apud furem pereat etiam casu fortuito, Restituenda est estimatio rei, apud Do-
minum peritura non erat, quia Dominus occasione violentiæ patitur dam-
num, quod non patiturus, si res ablata non fuisset. Certum est 3º quod
si res apud Dominum alioquin tantum violentia erat peritura, non ideo
fur liberatur ab onere Restituendi, si rem ipse destruat, aut consumat; quia
ipse sua violentia alios violentias prævenit; adeoque in eadem
obligatione est, qua esset alius, qui procul dubio obligaretur ad Restitu-
tionem. Imo etiam si res esset apud Dominum casu fortuito peritura, si ta-
men fur ipsam destruat, aut consumat, tenetur Restituere rei estimationem
quia ipse violentia sua prævenit alios casuros efficaciam, unde qui in-
fert damnum, licet ab alio casu infecturum esset.

Certum est præterea, quod
si res fortuito perist apud furem etiam fortuito, quam apud Dominum peri-
ret, non ideo fur excusatur a Restitutione. V.g. Equus Petri hodie erat incendio
Domus suæ periturus, non periit tamen quia heri fuit furatus, et hodie erat
in domo furis, tenetur fur Restituere valorem equi, licet ejus perierat incendio
domus furis; quia equus occasione furti evasserat iam periculum, quo apud Domi

num perijtrus erat, et adhuc manet sub dominio Petri, cui fructum vestrum est infortunam, quatenus occasione furti ejus periculo exponitur: g° portinendium domus Petri tenetur fur ipsi restituere equum, et tenetur restituat est in mora culpabili portinendium domus Petri; g° etiam si postea fortuito apud furem perieret, fur tenetur ad restitutionem, quia portinendium domus Petri, tam non erat apud furem perituru.

Nisi forte, si res apud furem periret fortuito, eodem modo periret apud dominum, negat communis sententia obligationem restituendi. 1° quia tunc Dominus obfuri moram nullum damnum patitur, quod non pateretur si res apud furem esset, cum similiter eodem modo apud furem pereret. 2° quia rei furto acceptio, aut detentio non inducit obligationem restituendi, nisi qua tenus damnum causat efficaciter, talis autem non est acceptio, quando damnum similiter contingeret per alias causas naturales, et per naturales causas aut fortuito modo causatur. 3. quia fur non est causa damni rationem interitus rei, cum sine ejus culpa interierit; nec ratione rei furto acceptio nis, cum nec causa sit, nec occasio detentio illa damni dati per rei interitum: g° nullo titulo restituere tenetur. Demum. quia res suo domino perit, si sine alterius culpa pereat: at res apud furem existens domini est, et perit sine culpa furis, quia licet rem accipiendo, et detinendo peccaverit, tamen rei interitus sine culpa est: g° &c.

Respondeo restituendam esse ratione rei estimationem etiam quando apud furem perit, pertinet apud Dominum. quia fur, et injustus rei detentor privat Dominum in dictum re sua, et facultate dis ponendi de re sua pro libito: quod, ut supra vidimus peccat, et seclusa quo vis alio damno ejus rei est damnum adequalitatem reparandum, quod que aliter reparari non potest, quam Domino videatur pro facultate dis ponendi de re sua hoc autem repetitione fieri non potest, nisi restituta estimatione, quam tempore huius ante interitum tempore detentionis, et de qua Dominus eo tempore dis ponere poterat, licet pro libito suo nollet dis ponere: tenetur g° fur re pre sente ejus estimationem restituere.

Ruxius

Ruinæ. Quia iniquitas, et noxa culpabilis privans Dominum
liberâ facultate disponendi de re sua, trahit ad iniquum possessorem omne periculum: non solum, quia cum voluntariè privet Dominum invitum omni facultate disponendi de re, omne æquale iniquitati videtur, quo domina rei periculum secum ferat; sed præcipuè, quia si Dominus rem habuisset in sua potestate potuisset omnia eius pericula et detrimenta præcavere; non quia possessor efficere ne res interiret, sed quia posset facere, ne res sibi interiret cum alienando, aut consumendo ante interitum; qui enim rem vendit aut eam alterius alienat, aut consumit, hoc ipso se exponeret omni rei periculo: o quotiès Dominus potestate de re disponere, non disponit, sed vult sibi conservare, hoc ipso virtualiter vult subire quæcumque pericula, et damna rei ad venerint propterea quæ quæcumque ad venerint sunt Domino voluntariè rem conservanti quodam modo voluntaria, ut sibi nocentia: at quando debitor apud suum detinebat, et Dominus privatus facultate disponendi de re, pericula, et damna supervenientia, nullomodo sunt domino voluntaria, cum Dominus detentionis tempore non potuerit prærei consumptionem, aut alienationem seliberare à superventionibus periculis: o fuit equi sua detentione facit Domino omnino involuntaria ea damna, quæ voluntariè ipse pateretur, debet omnibus illis periculis onerari: propterea quæ iniquitas privans dominum facultate disponendi de re ante interitum trahit ad detentorem eius quamcumque superventionia pericula, et detrimenta rei.

Quod si Dominus tempore detentionis habitabat, non erat facultatem disponendi de re eius neque illam apud se habuisset, et res apud suum perisset apud Dominum admihil reputandum fuisset, et si Dominus possidebat Legum, quam abominandam morbum scivebat iniquitatem, et ab o monstrum hunc, licet sua cedens esse alicuius favoris ipsum fuisset, et si nemo potestate interirent admihil teneretur, quia cum ejus esset Domino inutilis; nulla quoque ejus facultas valide disponendi de eo, in dextra solo affectu, et non effectum missa fuit. Similiter si quis merces suas apportandas in Indiam navi impo

nat, et alius vina vigilatione furetur, fuisque mitteat, et omnes naufragio pereant, vestimenta non tenebitur, quia Dominus iam mercy suas periclonavi patroni opponeret, privaverat que re facultate disponendi de mercibus navigatione durante: q. enim sola affectio integrata est, quando quidem Dominum non privavit facultate disponendi de mercibus, de quibus suppositum disponere non potuisse Dominum tempore navigationis.

Ad argumenta vna solutio est, obligationem esse tam vestiendi ejusmodi rem non esse ab rei interitum, sed quia fur victum tantum privavit Dominum facultate disponendi de re ante interitum; nam ex hoc damno, quod Dominus animus patitur, quodque per rei detentionem efficaciter causatur ante rei interitum, nascitur quod Dominus damnum ejusmodi interitus diversimodo patiatur quando periit apud furem, aequando apud ipsum per ejusmodi rei causa interitus rei vt. Sic inocuus, et ejusmodi alijsque rationes voluntarias, quatenus liberae voluit rem conservare licet periculo interitus obnoxiam, et hac voluntaria rei conservatio est causa nonquidem interitus rei, sed vt interitus rei ipsi nocet, rem in de cadi permittit vt postea tempore opportuno, licet rei illa interiret, ipsi non noceret: atquando vi periit apud furem aque est detento, solus fur est causa nonquidem interitus rei, sed vt nocens Domino, quando quidem obligationem non potest Dominus damnum illum ab se propulsare. Quare exinde hinc fur non ob id re vestiendi; quia Dominus similem damnum pateretur, si rem apud se habuisset, pari de et ac si furem de vestimentem eximeremus, quia Dominus de fure habet: Unde illud Vi quae periit Domino perit, falsum est quoties Dominus facultatem est impotens disponere de re ante interitum; hunc enim vt dixi tollit quae est in ea facultate, rei estimationem vestiendi.

Quarto D. Pinqui rem alterius emendo, naufragio aut alio modo periturum liberat rem alterius Dominus vestiendi? Ratio dubitandi est. Quia vestit in isto periculo comprehenso nullius est valitatis exigentia comparatione Domini, nam rei periculum tam praemium meum rei valorem prout re aque si videres rei periculum et rei interitus comparatione Domini, quia ejus estimationi ipsi est: q. quam liberat non tenebitur vestiendi, utpote quia tam

No

Domino penitus inutilem occupavit.

Respondeo tenetur; idque esse certissimum. Quia vasella quandiu captat pertinet ad Dominum, qui inde suo consensu amittere non potest nec captans Dominium, quoniam auctoritas publica non intercedit: quoniam ut alter vem eripiens periculo, in quo res pretiosa pertinet ad proprium recipiens Domini, ejus quam proprietas debetur periculo rem eptractam. 2°. Nam qui tempore primi pericitantem videt, nisi primum liberet, tenetur ex charitate ejus proximum eam liberare, si hoc suo incommodo possit; quorum autem hoc est obligatio, illum liberatum posset sibi vendere, tam pro eam liberationem bonum suum, et non pro primi pro curaret. 3. quia in Bulla Cenæ fatur excommunicatio Pontificis reservata contra accipientes, ut sibi vendicant bona Christianorum naufragantium sive navale existentia, sive in litore inventa, sive in mari periclitantia: 4. quod bona illa essent abs re vendenda omni, nisi liberarentur, nullum ius dat liberandi, ut ea sibi reservet.

Demum. quia aliqui dispaliderent publicis expinquandis incendiis signum dare, quam convocare ad occupanda bona Dominorum, quorum domus ardent, et facile sibi persuaderent concurrentes bona illa incendio eripere navia, nisi ejus liberarent. Hæc obstat, quod plurimus concurrentibus eis amissa bona non liberarentur posset aliquis liberari: Nam hoc tenet aliud, quam plurimus concedere facultatem, ut alicui augeat, nonum quod res a Domino liberari non possit licet possit pro alium; ut certe potest quando a bono liberata. Supponitur vendere rem illam Domino pretio vili, rem ratione periculi esset facta quarinullius proprietas qui sicut et occupantis. Regerendum 2° rem quando liberari a bello potest esse pretio vili Domino: licet enim ius pecta potentia solus Dominus non posset liberari, posset tamen aliquis, ut liberata. Supponitur, et potest illam utriqui culo existentem ejus liberatori vendere licet minori pretio ratione periculi, aut cum se liberatore pacisci de pretio ut liberaret. At periculo tamen eptracta, sicut res ipsa est suo integro valori restituta, tam tenetur Domino restituenda.

Nunc inferatur, quod si res ita, et res alterius sint in incendio et tuam liberare intendere rem alterius li

bergsh, teneris Cum restituere, licet hic peccet, quia Creatori nocuit, et sacrificium Dominum. Sicamen ne Vendat vltra quàm Ipsam liberaste, etiam in tali casu Religiosus, quia vltra quæ liberare non potest, teneris quidem Vendere quantò minus restituere, sed Dominus vltimum tenetur soluere pretium tuæ, seruatis seqa lis, quæ de actione negotiorum citatis postea proponemus Sect 6.

Quæstio 4.

Qui fructus sint restituendi? Fructus alij sunt quæ naturales, quos natura nulla, aut modica hominum industria producit, vt herbæ, glandes &c. Alij quæ vi industriales, quos cum vbera natura insecundis partu humana industria et negotiatione mediante, vt lucrum cum pecunia: Vnde si negotiatio non interueniat, et aliquod instrumentum huic vbera insecundis accedat, fructus industriales dici non possent, sed instrumentum fortunæ, nam instrumentum pecuniæ est mutatione Valoris, quæ ipsi accidit sine negotiatione subiecta, sine non et cum quorumque diligentia, sine negligentia possidentis. Alij sunt fructus mixti quos natura, hominum industria, et labore cooperante producit, vt lac, vbera et similes. Alij addo ciuiles, et pretium locationis, equi vel domus, quæ per pactionem illis tanquam fructus vsum estimantur.

Fructus quæ industriales annullo debent restitui, quia licet nullus alterius debet suam industriam, tamen sine industria fructus sunt: quia alieno instrumento artefactum, non tenemini ejusdem restituere, sed instrumentum, et valorem vnius, quia artefactum artis potius, quam instrumenti est fructus. Si faciat ex aliena materia, et materia sit forma præstantior, debet restituere artefactum materiæ Domino, sed vtique soluere debet pretium formæ: Si forma materiæ præstet, potest sibi retinere artefactum soluendo materiæ Valorem, quia par præstantiæ minus præstantem non detrahit.

Quoad Vsuarios fructus attinet generalis regula est in possessore bonæ fidei, quod restituere debet omne et solos fructus extantes, et si consumpti sint: quantum eorum communiter fructus existimatores valent tempore restitutionis, non tempore Dominij producti non tenetur, et licet restituit sit, quæ regulariter ex fructu fructus non soleat, locum id habet in vsibus, vt supercumbat ad

ostentationem, aut medicinam lucrum, ratione unius id fit, et tunc non usurpacunt alo
cabra, sed usurpacunt alia species, aut metalum non aurum), et licet consuetudo illi
et species cepit, ut sit ancillam, quam sua putabat turpi lucro prostituisse. Nam
omnium est. Quia res naturaliter, et civiliter fructifera ubicumque, et quomodocumque
fructificet Domino suo fructificat: et sicut quod in potestate Domini non erit con
fructus producitur, non tollit quominus res ejus sit, quae tales fructus produxit in
potestate possessoris, ita non tollit, quominus illi fructus Statim ac producuntur
rei Domino cedant; et licet res non sit species, quae parum locari solent: tamen
locationis pretium datur pro usu rei, et non pro industria locantis. Teneatur
igitur possessor restituere fructus omnes perceptos, et solos; quia cum ipse solum tenetur
restituere fructuum rationem rei acceptae et re accepta solum
tenetur ad id quod res apud ipsum fructificavit, quatenus formaliter, aut in effectu ipsi
perrevexat.

Teneatur autem restituere non solum fructus perceptos et re vel pretium
eorum, sed etiam perceptos ex melioramentis, quae ipse rei adiecit, ut vineam novis
plantis vitibus auxit, aut domum refecit, et copiosiores fructus ea ratione percepit
et domum majori pretio locavit. Quia cum melioramenta rei intrinseca, et ita rei incor
porabilia, hoc ipso, quod in rem rei accedunt, et rei Domino, qui solum tenetur ut
rem possessori sumptus factos in ejus melioramenta adjicienda: quocumque igitur fructus
res ut ita meliorata portea ferat, ferat Domino; rem et fructus producentes aliis
melioramentis extrinsecis, et ita rei separabilibus, ut si possessor multa et pretiosa angele
tali Domum ornaret, et eadem locaret majori pretio, nam cum ea melioramenta rei
non accedant, Domino domus fructificare non possunt.

Sunt in restitutione fructuum deducenda possessori bona fidei expensae factae, in duplici, arare, et labori pretium
; nam cum haec omnia in fructuum et utilitatem opposita sint, et in fructibus ipsis
ut in effectu proprio persevarent, aequitas postulat, quod eorum valorem non fugi
at possessor, sed quod ex ipsis fructibus omnia deducantur: Unde possessor bona fi
dei Statim ac fructus producuntur acquirit Dominium partis fructuum aequa
lis expensis, laboni, et diligentiae: nam capax est locum omnium fructus: quod

veremest, licet Dominy minoribus forte sumptibus eam fructuum copiam nequeat percipere; nam quod maioribus sumptibus ipsi Steret illi fructy, quam Stabet illy apud ipsum faciet: pertinet ad damnum emergens, de quo non tenetur ponere in bonae fidei.

Quod si ex fructibus percepti pars deperierit, vel consumpta sit, figura ponendi facti est dubia, et pars vivae, aut in specie vtilis esse, non potest ponere in parte exparte deducere expensas omnes, quas percipiendi omnibus fecit; sed partem corresp̃ondentem parti fructuum exstanti: Idem est de cura, et labore. Ratio est: quia in parte, quae periit, aut consumpta sine vtilitate est, tanquam ad naturae erat, quam quod erat industriae, laboris et expensarum expensi, et consumptum est: unde sicut si res pars exponeret in fructuum vtilitatem factas, nullas tulisset fructus, non potest exigi a de ducere expensarum valorem, ita nec ex parte fructuum exstantium potest deducere expensas factas in parte quae periit.

Hanc doctrinam de fructibus restituendis a ponente bonae fidei, et rebi vindicem contradictae legi ordinem, cum alicui dicatur ponere bonae fidei facere, non omnes fructus minus percepti et realiter alicui denegent. Sed Vinnat. Ligo dicit 47 num. 47 Imperatoris legem Cum Codice de rei vindicatione, omnia tandem reduxisse ad ius naturale statuentes, ponentem debere restituere omnes fructus exstantes: Vbi per fructus exstantes intelligunt tam eos, qui in specie exstant, quam eos qui perierunt in effectu vtili. Imo, et notat P. Bricaillo dicit 9 de restitutione num. 66, nulla valet ratio dicendi in legibus oppositis, nam omnes negant ponentem facere suos fructus pure naturales, et in mixtis ipsi concedunt expensas, labores que, et industriam pactum, quibus deductis quidquid superest in illis fructibus solius naturae est, propterea quae pars illa fructibus mere naturalibus an numeranda potest.

Ponentem bonae fidei Lo. Sanchez restituere fructus omnes exstantes an vtilitate melioratos, sive exstent, sive consumpti; sint nulla vtilitate relicta; et licet Dominus tales fructus percipere non esset, tandem quia bibit vt non sit

apud

apud ipsum, sed ad alium transferat possessorem. Ratio est: Quia omnes illi fructus statim acquisiti, percepti quidem, debentur Domino restituti, cum primum in specie debiti: ubi autem fur potest non restituere, non restituit primo ea ad patibili non solum circa rem, quam iniuste retinet, sed etiam circa fructus, quos inde percipere potuerat, et hi per totum tempus, quo res fructifera apud furem fuit, ad dominum pertinent, ideo non restituere est iniuste retinere alienum. Sicut et qui rem accepit iniuste tenetur ad restitutionem, licet ex restitutione non augeatur, sed tantum, qui fructus accepit iniuste. Dicendum est ergo fructifera transire ad alium possessorem, et quidquid horum fructuum habuerit. Hanc ergo est causa ut Dominus teneatur, fructibus qui ab ipsa percepti sunt.

Tenetur

Restituere fructus omnes, quos tam ex re quam ex melioramentis a fure accepit Dominus percepisset, attenta tam industria eius in diligentia, licet fur nullum fructum percepisset. Ratio est: Quia detentio iniusta causa est cessationis eius, quo ad Dominum percipiendi fructibus tam ex re, quam ex melioramentis: nam cum haec a puncto, quo fur in re cedant Domino, ipsi exacti fructi sicuti ex, et non possessori, atque ita per rem ex melioramenta iniusti detentoris, lucrum ex omnibus cessans restituere tenetur.

Hinc exigit sequitur fures Dominus exactum diligentiae percipiendi, ut si exactor huiusmodi praesumptuosus ancillam ut libet seruo pareret: licet enim hos fructus semel percepisset fur restituere teneatur, quia re quamdocunque fructificata, Domino fructificat, atque ita conuenit non est quod alteri malitia Domino cedat in commodum; tamen restituere non tenetur, quando ejus tales fructus non percepit, quia Dominus nunquam habet ius absolutum percipiendi illicite fructus bestiae cum nullum ius habeat ordinandi rem suam ad peccatum, sed solum ius conditionatum, ut si res malitia praeexistentia fructus tulerit, Domino cedant illi fructus; nam suppositio tota malitia fructus eam sunt rei, et non malitia

nec admaliciam vltenus ordinantes.

Tenetur 3 Restituere fructus omnes, quos Dominus potuisset percipere, licet ne percepturus esset, nec fuerit per eum percepti. Hoc nigat communis Sententia, quia si Dominus percepturus non erat, nec illum lucrum ipsi cuat ex retentione, quod non acquisiuit, licet vem habu isset. Sed affirmat D. Azor tomo 2, lib, cap, et quest 4. Ratio est, quia si Dominus potestatem fructus percipere non percepisset, la cessatio lucri ipsi esset voluntaria, vt si pretium pro libito suo collere nollet; quando vero res ipsius detinetur à fure, eanon acquisitio fructuum, sed lucri cessatio esset Domino inVoluntaria: quod dicitur Domini percepturi non esset, non liberat furem ab obligatione componendi lucrum illud, quod ob ipsius inuiziam necessario Domino cuat, sicut de damnis dictum est. Imo obligatio restituendi cor fructus naturalia ex damno dato, quatenus privatus est Dominus est Dominus facultate cor percipiendi siuiliter. Quia tamen fructus illi solum sunt in potentia, quae potest peracauyo naturaley impediri ne fructus ferret; ideo obligatio hujusmodi detrahendum aliquid ex valore fructuum, quia lucrum incertum tanti habendum non est, quanti habetur certum.

Potest posset male fidei deducere in restitutione fructuum percipiendorum expensas factas in eos percipiendos; quia nemo tenetur suis emittere stipendijs: sed tamen expensae factae manere sent, illis quas fecisset Dominus, ijte non tenetur de expensis, quia id ei cedere et in eius damnum. Excipe nisi expensi ille ad vberiorem fructuum exactionem contulerint; tunc enim Domino vtiles et expensi ille. In restitutione fructuum, quos fur non percepit sed Dominus percipere, aut potuisset percipere, deducun dae sunt expensae omnes, quas Dominus fecisset; nam fructus ille ex expensis Domino constarent.

Quo ad laborem, et industriam plures in dijudicatione deducendum laborem pretium. Sed dijudicatione opus est; namvel Dominus similem laborem industriam quae adhibuisset, et ob fidelitatem

rem

nem fuit in ordo sibi inutilis, vel non? Sit 4ª deducimon potest labores
et industriæ pretium; quia fux detentione viuista, tantum impedi
uit quantum potuit. Sit 2ª est deducendum, quia labor et industriæ
fuxis sunt propria bona ipsius compensanda, quo nihil nonsunt
uisi alienum compensationem debita.

Quæstio Ultima quæ expensæ de
ducendæ sunt in Vsufructu Rei? Expensæ aliæ sunt necessariæ,
neq; ibus Vsuarius, aut detentor axetur. Aliæ Vtiles, quales leges em
pensæ dicuntur de Verb. Signif. declarantur non quæ quemq;
rem efficiunt maioris valoris, sed quæ augent reddit eam pretiosi
orem. Aliæ sunt Voluptuariæ, seu Voluptuariæ, quæ vel Solæ Vo
luntati, vel ad solam Voluptatem fiunt, ut impensæ factæ in Vsu de
ris in Vsibus.

Leges civiles nunquam permittunt possessori malæ fidei
deducere Expensas Vtiles, et in casu sui pudoris etiam negant necessa
rias; nam lege 1ª Codice de furtivis Expensis fuxi quisquis furtivum
servum fuxerit fuxat, negantur expensæ factæ in eius sustentatione. Sed leges istæ cum sint pœnales, atque in odium fuxti latæ, non
habent vim ante sententiam Judicis; habent tamen post sententiam. Unde postquam Judex fuxum condemnavit de aminione Expen
sarum, fux non potest eas petere, et Dominus etiam in fuxo uti cessat liber manet ab obligatione solvendi; nam lege ex in pœnam delicti ejus privant illis eas petendi
et adhuc dicunt Dominus.

Stante 2º solutionis natura ut dependenter quæ à
sententia, quilibet possessor rei alienæ potest deducere Expensas necessarias, et Utiles, Domino quæ eas solvere tenetur. Patet est. Quia nullus
debet cum alterius detrimento locupletari; non 2º debet Dominus melio
ramenta accipere insolutis Expensis. Patet. Quia possessor malæ fidei
dei pati non debet malum, quod necessarium non est Ut Dominus pœni
tus in demnis conservetur, et nullo fraudetur lucro.

Nocta limitandum est 1°, vt Dominus non teneatur soluere quantum expponit illis vt melioratas est, sed precium expponi Valorem; quia tales res melioratæ Valor accrescit Domino, cum onere personali soluendi expensarum Valorem.

Limitandum 2°, vt Domi
nus possessor malæ fidei solum teneatur soluere eas expensas, quæ
bus Dominus ipsorum suam adeum bonitatis gradum promouerit,
nam si fuit malæ fidei, Dominus non tenetur de expensis, quas idem
damnum ipsis ceduxit.

Limitandum 3 vt expensæ non sint factæ ne
xa rei accasione fuerit, nam si animal fuerit ablatum aggressione
alterius, aut dura fuerit tractatione mortuum contraxerit, non tene
tur Dominus de expensis in curatione factis.

Limitandum 4 vta
vt Dominus non teneatur soluere saltem statim eas expensas
quas possessor malæ fidei eo animo fecit, vt Dominum pauperem, et
tot expensis soluendis impotentem ad vendicationem rei suæ coperet
ad arbitrium. Ratio est 1°. Quia dolus non debet patrocinari, nec
prodesse possessori iniquo, vt cum præiudicio Domini rem sibi ste
bilitat. 2. Quia non sunt expensæ vtiles, quæ rem efficiunt meliorem
tiorem, sed quæ rei Domino vtiles sunt, cum expensæ in rebus
rum meræ simpliciter possint esse Domino valde damnosæ, simili
ter Domino eas soluere non possit; tunc enim deficiunt vt Domi
nus velut dictis privetur. 3. Quia alias quia aperiretur via, vt pote
tiores pauperum quædam fraudulenter deuorent: æquitas 4° postu
lat quod res dolose melioratas statim reddatur Domino, et quod
Dominus solum teneatur expensas illas pauperi soluere ex fructibus
quos percepit; sic enim dolosus subsistens in innocentia in rem peccatri
ce expensarum: quod æquius est, quam quod innocens subsistat
dolosus in rem peccatrice rei suæ.

limitant D. Thomas, Sanchez, et alij, quos refert
lib. 2. in decalogum cap. 23. num.° 143, ita vt si Rex mercatori ad Dominum
redeunti quippiam exigat, vel aliquid exponat, illas, quæ iniuste negantur possessori
malæ fidei, tunc nec possessor possit expensas illas petere, nec Dominus
solvere tenebatur. Rationem adhibent: quia quilibet lex iusti contractionum
in foro externo adaliquam rem petendam, et simul concedit debitori repetitionem, si solvat, in vtroque foro licet eidem debitori possidenti non solvere, sed
retinere, et illicitum est exactori petere; tum quia ejusmodi usus inutiles, et onerosi
solvere non tenemur petendas, et obtinendas, tum quia bona
fides non patitur quempiam cogere quod statim tenetur eidem restituere
Ad dere: cum enim lex iusti negotiorum actionem adpetendas expensas utiles,
et simul concedat Domino earum repetitionem, si solvat, potest Dominus iam possidens eas expensas retinere vtroque foro etiam non expectata
Iudicis sententia.

Hæc limitatio admittenda non est, quia lex liberans Dominum ab obligatione solvendi expensas, et prædam possessorem malæ
fidei actione cappendi est pœnalis, totum quid illud statuit in pœnam
possessoris malæ fidei: pœna autem nec debetur ante sententiam
nec potest ab illo executioni mandari auctoritate priuata; quia
executio pœnæ est actus, qui ex publica auctoritate Iudicis prouenire
debet: & ante sententiam Iudicis potest possessor malæ fidei exigere
a Domino expensas, quia vtitur iure suo, quo nondum est priuatus, antequam in ipsum feratur sententia, et Dominus expensas
retinere non potest quia id esset ipsum sine auctoritate priuata punire
possessorem malæ fidei, et sibi adiudicare rem sola Iudicis sententia
adiudicanda m. et hæc est. quia Dominus ad retinendas expensas
solum habet ius conditionatum; siquidem vellit recurrere ad Iudicem ius quæ auctoritate vti: & ea conditione non seruata non potest
ad exequi auctoritate propria. Hæc ergo est quod debeat solvere
expensas statim repetendas, si velit ad Iudicem recurrere; quia id est

servare ordinem Iustitiæ; sicut tenetur quis obedire sententiæ Judicis, in bonis alicujus deputandis, licet videat revocandam si ad Superiorem Judicem appelaverit.

Quoad 8ps pensas voluntarias, manifestum videtur Dominum non teneri eas integrè solvere, quia vix quum ex stipendium cogere, utpote propter ea quæ ad solam recreationem facta sunt, et quæ ipse infundo quum adhuc habebat fauces pauper non fuisset: propterea tenetur Dnus solum teneri eas solvere modico pretio, quia sæpe nepotum ejus vitiatur æquitas, quatenus vi fiendum illum postea vendere vellit invenient emptorem quivemat majori pretio. Sed quo adhoc etiam attendendum venire genium, facultates Domini, et opportunitatem vendendi; quid enim pugeri Domino prodesset fundus vix amenissima vendarea deaus. ~ Dixi ~, An ex damno

DUBITATIO.

An ex damno gravi sine culpa, aut per culpam levem, dato oriatur obligatio restituendi?

Culpa apud Theologos peccatum est; apud Juris peritos omissio diligentiæ, ob quam accidit aliquod incommodum; ipsi enim culpam accipiunt, ut Cicero in Topicis à casu fortuito, qui apud ipsos est vis omnino vel eventus, qui humana providentia prævideri, præcaveri quivon potest, et naufragium, aut ruina Domus. A Theologis culpa in gravem, et levem præsertim dividitur: à Juris peritis in latam, latiorem latissimam, levem, et levissimam. Culpa lata est omissio cujus diligentiæ, quam in similibus negotiis solent homines communiter adhibere, et si rem tibi commodatam, mea ædes Domus aveatis latus Pelagius, videque alius fuerint, si in considerate Pelagius, incurrisse

Cul

Culpam latam, si cum præviſione damni alterius, ſed ſine voluntate.
Vtì ercenitur, incurrit latorem, ſi cum præviſione, et voluntate damni
furtì in dolo et culpa latiſſima; levi culpa eſt omiſſere, quæ diligen
tiores facere ſolent; leviſſima, quæ diligentiſſimi. —— Sect

SECTIO. 1

An lex de reparando damno illato à ſervis, et animalibus ſine Culpa Domini obliget ante Sententiam Judicis.

Statuunt Leges quod ſi animal Vnius damnum inferat alteri à ſuo animali occidendo, fata paſcendo, aut aliter in bona vel perſona nocendo Domino, animali nocenti, licet ſine culpa noceret, vel reparet totum damnum à ſuo animali illatum, vel det noxam pro noxa, ſeu animal, quod nocuit pro nocumento illato. Idem decernunt de ſervo. Hanc obligationem ex lege naturæ, humanoque jure latores quæ eæ leges non condidiſſe novum jus, ſed jus notum declarare, docent D. Bazquez 2ª 2æ de reſtitutione § 2 dubio 1º, D. Tuzzianey diſp 44 dubio 1, Gabriel, Adrianey, Soludaney, Silveyra, Angelus Medina et alij apud Ricaſtillo diſp 8 de reſtitut. dubio 1º.

Ad probare poteſt hæc

Quæ pertinet ad dictam poſitionem ac concluſionem Verum, quia acqui
ſita rant Verum dominia, non eſt abrogatum jus naturale, quod Unus
quiſque habebat, ut ſibi compenſaretur damnum illatum à quo
cumque, ſeu bruto, ſue ſervo, ſeu libero; ſed hoc jure quod bruti dam
num inferat, manet ſecundum Valorum ſuum obnoxium patri
enti, ut damnum reparet: nam cum brutum non habeat Unde reparare
poſſit, præter ſe ipſum, ipſum manet ſubjectum in obnoxium

Idem in casu qui secundum suam personam manere debet obnoxius reparationi damni quod dedit, quia persona non libera pretio estimatur, quapropter damnum reparare: Dominus ergo servi et animalis tenetur ad reparationem; non quidem ratione sui, nec ratione culpae, sed quia rem possidet cujus obligationis incapax est.

Secundo. Quia quidquid utilitatis afferunt servi, et animalia Domino cedit: ergo quidquid afferunt damni Domino nocere debet saltem usque ad tantum valorem: quia enim est usque commodum sentit, sentiat etiam incommodum: ergo Dominus totum damnum reparare debet, vel dare in noxam exponendum.

Tertio. Cum servus damnum inferat sua culpa licet sine culpa Domini manet obnoxius reparationi damni ratione incapacitatis: at non habet unde reparet, nisi servum: Dominus ergo tenetur servum in noxam dare, vel reparare damnum, ut ipsi plaument inter hos duos agere.

Quarto. Quia leges de reparando damno illato sine culpa Domini non sunt paenales; cum concedant actionem contra dominum innocentem, et poena dupli non sit qui culpa caret: ergo vel essent injustae, ut pote imponentes poenam ei qui nihil injuste in nocendo probatur; vel nullam novam obligationem injungunt sed praecise declarant eam, quae est de jure naturae. Unde ea obligatio erit, quasi ex reconventa, qualem servus, et animal manuet obnoxium ex jure inhaerente damnum, et Dominus ea paniet.

Aly apud Lauo dicp. 7 numo 40 docent injungere casu nullam novam obligationem reparandi indipendentem a lege humana; inducitamen obligationem per legem humanam ante sententiam Judicis. Quia nemo ait non potest, quin leges propter bonum publicum, et minimum hominum vagandi servi, et domestici, caetera indi que bellui magni

vide

inijpdarent, potuerint eam obligationem imponere etiam in foro interno: & ita imponere de facto eam pœnam non licet: asserente præsertim Gregorio 9 Capite Ultimo de iniurijs quod si animal bonum nocuisse proponat, nihilominus ad satisfactionem tenetur, nisi eadem de pœna damnum vellet liberari tepium: quo obligationem ante sententiam satisfaciat.

Ante resolutionem præmitto, quæ sunt aperta omnes certa. 1° itaque certum est, quod si animal alienum sit adeo pernix, et velox ut Dominus ante sententiam teneatur illud quantumcumque facere, et diligere, aut quantum in brevi alendo consumere exat; quia hæc obligatio est iuris naturæ, utpote ortæ ex pacto, ita, quæ in effectu illi pernecessaria. 2° Si servus, aut Animalia in propria defensione damnum inferant Domino nec in interno, nec in exteriori foro adquid quam teneatur, cum tam iure quam instinctu naturæ omnibus concedatur defensio. 3. Si servus ante quam in ea in culpam venit culpa sua damnum intulit, Domino porta teneatur reparare damnum aut servum in noxam dare, suscipiendo servum causa est, ne servus ejus possit satisfacere; hæc enim est obligatio ex pacto, quæ cum illo oritur contractu.

Certum pro tertio est quod lex illa de reparando damno inculpabiliter dato, obligans ante sententiam Judicis: nam quicunque obligationem publicum cum adminiculo legum præcipiuntur a potestate legitima, obligant omnino in conscientia, cum in tam finem sit data potestas. Per jus igitur leges illæ vim sunt ad bonum publicum omnibus antecedentes æquales, et si sententiam Judicis expectent, ante nec in tali tantâ, nec in modo intolerabile impugnant, certe post sententiam obligant. Certum, et diffinitione præcedenti, sect 4 observatum est, hæc obligationes non esse ad restituendum, proprie, cum modus esse reparandi alterius damnum non tam sit restituere quam adjudicatio reipublicæ ad unum in favorem alterius facta propter bonum publicum sollicitudinis singulorum, ne res propriæ alij nocumento sint.

Respondeo eam cum P. Molina disp. 744, et duabus sequentibus P. Sparcelio & quæst. 26. P. Lessio lib. 2 cap. 9 à num. 449, Lugo, et Decaphilo Vbi supra, nullamunc obligationem ante sententiam Iudicis reparandi eadamna quæ servi, et animalia intulerunt sine culpa Domini. Quod enim talis obligatio non sit de iure naturæ probatur 1. Quia Dominus animalis nocentis, nec tenetur ex hac causa, cum hoc non nequeat, nec ratione vlliusalterius acceptionis: nulla enim ex tribus his, vbi bestiæ sine culpa Domini damnum causat, nec ratione alicuius conventionis virtualis, quam Dominus iniuste conveniuntur de reparando eo damno: nam potius omnes eæ ferunt propria bona propria, vt inde reparetur damnum alterius sine ipsorum culpa causatum et ipsis non imputabile: quod vidiatur iniqua obligationem hominis non conveniens: nullo enim titulo datur talis obligatio.

Secundo. Nam quoties servi, et bruta alterius nocentia sine culpa Domini, propriè dicti non possunt Dominum intelligi damnum per ea facta: nam res illæ sunt Domini, quatenus sunt eius voluntati subiectæ; et non intelligitur damnum, quatenus directè aut indirectè subiectæ eius voluntati, sed potius omnino præter eius voluntatem, et ipsi contra: quoties igitur sine culpa domini intelligitur damnum, potius intelligitur comparatione Domini, ac si esset res alterius, aut nullius: nec enim aliter comparari possunt ad Dominum res illæ vtilis, aut effectus, quos nec Dominus impedire tenetur, nec impedire potest.

Tertio. Quia annuntium vel fructuum debitum damnum, nec in persona, nec in bonis sui debitoris possessoris reputatur obnoxium: ergo nec animalia damno data sunt iure naturæ reparationi obnoxia; cum enim neutrum operatio subdatur regulis rationis, patet vtrumque bestiarum. Imo tam magis ad hominem pertineat propria operatio, quam operatio sui servi, aut bruti; dum homo cooperatione propria vincit culpabiliter non tenetur de damno sequuto, ex alterius non tenebitur Dominus, stando iure naturæ, cooperatione sui servi, vel bruti; quamvis se impedire non potuit.

Dicitur. Quia si animal vi impulsum damnum reddit reparationi obnoxium reparationi, datque aliquando locus, vt damnum inde passi reparetur. Similiter si res inanimes, aut insensibiles damnum inferant, manibus obnoxia reputantur, quæ potest inde suum damnum reparare: Vnde si statua, aut columna casu lapsa

sa præterceuntem lædat, aut arbor vadibus, paríetem domus, aut prædij dimat
poterunt læsi vsi illas sibi exigere in compensationem, Dominus quæ, aut eas fedde
re, aut damnum reparare tenebitur; nam, stando solùm in natura, non apparet
cur damnum reddat brutum obnoxium restituioni, potiùs quam vsi alia animalia et
inanimata; nam sensus, quem habet brutum, non facit, quod læsio sit iniusta, aut culpa
bilis respectu ipsius, aut Domini magis, quam ruina orta ex statua, aut arbore; et quod
brutum cognitione et appetitu movetur, possint que facilè homines damnum pati
ex bruto, quam ex alijs rebus sensu carentibus, probatur quidem experientia fuisse, quod
per vim humanam aliter de damno à bruto illato, ac de illato à rebus sensu carentibus
tibus disponeretur, non tamen quod damnum reddat ipso iure naturæ obnoxium
brutum reparationi: idemmet solum probare potest læsus principio Læsus potest tam
pensare sibi damnum ex re quæ læsit, sicut ex præterea ejusdem nihil habeas videre
pacet: hoc autem falsum esse patet in rebus sensu carentibus, quæ, ad versas ejus
fatentur, non manere obnoxias reparationi domini quod inficiatur.

Quod Vasquez & Ne
parando damno dato per servos et animalia non obligent in conscientia ante sententiam
Iudicis, optimè probat Molina disp 713 vsque; 1° Quia leges imponentes tale onus
gationem essent admodum rejicidæ, attenta hominum fragilitate, et conscientijs que
ex ijs exirent sine vlla vtilitate boni communis, cui satis consultum obligando ad repara
tionem post sententiam, cum hoc sufficiat, vt homines sint diligentes in custodiendis rebus
suis, præcavendo que damno, quod ex illis potest provenire rebus alienis. 2. Quia
leges illæ non conferunt læso actionem ad vtilitatem hæredes, nisi heres, aut animal ad
ipsos transiuit, aut lex ante mortem contestata fuit cum defuncto: si vero leges obligarent
ante omnem actionem, et sententiam, etiam hæredes tenerentur reparare damnum pro
defuncto, cum teneantur ad omnia debita vere contracta à defuncto. 3. Quia leges humanæ non obligant nisi vt vsu receptæ inveniuntur, prædictæ que leges non alibi reperiuntur vsu esse receptæ, cum nullus sit qui negligat obligationem ad reparandum damnum illud vltra quam legatur à Iudice.

Hinc respondetur ad 1um, falsa esse supposition one
laborare; tum in statu communitatis ante rerum divisionem, non erat dissentiendo

Servi, et liberi, adeoque in eo Statu, vnus quisque solum teneretur de damno de culpa bilitèr dato; bauta vero sive damnum dedissent, sive non aliquo modo capi poterant, et propriæ vtilitati, aut Voluptati deputari, quin ratione damni dati specialiter remanerent obnoxia patienti, aut Coteris impedirentur abeis Capiendis. Deinde licèt quamplures quoad in Statu Communitatis bauta manerent ratione damni obnoxia patienti, semper tamen in Statu diuisionis verum, quia in 1° Statu Cetera erant paria cum parte patientis, adeoque in patienti prævalere potuerat patientia domini vt tam quæ tolerari vt vem ibi specialiter obnoxiam haberet; at in 2° Statu non sunt Cetera paria cum parte Domini, et non Domini, sed Domino præterea, vt damnum per res suas Causatum in rebus alienis sine ejus culpa alijs præcise noceat, vt constat in damno dato per vsum sensibile.

Ad 2um pro hujus loco quod dominij verum vtilitas Domino cedat, solli[citu]dinem a Domino repellendum omne damnum, quod in rebus proprijs sine ejus culpa accidere in alienis, quia minus de malo est plus de bono, quod in 1° constat in rebus insensibilibus, a dominij enim vtilitas ejusdem proveniens Domino cedit, damnum vero, quod ejusdem provenit sine Domini culpa alios præcise gravat. Deinde ratione. Quia verum dicit[ur] in et acquisitio Dominorum vix fructus est per voluntatem consulentem felicitati eius, quibus ficium aliquod in rem publicam contulisset; sine autem voluntate opponeretur voluntas Statuens vt hypothesi Domino noceret, quam alijs etiam quando præter Domini voluntatem causaret damnum in rebus alienis; namitta Dominium redderet Dominium specialiter infortunatum præ non Domino, quando quidem dominij patentur damnum ex vi rei aliquam actione aut omissione ejus non perabili, quod tamen non dominij patiuntur nec ex illa Dominij ejus sentire debet commoda, quæ in rebus rei accidissent sine alterius culpa, non tamen quæ accidunt ejusdem sine ejus culpa in rebus alienis.

Ad 3um. Servus

in vigore sine culpa Domini damnum inferens manet obligatus ratione delicti obligationis personali, vt siquæ bona propria aliquando habuerit, aut in requirit facultatem bertatem, ex illis bonis damnum a re illatum repararet, nullam tamen obligationem contrahit, quia fiat obnoxius patienti secundum personam suam servitute durante, quia amissio rei non tam est detrimentum servitutis, quam debitum

Ex

ex delicto, Domini, qui sit anterior Creditor, et cum iure utrique capea
sonam servi, non potest debitum ex delicto praeiudicari priori debito servi
tuti, nec Domino innocenti; hic enim locum habet prior principium iuris, quod
Creditor prior tempore est potior in iure.

Ad 4um respondent aliqui, leges illas
esse poenales, licet concedant actionem contra innocentem, sed non indecore
iniustas; quia poena interdum salubriter imponitur sine culpa, non
tamen sine causa; ad rationabilem videlicet cautelam cavendi culpam. Sed ega
mus tamen esse poenales, quia poena ut talis in suis speciebus non necessario culpam supponit
et in comminatione semper eo tendit, ut culpa caveatur; negamus etiam eas de iure ob li
gationem aliquam iuris naturae, ipsae vero quae per scripturas obligationem illam ulteri
me imponunt: nam publica potestas, etiam nulla existente culpa, potest semper alte
ri aliquid dare, quoties id veritas publica postulaverit; expedit autem valde et ad
utilitatem publicam, quod damnum etiam sine culpa illatum reparetur aliquando
a Domino innocenti, qui sic homini vigilanti ex sententia cavere quam proxime noceant
alieni.

Quia tamen ad istam solidam hominum singulorum satisfactionis obligantes homi
nes ad reparanda damna inculpabiliter data per vicarios post sententiam Judicis
Deo curante non modo leges et status de facto non obligant ante sententiam, verumtamen
leges latores ex obligant potuisse; ad quod videtur Molina disp. 743 num. ultimo
non semel repetens legem illam de reparando damno inculpabiliter dato, fortean
ut tales, si ante sententiam obligationem imponerent, cum imponunt hanc ad
illam obligationem sine ullo emolumento boni communis, cui tales provideretur im
positae obligationi reparandi post sententiam. Et quidem latus, qua probatum
est talem legem de facto non obligare ante sententiam, probat partem alteram obliga
re non potuisse; quia lex ante sententiam obligans esset multorum peccatorum occa
sio, ex pecta hominum fragilitate, adeoque esset moribus pernicios; leges vero
illae licet poenales non sint, imitari debent modum poenalium, quatenus solum obligant
post sententiam Judicis. Atque hinc patet ad 2dam sententiam; quod autem allegatus ex
Gregorio S. intelligendum est de obligatione in foro optimo, ubi iudicat illud nisi

Velly lib 2 exacte tractatum ab actione, vide licet impetitoria. 2 Sect 2 Punct

SECTIO. 2

An sit obligatio reparandi grave damnum illatum sola Culpa Iuridica, aut levi Theologica extra officium, et Contractum?

Assertio 1ª: Nulla est obligatio iuxta naturam reparandi grave damnum illatum sola Culpa iuridica, in qua theologica, sit peccatum coram Deo non interveniat. Ut habes iuxta mentem Doctorum Sedulo proponuisti extinguere, sed natura sua tales sive Culpa obligat, aliás Cognitione Capitis, aut sanctorum approbatis non exhortarisset, incendio que spectare domus assistit, et res alienae perijssent; nonne tunc haec ad obligationem, si scirem Deo non peccasti; quia ne teneris Capite accepto, quae non exstat, nec ex initio acceptione, quia ubi nullum est peccatum coram Deo, nulla est ibi tua, nec ex contractu, ut patet: ergo nullo titulo, sed damnum illud secundum est tanquam forma to datum.

Obstat quod Decretis 9 ait Cap. Vlt. de iudicijs, Mala Culpa dat, ne est damnum Vel iniuria, aut hic imperita, aut negligentia evenerunt, illae super his satisfacere oportet, sed hic nomine Culpae, imperitia, et negligentia intelligi Culpam Theologicam patet ex eo quod adiungitur, nec ignorantiae excusat si scire debuisti; nam quia nulla obligatio scire nec debuit, nec potuit, cum terminis contra sua ff, Capitis ex iuris nemini impossibilium nemini.

Hinc constat legem Aquiliam, aliasque Civiles, quae statuunt Ut qui alterius damnum illatum Culpa iuridica quoad forum interum non obligare ante sententiam Iudicis, ubi simul cum Culpa iuridica Theologica intervenerit, obligant tamen post Iudicis sententiam, non quia poenales sint, cum eam ignorantiae imponerent innocentibus coram Deo: sed quia publica potestas iuste imponere potuit omnes reparandi illa damna, ut homines essent diligentiores ad impraevidendo, praecavendo que alienorum damna, sicut de pueris reparandi damnum inculpabiliter datum dicimus.

Assertio 2ª: Quoties damnum grave infertur culpa Theologica quae obdetectum pacto de libera tione, tradentis ré

tam

tantum Venialis, nulla consurgit obligatio gravis, aut levis ejusmodi restituendi. Ita sentiunt Navarrus, Nabarza, Enriquez, Salas, Lessius, et alii, quos refert et sequitur Lugo dis. 15 num. 96, necnon P. Thr. Sanchez Lib. 2 Summae Cap. 23 num. 160 contra P. Molinam disp. 609 Concl. 4, Bazquez Cap. 20 Sect. 2 dub. 2, Tuxiano, Bizachello, Laymann, et plures alii quorum aliqui cum P. Bazquez dicunt esse obligationem restituendi integre totum damnum, Alii cum Molina solum partem proportionalem pro quantitate damni, et culpae: sed omnes dicunt eam obligationem esse gravem.

Ratio assertionis est.

Quia obligatio restituendi orta ex injusta acceptione est similis obligationi ex contractu, quatenus utraque est voluntarie suscepta: quoties autem contractus fit ex inadvertentia, aut ex perfecta deliberatione non sufficiente ad peccatum mortale nullam parit obligationem: omnes enim requirunt ad valorem contractus talem deliberationem, quae ex sua ratione sufficiat ad peccatum mortale: ergo quoties ex facti culpa solum Venialis sit ob defectum plenae deliberationis, tradicatenus non potest inducere gravem obligationem restituendi. Atqui dum communis omnium sensus esse videtur, iniquum esse quod aliqui privetur bonis suis obtentum non plene deliberatum, cum tunc magis ex benevolentia judicis, quam ex ratione operetur: idcirco conditae leges infavorem pupillorum, remissionibus obligen-
+ sunt tur, quia plurimi ex tam alias se obligare solent ex imitatione judicis, quam ratione: ergo qui ex sua actione, aut omissione non habet deliberationem sufficientem ad peccatum mortale, non potest inde contrahere obligationem restituendi gravem damnum inde sequutum.

Accedit ratio illa, qua probatur communis ex actum requiri plenam deliberationem sufficientem ad mortale; quia nimium cum obligatio non ex natura sua gravis sit, et sub poena aeterna obliget, iniquum videtur, quod non habens liberationem sufficientem ad mortale, et ad merendam poenam aeternam, peccavit nihil omnino obligare se ipsum ad aliquid sub poena aeterna: ergo cum obligatio restituendi ex genere suo gravis sit, et sub poena aeterna obliget, iniquum pariter videri debet, quod ex illa ignorantia oriatur, quae ob imperfectam deliberationem non pertingit ad mortale, nec ad merendam poenam aeternam.

Quod vero non sit obligatio etiam levis reparandi grave damnum
ex proximo eventu, probatur. Quia, ubi materia est gravis, obligatio
vel debet esse gravis, aut nulla, cum obligatio gerat
ex gravitate materiæ ponit præcepto naturali, aut po-
sitivo: quatenus, quilibet magnam rem sine deliberatione perfecta, neg graviter, nec
levitèr tenetur implere votum. Unde licet ex culpa, quæ levis sit ob levitatem materiæ ori-
atur obligatio levis restituendi: qui enim temperantiam frangens sub veniali tenetur tam
restituere, sicut etiam temperantiam vovet, tenetur sub veniali votum implere: secus tamen
est quando culpa est levis ob defectum plenæ advertentiæ admateriam gravem, ut in Voto
et Contractu. Nec potest in contrarium quispiam venialiter damnum posse facere, quia obligatio
ista notabilem quantitatem restituere, restitutionem omittat sine causa.

Rationem alia non
habet Lugo num° 46. quia licet obligatio restituendi ex tali delicto non sit proportionata, pro
rata tamen imitatur, quatenus est quoddam onus, quod sibi imponit, qui libere vult ludere in
alterius: sicut enim interminus impleat, quod ex culpa levi oriatur obligatio levis ad totam
pœnam culpæ gravis, quia licet ordine ~~datur~~ ad bonum debet maximum condignum, et
congruum, non tamen ordine adæquatam, cum nullus punit ponit sufficiendig-
nitatem culpæ, et si culpa esset condigna pœna correspondens culpæ gravi, tam hoc ipso
gravis esset; ita implicat quod ex culpa levi oriatur obligatio levis ad totum illud onus
culpæ gravis.

Objicies 1°. Ad obligationem restituendi requiritur, quod damnum sit vo-
luntarie illatum; non sit voluntarie illatum est, potuit, debuit gravitari; sed damnum non
ex te inferens, in tali voluntarie, licet in ipsa gravis non sit, alioqui culpa levis non
haberet ipsam in eo existere; ergo tenetur restituere. Respondeo ad obligationem reparandi gra-
ve damnum requiri voluntarium perfectum non in ordine ad contractum et votum. Infert enim
tem grave damnum deliberatione semiplena non infert voluntarie perfecte, et quemadmo-
dum hic defectus voluntarietatis perfecte tollit culpam gravem, quæ ex
ex se gravis esset, ita non gravitatis materiæ competebat, ut tollit obligationem reparandi illud
damnum, quæ est ex malitia gravis proprietas. Illud itaque damnum voluntarie potuit et debu-
it, sed parum potuit et debuit parum, et parum prout hic requiritur.

Objicies 2°: Aquitapor

tulat

tulat, quod Vnus quisque teneatur damnum, quãvis sua culpã datum; nam cum alteri ẽ deo buy damnum subire debeat, satisfy est quod damnum grave det alicui qualitẽ nocentem, quam pœnitus innocentem: cum quibus damnum patiens, sit omnino innocens, et qui damnum infert quãvis culpa sit aliqua ratione nocens, æquitas postulat, quod damnum illud reparare teneatur.

Respondeo æquitatem postulare posse, quod damnum simplenã deliberatione illatum saltem possit tribuatur, quam culpæ, et ita non erit Vlla restituendi obligatio, namque tal dẽnus æqualis conditio lædentis, et læsi, si ex damno non plenẽ imputabili oriretur obligatio restituendi; nam lædens cogeretur patiens cum deliberatione perfecta nocumentum non æquale nocumento alterius non satis deliberato, et obdelectationem vitiosam cogeretur patiens dolorem generis diversum, qualis est qui consequitur lætitiam bonam plenẽ deliberatam, comparatione delectationis non plenẽ deliberatæ.

Obijcies 3.° Ex

Culpa levi sæpe oritur obligatio gravis restituendi; nam si plures vel alterius alijs alienum vitijs paulatim furentur, posita singulitorum tot sub mortali partem suam restituere, si Componant omnes notabilem quantitatem complebunt. Respondeo cum P. Lessio lib. 2. Cap. 12 dubitatione 40 nullam vnico casu esse obligationem restituendi sub mortali. Innocue peccare graviter, nec contrahere gravem restituendi obligationem dum quis furatus modicum, licet sciat alios furari modica, quæ omnia coniuncta Componant quantitatem notabilem, quia si alijs non cooperatur formaliter, nec exhortatione sua, nec initio Communi consilio, solum est causa partialis eius notabilis damni partialitate effectus, seu damni: quod penury causalitatis solum reducit obligationem restituendi partem, quam abstulit, et parti damni proportionatam, adequatam, spes huius sit, cum præteritorum furtorum modicam illam partem, vt, quod de Communitate Camalis.

Hinc obiter

vitiosus cum P. Thoma Sanchez lib. 7 Summæ Cap. 21. quod si Superior præcipiat restitui ablata sub pœna excommunicationis, Camnon incurrit, quia obiectum quidacquisitum licet illud non restituat; quia licet bonum commune possit quandoque exigere, quod singuli modicum restituant, et tunc Superior possit restitutionem graviter præcipere utpote quæ esset magni momenti ad bonum Commune, et subditi tunc licet non ratione obligationis restituendi ratione

tamen obedientiæ, aut alterius virtutis graviter obligaretur ad restitutionem modici, a deque tunc incurreret excommunicationem, si non restitueret: nihilominus quia ignorat excommunicationem, vt communiter ferunt ad restitutionem ablatorum, solum est quod singuli admittant obligationem contractam, nullatenus excommunicationem incurrunt qui modicum acceperunt, licet non restituant, cum nullam obligationem graue contra ducant restituendi modicum.

Obijcies 2. Qui vitio habet formale bene in regulari committit obligationem restituendi totum valorem, quem vt habebat etiam supra minimum vitium obligationem restituendi totum valorem, vt liquet vasa alterius gemmam, quam vitium indicabat minime pro pretio, teneretur restituere vera gemmæ valorem: quod probabis: Nam qui pro pretio vitreæ gemmam valentem mille iudicans valere solum centum, tenetur restituere mille, quæ vasa facere restituendi centum: Sic autem ignorantia valoris vt mille non excusat a restituendi mille eum, qui solum centum valere putabat, nec ignorantia valoris vt centum excusabit a restituendi totidem eum, qui vnum tantum valere putabat: ille vero, qui putans vnum tantum valere, gemmam proiecit, veniabiliter solum peccabat: cum ignorantia iuxta regulas obligationis graue restituendi graue damnum.

Respondet Lugo, putantem gemmam esse vitrum non teneri restituere valorem gemmæ; putantem vero gemmam valentem mille solum valere centum, teneri ad totum valorem realem, quia vitium non est solum ignorantia valoris realis, quæ excusat a restitutendo totum valorem, sed culpa, quæ ex ignorantia resultat: nam culpa leui est omnes imperitiæ naturam obligationis restituendi damnum graue; ad vitandam culpam grauem, licet omnem imperitiam naturam non est, quod diligentiam ordinariam conseruet diligentiam omnino medium requisitam ad totum damnum vitandum illatum.

Contra tamen est. Quia communis sententia docet nullus teneretur reparare damnum sequens absque culpa: Theologia dicit culpam licet leuiorem quam illicitæ, aut etiam minus licitæ operandi praxis, vt liquet nocturnum iter, ad furandum, domum incendat, teneretur quidem restituere quod furatus est; non tamen reparare damna casualiter incendij, etiamsi tum furto ablatum pro pretij pertenuitatem, cumque et sine culpa præteriunt lædit, non teneatur vulnerato

ny

damna reparare. Et Vatis est. Quia nulla tenetur reparare damna, quorum non est causa moralis: et Vt specie damni, quod præter intentionem, et præviſionem, ad ſubſtantiam omni diligentia debita, ſequitur, homo non eſt causa moralis, licet vt a hoc qui illicite et iniuſte operam præſtet: non ſequitur tenetur damnum illud reparare. Quæ Vatis exemplo probatur, qui gemmam proiecit inviſibiliter putans ſolum valere centum, non tenetur de ea re, qui non habet ſupra proiicienti opinionem.

Idem Auctor respondet, diuersam esse Vatis non vitæ damna ex opinata, quæ resultant ex actione iniuſta, ita dam num non identificatum cum damno, quod ab iniuriante præviſum est: nam Vt damnum est diſpoſitum, resultat quæ præter iniuriantis opinionem, non est Voluntarie illatum nam qui ponit causam connexam cum damno, si connexionem non erat viſibilitet, damnum non ſequutum erat implicite, vt pote in cognitum, nec implicite, vt pote non deliberati ficatum cum actione, quam ponit Voluntarie: at, qui proiecit gemmam valentem mille licet nesciat quantitatem valoris reali, vult tamen de facto totum eum valorem pa de re, quantum cunque magnus ille ſit, tenetur totum reſtituere, licet putet ſolum valere centum gemmam, quam proiecit.

Hæc tamen vt conſequenter dicta ſunt; nam ipſe fate tur, cumque gemmam proiecit putans eam vilem tum non tenetur ad reſtitutionem vt opinatæ valoris; non nec qui proiecit gemmam valentem mille putans ſolum valere centum tenetur mille reſtituere: nam in vtroque casu est eadem Vatis Voluntatis, aut in Voluntatis reſpectu vt opinati valoris, cum vtrobique ſupra opinionem minoris valentis ex dem ſpectus damnum præviſo, et vtrobique detur Voluntas proiiciendi quod vltimate habetur ex ſignorantia valoris. Vt centum ex quis at abſolue reſtituendo cuique putat valere tantum unum, ſimiliter ex ignorantia valoris vt mille Cpura bit a reſtituendis mille eum, qui putat tantum valere centum.

Vniuerſim ex regarda

est obligatio reſtituendi quantitatem damni inviſibiliter ex ignoratam, ſive damnum illud ſit diſpoſitum ta damno, quod præviſum est, et ſive in iuriosus putet, quantita tem damni, quam præuidet ſufficere ad mortale, ſive ſolum ſufficere ad Veniale jnam Vt ſpecie quantitatis inopportune iniuriantis gratis ex aut luxu præter quantitatem pru

vissam non est Causa moralis, et Voluntaria, cum Voluntas sexatur in obiectum non vt vt, sed vt in cognitione. Et ratio est vna nostra; quia, qui gemmam projicit vt non cibilitas putans aut esse Solum Vetrum, aut tantum Valere Centum, cum millo Valeat non habet Voluntatem projiciendi quasi coacto modo, quod habet vi manu cum jecum que Valoris illud sit, sicuti et si tempestas esset vitrea grauis tormolitas, et dolo tum Vsalem Valorem restituendum pro culpabili obligaret; sed Solum habet Voluntatem projiciendi Vetrum vel gemmam tantam Valentem centum; nam Supponitur casum illum esse anticipatum, et non pure Conomitatum, idest Causat Voluntatem projiciendi, quae non daret, si projiceret sine re, aut etiam dubitaret de toto reali Valore gemmae: Cum gotho Gregorius ante citatus omnes Theologos docet simplicitas involuntarium tale non redimet quod cumque damnum pares quantitatem, quae non cibilitas non sexatur: sic inuitus quis vi non cibilitas damnum Vestra grave, esse leve, nullam Contra hit obligationem grauem illud reparandi, et si damnum omnis pateretur adhuc non tam grauis, solum tenetur reparare pares quantitatem minorem, Contra ta obligationis restituendi hinc sit, quia damnum vitale Voluntarie.

Ad secundo Dicendum nulla esse obligationi reparandi grave damnum illatum per negligentiam deliberatam, quo hic non complicata Culpa est Solum venialis. Ratio est 1° Quia vnde cumque Culpa gravis vt vt Valde vitiosa, non est vadis grauis ad obligationis grauis Contractus Excelicio, cum esset omnis grave propter Culpam leuem. 2. Nam qui omnibus diligentiam praeuidens vide sorte sequitur grave alterius damnum, similiter qui sedet Solum venialiter peccat, non videtur damnum Voluntarie tale praestaturus qui peccat Solum Venialiter, videlicet quia ex tali omissione tale damnum non provenit, effectus ~~tam diuina praecedens ex tali causa~~ autem non impedit perfecte Voluntary vi causa, vini plebem cumque ex caproueniat; nam si Vas proueniat ex tali causa non sequitur magis Continuet in illa causa, quam non Continuet, sed longe minus.

Si dicas Cum D. Bargez, Casum vindicare: quia peccat grauiter, aut nullo modo. Contra est; nam sic sunt quaedam peccata admodum Venera, quae nullatenus homo vitare tenetur, et alia ex quibus pene et ~~venialibus mortali~~ Vt plurimum eueniat actus

dam

damnum, et hæc homo tenetur præuidere, et præcauere sub mortali; etsi alia quali
media ex quibus damnum vitari euenit; et hæc sub uenialitarium vitanda sunt. Rursus
Cum diligentia debita ad vitandum grave damnum non consistat in indivisibili, contin
git quod quis ad hibuerit sufficientem, paruam quæ tota defuerit, et hæc paruus
defectus ex subiecta quidem ex culpa grauis, non tamen ex leui, sicut in parui defectibus
in alijs materijs accidit. Sect 3 Ex qua culpa oriatur obligatio reparandi
damna ratione Contr.tus et officij.

SECTIO. 3

Ex qua culpa oriatur obligatio reparandi damna ratione contractus, et officij.

Quoad forum externum 3 Regulæ sunt tenendæ ex iuris ciuilis, et Canonici textu. 1a. si contrac
tus sit in solam vtilitatem accipientis rem alienam, vt commodatum, accipiens tenetur de
damno sequuto in re ipsa, etiam leuissima culpa. Ex ipsius contractus præcepto, in quo
licet res detur in solam vtilitatem accipientis, quia tamen non datur nisi tempus duraturi
natum, sed nihil eorum est dantis repetere rem suam, quando ipsi libuerit (cum præceptum
um differat a commodato. Quia commodatum datur ad certum tempus, ante quod non
licet Domino rem repetere; præcarium datur nisi tempus ipsi placuerit, ideoque res tradita
datur quando cuique domino placuerit repetere) ideo nisi diligenter, et accu
rate tenuatur solum de dolo, et culpa lata.

Secunda. Si Contractus sit in solam vtilitatem dan
tis, vt depositum, quando depositarius rei custodiendæ curam gerens sufficiens, accu
rate solum tenetur de dolo et culpa lata, non tamen de leui, aut leuissima. 3. si con
tractus sit in vtilitatem dantis, et accipientis, vt pignoratum, conductum, locatum
accipiens tenetur de culpa lata, et leui, sed non de leuissima. Hinc ex his patet,
Nautas, Caupones, et Stabularios quorumcumq; horum, quod rem custodiendam sibi
grant, aut eorum nauis, vel hospitio receptatus, ipsis, eorumue ministris ad id depu
tatis, ereptam ibi, ita teneantur ad rem custodiendam, vt si ipsorum culpa etiam leu
issima res perierit, restituere teneantur: ad quæ etiam quando Contractus reduntur

solam vtilitatem damnum, Hæc omnia constant ex legibus, quas pariter Lucro xy allegant.

Sed difficultas est an in foro interno detur obligatio Reparandi damna secuta in rebus alienis, quæ per contractum possidentur prout leges Hispanicæ cubunt? Affirmat Communis sententia, vt refert Lugo disp 9 num° 99. quia leges illæ solum statuunt, quod est consentaneum iuri naturæ; nam ius naturæ præscribit, quod si contractus sit inis solam vtilitatem accipientis accipiens teneatur ex æquitate adhibere summam diligentiam, ne res illa pereat, et Reparare damna, siqua acciderint in re aliena etiam leuissima culpa iuridica possessor; quia æquitas non patitur, quod quis tenuam alteri mercedem concedit ad vsum, patiatur ob alterius negligentiam damnum aliquod; scienti in ex suo beneficio incommodum reportaret.

Secundo. Quia si culpa theologica ex gravi requiratur, vt contra hentes teneatur de damno secuto omnem modandi; præcaui damni; conditio officium tollitur; quis enim inuenietur qui commodet, si commodatarius non teneatur Reparare damna secuta, nisi quando ob eius culpam theologicam ocurrit? Rarus, aut nullus; quotandem omnes societas ciuilis interiret, cum illis contractibus maxime constet

Demum. Quia licet iuxe naturæ non adsit talis obligatio Reparandi damna, quæ ex ea culpam theologicam prouenerint; Conditis tamen humanis legibus, contrahentes intendunt se obligare secundum leges contractus quem ineunt: ergo qui accipit commodatum ex implicite se obligat ad soluendum Vestimenti adadhibendam omnem diligentiam, quam lex commodatarios cubit: ergo si eam non adhibeat licet id acciderit sine peccato, tenebitur nihilominus Restituere, si res commodata vel perierit, vel deteriorata fuerit.

Antedicti
nem suppono, pro specialem pactum posse quemlibet obligare ad Reparanda damna, quæ sine culpa iuridica sequuta; nam cum possit vnus quisque pro libito pro specialem pactum omnes ex eo ergare damna fortuita, Ne que non culpa

iuxi

vizidica ipsius advenant rei alienæ, quam accipit pro contractum, & sortitio ipso
fert Valide se obligare ad resarciendum damnum sequtum ex quavis culpa mendi
ca.

Suppono præterea etiam sine speciali pacto teneri contrahentem de damno
quomodo libet sequto in hijs casibus. 1° si se præseferat diligentissimum,
et minime obliviosum in rebus custodiendis, cum tamen genio negligens
et facilis ad oblivionem sit; tunc enim quasi mixtam facit fallendo, tene
tur de damno etiam citra novam culpam theologicam sequto. 2° si
rem alienam, quam ad certos usus acceperat divertat ad alios, inde
que rypiscat, vt si aqum, quem commodatum accepit ad rigandum
Romam ducat, et aquo expolietis irrigat. 3. si contrahens sit in mora red
pabili reddendi rem alienam, quam pro contractum accepit; quia enim rem
depositam, oppignoratam, aut commodatam non reddit cum possit et debet
iam incipit esse detentor iniustus, adeoque tenetur de damno postea quomodo libet
sequto.

Suppono etiam ex parte horum nominum teneri de damno sequto casu fortuito
et qui humana providentia prævideri non potest; idque omnes supponunt, solumque
excipitur contractus mutui; nam cum in mutuo transferatur dominium rei mutuatæ
in mutuatarium ipse illa perit quocunque modo pereat, et non mutuatarij.

Ricardus

Et specialiter pacto secluso, tenendum est cum Soto, Sa, Cruzado, Filliucio, Ledesma
et alijs, quos sequitur Lugo vbi supra, sine culpa theologica, aquoque rationem
non teneri de damno sequto in rebus alienis, quas pro contractum accepit.
Et quia mutuatio specialem habet difficultatem in commodato, cum sit contractus
in solam vtilitatem commodatarij sine emolumento commodatarij, ideo in illo
contractu nominatim probandus est.

Quo circa sequitur culpa theologica est
commodatarius tenetur de damno sequto in re sibi commodata, probatur.
Quia commodator gratis dunaxat rei vsum commodat sibi solum vult rem ha
bere apud commodatarium habere æquitatem ac esset apud ipsum; nam ne

maiorem Rei Sue Securitatem vellet apud Commodatarium, non donaxit gratis Rei rursum; siquidem pro aliquali compensatione cuius rei vellet maiorem illam Rei Sue Securitatem. Unde etiam Contractus Commodati, Contra quod omnes supponunt, esset pene etiam in Utilitatem commodantis, cum Commodans rem eo pro sibi faceret tutiorem: quod pro nulli dubio esset Commodantis bonum; solum g° vult Commodator Rem in ea quae tuta habere apud Commodatarium, actione sua potestate haberet. Sed Res eatenus precise erat apud Dominum tutappuatenus ipse ad Rei Custodiam erat adhibiturus, eamdiligentiam, quae esset in cuius libera potestate, cum Actum sit nominum, quantumvis diligentissimum adhibiturum maiorem diligentiam, quam eam, quam habet in sua potestate, et minime adhibiturum eam, quae per naturalem obligationem, et dyaetonem impediri solet, cum taly diligentia non sit in forma in potestate: g° Commodatarius Rationo Contractus, solum obligatus sub onere Rei tutiorem di ad adhibendam eamdiligentiam quam haburet in sua potestate; sic enim Res Domino manet aequi tuta apud Commodatarium, ac esset in potestate ipsius.

Secundo. Quia cum commodator gratis donet Commodatario Usum Rei, sed non Rem, quam pohey vult stabito tempore sibi Reddi; tota obligatio, quam expetit ex contractu commodati ex parte accipientis, nasci hur obligatione, quae ipsi imp unitus reddendi Rem Domino, eatenus enim Commodatarius tenetur Rem ad tempus exigendum exeat, aut deteriorem, quatenus debet illam reddere omino talem qualem accepit: sed quitenetur Rem Reddere Domino, ex hac praedicta obligatione reddendi non tenetur Reparare damnum secutum sine culpa tua Legis ipsius; nam qui Rem accipit bona fide, tenetur quidem usuitate Compensata Domino Restituere; Caeterum si interim praeter sine culpa tua Legis aperatus, et quamvis minora culpabili reddendi, non tenetur Reparare damnum: g° licet ex vi Contractus commodati sit obligatio reddendi Rem Domino, inde que orta obligatio Custodiendi Rem, nepeniat; tamen si culpabilis pereat, et diligentia sine culpa omissa sit, nulla manet obligatio Reparandi damnum.

Et sic ego q. Julia

com

commodary duo facit: 1° enim donat rei vsum: et quatenus vsum donat nullam obligationem cuiusquam imponit commodatario. 2° rem tradit sibi reddendam et quatenus vult sibi rem reddi, imponit commodatario obligationem custodiendi rem rogatus: Nam catenus precise commodatarius tenetur vt custodiat, quatenus tenetur eam reddere Domino: at commodatarium circa obligationem ad rem custodiendam, solum arguit non ponere eam curam, et diligentiam voluntarie omittere sine peccato iniustitiæ, et ouere restituendi, non tamen quod teneatur dedamno seguto, etiam si incuria absque dilligentiam illam omittat: quemadmodum mutuo obligatum ad rem acquirendam, et non communicandam rem alienam, probat quidem mu non ponere eam malafide consumere sine iniustitia, et ouere restituendi, non tamen tenuri ad restitutionem, si bona fide consumpserit, qui facty sine locupletior.

Respondent Aduersarij, obligationem commodatarij ad vigilandum damna sequta sine iniusta culpa theologica non oriri ex pressa obligatione reddendi rem Domino, sed ex eo quod rem acceperit in propriam vtilitatem, et sine vtilitate commodanty: nam vsus rei acceptus gratuito fuit dat vi commodantis, ne vsus pereat, sed commodatario, vt iuxta obligationem vigilandi damna prouenientia quacumque culpa iuridica.

Sed contra est. Quia accipiens cuius vsus est accipit beneficium, et acceptat donationem; cum commodator gratis donet commodatario vsum rei: donatio autem vt pote quæ est data irrecidibilis, et gratuita, nec fundat in donatore ius ad aliquam compensationem obtinendam propter beneficium exhibitum, nec in accipiente obligationem aliquam ex iustitia: quare si commodator propter vsum rei exigeret aliquam compensationem, aut imponeret onus aliquod ex iustitia commodatario, hoc ipso non donaret rei vsum.

Quapropter dy

hic quærendum est an commodato rei, et rei vsus. Vsus donatur gratuito, et cum donatum vt tale nullam ponit in ducere obligationem ex iustitia ad aliquod bonum donanti exhibendum; sicenim iam compensationem faceret debitam ex iustitia, adeoque donatum non esset; hinc est, quod ex usu illo gratis donato non contrahat obligationem ex iustitia in commodatario. Res ipsa non donatur sed tradit per certo tempore reddenda; et quia ita reddenda tradi

dñus, commodatario imponitur obligatio custodiendi & reddendi, proprietario vero obligatio restituendi, si aliquid illa per culpam theologicam omittatur; secus vero dominus inculpabiliter.

Equidem cum omnis peccans ex commodato, aliisque contractibus nullam oriri obligationem reparandi damnum fortuitum, nec ad hominis velle sese obligare sponte contrahentis, manifestum videtur, hominis nonnisi obligare ad reparandum damnum secutum sine proprium culpa theologica: nam quando res perit absque ullius culpa theologica proprie naturalem oblivionem, aut inadvertentiam, cuius illi inconscientia veritatis loco non minus fortuitus est, quam si res perisset vi grandinis, inundationis, aut hostium incursione, aut alio simili infortunio fortuito: & nec homines voluerunt se proprio casu obligare, sed requisiverunt culpa theologica, ut teneantur de damno secuto in rebus alienis per contractum possessis.

Quod vero non sufficiat culpa theologica levis, ut teneatur de damno graviori probatur. Quia si damnum grave contingat in re commodata per negligentiam solum venialem commodatarius, tunc non tenetur ex re accepta, ut patet: nec primum accipitur; nam in re tali ut pecunia inducat obligationem reparandi damnum grave debet esse grave, ut supra statuimus. Hoc ex speciali pacto, quod supponitur non intervenisse. Hoc damnum ex humanis legibus, quae statuunt & in contractibus aliquando quis teneatur ex culpa lata, aliquando ex levi et aliquando ex levissima; nam leges illae solum respiciunt culpam juridicam, non vero theologicam mortalem, aut venialem: & si quando omissio est omnino inculpabilis coram Deo, nullo est obligatio in conscientia reparandi damnum secutum, licet talis omissio culpa lata civiliter reputetur, similiter dicendum erit, si omissio diligentiae ex se inculpabilis non sit.

Notat tamen opportune Lugo annum III. casum omissionum, quae in una materia, et respectu unius personae obligatae ad adhibendam diligentiam, est culpa levis theologice, in alia materia et respectu alterius personae esse posse culpam gravem; nam manifestum est

ma

maiorem diligentiam esse adhibendam pro custodienda gemma, quam pro custodienda vestiâ vilioris pretij, et non peccatuxum tantum venialiter cum qui non adhibexet maiorem cautam spectantem, et diligentiam, quando adest periculum occidendi hominum, quam quae sufficiens rapiret, quando solum adest periculum occidendi animalia alienum; ipsum minimum gravissimum momentum diligentiorem sibi cuxam exponet. Quapropter contingat posse, quod culpa quae iuxidicè levis, aut etiam levissima reputatur ratione contractus sit gravis theologicè; siquis ex contractu teneatur adhibexe summam diligentiam, et non adhibexit, solum minuxexet culpam levissimam iuxidicè, et tamen theologicè minuxexet gravem: quod vxo ex contractu possit quis teneri ad adhibendam summam diligentiam est manifestum; nam sicut ex contractu teneri quis potest aliquando solvere pretium summum, aliquando medium, et aliquando infimum, sic teneri potest ad diligentiam summam mediam vel infimam pro diversitate contractus.

Hinc respondetur ad 1m Communiter dicunt esse dari et equitative notari, quod leges illae declarunt, quod minimum, qui vem alienam in solam suam utilitatem acceperit, teneatur adhibere summam diligentiam ad eius custodiam qui in solam utilitatem alterius, infimam; et qui in utilitatem utriusq; mediam: nam ex ipsa lumine naturae est, quod in talibus contractibus datur maior obligatio vitandi culpam iuxidicam, summe diligentiam, quam in alijs. ~~Hinc~~ Hinc tamen non fit, sine peccato gravi dari obligationem in contractu vitandi damnum, sed accidere posse quod culpa seu omissio diligentiae quae iuxidicè levis, aut levissima reputatur, theologicè gravis sit respective ad obligationem talis contractus: et tunc adest obligatio restituendi ortta ex omissione gravitas iniusta. Setamen omissio illa graviter iniusta non sit, nulla proinde interna ante sententiam est obligatio, licet civiliter habeatur pro culpa lata.

Ad 2m negatur officium commodandi talis est quod commodatarius teneatur rem Domino reddere statuto tempore, et interim

diligentissime custodire ne pereat, aut deterioretur, et quod teneatur reparare quodcumque damnum exinde sequatur grauiter culpa theologica; secus non peccat, neque tenetur ad restitutionem apud commodatarium, ac apud dominum; in nullius enim potestate res est tuta per ordinem ad eam diligentiam, quae in eius potestate non est. Nec debet grauari commodatarius onere reparandi damna prouenientia ex culpa theologica ex eo, quod gratis acceperit rei usum, quapropter liberalitas commodantis ipsum liberat ab eo onere: quia nulli acquisto beneficio grauatus; alioquin ut probatum est, contractus ille peruerteretur in vitium commodantis.

Ad 3um Contrahentes voluisse quidem se obligare ad totam eam diligentiam adhibendam, quam leges praescribunt propterea quae diligentiam illam omittere voluntarie non possunt sine peccato graui, et onere restituendi; non tamen se obligare pro casu quo res pereat sine ipsorum culpa theologica; nam id damnum illud sine omni culpa theologica prouenit, in conscientia certum est casu, quo quis teneri; si vero culpari tantum veniali, nonne cum homine universaliter, atque ex communi lege omnes eum censentur voluisse respectu illam obligare; nam cum abstinere a venialibus difficillimum sit, praesertim quae consistunt in omissione diligentiae; cum opposita diligentia excludens culpam venialem requirat attentionem plurimum circumspectionem tantum circumspectionem, et tam obligatio restituendi: vique adeo grauis, non potuit omnibus universim placere, quod ut certo facile uiuerere tam grauem obligationem ob culpam levem, quam vitare, et vique adeo difficile.

Ex dicta facile infertur neminem vatrone officii teneri de damno secuto ex sua actione, vel omissione, nisi ea culpa in officio committa theologica, et grauis sit. Unde famuli, qui per negligentiam solum venialem veluti quae foris domus Domini aperta, sillas ecclesiae seu rei domum expoliunt: custodes aperorum, nemorum, venatorum, qui per omissionem solum venialem non recte custodiunt: procuratores in causis tractandis, advocati in eisdem agendis, dicere, et scribi infrenda sententia: praetores in bono publico procurando; medici in curandis infirmis, et universe operarii ex negotiis alienis gerendis, quoties in sua actione, aut omissione, aut nullo modo, aut solum venialiter contra suam artem peccauerint, non tenentur reparare damna inde secuta; idque sive ex arte, aut officium praui, sive ob mercedem ex excat: nam haec diligentia solum probat, quod ex omisso diligentia,

Quia

quæ in uno ~~solum~~ est peccatum solum veniale, in alio vero potest mortale, qui ad maiorem diligentiam obligatur: non tamen quo ad illum teneatur de damno graui, si ipse peccato graui illi accideret. Excipitur communiter, si ille qui se in una arte, aut officio peritissimum, aut diligentissimum dixerit, tunc enim grauem inuitatus facilendo facit teneatur de damno quod inde sequitur.

Ratio vero proponitur dubitandi est. Quia iuxta sententiam communem, qui ex officio aliquid operatur, solum tenetur ex culpa lata de damno sequuto; quia nemo in sua arte, aut officio tenetur præstare maiorem diligentiam, quam eam, quam adhibent prudentes, et sapientes eiusdem artis, vel officij professores, atque adhuc, si non maiorem committit se obligare illi, qui mercede conducti operam suam alteri, vel cuiquam potest offerunt. Sed in illis contractibus, in quibus ciuilis homines tenent de culpa leui, et leuissima nullam contrahunt obligationem in foro conscientiæ, nisi cum illa culpa in iudicio concurrat grauis theologica; ergo hoc casu dicendum est ex officio in quo non diligitur quis teneri, nisi de culpa lata, nullam item obligationem in foro interno, nisi cum culpa lata concurrat peccatum graue theologicum.

SECTIO. 4.

Quatenus ratione iniustæ acceptionis ad restituendum teneatur, qui per minuta furta complevit quantitatem gravem.

Ubi quæ quantitas iudicanda sit gravis, sive sufficiens ad peccatum mortale furti, inducendum quæ obligationem gravem restituendi.

Certum est 1°. Cumque plures quantitates minutas furatus cum animo discernendi seu perveniendi ad quantitatem notabilem graviter peccare in singulis furtis, teneri que ad restitutionem sub obligatione gravi, ubi is qui constituit quantitatem gravem mercelam plenam, illatum que proximo damnum grave.

Certum item est 2°. graviter peccare, tenetur que gravitet ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis, cum, qui e omnibus illis minutum furtum minutissimi ergo per minutam illam quantitatem cum præcedentibus ultimo complet quantitatem gravem: id

que licet in præcedentibus furtis non fuerit in animo amplius furandi. Rationes. Quia licentia et cum libertate proxima proximum gravitor lædere, mortaliter: ait autem gravem quantitatem minutam adveteny gentilem tandem complexi quantitatem ~~[illegible]~~ gravem, vel dominium gravitra lædit, Vbique in eius bonis infert nocumentum grave ergo vitæ peccat, non quia ex pluribus venialibus conurgat vnum mortale peccatum, sed quia vltimum illud furtum commune cum cæteris, quia videtur perillud complexi damnum grave, ea se ex peccatum mortale.

Hæc bitat, quod vltimum illud furtum si cum reliquis hinc præcedentium memoria moneret peccatum mortale, licet pro ipsum quantitas gravis reperiatur complexus. Nam in ipso non furtum pecus et materia levis, et aliunde in voluntate furandi nullam habet vnionem cum præcedentibus: at quoties præcedit præcedentium memoria, vltima actus habet pro obiecto inæqualitatem ~~[illegible]~~ notabilem, non quia se solo eam totam induat, sed quia illas vltimo complet, et complere vult: Vnde fur præcedentium memor, et volens hoc vltimum furtum prioribus superaddere, formaliter vult habere inæqualitatem notabiliter ergo alterum.

Vnde Ve

ficiendus est P. Leslius, qui lib 2 cap 12 num 34 docet cum Navarro vltimum furtum quantitatis minutæ solum cum gravi peccatum vt præcedit a voluntate implicita retinendi gravem ~~[illegible]~~ antitatem gravem ex vltima, et præcedentibus venialitatem; non tamen vt præcedit a voluntate formali vsurpandi quantitatem minutam, qua cognoscitur vltimo complet quantitatem gravem. Nam si dicta est peccatum mortale non consistit in ipsa acceptione rei minutæ, quia complexi cognoscitur quantitatem gravem, sed in voluntate totam retinendi: ergo mortaliter non peccat qui iam totam iniuste non detinet: ergo quia minuta quantitate ~~[illegible]~~ gravi sublata omnino cessaret, quia inde facta sit incompleta, non peccabit mortaliter recipiendo novo furto, nec in restitutione; quando quidem tunc gravem quantitatem non retinet ergo probabiliter, et valens in foro grave damnum vt tale formaliter, quin gravitet peccat quod potest esse abstinendum.

Certum est S. dari obligationem gravem restituendi quantitatem gravem alienis furtis plenitudine collectam, vica inter aut in effectu vbi expetet locus in cuius acceptione nulla culpa gravis intervenerit. Quod licet non nulli negarent, negari iam non potest, cum inter propositiones nuper damnatas ab Innocentio XI hac in ordine 39, nemo hinc quis sub

pœna

pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per parva furta, quantumcumque
possit summa totalis. Ratio est clara: quia iustitia æquè repugnat quantitatem gravem
alterius iniuste detinere, ac eam de nouo acceptæ accipere; ut enim amittere habitum
meæ detinere id quod alteri debetur eam dem rationem momenti habet cum
accipiendo minuta: at simul, et semel auferre quantitatem gravem alterius
est peccatum mortale: ergo eam dem detinere peccatum mortale est siue capere
plura furta, siue per unum accepta.

Hic refuti quod singula furta minuta
quibus tota la quantitas collecta fuit, fuerint solum peccata Venialia. Nam
obligatio restituendi non solum oritur ex iniusta acceptione, sed etiam ex
re accepta; et ideo qui vim alterius notabiliter pretiosam possidet teneatur
graviter eam restituere quocumque modo ad illius potestatem deueniat: minus
autem esset, quod qui ad possessionem rei alterius notabiliter pretiosæ absque
ulla culpa deuenit, teneatur eam restituere, et quod non teneretur quilampet
iniustitiam licet leuem admisit.

Solum ergo difficultas esse potest, an qui grauem dam
num intulit per furta minuta, nullo intercedente peccato mortali contra
gratiam patet; siquidem furta quando priora furta committit, non retinuit
me amplius furandi, et committat posteriora immemor præcedentium de
re natura graviter ad restitutionem, quando nec quantitas illa per minuta par
tes sublata exstat, nec fur facturus est detrimentum consumptione? Ita quat P.
Tamburinus lib. 4 in decalogum tract 3 cap 2, Bauni, Diana, Lorca
et pauci alij; licet enim pro hac prima sententia Reverendus, qui nobiscum
supra negabant ex peccato leui oriri posse obligationem gravem restituendi
di grave damnum, ipsi tamen loquuntur quando damnum ita actionis, a
peccato Veniali infertur, non tamen quando infertur per plura Venialia:
Inquo est magna disparitas, ut videbimus.

Moventur ita que. Quia ligui
antitas grauis ablata per minuta furta, nec in se, nec in effectu totat furta
fur non tenetur graviter ad restitutionem ex re accepta, ut patet: nec enim

ta acceptione; nam in iniustitia vt in idem cat obligationem grauem restituendi et reparandi graue damnum illatum debet esse grauis; cum obligatio grauis sit onus imposterionatum culpe leuis; quod principium omnino deputandum sit omne multiplicitur in iustitia, et peccato furti obligatio grauis oriri possit; quia nihil refert an damnum graue per unicam culpam leuem, an per plures illatum sit; cum certum sit ex multiplici iniustitia et peccatis leuis non resultare vnum peccatum graue.

Vnde incipiam, disparitas est a peccato inter damnum graue illatum vnica actione, et culpa leui, ac inter quantitatem grauem minutis furtis sublatam; nam in 1° casu damnum non est simpliciter et per se effectu voluntarie causatum; ideo enim actio illa est solum culpa venialis, vt quia in aliquo iniuriabilitas putabat, se solum inferre damnum leue; vel quia actio illa non est per se connexa cum damno, sed ex ea sequitur per accidens, et raro ex similibus actionibus tale damnum provenit; vel denique quia actio non pensebatur cum deliberatione perfecta: constat autem in nullo ex his casibus damnum esse ab homine vt a causa plene voluntaria. Aliquotiens quantitas grauis accepta et peccaminosa furta, tota ipsa accepta est cum per se effectu libertate; cum singule acceptiones fuerint per se effectu voluntarie, licet obparuitatem materie ex consentiat a mortali: g tolum illud graue damnum quo ad omnes et singulas sua partes est causatum ab homine vt a causa per se effectu voluntaria: sed causa per se effectu voluntaria damni grauis illud reparare tenetur, siue illud simul, et semel intulerit, siue per partes; non secus ac possessor rei alienae notabiliter peiorate tenetur eam restituere, siue tota simul, siue per partes ad cuius potestatem venerit nulla igitur est partitas inter damnum graue illatum per plures culpas leues, ac illatum per unam.

Dicendum g cum D Sparza lib 4 quæst 2 art° 4, duo dicit 8 a num° 63, et alijs, dari in proposito omnino obligationem grauem restituendi. Quia obligatio restituendi contracta per furta leuia perseuerans in fine vnius cum obligatione restituendi resultante ex vltimo furto leui: g ex vtraque simul resultat obligatio re-

4

hñendi quantitatem grauem: sed obligatio restituendi quantitatem grauem
necessario grauis est; implicat enim quodquid quantitatem grauem restí
tuere obligatus Vltro et sine iusta causa amittat, et quod
ea omissione tantum veniabiliter peccet, sicut implicat quamuis obligatum
ad reddendam rem alienam notabiliter proximam, et quod cum iusta
ta causa differat, et quod tantum veniabiliter peccet cum differt; atque
sic vel illa paulatim et per partes, sive tota simul ad lucrum restituendum
nert: q illa obligatio quae vltimo facto positio resultat grauis esse debet
vt pote indiuisibiliter eam repletens quia quid damni illatum est grauius
accessionis minutas.

Rursus: qui qui committit leue furtum, hoc ipso sibi non
ponit obligationem reparandi damnum, cum haec obligatio sit necessaria ex
supposita iniuria facta a sciente, et volente damnum; et vbi iterum, atque
iterum furatur sibi imponit nouam obligationem dimittendam tandem, licet
obligatio sit tantum subueniabili, quotiès sistit intra terminos materiae leuis
q quando peruenit ad illationem qua completur grauis damnum, et quia gra
uibus peccatis si priorum meminerit, imponit sibi nouam obligationem
dimittendam ab omnibus antea contractis, atque inde obligationem grauem
etiam veniam eam sit ad obligationem reparandi damnum grauis: Unde
sicut materia leuis quantitatem grauem vltimo complens sufficit ad furtum
mortale, si autem eatur cum notitia praeceptum accipiendi non fa
obligatio restituendi contingit ex vltimo furto grauis est, quotiès contin
gens cum omnibus aliis antecedentibus, et damnum grauis illa tantum ratione
cognoscitur.

Haec omnia explicantur doctrina P. Thomae Sanchez lib 1.
Summae cap 2 num 16 circa promissionem peccata: nam qui septies peccat
et quia modicum alteri singulis promissionem accipiendi tantum gra
uiter tamen promissio vltimi venium facit ad quantitatem notabilem;
et peccata mortalitèr sunt ac deleas, non minus ac si totam eam sum
mam uno actu promisisset; quia promissio quotiès denuo promittit vult

sibi adiicere novam obligationem, et non praecise renovare priorem; atque ita eo obligatione sibi imposita per singulas promissiones resultat obligatio gravis, quae individibilitea reppicit omnium operationum promissionum materiam, quae iam gravis est. Et sufficiens ad obligationem gravem: cumque tua manifestum sit per subsequentia fuisse levia novam contrahi obligationem, et non praecise renovari obligationem priorem, dabitur obligatio ad totam materiam gravem individibilitea, quae gravis nuncupari debet.

Quarto

quantitas censenda sit gravis? Est Sententia Azorii Valentia et Valdelubrica omnium propterea aliorum opinionibus, quae multae advarice legi possunt apud P.m Diczello disp. 9 de Sacramentis a num.o 18, Respondeo cum P.e Sua za lib 8 quest 28 oratio pretium laboris diurni mercenarii clementiam quantitatis gravis sufficientis in furto ad peccatum mortale, et adin ducendam obligationem gravem restituendi. Motivo praecipue. Quia in sacra Scriptura semper gravitas reprehenditur fraudare operarium mercede de laboris diurni, et frequentissime praecipitur in novo Testamento reprimi momenti declarantur per metaforam mercedis, et stipendij corresponden tes laborj diurno operarij, ut Chorona gloriae meritis debita, et alimentum debitum Evangelicis operarijs, aliaque hij similia, quae veram tenuitatem levis, et non pertinentis admateriam debiti, et obligationis gravis inconcusse supplicazentur.

Ruxxy: Quia nullus est, qui non aegre ferat quod operarius a se anducher integrum diem in obo traducat, nec ullus est qui otium illud inter parva, et facile dissimulanda damna computet: esset autem iniquum quod daretur in operario obligatio gravis ad praestandum suum laborem diurnum, et quod non daretur civi in obligatio gravis ad solutionem stipendij sui laboris, et operis diurni: esset enim contra aequalitatem iustitiae, quam omnes aegre ferunt in forensibus mercibus violari.

Deinde. Quia quod in ratione tam in forensibus, qu

am

am beneficij reputatur quòd magnum, neguè vt parvum percipiendi
in valore æstimè: reputatur tamen abomnibus prudentibus magnum
infortunium, spem integrum diem laborandi in casum, et hinc fructu la
boris venire: nec egregium beneficium dedùc putatur, quòd gratis et inso
lam alterius ætatem gratiam integrum laborando fatigatus: est
igitur ibi to communem hominum conceptionem et æstimationem
gravis labor ille diurnus; proptera quòd ejus estimatio, et pretium tam
quam gravis quantitatis mensura merito præscribitur.

Sed parvum et

bene notant Auctores quantitatem sufficientem ad fundum moralem non
posse mathematicè designari, sed moraliter, vt continigit in Vetum illo
rij precij, quia in termino mathematicè indivisibili non contingunt. Vnde
moraliter peccabit, qui tam parum distet ab hac quantitate, vt moraliter
parum illud reputetur pro nihilo: e contra, qui ita distat, vt moraliter
non pertineat ad pretium laboris diurni mercenarij. Secundum eam æstima
tionem quam regulariter habet, non peccat moraliter: quia actus peccati
cus, qua moraliter non adæquat stipendium laboris diurni, per elogium
do non censetur magnum detrimentum, nec malum quòd ad dirimendam
pacem, et conciliandam iram defraudat, sed potius intra domina solet con
donanda, et dissimulanda computatur.

Quæritur dubitatur quoque potest,
an hæc, aut illa quantitas sit moraliter minor stipendio diurno, et tempori ib
i ex ipsi designato quantitatem fusti moralis mathematicè minimam: ideo non
sufficit videtur in hac re, sicut et in alijs, in quibus est magnum, et parvum,
sic etiam medium nobis ignotum; et materiam quærit dubiam, nam ip
sum parvum mutuj, et minus ejus potest, et ipsum magnum in latitudine
magni parvum, et inter parvum magnum, et medium, et parvum non
dijcernimus: atque ita transitus ille immediatus à parvo in magnum no bis
ignotus, et dubius est, in quo dubio quantitatis sufficientis ad obligationem
gravem restituendi, tutior pars eligenda erit.

Notant etiam Auctores, maiorem quantitatem requiri
vt fluxum mortale sit, quando quis fluxu parvo lethalem domino peramitta-
vala fuxatur, et non eo in diuturna, sed per occasionem, quam diu brevi tempo-
re, et de in diuturna, veltotam simul quantitatem fluxatu: quia vt opportunè dicatur
tat homini minu agro fecerit, sibi auferri longo intervalo, et rarius quadam modi
ca, etiam usque ad quantitatem alioqui notabilem, quam eandem quantitatem simul
velqua parte de in diuturna auferri.

Licet vero Auctores satis communiter quantitatem graven
sufficientem ad fluxum mortale non eandem, et vniformem respectu omnium, sed comparo
nalem respective ad meas, et minus diuites, esse dicant, quia magnitudo diuitis pensatur
ex magnitudine nocumenti illati per alterius rem; et accepto superdiuitem labori, qua
quo pauperi plurimum, diuiti parum nocet, aut fere nihil. Audiendi tamen non sunt
in hac parte, non solum quia inde apparet via, vt diuitis magna ad modum sum
ma auferri possint sine peccato graui, et onere restituendi: sed praecipue quia illud
per se loquendo, et nulla praesupposita voluntate, qua diuites velint ad se rem suam
verum esse non potest.

Ratio est. quia magnitudo nocumenti in ordine ad iniuriam
solum pendet a magnitudine rei lesae, cum alias nocumenti inspectionem ad charita-
tem, misericordiam, aliaque virtutes pertineant, sed diuitis tantum ius habeat ad om-
nes suas diuitias, maiora que inde commoda percipiendo, quam illius diuitis
ad suas: quod probatur 1°: nam qui iuste, et licite acquisiti nova bona, nondum sit
detrimenti conditionis, quoad bona antea possessa: cum per iustam illam bonorum acqui
sitionem in nihilo demeruerint sit legislatoris favorem, sed potius sit magis meriti
Cum iusta rerum acquisitio semper sit per aliquam actionem promouentem bonum com
mune; licet autem detrimenti conditionis etiam quoad bona prius possessa, sic accipiatur quia
diuites fiunt, possent eis bona fortuita, et minoris cum gravamine eadem auferri, vt fere po
nunt, si pauperi illa bonorum, quae iuste quam diuites erunt auferri non potest sine peccato
graui, et gravi onere restituendi, potest sine peccato graui, et onere auferri postquam iu-
ste diuites facti est.

Ratio 2°. quia si diuites iure indemnitatis, et lege restitutionis in quantitate

re

te pari non erit æquè proteruus, ac minus diues, fœnerator, contractor, et commutationes alio qui iuste, et æquales, fore iniustas, et inæquales, eo præcisè, quod ditior cum minus diuite faciat commutationes illas; nam eo hoc præciso, quidquid in locupletatione alterius reatus esset facilius, minori quæ cum onere furti committibile, adeo quæ minoris existimationis, vt pote magis obnoxium periculo amissionis indolore, quam in minus diuite: atque ita ditior quoties cum minus diuite emendo, aut aliter commutando contrahere, minus pretium soluere debuit, quam si contractus illi celebrarentur inter æquè diuites, quia non aliter æstimato rerum reductarum vsu ciuili ad æqualitatem: quod tamen falsum esse constat: ideo est, quia iura indemnitatis, et restitutionis in quorum tale absolutè pari, æquè, et vniformiter omnes defenduntur, reddunt quæ æquè habet in bonis suis.

Quapropter quod illi Auctores docent solum per accidens vsum excrescere quatenus facilius, et in pluribus circumstantijs præsumi potest videri quam in paupere voluntas cedendi iuri suo quo ad quantitatem esse sufficientem ad fœnus mortale; quia facilius, et sæpius cedi solent alijs, quæ non sunt necessaria ad commodam vitæ conseruationem, sed ad splendorem, et delitias: hinc enim sequitur quod frequentiores, largiores que sint donationes ditiorum, quam minus diuitum, caterijs paribus. Voluntas autem Domini rationabilis præsumpta, sufficiens est, vt bona sit à graui peccato, et onere restituendi; et adeo sæpe non erit graue peccatum auferre à diuite plus quam valorem stipendi diurni; quia sæpe non est graue in diuite.

Hoc tamen non est pœne, nec ex ipsa rerum natura, cum res non sint æquales vniformiter sit etiam apud diuinum fundamentum rationabile ad præsumendam eam voluntatem, qua cedant iuri suo; nam præterminio affectu auaritiæ, quæ exigente necessitate vsuram exigere solet, sunt alij ornatiorum status, quibus ditiores velle possunt diuitias suas conseruare, vt patriam hostibus oppugnatam propugnent, vt eidem subueniant tempore famis, vt templa erigant ornent &c; propter quos fœnus possunt valde rationabiliter affici æqualiter ad quantitatem æqualem, ac minus diues, ex qua rationabiliter æquè multi, vt pari quantitate priuentur.

Atque ex hÿ facile intelligi potest vxorem Vxoula pro furtÿ filiorum familias, alió rumque domesticorum; & eorum qui eorum filiÿ sine peccato graui maiorem quantitatem furari possunt de bonÿ patrisfamilias quam alienÿ extranei; quia pater non tenetur videri esse solus ergo filiorum, ac ergo extraneorum; idemque dicendum proportione est de alijs domesticÿ. Si tamen pater sit aequè videns, vt ei possit obonÿ minor finis, tunc eadem quantitas sufficit ut sit peccatum graue, quae sufficit in extraneo; nam vt dicitur Proverbiorum 28: qui subtrahit aliquid à patre suo et à matre, et dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidae est.

Audiendi itaque non sunt, qui cum S. Thoma Verbo furtum docent nec esse peccatum graue, nec inducere obligationem restituendi, etiam aliquale ablato, qui datur, si pater eam accipere nollet; quia tunc patet ex damnum non quoad rei substantiam, sed quoad modum acquisitionis videtur. Hoc enim probandum omnino est; nam si ita esset et ita plerumque contingeret, vt Dominus quandoque non vocaret, sit vocatio inutilitata in vitis, etiam quoad rei substantiam nollens hic et nunc eam ab altero possideri vt propriam, etiam si illam vocatus donaret, non sic tamen mutaretur status rei iniquo sic lucri conditione respectus: attendendum enim non solum quid Dominus vocatus vellet, sed quid vellet non vocatus; et si non sit rationabile fundamentum praesumendi voluntatem non vocati, altera conditio nec materiam accipiat, nec onus restitutionis.

Ubi notare oportet magnum periculum Confessariorum, qui nimia facilitate plerique frequenter venuntur ad audiendas confessiones, quae valde sunt lubricae, necnisi cum magna cognitione earum vsque limites esse possit, vt si Confessarius ita agendi occurrat indoles aliquales necessitas emendi aliquid ad quod emendum penitens non adeo opportune, hinc enim potest voluntatem suae rationabilitatem vitia praeuari: in omnibus vero non ita vrgentibus altercandum est, non solum quid Superior vellet petita licentia, sed etiam quid vellet eamdem petita; cum saepissime nolint superiores esse facti à subditis licentia nonge

ita

hita, quæ considerant si peccatum. Eadem Regula à fortiori seruanda in aequatione rerum Collegij, vel Communitatis; Videlicet nu Superiori iniuncta una vini hey in ea quantitate, quæ sublata ex tranco sufficeret ad peccatum mortale

Duce

rey demum, arqui cum animo diuersandi mod. à furatur à diversis, graviter quæ tenetur que ad restitutionem, graviam quantitate completa. Rewardi Angelus apud Rebellum lib. 2. Cap. 12. num. 37. quia taly nemini facit iniuriam notabilem, et quia mille homines leviter infamare grave peccatum non est: ergo nec mille regales auferendo eidem domino.

Respondeo esse peccare graviter, et ad restitutionem teneri; quia alioqui non peccarent graviter, qui pondera iby, et minus iusto minoribus Vsurpat, contra quod dicit Scriptura Proverbiorum 11. Statera dolosa abominabilis est apud Deum; et Deuteronomi 25 non habebis in sacculo diversa pondera maiy, et minus; abominatur enim Deus hoc, qui facit hoc. Deinde quia modus ille furandi valde repugnat ciuili hominum societati, et que inquam Republica valde exosus, vt pote bono communi maxime contrarius; nam si sine culpa mortali posset quantitas grauis ex diuersis auferri integrum quoque esset ex alienis Vicium quærere, ac Videre ex Vasco: quo tandem omnium bonarum artium studium gravissimo Reipublicæ detrimento periret.

Quare licet nullius

bium inferatur grave damnum per modum illum furandi, inferatur tamen Communitati quatenus hominum inexte vicem gerat; plures enim studium bonarum artium, quibus Reipublicæ ordo subiicitur, in studium artium furandi, vt pote minus laboriosa, facile commutarent; atque ista opponunt propter bonum commune, modum illum furandi esse graviter prohibitum. Non negamus ad peccatum mortale per modum illum furandi à diversis paulo maiorem quantitatem requiri, quam si auferatur ex uno; quia Vtplurimum, et pene homines non ita afficiuntur ex a bonum publicum ac ex a priuatum. Atque hinc patet ad 1um.

Ad 2um. Qui edito libello leviter infamavit singulos Communitatis communitas genere, quo pia. singulos sequente tota communitate notabiliter contemptibiles, aut minus estimabiles reddiderunt peccant graviter, et ad restitutionem famæ tenere

tra ob grave damnum communitatis. Deinde est duplex pæna; nam levis infamiæ plurium non semper uniuntur ad depressionem alicujus honoris et famæ. At divitiæ omnium semper uniuntur moraliter in ordine ad finem ipsi habentis, et dominium, qui est ordo quidam rectus in rebus humanis, quo fit, ut unus alio indigeat ad victum; ex hac enim indigentia exitus bonarum artium studium. Cum igitur quantitas gravis perinde ut his sit furi sive ex uno, sive ex multis accepta, æque impediretur rectus ordo reipublicæ, si citra culpam gravem posset ex multis auferri, ac ipse ex uno: nam æque foret occasio, ut homines reliquas artes commutarent pro arte furandi minus laboriosa.

DISPUTATIO. 3.

De obligatione restituendi ex cooperatione ad damnum inju-

stum.

Ubi Causam exequentem damnum injustum sunt aliæ, quæ moraliter concurrunt et ad restitutionem tenentur, videlicet qui ad novum clavis, quorum ope furi dixere, et porrexere; Aliæ indirecte, et negative concurrunt: omnes his verbis continentur.

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, Non obstans, Non manifestans.

SECTIO. 1

De Jubente.

Jussio modo est actio imperata, qua alteri vel imperatur, vel committitur exequtio delicti, potest que esse vel explicita, ut si quis dicat occide meum inimicum; vel implicita, ut si videat Titium aliquis hoc mihi gratum esset obsequium, et voluntatem meam explicatus; vel Dominus famulo, aut subdito significet rem sibi gratam facturum si alterum lacerat. Annotandum 1mo. quod explicite, vel implicite jubet alteri exequtionem injustæ damni, tenetur ad restitutionem damno recepto sequuto. quia est causa efficax moralis, et voluntaria damni contra justitiam illati. 2do, tenetur ad restitutionem damni siquod in dedecore mandatarii,

Iubentque vero similiter prouidere potuit; nam sub mandato causa quoque eyusdem damni, et mandatary vice suscipit la persecula mandatarij.

Answero 2. Iubentem tamen iubentis ante illatum damnum, et adhuc integra mandatario expresse, vel tacite mandatum revocauerit, et la revocatio innotuerit mandatario, non tenetur ad restitutionem. Nam revocato mandato, eo quo intimata revocatione, revocat, seu retrahit influxum, quem per mandatum præbuerat, adeoque in damnum eam non influit.

Dices: Consulens damnum inijcit posteà revocet Consilium, tenebitur ad restitutionem, si ille, cui consilium dedit, ejus consilio et rationibus ductus, ea quæ damnum: Similiter iubens, quatenus Ius subsum portea videbimus: dijudicandum modo est: Quia mandatarius agit, vt ea quæ mandantis voluntatem, et vt instrumentum ipsius: quatenus autem mandatum tempestiuè revocatum est, iam mandatarius non operatur vt ea quæ voluntatem mandantis, sed nomine proprio, adeoque mandans post revocationem mandati nomen influit in damnum. At operans ex alterius Consilio, non agit vt ea quæ voluntatem Consulentis, sed propter suam vtilitatem: Vnde licet Consulens retractet Consilium, adhuc tenetur; quia per retractationem non impedit suum influxum; cum alter ex alterius Consilio, et rationibus mouetur ad inferendum damnum. Nec obstat, quod Consulentem possint dari Consilij; ejusdem generis nimis sexa, cum iam inf. Consilio damnum dederit, sitque causa damni, si rationes Consilij adhuc mouent: non secus ac qui ignem apposuit domui alienæ, et causa moralis combustionis, licet postea incendium sopiri queat tenetur, si reipsa non aequatur.

Answero 3. Iubentem tenebitur ad restitutionem, licet mandatum sit revocatum, si vel revocatio non innotuerit mandatario, vel mandatarius crederet mandantem non sano, sed simulatorie, et vt ejus animum, quibus postulabant ea fuisse sat is facturi, revocasse mandatum, et ideo vim mandati damnificæ æquarent. Ratio 1. est. Quia si revocatio non innotuerit mandatario, per inde mandatum influit in damnum, ac si revocatum non fuisset. Ratio 2. Quia per inde fuit mandatarius non intellexisse revocationem, ac si ipsi intimata non fuisset. Nec obstat quod Iubens, qui antecessit ad revocationem mandati si reipsa damnum influxerit in ejusdem mandati; nam adhuc est vera causa rationis mandati; cum debuerit præuidere quando

Simulum excorum subordini ponit obiectum stantia, in quibus sicut revocatio.

Princeps 4.

Si mandatarius sua culpa excedat limites mandati, vt si iussus aliquem percutere, non solum percutiat, sed occidat, subens non tenetur de excessu damni secuto per accidens, quia mandato suo non influit in illum excessum. Ex cipe nisi subens periculum vere similiter providerit; nam si praevideat mandatarium velle odium in personam Petri, vel alio modo inferocitatem limites excessum tenetur de toto damno, cum in suo mandato adiunctis illis, in cunctantis suo similiter excessum praevidit. Similiter ratione diei criminis, actionis mandatus potest teneri de toto damno, vt si iubeat alterum percutere in facie; cum enim difficile sit in conflictu vulnus ad gratam partem dirigere et magnum occidendi periculum: caste ratione huius periculi non ita remote tenetur de toto damno.

Princeps 5. Qui damnum fieri non mandavit, licet forte ratum habeat, non tenetur ad restitutionem; idque licet damnum eius nomine illatum sit, et ab eo iste mandatum forte ratum habitum, quia ratihabitio subsequens in damnum praeteritum non influit. Hoc obstat, quod eius nomine illatum sit: nam id solum est eius voluntatem efficaciam finalem, qua tenus alter damnum inferat expetimus rem pro gratam fore: quod non sufficit vt ille, in cuius gratiam operatur iniuste, dicatur causa efficiens moralis, et voluntaria damni cum finis ex parte sua non moveat voluntarie, sed naturaliter.

Dices: Ratihabitio retrotrahitur; et mandato comparatur ex regula 10 iuris in 6, iuxta quam, si famulus huius percutiat Petrum, et postea id ratum habeat, ex communicatione vicaria. Respondeo regulam illam esse in actibus de contractibus, qui si alicuius nomine celebrantur, eius subsequenti ratihabitione fir mantur: tum quia, quae per interpretationem iudicii, vel legis nominum vicarium tur per ratihabitionem debiti suo nomine patati, quam si patrare prius mandaverit: non tamen de obligatione restituendi ex delicto, quae fundatur in vera causalitate damni.

Ad secundum, qui scivit tenuit se paratum inferre damnum nomine ipsius, potens que facile impedire, non impedit, mandare censetur, et tanquam mandans tenetur restituere. Respondeo est cum dicitur

hoc

hóne; nam si paxaty ad damnum sciat mágistrum suum proponitum peruenire ad illicitum nolitam, et non contradicty, non contradicendo tenetur de damno, si ex eo silentio mohy alteri ad executionem damni processerit: quia tunc tacitus mágy, consentiendo et approbando antecedens tenetur iuxta regulam [illegible] iuris in 6, qui tacet consentire videtur. Si vero paxaty addamnum nyus at alterum ex timore sui proposito, ita non tenetur vt mandans, quia mandatum requirit voluntatem, nisi per preces cognoscat esse voluntatem mandanty, vt pote talem mágistratus actionem expugnare. Quando vero teneberur, vt non obstans, si valeat officij tenenter expugnare damnum illud impedire.

Nota vltimo 1º: quod nisi expresse, actenus esse eandem ex rationem quo ad inducendum obligationem restituendi. 2º, eandem quoque esse rationem cogenty ad iuramentum, ac impetranty. 3º, iuramentum et mandatum differre quidem, quatenus iuramentum mouet in fectionem: mandatum vero sumit esse mandato gratuito, quoquis nomine alterius præstet officium; sed quæ quoad obligationem restituendi pertinent valent, ideo ex eorum gñe accipiuntur. 4º, rogaty, et iubenty nec omnino eandem, nec omnino diuersam esse rationem. Non omnino diuersam: quia si rogaty reuocet suam petitionem non tenetur restituere, etiam hoc conuenit cum iubente. Non omnino eandem: quia si petitionem non reuocet, licet ad restituendum teneatur, non tamen 2º loco: nam qui rogaty aliquid facit, liberalitate, seruitutem non facit, et non ita facile incurrit: sæpe tamen qui rogaty aliquid facit, huiusmodi præstat officium, non ita facile ex actionis onera: et hinc non tenebitur 2º loco. Quod quando accidat ex circumstantijs, colligendum est.

SECTIO. 2

De Consulente

Consulens differt a mandans iubente, et rogante: quia ex significatione sua voluntatis aut desiderij, ille vero rationibus, aut extrinsece medijs vtilij, movet ad actionem impetrandam. Dari autem potest consilium vel separatim ad eligendam viam iustam, et solum de via electionis meditante, vel movendo ad iniustam de qua alius non cogitaverat. Ruursus ex tali vtilitate potest esse vera, vel deceptiua.

Assertio 1ª. Quacumque ratione consulens damnum

iniustum teneatur ad restitutionem, si inde alteri mali damnum sequatur: quia ejus causa efficax moraliter damni illati; imo si consilium det decipiendo, persuadendo minimum culpabilem esse iniustam teneatur? loco, nisi ipse adhuc optet apud alium cui consilium dedit; quia tunc solum consulens innititur formaliter peccato, cum alter bona fide in illam sequatur. Undecunque potest quod sequitur non teneatur ad restitutionem ejus cujus iniusta ambitiones, sed solus qui consilium dedit, ut Sylvius, vel theologus imperitus consiliarius, advocatus, aut confessarius sui auctoritatem prudentiæ sequitur sine culpa sua; juncti non solum teneatur qui dedit consilium.

Annexo 2. Male consulens ita tenetur ad restitutionem ei, cui damnum illatum est ex tali consilio, sive ejus dolo, aut animo decipiendi, sive sola culpa, ob crassum videlicet errorem, consilium dederit, ut si confessarius per ignorantiam crassam dicat pœnitenti non teneri ad restitutionem, quando revera tenetur. Quia utroque modo est causa efficax, et voluntaria damni illati, nequicquam cui consilium influxit in alterius damnum.

Annexo 3. Male consulens ei, cui noxium consilium dat, manet obligatus non solum ex dolo sed etiam ex culpa, si ratione sui muneris, officii, aut status professus peritiam ejus sibi, quam consulit, ut Doctoris, consiliarii, advocati, et confessarii; sibi tamen peritiam in arte non professus, solum tenetur ex consilii dolore. Ratio utriusque, et disparitatis est. Quia priores tum peritiam præ se ferunt, quam non habent, decipiunt, ubi consilium dant, præterea qui præter cæteros illam sunt aliis causa damni præ venientis. Posteriorem vero consilium cum norma prudentis sequatur, nisi prius, ~~non~~ exposuerit quid expediat, qui rerum consilio voluntatis acquiescens, operatur, sua potius temeritate, et imprudentia, quam consulentis debet damnum imputare.

Annexo 4. Qui male consulit proponendo veram aliquam rationem utilitatis in delicto, aut aperiendo aliquem occultum nocendi modum, tenetur ad restitutionem, licet postea revocet consilium, si adeat qui contrarium, nisi ipse persuadeat, quia si adhuc ejus rationibus alter movetur, ubique sibi commensurato actui nocendi, adhuc consilium influit in damnum: debuit quæ consulens prævidere post datum consilium eam non esse in sua potestate impedire ne rationes illæ, quas sub quasi tempore dicit nocendi quem aperuit, ad effectum perducerentur. Sitamen consulens simpliciter proponit hanc sententiam falsa. V.g. dicendo contractum iniustum esse iustum, aut non

Amplius

dari

dari obligationem restituendi, quando res data data; satis est quod parua detrimentum patiatur, ne teneatur de damno postea seguto. Quia tunc Consilium praestitit tam prouide, ut damnum quo non infurgat quia tunc Valtor in progressu to persistat, et ad executionem procedat, iam non auctoritate Consulentis, sed propria malitia, destituta opinione diuina.

Ad 5. Quis parato ad infirendum minus malum Consulit, vt maius inferat, tenetur de isto damno. Quia licet alia sine alij Consilio erit illa tertius gradum damni, hoc non tollit quo minus datum Consilium influat in totum damnum, tam quia illa non dum sit executioni mandata, sed solum intenta, et tam intentionem superueniens Consilium roborat et confirmat. Praeterea quia hic accidere potest quod Voluntas prius habita infirendi minus damnum superueniente Consilio non commutetur in Voluntatem simplicium infirendi illorum: proinde ea quae damnum imputatur Consulenti, vtpote proueniens a simplici Voluntate causata ex Consilio.

Quid tamen si ad auertendum maius damnum consulat minus peccabile ita consulens, et ad executionem perueniatur? Id potest fieri. Si parato ad infirendum magnum damnum Petro suadeat vt eidem minus inferat. 2°, Si suadeat vt alteri tertio minus inferat. In vtroque casu negant idonei Doctores Cajetanus, Gabriel, Valentia, Azorius, et alij apud P. Laymam lib. 2 tract. 3 cap. 13 num. 7. Quia nunquam licet suadere minus malum; nam quod nunquam licet facere, suadere nunquam licet: et nunquam licet facere minus malum: Nam actio tendens in malum moraliter etiam ex suppositione non malae est, dum modo suppositio non auferat malitiam obiecti, vt in modo non auferat, cum causa eligendi minus malum mala electione careat.

Ad 6. Nunquam licet minus malum suadere absolute; licet tamen suadere suasione comparatiua minoris mali ad maius sub conditione expressa, vel explicantis, satis nota, quod alteruter eligendum sit. Sic Molina, Becanus, Thomas Sanchez, Lessius, Navarrus, et plures alij apud Laymam Probatur. Primum patet: Quia suasio absoluta, vel comparatiua minoris mali ad bonum includit Voluntatem, qua quis vult, vt eligatur potius minus malum, quam bonum ipsius omissio; quod non minus est illicitum, quam facere minus malum; cum id facere malum sit

quia est malum minus praeferre eius omissioni bonae, et praeceptae. Secundum probatur. Quia qui comparando minus malum maiori ostendit eligenti minus malum esse minus malum, aliqua ratione eligibile, aut voluptatem, quae non est in maiori, aut minoribus certe gaudere incommodis, idque ea solum intentione, ut electionem maioris mali reddat difficiliorem, non tam suadet minus malum, quam minus dissuadet, quam dissuadeat maius, cum malle ipse nullum eligi, et proponat solum rationes illas, quae sint obligendi causa, vel occasione eligendi minus malum potius, quam maius, et consilium ipsius eo modo datum non est causa peccati in eum minus mala, sed peccaminosa.

Unde constat, quare nunquam liceat facere minus malum, licet tamen ita comparatae suadere. Quia actus peccaminosa formaliter sumpta, et respecta eligentis dividi non potest in praelativam mali ad bonum, et in non praelativam sumi ipsa per se praelata, quae electa malum praefert bono: at saepe potest dividi in praelativam et comparativam mali ad bonum, et in non comparativam mali ad bonum, sed quasi tum sit comparativa minoris mali ad maius, et haec non tam suadet minus malum, quam non tanta energia dissuadet, ac maius: et cum tendat, ut maius malum reddat difficilius minus peccatum.

Respondeo I. quia ita consulit minus damnum alterius, advertendum maius malum eius dum, non tenetur ad restitutionem: Dum si aliquando huic consulere minus malum, non est cur respectu eiusdem id non liceat. Ruursus, quia ita consulit Valles potius quam necessarium alterius; nec illius est, qui non reputat materiam decoriam actionis praeceptam, quod alius maius ipsius malum peccatum adverteret, quando illum qui avertere non potuit. Quod Vbene notat S. Thomas Sanchez lib. 7. de matrimonio, disp. 44. num. 20, Verum est etiam id damnificatos ad minus illud damnum determinatum non uti, nec de illo cogitasse, sed solum esse determinatos ad maius damnum infligendum. Dum hoc ipsi proponere minus damnum esset praecise proponere materiam minus malum, vtpote illam aversaturi tanquam maius malum.

Respondeo 2. quia ad avertendum maius malum Petri, consulit vt minus inferatur Paulo, de quo damnificatore non cogitabat, tenetur ad restitutionem, nisi damnum Pauli tam leve sit, comparatione ad damnum, quod Petro paratur, vt Paulus ex charitate teneatur illud pati, ni Petrus tam inopem damnum patiatur.

Sic

Sᵗᵉ P. Thomas Sanchez Vbi supra num° 24, et plures alij. Quia non licet cuiq; innocuam cum iniuria alterius exoptare, cum magis teneatur vnus quisque non consentire vnum iniquum lum, à quo liberetur, quam alterum liberare à periculo, in quo ámittatur.

Secunda Vltima. Sisus fi mitur. Stabilita Petro vel Paulo damnum infore, ancipsque solum unus Vtrumlibet eorum interfi licitum est et impunè, et ad nutum in particulari deliberando suadere quod minus malum conservatur. Et ita suadens non tenetur ad restitutionem. Quia postea Consilium nulla iniqua iniuria et cui minus damnum infertur, cum innocentem suum non velit damnum. Vtum deque ille non cogitaret, sed tantum vnum ex duobus proponatur minus malum, quod eligendum sit: quae doctrina vera, et Vtilis est, et nullius ex ea fore potest tanquam iniuriatus, quod ea manifestetur furi, et quod ijs proponantur minora incommoda minoris mali. Sect 3 De Consentiente

SECTIO 3.

De Consentiente.

Consentiens modo est ille, cuius sententia, et approbatio desideratur, et instat vt damnum iniustum, vt Suffragium Senatorij, aut Iudicij iniusta sententia, et suffragium electo rij in prouidione iniusta officij, aut beneficij. Dehij, et similibus vna est ratio. Communis, et vera, eos omnes teneri ad restitutionem, quotiès suo consensu, iniusto que suffragio sunt causa efficax damni: et non teneri, si damnum ex grauium suffragio Cuiusuis contingat.

Infertur 1° omnes et singulos, qui contrarium dederunt suffragium, teneri ad Vtilitatem electo, si quod damnum inciderunt ex eo quod officium, aut beneficium non obtinuerit nempe dijs quae patet: quia Vi praedicti huius damni omnes, et singuli sunt causa efficax, Vt patet.

Infertur 2: quando est modo suffragandi certo omnibus suffragantibus constat, qui praecedat, et qui subsequatur inferendo suffragio, teneri ad restitutionem illum, qui suffragium tulit, postquam alia praemissa, suffragia sufficiunt ad damnum: quia

tale suffragium licet iniuste non influat in damnum, quod illatum iam supponit per precedens, adeoque est inefficax.

Limitatur 2. nisi precedentia suffragia sint revocabilia et spes adsit revocationis futurae, vel prossus ancipitatem suffragatoris vel obligationes, quibus ad suffragium stabiliendum tenetur: tunc enim posteriora iniusta suffragia ad restitutionem obligant: quia unusquisque suffragatorum tenetur ex officio impedire quantum potest damnum iniustum; et tum spes adsit revocandi precedentium, nondum est damnum omnino datum, sed est quasi in pendenti, donec adveniant suffragia posteriora.

Limitatur 3. nisi suffragatores iniusti concipiant animum inferendo iniusto suffragio, tum enim omnes tenentur, cum proximo communi unito consilio confirmato, damnum pro omnibus inferant.

Limitant etiam Medina, et Corduba, quasi posteriora suffragia obligent, quando spes est ex illis motivis. Limitat etiam Salon dicens posteriores suffragatores non teneri in praecedentibus consentiant, quia cor ab iniusta sententia dimovere non possunt; secus si consentiunt, quia alienum sententiam ipsi etiam placet. Sed neutrum est admittendum: Quia peccato damnificare peniter per priora suffragia, quando nulla spes adest revocationis, eadem quae posteriora sunt inefficacia, et cum obligatio restituendi non oriatur ex quovis peccato iniustitiae, sed tantum ex eo quod est causa efficax damni, posteriora suffragia licet iniusta inducere non possunt obligationem, utpote inefficacia.

Infertur 3. priores suffragatores iniustos teneri ad restitutionem, licet videant priores non curare contribuere, non defuturos postea sufficientia suffragia ad damnum. Idem erit de mandante, consulente, et alijs, necessarium tribuente aliquo ad damnum inferre mandanti, licet ille non mandante alius esset mandaturus. Quia sicut postea mandantes, consulentes, aut consentientes tenentur ad damno sequuto, sic tenentur debent qui eos praevenere: a quo nulli unquam cessat obligatio reparandi damnum illud: non prioribus, cum damnum esset inferendum a bajulis; non posterioribus, cum supponerent damnum a prioribus datum.

Infertur 4. cum quilibet

de

Suffragium milij sum, et posita dubitat an sum Suffragium Cpi priorib⁹ an Cpi posteriorib⁹ fuerit, tenetur ad Restitutionem pro ratione dubij. Ratio nem Satij addit am addhibet Lugo disp. 20 num 22, quia hunc dubium esse non potest, quin Suffragatorium ius hic alij quod damnum inhibeat am nificata; nam saltem detentio rabilis quod ille habebat ad Cpi pendam Restitutionem a damnificatore certo; nam quando Comodo Suffragandi non constat quis iniuste priores, et teneatur inferentes damnum, aut inferiores teriores consentire, dum posteriores confundunt, et reddunt incertam obligationem priorum; nam illi omnes essent certi debita obligatione Restituendi, sitantum adfuissent Suffragia sufficientia: quando vero plura sunt, quam quae sufficiant ad damnum, hinc aliqui priorum qui Cpi damnum inhibere dubitare possunt seforte consentire post Suffragia sufficientia, et consequenter ad Restitutionem certam non teneri. Sed reddere incertam obligationem Restituendi, quae certa alicui esse, per est damnum minime ius, quod alias melius apprehendi non potest quam Restitutas parte damni principalis pro ratione dubij. Ita.

Atque Cpi hac ratione tuto inferatur, minus tum Suffragatorium tenetur ad alia quam Restitutionem, licet ejus conjet consentire post Suffragia sufficientia, ut si omnium ultima sufficiens fuit, Comodo Suffragandi non constet alios, quin ista priores, et quin inter posteriores consenserit; nam hinc etiam concurrit ad injustitiam et confusionem obligationis, quae alicui certa esse et liquida.

Nota Cpi munus, aut officio habenti ius Suffragij, teneri ad Restitutionem si absente sine seriosissima causa, etsi gravem abstractam non est impeditum damnum proveniens Cpi iniusta sententia, electione, aut imposition tributi; nam Suffragatorius tenetur Cpi officio impedire damnum proveniens Cpi iniusta Suffragium: et qui Cpi ius tenetur damnum impedire manet obnoxius Restitutioni, si non impediat. Unde inferatur Sacerdotes pec xc, et teneri ad Restitutionem Vitium Vectigalium, quia ad sua munera non veniunt

in quo ponent manus suo Consilio avertere Reipubliçæ damna. Quod siquis certò sciret suum suffragium nihil profuturum ad præcavenda mala sed dij cordij, potiùs daturum occasionem non teneberis adire Senatus, nec ad Restitutionem. — Sect 4. de Palpone, præbente recursum, et partici pante.

SECTIO. 4.ª

De Palpone, præbente recursum, et partiçipante.

Palpo, seu adulator concurrit ad iniuriam laudando iniuriæ proponentem et illo confirmando cum, quem laudat, tenetur quæ ad Restitutionem, quo hic Ep cum laudibus alter efficaciter movens ad inferendam iniuriam, si tamen damnum non sequatur, aut tantum laudet iniuriam iam factam non tenetur, cum in præteritum iniuriam non influat. Quod si Ep laude præteritæ adnovas iniurias movebat. laudatus, tenetur adulator ad eam Restitutionem.

Reducuntur ad hanc causa Vituperatio, detractio, et Opprobratio, quotij causam ex quentem efficaciter movent, et sequij Vituperet alterius iniuriam, quia iniuriam illi non infert, aut detrahat alterius Adulterio; si enim vide moto offensorem, adulterium ne occidant, tenentur Vituperantes de damno sequuto. Hoc copos est quod dilluc fecerunt animo iniuriandi ac probocandi ad damnum, sed satis est quod verosi militer præviderint damnum inde futurum.

Imo si dubitent adulator aut Vituperator, an ea damna ex laude, aut Vitio prudenter eventura sint et posica contingere, tenentur ad Restitutionem; nam licet permitamus modo, quod plures doctores apud Bregtillo dijs Quæst. 20 mo 39 neminem videlicet teneri ad Restitutionem, quando ex quale dubium est an concurrerit ad damnum vel non, quod falsum censeo

Cum

Cum P. Molina disp. 336, et Thoma Sanchez lib. 2 de matrimonio disp. 42 num. 47 quia quando constat alterum ex duobus inculpate damnum, et dubium est uter inculpabilis, singuli pro ratione dubij debent contribuere ad compensationem: quotiens autem constat Petrum esse innocentem damnificatum, et Paulum apponere causam sufficientem, dubium quis ex venit an ea causa influxerit, dubium est an alia sola concurrerit; quia quia dequa certum est concurrisse tenetur in solidum, altera non liberatur a restitutione pro ratione dubij) nihilominus ex conscientia ad restitutionem qui alium movit, aut provocavit cum dubio an damnum inde esset secuturum, si postea ex eius verbis, aut actu ne secutum esse constet, quia ipse innocentem ex quo movens ac provocans tum illo dubio quod in ceteris etiam causis observare oportet.

Recursum praebens est qui innocentem damnificatorem recipiat, illive favet, aut patrocinatur ut facias iniuriam, aut factam non compenset. Sunt in hoc vitiosi apud quos fures cum prodalitant, qui proillis apud iudicem, aut principem intercedunt, ne ablata reddere compellantur: qui favore vel causa patrocinio impediunt ne furto ablata recuperari possint fures ex quando aut defendendo: qui custodiendo accipiunt res furiosorum familiis, et servorum quod si verosimiliter proximi potest eas esse furto sublatas. Non omnino ad restitutionem tenetur constat, hactenus quae Augustinus epist. 54, ibi. Illud vero confidentissime dixerim, cum qui pro homine ad hoc interveniat ne male ablata restituat, et quia se confugientem, quantum omnis potest, ad restitutionem non compellit, sociamque fraudis, et crimini. Strictius tenentur magnates ad restitutionem, quod familiis inferum † damnorum prorum potentia, et protectione furti, quotiens ea uti sciunt, ac dissimulant; nam sua dissimulatione dant eis vires, et audaciam.

Notant passim Auctores cum, qui furem, vel homicidam iniustum a iudice, victoribus confugientem recipit in domo sua, occultat que ne comprehendatur, et capite multetur non tenetur ad restitutionem nec damni ea amittat, nec alioquin, si quae importarum intulerit, nisi recipiat quo ipse bondo spem refugij, et securitatis importarum; secundum ea recipere tenetur de damnis importatis. Si tamen furem recipiens ut maiorem evitet, simul res furto ablatas custodiendas recipiat, tenetur eas reddere Domino, quem possit reddere pari, sine

suo vi commodo posset; quod si non posset sine vi commodo poterit permittere furi, vt eas accipiat.

Obiter nisi rogas quomodo intelligendae sit censura bullae Coenae contra Ruptatores haereticorum, et non violata contra Ruptatores formaliter: nam si quis non recipiat haereticum mittitur haereticis, sed tamen sanguinitatis, aut amicitiae, non incurrit ipso communicationem: nam vt docet Sylvius 2.2. de Censuris sect. 2. cum haec excommunicatio violata sit in poenam, et odium haeresis, sicut primario fertur in haereticum ratione haeresis ita derivatur in alios secundum habitudinem ad haereticum, et quatenus illi favent, vel recipiendo haereticum, quia sunt in eius doctrinae professione, vel vt eam doceat, aut obsequia finis conducentes ad haeresim.

Participans in poena, vel quia vasallus praeter ethnicum tenetur ad restitutionem, sicut omnes alii, ad quos ex delicto pervenit: vel quia participat in iniustitia iniustum damnificatorem adiuvando, et vel auxilium praebendo aliomodo praeter enumeratos, et sive immediate, sive mediate auxilium praestet, restituere tenetur. Unde tabellio conficiens instrumentum iniustum, testes scienter subscribentes, vendentes actu addentes, fusivis instrumenta ad furtum committendum committentes, furem animi augendi causa, Vigiles, exploratores de agente, et alii similes, si omnes illa praestent officia, aut instrumenta ministrent, tenentur proculdubio ad restitutionem.

SECTIO. 5.

De Muto, non obstante, et non manifestante.

Mutus est, qui non impedit damnum mandato, consilio, reprehensione, aut clamore. Non obstans, qui non defendit, non repellit iniuriam, non praestat auxilium, vel favorem. Non manifestans, qui laedendum non admonet, aut damnificatorem non revelat, vtilem damnum reparare. Resistentia. Omnes, qui verbo, scripto, opere, aut quacunque alia ratione possunt impedire damnum, si ex officio, aut pacto ex praemio, aut facto tenentur ante ex iniusta impedire, et dolo, aut negligentia non impediant, tenentur ad restitutionem

nem

rum, secus vero si opus iustitiæ non teneantur, licet teneantur opalis virtutibus.

Prima pars probatur. Quia si opus iustitiæ debeo alteri præstare meam operam, etiam præsto, qui autem quod sum est aut quod opus iustitiæ debetur: & teneor reparare quæcumque damna quæ provenerint ex tali omissione, sive ex opera non præstita; non secus ac qui est in mora solutionis, aut iustitiæ teneatur reparare damna inde provenientia creditori.

Secunda pars probatur.

Quia ~~si opus iustitiæ~~ non omnes tenetur ad restitutionem, qui alteri damnum non inferri, etiam si facile, et sine incommodo posit: licet enim non inferendo sine damnum proximo contra charitatem, et misericordiam, nisi adimpletus vitæ iustitiæ, quæ per se aut pacto teneatur impedire, non committit ex tali culpa obligatio restituendi: nam qui operam suam, licet alteri valde necessariam, non impendit, quando præstare non tenetur ex opere iustitiæ non negat alteri aliquid, quod proprium illius sit, aut illi ex iustitia debitum; aliquis hoc præsertim se, quod alius opera mea indigeat, teneor ex iustitia eam ipsi præstare, nec possum uti ex pia gratia compensationem; prout illa: esset enim pia merces, ac ex pio solutionis, aut restitutionis debitæ compensationem ex gratia: quod tamen est falsum.

Ratio ~~supponi~~: Quia quilibet est perfectus dominus sui ad libertatis, habetque consequenter dominium perfectum plurium actionum, quæ sæpe aliis sunt utiles, aut necessario, nec earum dominium amittit, quia sint aliis debitæ, aut necessario: atqui humanus perfecto domino actionem repugnat, quod sint alteri debitæ ex iustitia, non tamen quod sint debitæ ex charitate Dei; nam obligatio iustitiæ respicit bonum alterius ut tale, quod continet speciem quamdam rectitudinis, perfectum dominium earum actionum tollentem, aut minuentem: obligatio vero charitatis ordinatur ad augendum bonum proximi per unionem eorum cum alijs; nam caritate nos alteri ex charitate, quatenus per charitatem proximus considerabatur mihi connexus, et ut alter ego: & sicut non minuit perfectionem dominij quod quis sit obligatus ad procurandum proximi bonum, ita nec quod sim obligatus ad procurandum alijs, quos per identitatis, et unitatis imitationem considero ut alterum me.

Dices 1°. Capite quarto de sententia Ex Com

municatõnij. Qui consentiunt injũctõnj violentæ manus injectionum
etqui injũciunt eadem excommunicatione ligantur; q̃ quia non impediunt, et
influentes positivè videmnum eadem est ratio. Verum utrobi Exponũt Glossa
pontificium illud dicentem intelligitur de consentientibus, seu non impedientibus
cum ex officio impedire debuerint. Deinde licet excommunicari possit etiam
qui ex officio non teneretur; non tamen obligatur ad restitutionem; nam regula
quod vult peccatum grave ex tenuem potest quis excommunicari, obligat tamen
ad restitutionem nequit, nisi injustam violaverit.

Dices 2. qui suadet alteri
ne damnum tertij impediat tenetur tertio ad restitutionem: q̃ tenetur non impe-
dire. Respondeo, si suadens tibi ne impedias latronem, id faciat simul et
fraude non teneretur ad restitutionem; quia non agit contra aliquod jus tertij
quod alter habeat, sed contra debitum charitatis; alter enim non haberet jus
tibi ad tuam operam, nisi quatenus mihi tua libera potestate constituta est, a
deo qui si libertas tuae voluntatis non impediatur, nulla fit injuria tertio. Si
vero vi, aut fraude impediat, ne tu impedias damnum, infert injuriam
tertio, non enim ac, qui vi, fraude, aut minis tuo impedit ne deferas elemosina
extreme, aut valde indigenti.

Dices 3. Accipiens pecuniam ut hoc injusto
facto ne clamet, aut ne ejus vestem vellat, tenetur ad restitutionem: q̃ iam
causa negativa obligatur ad restitutionem, licet ex officio non teneatur
damnum impedire. Hoc tamen est causam puræ negativam, quia accipit
ergo pretium sui silentij praestat quasi animositatem, et securitatem, eam quam
plicite pollicetur ejus pretium silentij acquirit.

Quæres 4. an famuli, quibus verum
domesticorum specialis cura demandata non sint tenentur ad restitutionem
furtorum in rebus Domini non impediendi? Negant Molina Navarrus et
alij. quia non hoc ejus quod quis alteri famulatur tenetur ex justitia vigi-
lare custodiæ saltem contra domesticos, quia id vix cum brevitate solum qui-
bus specialiter rerum custodia commissa est, quare si videat consamulum fu-

can

tantem, et tacear, non tenebitur restituere, et dúbitant vero quemlibet famulum ratione famulatus teneri ex justitia custodire vt Romæ advertitur fures: atque ita furem non revellent quando aliter impedire non possunt nisi ad restitutionem.

Respondeo tamen cum Soto et alijs, quilibet famulo hoc præcise quod domesticus et vicinum bene aliquomodo curam domus et familiæ domesticorum præsertim in rebus magni valoris, adeoque debere impedire, ne familiares furentur, et siquem videat furtum committere tenetur illum prohibere, debere tamen reverenter; itaquum habet communi hominum sensu, et quod aliquid huc sit specialis cura ex mandato solum probat tertenda specialem diligentiam adhibere.

Quæres 2. An confessarius teneatur ad restitutionem, si pœnitentem non cogat ad restitutionem, aut non moneat. Affirmant Navarrus, Navarra et multi alij; quia cum ex officio debeat monere, et instare pœnitentem, ut restituat et vitet imminentia, quæcumque damna ex eius ignorantia culpabili, aut negligentia provenirent. Idque probabilius videtur Lessius lib 2 cap 43 num° 77 utpote qui ex officio habent curam animarum vt ipsi coprijet Parochij quia cum eis sint superiores ex officio tenentur vigere subditos, et pro modo tam peccatorum impedire, ne alijs damnum inferant; ideo enim de ijsmodi tam spiritualia, et stipendia ecclesiastica percipiunt, sicut Principes, et Magistratus seculares tributa et stipendia: ac proinde tenentur curare, vt omnimodo possint vt restitutionem fiant; cuius dem enim ratione tenentur de damno inferre et illatum nolle relaxare: quare cum in sacramento pœnitentiæ administrando id commodo possint procurare, si negligant, tenentur de damno ex omissione sequuto. Secus vero qui ex officio non tenentur ad curam animarum, vt Religiosi; quia administrando sacramenti præcise non obligat ad impediendum damnum proximi, sed solum ad curandum bonam pœnitentis, et quamvis ex præcepto charitatis teneatur monere pœnitentem, id non est ob obligationem in 3°.

Respondeo cum P. Suarez disp 32 de pœnitentia sectio

num° 9. P. Valentia tomo 3 disp 9 quæst 6 punto 3, P. Arcastillo disp 3 de Iustit num° 97 alijsque apud ipsum, Confessarium scientiâ, aut perinexanti am culpabilem dicentem debitori non esse faciendam Restitutionem, teneri ob defectum illius, nisi postea pœnitentem admoneat tempestivè, et ante quam ille propter moram faciat se impotentem Restituere; nam eo casu bonum bonum causa fieri videtur damni, vt dictum est sect. 2. Quod si negativè se habeat puta non imperando Restitutionem, aut pœnitentem non monendo non tenetur ad Restitutionem; quia culpa illa non est contra iustitiam, sed contra Religionem, qua tenuit sacrum ministerium negligenter exercet: vel si dicatur esse contra iustitiam, qua est obligatus pœnitenti ad procurandum bonum spirituale ipsius, non tamen contra iustitiam beati; cum ex munere confessarij non teneatur providere bonis temporalibus Creditorum pœnitentij.

Nec sequitur Salonse

xaxius nec Lugo citati, et habens curam animarum, sive secij. Nam veluti obligatio non extenditur ad hæc damna temporalia impedienda Parocho, licet subdito suo, aut Parochiano, sed solum ad bona spiritualia, et ad hunc finem accipit stipendia: vel non desunt alia viæ præter confessionem quibus illij mali provideri potest: et semper Ratio conseruary, et superiorij diuersa est, et diuersum Vinculum quo debitum. Nec est verisimile quod Parochus teneatur Confessarius admonere pœnitentem de Restitutione faciendo, quando Creditor est huius Parochianus, secus quando non est.

Quæres 3

an teneatur ad Restitutionem testis, qui iuridice interrogatus non manifestat Veritatem circa id, quod damnum alteri illatum non sparuit? Affirmat communis sententia. 1° Quia testis hunc ex imperio Iudicis accepto obligationem, et quasi officium publicum manifestandæ Veritatis. 2. Quia ex primæ iuris à Iudice manifestare scripturam pertinentem ad debitum naturale rei petat Contra iustitiam si non manifestet. 3° etiam qui iuridice interrogatus non manifestat Veritatem. 3. Quia licet nullus absolute ex iuridica teneatur dicere testimonium, aut ad id se offerre, vocatus tamen a Iudice tenetur

ex ex cujstria Compatur in iudicio juxta plura.

Respondeo cum P. Molina disp 85. Lessio lib 2 cap 30 dub nu 90, et alijs, testem adhuc vix dicendum ex gratia non teneri ex justitia apparere Veritatem sed ex obedientia ex ea Judicem aut charitate ex ea actorem, aut Religione sic ad Veritatem dicendam juramento adstringatur: quare si Veritatem occultaverit, unde quo sequatur damnum actori, non manet ob obligatus ad restitutionem; quia ipse nulla justitia ligatus adeo ut damnum impedire, nec Judex potest ipsum ex justitia obligare ad hoc dandum, propterea quo non manifestans veritatem, est quidem inobediens, et Vitaly punire potest: non tamen est iniustus: sicut qui iniuste Magistratui ferens tutellam, nolleto obedire, non in Magistratum, nec in pupillum est iniustus, sed in pupillum parum pius, et Magistratui inobediens.

Et hinc est. Quia obligatio qua quis ex lege justitiæ tenetur impertiam proximi aliquam functionem obire, non nascitur præcise ex præcepto superioris sed ex accusatione illius, qui illum obit: hinc enim acceptando officium, ipsi functionem re implicite promittit, et ita ad illam obligat, et alteri jus tribuit ad illam exigendam: nemo enim potest alteri dare jus ad functionis liberæ alterius, nisi quia illarum est dominus; quare cum nemo mearum actionum sit dominus præterme, nemo absque meo consensu potest alteri dare jus ad illas: non potest ergo Judex testem obligare ex justitia, ut Veritatem in favorem alterius declaret: secus est cum agitur de scriptura manifestanda: quia hæc est Reipublicæ, de qua Republica sicut de alijs bonis potest disponere quando causa subest. Atque hinc patet Judicem solum ex obedientia posse obligare testem, ut comparat in Judicio.

Quæres 4. An Custodes agrorum, nemorum, et Vectigalium teneantur ad Notificationem non solum damni illati, sed etiam pœnæ impositæ transgressoribus, si eos non denuncient? Negant Lessius, et alij ex his: tum quia non videtur esse receptum, quod tales personæ teneantur de pœna: tum quia Custodes non videntur constituti ut Reipublicæ, vel privatis Dominis adquirant loca, vel tributa persolvant, locupletentur de linquentium pœnis, sed solum ut impediantur damna, et illata vexentur, et mulctentur fraudulenter tributi illi adquisiti

perimenti: q̃ custodes officiis suo solum tenentur impedire damna et denunciare ut reparentur, non vero procurare lucra panarum.

Respondeo cum P. Molina Bag quez, Dicastillo, et aliis communis teneri etiam depona, sinon denunciant transgressores: quia custodes tenentur denunciare transgressores non solum, ut reparetur damnum ab illis illatum, sed etiam ut ipsis illis poena exigatur; nam ad id accipiunt stipendium a Principe, Republica, aut privato Domino, ut eorum vineae diligenter curent: sunt enim vel ut negotiorum gestores ad id stipendio conducti, ut domi norum suorum negotium gerant vigiles: gestores autem negotiorum, non solum dedamno sed etiam de lucro cessante tenentur. Et quidem si custodes solum tenerentur de damno cum sese fiat non tributum, sed solam poenam cui emittitur transgressoribus, ut in mercibus, quae absolute prohibentur introduci, vulgo contrabandos, tunc custodes possent dissimulare earum merciam introductionem, et introductores non denunciare absque ullo onere restituendi: quod tamen est falsum: earum quippe est custodes tam pro avertendo damno, quam pro lucro panarum procurando constituti, atque tenentur de lucro poenae Domino cessante, si non denuncient.

Quarto. Si praedicti non denunciantes teneantur ad solutionem poenae ante sententiam Judicis. Regant Navarrus Silvester, Cordubа, et alii. 1. Quia poena nunquam debetur in conscientia ni post sententiam. 2. Quia principalis causa, scilicet, qui deliquit vinando, ligna cedendo in locis interdictis, aut vitae dictae mercy absolute, aut sine tributo vitando, non tenentur solvere poenam ante sententiam: q̃ nec eorum fidejussores denunciare: haec omnia sunt causae minus principales, quae nec alia nec maiori obligationi tenentur ni potest, quam principales 3: Quia nec fejus, nec alii, quibus poena est applicata ius habent in re, aut ad rem in poenam ante damnationem.

Haec laborant aequivocatione: quia licet in transgressionibus sit poena amittere vel mercy prohibitas, quae in usum, aut regnum importantur, aut amittere venationis instrumenta, ubi loca interdicta imperiuntur ad venandum; tamen in custode non denunciante obligatio ad exigendum poenae valorem non est obligatio iubendi poenam, sed exigendi dominus luxum,

quod

quod obligetur ipse omissionem emendi: quare cum agitur de obligatione custodij non denuntiandi, non agitur de pena, sed vel de damno dato, vel de vitio ex officium Domini contra officium neglecto: quae obligationes sententiam Judicij non expectant. Unde constat non esse eandem obligationem, qua tenetur transgressor, et qua tenetur custos rem non denuntiando: nam ipse est obligatus ad penam; iste est obligatus compensandi lucrum quod Dominus erat perceptus ex solutione pecuniae, et non percepto hominis custodij.

Nota hic cum P. Bricaillo disp. 4. de Vsf. num. 180, quod si pena transgressorum non sit applicata Domino loci, aut tabulae, sed alijs, vel rijs operibus, tunc custos solum tenetur de damno, non vero de pena; quia non est obligatus expulsione illij, quibus pena datur cum ejusdem nec stipendium accipiat, nec illis pactum iniverit.

Nota 2 cum Molina disp. 134 Conclusione 4. quod Vigilans damni dati 1° loco teneatur qui damnum facit, et custos tantum ex culpa defectum; quia Executor est causa principalis damni, quod absolute teneatur non vigilare, quamvis custos dissimulat: at Vigilans pene custos est, qui vnice tenetur, quia alter non teneatur ante sententiam penam solvere, et custos teneatur absolute eum denunciare.

Nota 3. cum eodem Concl. 3, quod custos non teneatur restituere quantum ex temeraria pena ab soluta, sed quantum existimatur dum ita est in re attendendo ad id quod ex denunciatione facta solet emolumentum illud impedire fuga et occultatione transgressorum, et attendendo etiam ad alia circumstantias.

SECTIO. 6

An ex causis cooperantibus ad damnum iniustum ita solum teneatur ad restitutionem sine qua non fieret

Resolvo 1ª communi, et certa. Qui iubet, consulit, consentit, laudat, aut remissum praebet exequtori damni, tenetur ad restitutionem, si exequtor hijs causis motus damnum inferat licet ejj non concurrentibus non defuissent alijj, quae consuluerunt, iubuerunt &c. Nam et Oracula

sa moralij effectrix illa, quæ ita cooperatur, vt sine ipsa illata similis operatio inte esse hoc non possit, et non illa tantum, qua deficiente effectus non sequitur: namque dat scandalum est causa scandali, et ita Vatica yasna dignus. Væ enim homini illi, per quem scandalum venit, licet illo non scandalizante non deficeret alius, qui scandalum daret; necesse enim est vt veniant scandala.

Respondeo. Licet cooperator sine alterius mandato, consilio, fauore, ministerio, aut auxilio esset ab hoc huc expugnatus; si tamen alterius consilio, mandato &c. moueatur ad expugnationem, tenetur ad restitutionem mandans, consulens &c. Ita Cajetanus, Molina, Bahnez, Basquez, Soto, Nauarra, et alij contra Tolum, Nauarrum, Adrianum, Sylvestrum, S. Antonium, et alios. Ratio est. Quia causa iniusta damni, et iniquum venit in effectu tenetur ad restitutionem: causæ autem cooperantes possunt venire in influxu ad damnum quod, etiam ipsis non influentibus, fiert: sicut enim stat, quod sacerdos vere influat in consecrationem hostiæ etiam ipso non influente, consecrando, vt si supra eandem hostiam decem simul proferant verba consecrationis, et sicut stat, quod quis operat in magnum deambulationis causa, licet sine ipsa operante operet causa studendi; ita stat quod consilium, aut mandatum alterius expugnatorem damni moueat, adiuuet, et ad damnum influat etiam si illo mandato, aut consilio deficiente expugnator aut absolute illaturus damnum.

Dubitet. Quia certum est, aliquas ex causis cooperantibus teneri ad restitutionem damni etiam si damnum alioqui esset inferendum cum ipsis non concurrentibus; nam participans in crimine, quo modi ipse fuum adiuuans ad accipiendam, vel portandam pecuniam, quam fur accipere, vel portare potest quidem, sed non ita facile, vere influit in furtum, est que causa immediata illius, absque ipsa forte, licet fur ipse sine alterius auxilio esset damnum illaturus, et licet Petrus sit determinatus ad comburendam domum alienam, etiam nem applicet etiam sine totam domum comburentem, si alter etiam ignem applicet, vterque procul dubio in damnum influit, et vtrique restituere tenetur: quum par ratio sit de damnis aliis causis cooperantibus, omnes sic nocere debent, etiam si damnum inferendum alioqui esset sine ipsorum concursu.

Opponit. Quando expugnator est iam determinatus ad inferendum absolute damnum, reliquæ causæ cooperantes non possunt concurrere ad substantiam damni, sed solum ad modum, vel ad

cum

circunstantiæ cooperationis, vt quod fiat promptius, animosius, hoc tempore, loco, aut instrumento: & non tenetur reparare substantiam damni. Respondeo ita cooperantes non solum esse causas circunstantiarum, sed substantiæ damni, sive vt damnum absolute fiat, sive ponitur enim cooperatorem vel ipsa movere, confirmare, aut iuvare ad inferendum damnum per alterius influxum, consilium vel auxilium: licet enim qui absolute dicuntur inferre damnum obmodum ejus efficacem, potest obstare, et superveniens alterius influxum movere ad cooperationem; quod non cooperator priori modo unitus influxui alterius efficaciæ, aut consilio non movetur, hunc impedire, et consulens non tenetur hinc quia licet influxum illud sit inefficax, est tamen influxus.

Infertur 1°. Quod idem simul consulant furtum, et fur vtuntur que consilio modum furtum expediatur: et teneatur ad restitutionem, quia licet alter tantum consulente furtum fecit, modo tamen vtatur que consilio fecit.

Infertur 2°. Quod si furi Vigilem conspicuant, qui eos admoneat, si forte aliquis veniat, vt latenter adfurtum attendant, Vigil teneatur ad restitutionem, licet nullus adveniat, nec opus furari admoneat furantes, et licet sine ejus auxilio furtum committerent: quia tacita illa Vigilis auxilium furibus dabit, eos confirmavit, ac debitum quo adfurtum viddebit.

Quæres: Anqui volens furari postquam statuit furari consulet vtpote ejus hodie furetur, teneatur ad restitutionem? Respondeo, si consilium sit absolutum vt dicque alter ad substantiam furti, et anticipatorem moveatur, teneri: nam consilium hoc hodie committe furtum substantiam, et anticipatorem respicit. Secus si conditionatum, et solum ex suppositione furti antecipatorem suadeat, non tenetur; nam eo consilio solum est causa anticipatoris, qua parum, aut nihil Domino nocet. Quæres nisi consulat tempus speciale opportunum ad furtum, spe, quo illa, it vel revocato ne proposito, vt quod furtum dilatum impedietur; hinc enim vt ejus non furti substantiam influeret.

SECTIO. 7

An causæ cooperantes ad damnum iniustum te

neantur restituere in solidum?

Omnium fere sententia est, quod si cooperans, furi causa totius damni, teneatur in defectum alterius restituere in solidum, seu integre totum damnum; si vero fur causa solius partis damni, solum ad partem teneatur; quia dispar ratio correspondet damno illato: qui totius fuit causa, totum; qui solius partis, partem; si tamen compensare teneatur. Nec solum tenetur in solidum iuvans alterum ad damnum, quod alter se solo non posset inferre, sed etiam iuvans ad damnum quod alter se solo inferre poterat; nam hoc praecise quod alius concurrat cum altero ad eandem individuam actionem, constituit eum pro tota causa totalem effectus aut damni, ad hoc quod effectus singulis tribuatur.

Adversus istam doctrinam est singularis opinio quorundam doctorum apud Lugo disp. 20 num. 80 singulos cooperantes ad damnum solum teneri ad partem damni pro rata, ita ut quilibet ex aequalibus columnam centum aureis aestimatam solum teneatur restituere decem aureos, cum alii socii non restituant. Quam doctrinam ut probabilem nititur promovere D. Gumtana Dueñas tom. 2 tract. 3 singularis 20, 21, et 22.

Primo. Quia licet pluribus concurrentibus ad idem damnum quod sine omnium concursu in specie inferre non poterat, singuli sint causa totius damni, sunt tantum causa partialis; cum concursus singulorum sit minus fluxus et ex omnibus simul collectus concursus sufficiens, et adaequatus. 2°. Ad pluribus concurrentibus ad opus mihi vitale, non deberet singulis tot operis praemium; ergo pluribus concurrentibus ad opus mihi damnosum debent singuli totum damnum ut probabile omnes sunt causa partialis.

Tertio. Quia singuli solum tenentur in parte ingua damnificare; sed in casu ablato columna singuli ex decem fluxibus solum damnificant in decem aureis; nam si plus quam in decem damnificarent singuli, plus nocerent plus quam in centum damnificare fuerint. 4. Quia quando plures nullo inito communi consilio concurrent ad damnum, singuli solum tenentur ad partem damni ab ipsis illatam, non vero ad illatam a balys, licet eodem loco, aut tempore vitulerint damnum: ergo similiter quando communi consilio fuerantur. &c.

Denique

Denique. Quia si Petrus cum novem sociis destruat columnam
estimatam centum aureis, totidemque reficiat Dominus, postea singuli sociorum solum
tenentur Petro contribuere decem pro rata licet alij nihil contribuant: q̃ etiam Domino
columnæ solum tenentur singuli reficere decem aureos, alijs etiam non reficientibus
idcirco enim Domino columnæ debebunt singuli reficere supra ratam in defectum alio-
rum, ne Dominus maneret defraudatus, quod ratio in priori casu in singulis.

Hæc opinio
non modo falsa, sed si Universaliter sumatur improbabilis est; nam saltem quando
plures ita concurrunt ad damnum, ut licet singuli ad illud infligendum non sufficiant
tamen istic ignorum concursus vel alicuius similium causarum supervenientium inful
non ponit; certum est singulos teneri in solidum in defectum aliorum, quia tunc moraliter loqui
endo singuli sunt causa adæquata totius damni; nam unusquisque hunc ponit et impingit
tenetur impedire damnum subtrahendo suam cooperationem a nisu tam singulæ a
damnum sit etenim nec fiet; nec sinit potest ar: idco lege Vulgata & in duo ff. de fur
tis mandatum dicitur, quod si duo alienum lignum deportaverunt, quod à nullo eo
rum deportari sufficeret, quilibet eorum tenetur in solidum. /

Respondeo ad 1um quod
licet singuli cooperantes sint causæ tantum partiales, singuli sunt in causa tu
totem damnum fiat hic etenim; licet enim sint partiales partialitate causæ, non
tamen partialitate effectus, sed damni dati. Ad 2um dicitur et ratio demonstrat de
bita, ac debet obligationem ad reficiendum damnum; nam mens debetur proprie
tario, actui eius dirigenti concurrentes: Undeque plus confert negotio, plus
mercedis: at in obligatione reficiendi solum attenditur damnum datum prae
tionem iniustam; quod enim parvo, vel magno labore fiat damnum debetur
nihil refert ad restitutionem, si res iniuste data detineatur.

Ad 3um licet singuli in
centum aureis damnificaverint, non idco Dominus damnificatus est plus quam
in centum, quia damnificatio fuit in eis dem, Ut patet quando duo sunt in so
lidum obligati ad solvendum eadem centum; non enim propterea debentur
creditori plus quam centum. Ad 4um, qui nullo modo cooperatus, Utali damni

ficient, non est curtenenda de damno ab alijs illato, cum nullo modo sit causa illius: at quando plures communi consilio concurrunt singuli sunt causa totius damni, propterea qui singuli tenentur de toto.

Ad Vltimum Respondeo L. cum D. Molina disp. 737, Lessio, Dicastillo, et alijs, Petro restituente centum aureos, quibus emebatur columna, si Vnus tantum ex novem sociis vellet restitutionem facere debere ei solvere decimum debitæ, sicut tenebatur ad decimam partem damni compensandam, si ab initio convenisset cum Petro in adimplenda sua obligatione: quia æqualiter tenetur subire onus cum Petro, qui integrè restituit, cum in defectum aliorum non minùs teneatur, quàm Petrus de integro damno, necnon onus subire onus non restituentium.

Deinde est dijparitas: Nam Petrus, et novem socij destruentes columnam tenentur Domino columnæ ex delicto: Vnde Vnusquisque quo in aliorum defectum tenetur de toto damno, cum ad totum cooperatus sit: quæ ratio cessat quando Petrus tam restituit totum; nam si portio reliqui prætio vnum nihil aut parum sunt, aut vellent contribuere saltem ut videtur, quod ille Petro contribuat partem proportionatam, quâ facta à Petro integra restitutione reliqui tam non amplius tenentur Domino columnæ, sed ipsi Petro debent facere restitutionem; et cum ille qui Petro vult restituere non facere in causa non sit alij faciant, non est cur ille supra vtram contribuere debeat.

Quæres an Gregarius miles qui in bello vnus ex pauperibus adiuvat teneatur ex solidum restituere damna ab exercitu illata, si Commilitones alij non restituant? Certum est L. Regulariter excusari gregarios milites, quatenus ipsi non tenentur causas belli examinare, sed principi ac ducibus obedire. Certum est 2. Quod in ijsdem belli cognita singuli teneantur de damno, quod præcijs ijsdem inferre. Certum est 3. Quod non teneantur de damno quod dederit alij non vtpote ex certa, vt si Vnus alium privata de jure ducatum dat. Difficultas itaque est de damno dato cognita in ijsdem belli, communi conjuratione, et ab exercitu vt ab vna manu causato, vtrum pauperes

pau

prouintiarum, vtriumque vniuersitatis declinytione.

Nauarrus, Lessius, et alij quamplurimi grecorum militem absque expressa repugnatione, quia tutus damni causa non fuit quia licet singuli milites viuent ad interitum aduersariorum, solum viuant finem de suam partem damni, non autem procurando vt alij suam faciant: singuli enim sunt causa damni tantum ratione partis quam causant: Salus autem si singuli repugnant alijs etiam non repugnantibus.

Lugo, vbi supra num. 20 admittit singulos milites grecebere suum partialem concursum vltorem damnum absque iniuste illatum, ideoque irregularitatem incurrere omnes et singulos milites, hi prorsum aliquij in bello vulnerato quamquam occidat: negat tamen singulos teneri de toto damno a socijs illato, quia licet causa partialis totius damni teneatur in solidum quando sine eius concursu damnum non fieret, quia hanc moraliter est causa totalis damni, cum potuerit totum damnum impedire subtrahendo, vt debebat suum concursum; secus tamen quando ita partialiter concurrit, vt nec sola potuerit damnum inferre, nec subtrahendo suum concursum potuerit damnum impedire; nam hunc non potest ei absolute, et simpliciter totum damnum imputari, adeoque nec ad totum dominum teneri.

Dicendum Kilominus cum P. Molina disp. 734, Caietano, Soto, Adriano, Laymann, et alijs vide licet duum, aliorum que auctorum, et expugnatorum damni ab expugnatione dati singulos milites teneri in solidum; quia nullum fere damnum inferat vnus miles in castrorum depugnatione, aut castrorum prouintiarum ad quod non concurrant omnes alij milites; si enim hic miles solus esset sine socijs qui eum defenderent, et commilitantes, certe ipse solus non auderet vllum damnum inferre: ideo audet, quia videt se numerosa expugnatione, et hostium stipatum: ad damnum quod hic miles infert concurrunt omnes alij saltem protegendo, animum que, et audaciam dando, et confirmando: quae abunde sufficiunt ad aliquod genus moralis cooperationis. Et cum hac ratio procedat de singulis, consequens est quod singuli ad singula damna repararan

da tenearur.

Si autem nimis rigida haec doctrina videatur adhibeatur temperamentum quod dabit Sporcalio 8 quaest 40: hanc nimiam obligationem in solidum reparandi totum damnum datum in bello unius non unicum bene singulis militum sed multitudini sufficienti ad cooperationem moralem quasi sensibiliter dijudicabilem: qualis in exercitu regio militum videtur multitudo quinquaginta, quia unus quisque militum sortem non parvi alii associatis pro nullo reputatur ad dandum alii animositatem eorque confirmandos; nihilenim aliud adest vi moralitatis cessetur unus solus, aut pauci associatis ad eam conferenda damna: multitudo vero quinquaginta satis est ad cooperationem moralem quasi sensibiliter percipibilem: satis autem verosimile est eam obligationem non singulis, sed singulis quinquaginta in solidum esse: propterea quia tenebitur unus quisque eorundem socios solicitare ut restituant, si spes illa adsit eos movendi: quod si nulla adsit, ut accidet semper satis erit quod restituat pactum pro rata facta compensatione damni illati ad quinquaginta socios = Secus 8

SECTIO. 8.

De ordine in restitutione servando inter eos, qui tenentur in solidum.

Inter eos qui tenentur in solidum ad restitutionem alius 1°, alius 2°, 3° vel 4° loco tenentur. Tenetur 1° loco ille, qui absolute, et non in alio rerumde fectum ratione quae propria, et non aliena obligatione tenentur. Tenetur 2°, aut 3° loco qui non absolute tenentur, sed solum sub conditione quod alii qui sunt in anteriori loco non restituant, vel quia non possunt, vel quia nolunt. Ita suarez et Petrus decim auctor Paulo, et consumpsit: Joannes restituendi consilium dedit, Franciscus quo et consilium dare vocabit. Sic Petrus tenetur 1° loco, cogitur restituere ad nihil tenetur Joannes; ex tamen non restituente Joanne

in mudrate teneatur; sed quia Petrus Valore obligationis, quam contra eum habet Petrus hic teneatur posita Joanni solvere, quidquid pro Petro solvit. Quod simul tex Petrus teneatur Franciscus, cui posita facienda est comperatio a Petro, et Joanne ab illo Titio, ab isto Titio; quia Franciscus post factam Petitionem creditori loco succedit.

Infers 4° Creditore remittente debitum ei qui Titio tenetur, seu principali debitori, ceteros ad nihil teneri; teneri vero principalem debitorem circa ceteros fiat remissio, quia obligatio conditionata ceterorum dependet ab obligatione principalis hujus vero obligatio absoluta non pendet à conditionata aliorum.

Infers 5, ipsum Titio, aut aequa principaliter teneantur ad compensationem damni ab omnibus aequaliter dati, omnes debere Pythiae partes aequales, teneri quemlibet ad Pythionem hujus non Pythienti hujus ceteris, qui tamen postea debent Pythiae partes suas eorum loco solventi. Quia hinc unus quisque est debitor principalis suae partis Titio alienum vero Petro. Hinc fit quod hic creditor unicuique remittat, non alio ceteri excusentur a Pythione suarum partium; solum enim liberantur ab obligatione conditionata solvendi eam partem, quam solvere debebat is cui facta est remissio. Quare si fiat remissio uni e tribus aequaliter debentibus Undecim aureos, ab illo duo debent Pythiae singuli quatuor ad complendam quantitatem quae Pythienda restat; sitamen unus eorum, aut nollit, aut non possit partem suam Pythiae, medietas tantum illius simul cum sua parte est ab altero Pythienda, quia alte ra medietas erat solvenda ab eo cui facta est remissio, adeo quod habeat pro soluta: Unde 3tia hinc sex solvim aureos Pythiae debet. Haec omnia ita sunt.

Sunt praeterea duae Regulae communes actui Petro.

1a. Quando damnum et datum acceptione rei alienae, illi apud quem reperitur, aut vi effectus utili restat, tenetur Titio, et ceteri solum principi defectum; quia cum illo etenim ali, manet pro rem, aut pro reddito a

Cum alicuius incommodo ipsum pro alterius debet onus Vsufructionis gravare. Et quia summa obligatio Vsufructuarii ostitit Ep Vespa, quae quam diu exstat unse, aut visui effectibus clamat pro Domino. Imo si ipsa res malae fidei, cum debeat rem Domino Vsufructuario integraliter consumptione ad huc tenetur ad pretium loco: quia nova illa consumptionis iniuria, nec per hoc, nec per pacta potuit ab onere Vsufructuarii liberare.

Secunda, quando

Vsufructus est acquisita, sed praeiudicialem damnum, quanto causa est potior aut principalior, comodius tenetur. Nam cum obligatio tunc praeiudicialis existit ex eo, quod quis plures causas damni, quo magis est causa, magis tenetur et si causae sint aequales tenentur aequaliter.

Infertur Cum D Thomas 2ª 2ae art 7ad 2um imperantem magis teneri quam implentem Executorem; quia imperans est causa principalior mittendae; non enim ipse servit Executori, sed Executor ipsi tanquam animatum ipsius instrumentum: Quare si famulus Vsufructuarii non Vsufructuario Domino, cui habet Executionem Domino Compensationem Vsufructionis, sed non e contra.

Infertur 2. Cogentem vi, aut fraude inducentem aliud ad executionem damni, teneri antequam simplex Executorem; nam est causa principalis damni, vtitur que executore tanquam instrumento, et Executor ob Actionem instrumenti habet quo minus libere ad damnum inferendo: constat autem vi et fraude beneficium executoris plurimum minui.

Infertur 3°. procurantem suo nomine damnum fieri ante executorem, et ante omnes alias causas teneri; nam ipse est causa principalis finalis, et efficiens morali Actione movens; cum Actione moventes, vti obsequentes, aut gratificantes: et hoc ipso quod in gratiam sui damnum fieri procurat, Actione implicite pollicetur indemnitatem et totum Vsufructuarii onus in se suscipit ante omnes alias Vsufructuarios debere.

Inde

xy

ley 4°. Cooperatorem magis tenere quam consulentem laudantem, animantem, recipientem, instrumentum mouentem, et alios similes. Sta D. Thomas ubi supra diuersimode tenere præcipientem, tum secundario cooperantem, et consequenter alijs prærogandum. Ratio est. Quia post iubentem, cogentem, et suo nomine facit procurantem cooperator est causa principalis, et reliqua sunt causæ secundariæ, et accessoriæ, cooperantia quodammodo recipienti consilio committatur &c. ergo omnes alios tantum vitæ defectum tenentur restituere.

Contradicunt Caietanus, et pauci alij recentes, consulentem, et omnes alios quimouent, et inducunt cooperatorem ad damnum, antecedenter tenere, nec posse absolui quoties inducunt cooperatorem contribuere; quia tunc ipsi causa damni, quoties a cooperatione inducunt. Sed licet id verum sit, si vel aut dolus intercedat, secus tamen si nihil horum intercedat. Nam quicquid possit cooperatur ullus impedire, alia ac operatione ipsi imputabitur. Vnde aut quodammodo ad cooperationem, est absolute causa principalis, quam quæ ejus alias ipsi cooperans positiue aut negatiue.

Infertur 1 causæ non impedientes tenere solum post omnes causas positiuas, et in casum defectus, quatenus a tribus minus influunt, quam positiue, cum permissiue solum, et non impediendo concurrant, ut alias positiue influant in damnum.

Infertur damnum inferens consulentem, laudantem, recipientem, et pariter paratum nullum dari ordinem quoad obligationem restituendi, sed omnes et singulos tenere æque 1° post cooperantem, ita ut in defectum ipsius singuli teneantur quilibet tertiam partem quam contribuere ad compensationem damni, et in casum defectum quilibet teneatur de toto damno. Quia facta comparatione inter ipsos causas, nulla habet ordinem superiorem, nec vna alteri dicauit ut instrumentum, sed omnes promiscue immediate seruiunt cooperanti. Vnde quod dixit D. Thomas post cooperantem tenere alios pro ordinem, intelligendum, quando istæ causæ non deseruiunt immediate cooperanti sed quidam alteri, ut siquis consulat non quidem cooperanti, ut damnum cooperatur, sed præbendi instrumenta ut ea præbeat furi; tunc enim consulens non

SECTIO 9.

Quatenus verum sit, quod sæpe suppo nimus ex sola Violatione aliorum Virtutum à Justitia, nunquam oriri obligationem restí tuendi.

Docent Casuistæ in summa Verbo Restituere, et passim, ex Violatione aliorum virtutum à Justitia oriri obligationem restituendi, quoties propinquus in de damnificatus, vi recipientis indigentiæ non subvenitur: sinon restituens proximo re: si bonorum propinqui disciplinam, quam committit alius non impedias, cum facile, et sine ullo commodo id præstare potueris, solumque ex charitate, aut misericordia tenebaris.

Id potest probari 1°. Quia omnis causa moralis damni alterius, tracta tionis injustæ tenetur restituere: sed qui alteri damnum potuit, et tenetur impedire et non impedit, est vera causa moralis ejus damni, ex quacumque virtute tenetur illud impedire; quia nonnisi dum est causa moralis effectus illa, quæ ut injuncta tenetur, sed etiam, quæ ut fiunt indirecte, et quæ cum possit, debeat quis impedire non impedit, quia in hac descriptione causæ moralis Theologorum fit gurat quod ex hac potuit, quam ex alia virtute teneatur effectum impedire q. d.

Secundo. Quia in casibus propositis proximus habet jus strictum ex charitate, aut misericordia, ut ab bona ipsi conservantur; sinum tenuis potest diligenti subvenire inopiæ alle potest tale exigere illud vocat conservandæ subsidium: at graviter lædere jus alterius obligationem restituendi impedire videtur: q. d.

Tertio. Quia in omni obligatione conscientiæ ad alterum est obligatio injustitiæ ad tuendo; nam omnis lex obligans in conscientia est actus ju

sti

xij Dei imponentij nobij eam obligationem, vel solo, vel simul cum superiori Caeato: vis autem Dei prohibentij aut praecipientij imponi nobij obligationem non solum obedientiae, sed virtutis vel pietatis ipsius, cum semper praecipiat vt Dominum amemj diligentij, et proximum, eoque omne peccatum est studia Dei iniuria. Sunt autem facile inferatur obligatio ipsius etiam erga proximum, quotiesq; Deus nobij praecipit illi benefacere; nam si servus iniuste per vim aut fraudem impediat Dominum volentem erogare eleemosinam pauperi, aut pecuniam sibi a Domino datam vt det pauperi, vim facit, iniuste agit contra Dominum, et pauperem, pauperi quae tenetur restituere: at me non satisfacere obligationi benefaciendi proximo est iniuste impedire Deum volentem de bonis suis dare proximo meo, aut est mihi vim facere cabona, quae Deus mihi dedit vt proximo darem: g° iniuste facio erga proximum, quotiescunq; ipsi benefacere, et non benefacio.

Quarto. Quia violatio charitatis proximo debitae effundit proximum, provocat que eius iram, et violatorem Dei vt videre non datur nisi propter iniquitates, necvia ipsa provocat ad iniuria: g° in violatione charitatis proximo debitae iniuria proximi continetur.

Demum. Quia obligatio iustitiae est obligatio reddendi aequalitatem proportionatam dignitati cuiusque, et haec aequalitas continetur in illa Vniversali principio, quod tibi non vis alteri fieri: at omnes prudentes nolunt sibi negari dilectionem, misericordiam, aut gratiae debitam: g° facere aliquid contra dilectionem proximo debitam semper est iniuria: g° semper inducit obligationem restituendi.

Rebilomi

nus constans fere omnium sententia negat ex sola violatione alterius virtutum a iustitia oriri posse obligationem restituendi ad cuius explicationem notandum, actum quo proximo damnum datur esse vel positivum, vel negativum. Positivus semper inducit obligationem restituendi, quia semper est contra iustitiam alteri invito vi facere positive damnum sine causa. Negativus vel potest, vel contra iuy

hitiam, vtquia oportet ex debito ex officio aut pacto, et sic sem
per inducit obligationem restituendi, vt in casu de agri nondum ma
ente vastatore. Vel ex sola charitate, aut misericordia, vt dare elemo
synam, aut ex religione, vt sine mora scienter, et pro voto solido no
tum votum aliquid templo dare: et hunc distinguendum adhuc.

Quia
vel scamo est de veritate ex charitate, aut religione debita, vel de damno
secuto ex non solutione ipsius? si de veritate, olubium non est, quin tene
atur eam dare; quia non minus, imo magis obligat in conscientia
praeceptum charitatis et religionis quam iustitiae, cum illae sint virtu
tes praestantiores: quare qui ex charitate debet superflua pauperibus
in eleemosynam manet donec distribuat. qui ex misericordia debet ex
hac indigenti vitae subsidium, non liberatur ab obligatione donec tri
buat: qui ex religione debet aliquid templo, a tali debito non absolvitur
donec solvat. Sed ista obligationes vtpotet non tam ad restituendum
proprie. Si vero scamo sit de damno proximo secuto ex transgressione
eaxum obligationum, non tenetur hanc grauem illud reparare, nec pro
quadquam restituere. Fere et aliqui, quod qui ex culpa sua non corrupit pro
digum, tenetur ad restitutionem bonorum, quae ille dissipavit, et mul
to magis socij, et amici quibuscum per immodicos sumptus bona sua
consumpsit. Et quod medicus, qui ex tumefacto indigenti opera gratuita
prius, eam non praestitit, teneatur restituere damna secuta ex mortes
inimorum, et restitutionem facere eius haeredibus; adid quae possit compe
lli a Iudice. Et quod qui votum emisit soli Deo notum dandi elee
mosinam pauperi, debeat reparare omnia damna, et compensare
lucra pauperi quantia ex negatione eleemosynae; nec possit votum
illud commutare inevidenter melius. Quae omnia passim abiurdaap
parent.

Quia vero valde apprioxi pendet ex differentia huius, scu debiti
quod est obiectum iustitiae, a debito alterum virtutum; notandum vl
timo est, non omnem obligationem benefaciendi proximo esse obli
gationem iustitiae adipsum; nam vt patet Regulam 27 eius in 6 alius
logicorum Veteram scienti; et conscientiae non fit iniuria, quod potest
ex notitia ignorantia effectus; nam omni iniuria est provocatiua iua

aut indignationis vindicativa, et dans occasionem clamoribus condonantis iniurias: movet eum ad querimonia, et quoque ad rixe, cordie, et contrarietatum, ad quas diximenda contrahi solet fidei potentis cogere unum dicentium, ut consentiat alteri ipsi habenti: et g° impossibile, quod dicenti, et volenti fiat iniuria, unde obligatio ipsius requirit esse ad benefaciendum alteri nisi volenti, aut non infaciendum malum, nisi nolenti; et invito: at sepe et obligatio benefaciendi proximo etiam invito, et requirenti beneficium, ut fit subditus nollet commendari a suo superiore, nec abalio fratre correpi, non videtur esse obligatio proximum dicuius commendationem, nec ad libendi correctionem fraternam: sepe etiam et obligatio non infferendi malum etiam volenti, ut siquis vitam petat occidi: contingit ipsius vitus obligationis non esse ipsius, siquidem ea rum violatio non est iniuria.

Iustitia g° virtus est, que ipsi suum unicuique tribuit; ipsi autem similiter, et proprietates, et ipsi dictionis comprehendit, et potestas obligandi alterum ad aliquam actionem et omissionem per voluntatem ipsi quem ipsi habet: voluntas vero obligandi alterum esse potest duplex; alia voluntas oppositum alicuius actionis, vel omissionis esse illicitum ex solo motivo sui placiti, et soluy boni proprii obligantis, et hec voluntas obligat ex iustitia: alia voluntas id esse illicitum ex motivo boni inde resultantis obligato, vel communitati, cuius est pars ipse obligatus, et hec voluntas est obligatoria ex obedientia. Potestas obligandi 1° modo est dominium, seu ius proprietatis, quod ordinatur directe in bonum ipsius habentis ius, et in favorem libertatis ipsius cuius est gravat. Potestas obligandi 2° modo est dominium iuxta dictionis, quod in bonum aliorum directe ordinatur. Ius proprietatis ultra hoc ab illicitum tollit duos terminos, non posse quantum unumquemque ab illicita potestate alicuius cum predictione ad alios, et possessionis quibus redditur illicitum impedire hanc libertatem facultatem. Dicendum ergo ius ipsius habentis ius, personas vero obligatas in conscientia, ne illum impediant a fruitione, et usu libero rerum suarum.

Hinc constat differentia inter iustitiam, et alias virtutes adalterum; nam sola iustitia habet pro mensura, et regula operandi

Voluntatem alterius consulentis proprium bonum, Religiosa vero Vir tutes ab alterum distincte ab obedientia (de cuius discrimine à supra dictum est; nam licet obedientia pro regula habeat Voluntatem alterius, non tamen consulentis proprio bono, sed bono subditi, vel communitatis) non habent pro mensura operandi Voluntatem alterius, sed intendunt aliquid quod sit bonum eius indepenclenter ab eius Voluntate. Ideo potest quis tenuis & charitate ad bene faciendum etiam nolenti, et ad non nisi secundum malum etiam Volenti; & supposita vera tenuitate nunquam potest ad faciendum bonum nisi Volenti, nec ad non nisi secundum malum, nisi nolenti, et invito.

Constat etiam operantem contra ius proprietatis, et obligationum ex licita ius titue inspio fundatam, necessario facere duo, quae debebat non facere; 1° enim ampliat libertatem propriam ultra terminos sibi praescriptos; 2°. Vsurpando et alienum cuiusque sucos: ex his alterum tantum committit, qui operatur contra alios obligationes ad alterum non fundatas in iure proprietatis, sed ortas ex aliis Virtutibus; nam qui vovit bona sua dare pauperibus, et non dat, non dico Vsurpat terminos libertatis alienae, sed tantum non ampliat, nec ampliat sed pure non Vsurpando terminos libertatis propriae; quia omnes quam tradendum pauperibus bona ex titulo debiti, non desinunt esse in proprio dominio, nec sunt in proprio pauperum, quibus debebantur: atque adeo Vsurpatio illorum bonorum, licet illicita, nec transgreditur limites iuris proprij, quod bona Vsurpata, nec Vsurpando alienos. Datur autem obligationum Vsurpandi se, et dilatandi alium esse Val de diversam ab obligatione non dilatandi se, et non Vsurpandi alios invadendo eorum terminos; nam hanc grave posterius obligationis deijcit alium à possessione, et bonis suis, eique propterea magis offensiva alterius pene, et caeteris paribus, quam hanc grave prioris, quae neminem expolliat bonis suis; sed praecise conservat peccantem in praeexistente possessione suorum bonorum.

Atque ex his colligitur, quare ex violatione iustitiae ponit quam alterius Virtutis oriatur obligatio restituendi; nam in violatione iustitiae ultra

dub

ri subtrahuntur vtq; sua; in violatione vero aliarum virtutum non subtrahuntur vtq; sua, sed tantum abiens non exequitur. Vna vtq; quæ actio virtuosa, quæ quoq; imminuit bona alterius spe ejabitis contrarietatis mutuæ pacis, et tranquillitatis animorum, cum ea se ita contra alterius voluntatem, et pacis vtilitatem non patiatur seruante eadem ordinem causa, seu facta vtilitatum: ideo Augustinus ad illud psalmi 84. misericordia et pax osculatæ sunt dicit in conservatione pacis consistere conservationem virtutis: et cum pax inter hominum societates, obligata vinculo mutuæ pacis, necessarium est quod vnusquisque teneatur vtpote ordinem alteri in vtilitate debitum, vtilitati discordiarum causa cessante cesset discordia, et pax vtedeat.

Respondeo ad 4um non omnem causam moralem indirectam damni, aut acceptionis minus vtilis ad vtilitatem; sed eam tantum quæ per commutationem pactionem violavit aliquod vtile præceptum; nam vtilitas cum vtilis non violavit, nihil nec abstulit alteri quod ante præceptum illius, sed tantum quæ præcepta negauit, non exequendo quod sibi sua vtilitas, obligationem compensationis monstrauit.

Ad 2um quod habet proprium ordinem exigere charitatis, vt ea bona vtilia bona ordinem non exigit, per se tum, quo scilicet possit alterum obligare pro solo motivo suæ voluntatis, nec per eum voluntatem obligare; non enim est vtile, quod contineat obligata pro regula agendi voluntatem propriam: secundum est vtile quo possit exigere aliquid actum natæ, quod sum est; solum vero per se ferri vtile, violatio potuit vt per accidens, quia per illam solam minus habet proprium debitum vtilis per alium vero solum non habet tantum debitum.

Ad 3um. ex obligatione vtilis Deum non inferiorem obligare vtilis per accidens, eo quo proximum, quatenus Deus precipit nobis illi beneficium; duobus enim modis potest Dominus alium obligare ad beneficiendum sibi: vno modo vtilitatis vtilis: alio non inferiorem vtilitatis, sed ita vt conferendum vtilitatem vtilem, sive vellet, sive nollet illud accipere. Ad obligo

trónem vÿtĥa Vyperteraty, opuyet, quod obligęt ꝯmodo constituendo
minimum Voluntatem texÿ tanquam Regulam, cui alter conformari
debeat in operando ad obligationem vÿtĥa Vyperti Domini suffi-
cit, quod obligęt ꝯmodo: Vt cum Deus obligat ad corrigendum
proximum, et ad subveniendum ex charitate indigenti, sive Velit, sive nolit
audire correctionem: et quando Dominus humanus obligat subditum
servum, vt erudiat alios conservos Vndey, sive Velint, sive nolint doc-
trinam audire: sienim consueui petant, vt tempus sua instructioni de-
bitum impendant vnicuiq, et magistri vÿ consentiat, iuxta acquisi-
tam initiationem Domini, sednon contrÿ: patet ꝯ non omnis obli-
gatorium vÿtĥa Vyperti Domini est obligatorium vÿtĥa ad ꝓ.
cui Dominus Vellit benefacere, ea obligatione mediante. Exempla in
argumento allata non sunt ad rem; nam in illis communiter Verus
tat obligatio laborabilis libertatis texÿ, idcoquis Dauid no-
lit accipere eleemosynam a famelo, et vÿte peccatum sibi datum
vt daret, sibi Vxorem; in vtroq erat Dominus, qui debet sedebere
sednon patyeri.

Ad 4um: non omnia peccata contra charitatem
proximi dicimus, sunt contra nollentem, nec provocantem, quam
vt ꝓ dicity patet. Deinde licet actio contra charitatem, quam
datus alteri debeat non tuÿ; quod debet dari, scÿ vt patÿ, et
amicitia dicitur tua, tamen vnuÿtĥa est specialissime provoca-
tiua rei, et summe contraria pacÿ, et benevolentie mutue in-
ter omnia peccata, que contra proximum committuntur, quia
sola vnuÿtĥa privat alterum bonÿ suÿ, et reliqua peccata ꝯ
lumilli subtrahunt augmentum bonorum nondum suorum:
Vnuq quÿque vero ex natura rei magis afficitur ad retinenda
bona sua, quam ad acquirenda alina; et lux tanquam ra-
tionis affectus ergo a vnumquodque bonum est dolor, et tra
ety subtractionem.

Ad Vltimum illud quod tibi non vÿ allegatio
fecezÿ continet aquitatem vniuersalem aquitate vÿtĥa par-
ticularÿ; hoc enim solum postulat, vt quod tibi non vÿ tanquam
iuxta tuo contrarium, non facias alteri; aquitas autem charita-

hj admulta alia extendi tur. ~ ~ Disp 4 Quatenus teneatur ad

DISPVTIO. 4.

Quatenus teneatur ad restitutionem im pedimi alium ꝫ consequtione boni.

SECTIO. 1

De impediente bonum alteri donandum liberaliter: Vbi an intentio sola nocendi possit inducere, aut variare obligationem restituendi quando actio, aut omissio exterior vel nullomodo, vel leviter solum est iniusta.?

Assertio 1ª. Quoties bonum non est ex iustitia debitum, sed pure liberalitꝫ donandum non tenetur ad restitutionem, qui pea praey, blandithy, aut bonas rationes retrahit donatorem ab animo donandi; quitamen pecuniam, fraudem, aut mendatium, vel donatorem detrahit, vel denijt donatarium, tenetur restitu= ere magnj, vel minus pro ut spuella potuit et timuit. Ita fere omnes apud Di= castillo disp 6 num. 4.

Prima pars probatur. Quia bonum liberalitꝫ Petro donan= dum non erat ei debitum, sed potest donator necare citra iniuriam; g. nihil retrahens donatorem, ne bonum illud Petro, sed sibi, vel alteri amico donet recte operatur, nec debet Petro restitutionem: Vbi enim non est debitum, nequit do ri obligatio restituendi: quod verum est licet donator esset ram obstrictus donatio obligatione antidoroli jende fraude secura, licet facere, vt testatur Vero est privy testamentum, in quo Petry instituebatur haery.

Secunda pars pro= batur: Nam Petry vt habet ius conditionatum ad quod cumque bo= num, sub conditione nimium, quod Dominus confert vellit et velle per= sistat, et ius absolutum nequit pecuniam, aut fraudem ipsi impediat aut tollat presentem spem: g. qui falso dicit testatori, Petrum esse pro= digum, non est suum conjugium aut similia mant obligatus

ad Restitutionem estimationis proximis spei quam habet.

Infertur 1°: nonte=
nezi ad Restitutionem, qui crimen occultum petiit dato eis stipendio
volenti ejus conferre beneficium, quia quando de officio, et bene fieri
conferendi agitur, licet revelare Collatori quem cum quo hominem ve-
rus habilem vel Collationem reddunt indecoram; ideo omni premitti solent
informationis secreta, Sitamen occultum crimen ita pandat, ut Petrus
apud plures infamet infamiam, et haec infamia causa sit cur Episcopus
non conferat beneficium quod alioqui eat Collaturus, hunc crimini de-
tector tenetur ad Restitutionem, cum per inuriam infamiae sit causa dam=
ni.

Infertur 2°. non teneri ad Restitutionem eum, qui vera, sed occulta,
Petri crimina detegit testatori, ne illi velit quat haereditatem, licet in-
de moty testator animum mutet: 1° enim non vacat expedat occulta
crimina appetere testatori, ne opes suas velit quat ei abnuzo. 2°
tunc testator Voluntatiae Statuit non conferre, cum nulla fraude decep=
tus, nulla vi, aut metu compulsus animum mutet. 3. quia iniqu=
tum est non potest manifestare testatori aut Collatori id circa igno-
rantiam ita reddit donationem in Voluntariam, vt donator si illud
Vesciret, non conferret: secus est quando falsa crimina imponuntur
tunc enim testator, aut Collator decipitur, cuius qua libertas impedi
tur et invo luntatiae mutat sententiam:

Infertur 3, non teneri ad
Restitutionem, qui testatorem, aut Collatorem falso informavit, si
re ad huc integra, dicta retractet; quia non est in posterum causa
damni, nam licet per iniuriam fecerit, quod testator nollet, quod
antea Volebat; at sublata fraude, si Collator persistat in animo ne-
gandi, decepta non est amplius causa huius nolitionis conferen-
di; nam Collator suae iam libertati Restituit, si in animo negandi
persistat, persicht suo placito, et non alterius dicto, sitamen Ve-
am non integra dicta Vevocentur, non ideo spoliatur à Restitutione fal
sus ille impostor, quia Superiori iniuria Secutum est damnum, nec
amplius est in potestate Collatoris damnum impedire.

Auctor 2.

Qui

qui sine vi aut fraude retrahit donatorem, ne aliquid Petro donet, aut testatorem ne illi Veliquat legatum non teneatur ad restitutionem, licet ex odio interno, aut mala alia voluntate id fecerit; quia quotiesq; actio exterior non contrariatur uni alteriq;, prava intentio non facit, tam esse contra uiri etiam gadio que ne inducit obligationem restituendi, atqui ex odio in Petrum suadet Paulo, sed sine vi aut fraude, ne illi Veliquat legatum, quod Volebat illi Veliquare nullam exercet actionem exteriorem contra uiri etiam, nec contra eam peccat, sed contra charitatem, quia non ladit Petrum in bonis suis, sed precise subtrahit augmentum rondum suum; nec uiri Petri conferetur in voluntate testatoris violata cum testator per precey, blandicias, alia que media non contrientia vim aut fraudem alio influxerint; nam precey et blandicie non tollunt libertatem, nec excusant quin involuntarie faciens quodcunq; miduchy facit, consequentia qui sine vi et fraude suadet testatori ut proponitum mutet, ejusq; Veliquit libertatem, adeo que non violat uiri legatary in sola voluntate testatoris constitutum.

Quod vero nunquam oriatur obligatio restituendi ex sola intentione prava nisi contingatur cum actione externe violata, est manifestum; nam qui desiderio interno alterius detrahit sine ulla externa actione, subtrahit nec vere informatione contra ejus dominium de homicidio ab eo commisso: qui gaudet interne, quia vi sui inimici sunt ab alio ablata, aut destructa, ex desiderio que ex odio in eum profecto sententiam ejus tam, et secundum allegata, et probata, non tenentur ad restitutionem ob malum animum interiorem. Idque Deum est non dum, quando voluntas interior est, mala malitia invidie, aut inimicitie, sed etiam inefficax; nam ex desiderio profecto sententiam quam tunc judicat inefficacem sepositam fieri desiderandat; et qui Deum accipit patrem esse alienum, sepositum inveniat esse suum, non tenentur restituere, quia licet per inefficaciam peccaverint, inefficaciam que formaliter egerint; nontamen fecere opus exteriorem

vere vinej tem; nec Vejsio in dupeae vsam inaequalitatem Vei ad Vm vita
ũij, et bona alterũij, et cum ijs tñ tra tendat ad reducendam inaequalitatem ad
aequalitatem, Vbi nulla est inaequalitas, aut fama nulla erit potest obligatio
Vestitutionij.

Quare tamen an quando actio, vel omissio Epteare ipse solum
est Culpabilis Contra ijs tñ tam, quia Epilla non plexum que et pere sed
ad modum Vasũ, atque accidens sequitur grave damnum alterij, et ijs tñ tam
obligat grauiter saltem ad prauenriendum periculum actus Vemotum inten-
tum et parum probabile, antaly omissio Vel actio nõ tenetur obligatione
Vestituendi si conuenga tus tam intentione nocendi, et damnum Vel prosequa
tus? Vg pomi quij Venenum in loco ã Conjuncti Romanum Vemotyla
tamen intentione Vt sibi petat eũj inimicij illac transeat, bibat, et mortua-
tur: furatur quij ab Abarissimo leve quantitatem ea tamen intentio-
ne, Vt forte ex morsu amine pereunte Confessarius. Quare hinc
et similes ita pecent Contra ijs tñ tam, Vt morte forte sequuta teneantur
ad Vestitutionem Ex hominibus?

Respondeo cum D Spaeza lib 8 quest 39
Thoma Sanchez Lutũ, et alijs apud ipsum solam intentionem nocen-
di inter ad Confessarij nec posse Variare obligationem Vestituendi, Verba-
ta sunt omnino paria; Vnde quem admodum non tenetur Vestitu
tionem, qui Venenum illud ab imponuisset vine animo nocendi, ita nec
tenetur huic prave animo ponenti, quia ijs proprietatij quod Vnus
quijque habet ad suã bona solum Extenditur vindicte ad actus inten-
tionis Voluntatij, qualenus sunt Causa trivialicuij Extrinsecj actionij dire-
cte Contradicentij talibus: quare Obiectio Epteare non est absolute
Contraria ijs tñ alterij, aut si parum Contradicit, intentio nocendi
quia aliunde grauiter mala est non erit peccatum grave ijs tñ tam
secundum mitiora, videlicet, aut alterius Vitij: g nec Vestitutionem polest mo-
tionem Extrinsecam Valorem grauij ijs tñ tam.

Ruzius. Quia solidissima

vitam

vitentiónũ. efficire non potest, Vt desit æqualitas bonorum, penes vtrãm vitentem; nam vitentiõ non facit, quod opus est tantum vt magis damnorum, aut magis Vt sit æqualitatem: g̃ efficax non potest, quod actio est tanta, quæ non sunt graviter iniusta etiam si voluntarie fiãt: graviter iniusta, et obligãs ad restitutionem, namquod per eam non restet restitutio inæqualitatis, et damni, nec efficere potest Vt habeat rationem iniustæ et inducat obligationem reparandi tale damnum.

Hanc doctrinæ contradicunt Cayetanus, Soto, Molina, Bazquez, et alij, quos sequitur Lugo disp. 8ª num. 74. qui sæpe verarum admittentem vitentionem nocendi, Vt ponant obligationem restituendi ex aliqua actione, vel omissione, quæ tali vitentione secluso tam obligationem non inducerent. Fundãt allegant legem 29. §. idem habet. ff. de aqua pluviã arcenda: vbi dicitur, quòd aquam torrentem sibi nocentem, vnde factum sit Vt vicino noceatur, cum eo aquæ pluviæ arcendæ agi non possit à vicino, si non de hoc non hoc animo fecit Vt vicino noceat, sed vt sibi noceat; ratio igitur ex diverso animo quo fit illa actio pendere potest quod dicit, vel non vt iniusta.

Verum ex hac vltima sententia, nihil colligi potest contra hanc nostram doctrinam; nam vltimi consulti non attendum ad vitentionem pure internam secundum se, sed ad actionem, seu omissionem externam ex se iniustam, nec quemquam gravant per suas leges, sed potius favent, quando solum facit aut omittit id, ad quod faciendum, aut omittendum vi habet quacumque demum sit vltima vitentio. Ex la g̃ lege tantum colligitur tam dem actionem, quam sibi ratam, tanquam iniustam non esse posse in alijs circumstantijs, quod Verum est, nam aviaturæ torrentem quando sibi nocet non est actio de se contra iustitiam, quia tunc vterq; iuxta aventem Vero torrentem cum alterius damno, quando sibi non nocet est actio de se iniusta, quia est inductiva damni alterius sine commodo tuo, et alterius habet, Vt absque vtilitate, aut necessitate huius nocumenti.

tas tenentem in damnum ejus, sive damnum illud intendat, sive non.

Obij

cij 2: licet actio esset ex quando solum est culpa levis contra ejusdem, non est ita connexa cum damno graui, vt qui vellet vtrumque illam actionem exercere, consequatur hoc ipso velle damnum illud, atque adeo ponit quis velle hanc actionem quin damnum sit ejus voluntarium, et ei imputetur, sitamen accedat intentio determinata illius damni, et ejs intentio ne ponitur causa vt damnum illud sequatur, intentio supplet connexionem causae, facit que quod damnum sit voluntarium operantis: sed damnum graue voluntarie illatum inducit obligationem restituendi. ℣ Ad

Respondeo, quod actio esterior per se non est probabiliter connexa cum damno alterius, sed tantum possibiliter in aliquo casu eventu hinc sufficere quidem intentionem, vt effectus aut damnum sit voluntarium, non tamen vt sit voluntarium, nec vt operans exercatur causa illius etiam si verus sequatur, quia ex sola intentione nulla vis damnificativa, aut causativa damni derivatur in actionem exteriorem: quare si actio non est ipse sufficienter causativa damni, semper manet absolute, et ipse non causans damnum, vt autem damnum sit voluntarium, inducat que obligationem restituendi, non sufficit esse voluntum, vt patet in eo qui gaudet de homicidio ab alio commisso et qui homicidium ab alio fieri desiderat, sed nullo adhibet medio, vt ipse homicidium det; et enim in utroque eventu damnum voluntum, sed in neutro voluntarium: vtpote damnum sit voluntarium, et vt operans sit causa voluntaria illius, non sufficit voluntaria intentio, sed vterque requiritur causalitas, influxus, physicus, vel moralis, et influxus vtro deficiente non erit obligatus: deficit autem influxus etiam si actio pendeat ex intentione nocendi, quoties fatali seclusa intentione deficeret.

Obijcij

3: Ad rationem causae multum conducere intentionem operantis: nam sola chirurgi intentio sufficeret ejicere, vt quis constituatur, vel non constituatur in ratione causae moralis respectu effectus consequentis ad eius actionem: nam si cui dementatio nis Diaboli est causa peccati non Dei, qui attentat Deum vt faciat cum tentatio-

ne

ne grauennum, Diabolus et ruinam: g. eadem diuersitas intentionis efficere potest, vt aliqua sit causa moralis damni proximo resultantis ex sua actione.

Respondeo: eam diuersitatem intentionis efficere quidem posse, vt quis contineatur in actione causa moralis agentis contra charitatem, misericordiam, et alias à iustitia, nunquam tamen vt committat aliud in actione causa moralis iniustè agentis; nam actio interior solum cadit contra iustitiam, quatenus habet pro obiecto actionem alterius, vel omissionem, quæ aduersatur iuri alterius, cum intentionis ipsa iuri alterius immediatè, ac directè secundum se non subsit; propterea quia nactio exterior vel nullo modo, vel leuiter tantum in iustitia, inuentio illius vel nullo modo, vel leuiter tantum cadit in iustitia, licet contra charitatem aliasque grauiter malefacit. Diffuentia illa inter Deum, et Dæmonem non oritur ex practicis ex diuersa intentione vtriusque, sed ex theoricis, et Radicalibus ex quo homo, et dæmon tenentur non tentare, eò quod semper tribuere sui ipsi peccatum sequitur ex tentatione, licet non intenderit. Qui autem non tentat non tentare commodo, quo ei bonitati ex possibile tentare ad probationem.

Obij.

ij. Dicunt: sæpe virtutes obligant ad non procurandum aliquid, quod in se non obligant: g. licet iustitia non obligat ad præcauenda peccata remota, ex quibus potest proximo damnum prouenire, potest tamen obligare ad non procurandum illud damnum apponendo illud peccatum remotum ex cuius damni intentione: g. licet actio aliqua, quia solum se continet solum remotum peccatum damni solum sit contra iustitiam, potest tamen magna virtus, quia cum intentione grauis damni ponitur; quæ licet alias ei non haberet, nec talis actio ponatur absolute, habet tamen negotiata cum ea intentione.

Respondeo iustitiam semper obligare ad non procurandum positiue damnum alterius iniuste; sed hinc non sit, quod damnum aliquando non iniuste, aut leuiter solum iniuste ponat ex diuersitate intentionis grauiter iniusta; nam pœnæ actionum, quæ non est tenere grauis damni inductiua cum animo vt forte sequatur, sed cum permissione moraliter certa, quod non sequatur non tam est procurare practicè damnum, quam illud speculatiuè desiderare, quod contra

solam charitatem est: quare actiones, quæ per se spectatæ hic et nunc non prohibentur à iustitia, vel solum levibus prohibentur nequeunt nisi ob eas circumstantias prohiberi gravibus, licet sint animo nocendi.

SECTIO 2

De impediente alium à consecutione boni debiti ex iustitia commutativa, et distributiva.

Assertio 1ª: Impediens alium à consecutione boni debiti ex iustitia commutativa, tenetur ad restitutionem, sive ad illud bonum impediendum vi et fraude utatur, sive non. Est omnino certa. Quia quocumque modo impediat cui boni consecutionem est causa iniusta damni illati. Hinc infertur 1º teneri ad restitutionem impedientem, ne alter ex gratia, aut ozio, publico detrectet labores, aut frequentia, quæ ipsi tanquam sibi competebat; nam singuli cives habent ius iustitiæ commutativæ in ea bona communia, quæ ad utilitatem singulorum præcipuè ordinantur et in loco publico habentur tanquam in depositio cum iure singulorum ad ea obtinenda pro tempore, loco, aut alijs circumstantijs.

Infertur 2. teneri ad restitutionem iuris iniusta damnum probabiliter timeri, et spei eiusmodi retentionem, qui per vim, aut fraudem impedit alium ne capiat venationem, piscationem, lucrum, aucupium, lectionem aut alitia voluptates, quia hæc bona naturæ aliunde sunt communia. Infertur 3º impedientem quocumque modo alterius procuratorem, aut negotiorum gestorem ne negotia sua rite communia diligenter curet, teneri ad restitutionem; nam procurator, et negotiorum gestor iam constituti, tenentur ex iustitia commutativa negotijs sibi commissis invigilare, cuique operæ et alterius debitæ ex iustitia. Idem est de tutoribus, curatoribus, famulis, œconomis, et illis omnibus, qui ex iustitia debent alijs suam operam, nisi impedientes teneantur ad restitutionem impedientis, ne operam præstent. Hæc certa sunt, solumque superest dijudicare de impediente consecutionem boni debiti ex iustitia distributiva, ut si dignum, aut dignioris impediat à consecutione alicujus, aut boni alicujus.

Punct. 2

Assertio 2. Qui indignum, vel dignioribus impedit à consequatione officij, vel beneficij, vt conferatur indigno, tenetur ad restitutionem non solum Reipublicæ, aut Ecclesiæ, cui ministrum ineptum procurat, sed etiam digno, aut dignioribus impedito, idque sive vtatur vi, vel fraude, sive non. Quia non solum Ecclesiæ, aut Reipublicæ iniuriam facit, sed etiam ei, quod dignus, aut dignior habebat ad beneficium, vel officium comparatione indigni. Excipe nisi conatus fuerit dignum, vel dignioribus impedire quando nulla spes fuit se adeptum obtinendi beneficium: vt si Electores iam conuenerant in eligendo indigno, praetermisso digno; hunc enim, qui dignum impedire conatus est, non teneri restituere: quia licet iniuste egerit, cum tamen malitia fuit ineffax, vtpote quæ nequaquam damnum iam factum dabat.

Assertio 3. Qui indignum impedit à consequatione officij, vel beneficij, non tenetur ad restitutionem, nisi ipse officium, aut beneficium impeditum habuerit ad quod, aut quem indignus nullum ius habet ad beneficium, vel officium etiam in libera voluntate collatum, cum non aliter quam per iniuriam possit ad illud admitti, quod Verum est etiam si indignus habeat titulum collatum ex quo hoc sperat in minimo instante vt malitia, propterea quia nullum ius ipsi per vim, aut fraudem impedito tollit. Quamuis falsis calumnijs impositis impediatur; hinc certe restituenda est fama, sed non pro beneficio impedito.

Assertio 4. Impediens sine vi, aut fraude dignum, vt officium, aut beneficio conferatur digniori, aut æquè digno, non tenetur ad restitutionem. Quamuis Deo gratia non violat iustitiam, sed potius facit, vt ita seruetur, quando quidem officia, et beneficia debentur dignioribus, in 2° casu quando petenti beneficium simul æquè digno adepto, gratia collatrix, cum non sit maior vnius, quam alterius dignitas. Quod si per vim, aut fraudem impediatur dignus, vt beneficium alteri æquè digno conferatur, hinc impediens peccat contra iustitiam tenetur quæ ad restitutionem; nam in casu pares dignitates vtrique petenti habentur, vt collatus vel utrique, vel neutri.

Assertio 5. Impediens per mendacia, falsas que imposturas dignum, vt beneficium conferatur digniori, licet ad restitutionem famæ proximi dubio careatur, tamen ratione impediti beneficij ad nullam restitutionem tenetur. Nam officia, et beneficia seruu-

dum Veritatem Rationem, et Ecclesiæ, Reipublicæ quæ interiorum debent conferri dignitatibus, et contra Rationem est ea conferre dignis, dignioribus præterminis, quando collatio est libera, nec ille quicumque dignus est habet in occursu dignioris ius Illum ut Collator non cogatur conferre beneficium digniori. Indelicet dum in fervens collatori, ut beneficium digniori conferat, minitatur facturet collatori, quatenus ipsum sua libertate privat, nullam tamen faceret petenti beneficium.

Quod præcipue Verum est si hæc officia, et beneficia sint ejusmodi talia debita dignioribus, ita ut ea conferre dignis post habitis dignioribus, non nisi cum illicitum sit sed minus tum: tunc enim non rationi est minus dignum, in occursu dignioris nullum ius habere ad beneficium ecclesiasticum in libera collatoris voluntate, nisi forte minus digno sit eam acquisitum ius per electionem, aut collationem, quæ quidem Valere nunt, et valida licet illicite, et irrationabiliter: quia licet in foro conscientiæ officia et beneficia sint ejusmodi talia debita dignioribus tamen ad Veram denegationem plures cum ea speciali bono Communi, et electio digni, et collatio ipsi facta valida sit, quin dignior præterminus comendatur aeno in foro externo adversus electum et electores, ut tradidit D. Thomas 2ª 2dæ quæst 63 Art 2 ad 3m. ita Sanchez. Quantum ad hoc ut electio impugnari non possit in foro judiciali sufficit digere bonum, nec oportet digere melioremquia ut omnis electio possit habere Rationem: Sed quantum ad conscientiam eligentis, necesse est digere meliorem, vel simpliciter vel in comparatione ad bonum commune. Semper 2º dignior præterminus ius habet adversus electos, et in peculiaritas, ut jus Retinentem faciant, licet collatio altero digno facta, et valida, nec adversus illum ius habeat post factam collationem.

Numero 6. Sicut habens ius Suffragij ad officium vel beneficium, aut cathedram nihil omnino suffragium tulit pro digniori contra dignum, et ea ratione dignum non obtinuit beneficium aut cathedram, tunc injuste ille suffragator generat Restitutionem facere digno, non vi ista Causæ digniori non est Reipsa electus, sed tantum apparenter, tamen non adfuerit numerus sufficiens suffragiorum, propterea quæ digno tunc est Vere Electus; Secundum numerum Verum suffragantium legitime, adeoque sententiæ ius habet in beneficium quo privatus est per suffragia indigne injusta.

Numero 7

Numero 7 Impediuntur etiam sine vi, aut fraude digniores
à consequutione officij, et beneficij, tenetur ipsi resistentem facere. Sta omnino illi, quæ
cum D. Thoma 2da quæst 63 art 3 et 4. et quæst 185 art 3 docuit officia clericorum
fieja ex ruhrica debere digniorib⁹, et electores contra iustitiam, et cum onere resti-
tuendi genuare, quoties non eligunt omnium occurrentium dignissimum, quia
electo illum digni, aut minus digni, digniori præterunto contingit iniustitiam, et
Divinj Iudicij speciatam acceptationem personarum, Utpote quæ animo impulsus
electo aliquam conditionem non concludentem ad finem officij, aut beneficij loco alterius
condituonis, respectu indigniori præterunto, conducentis quo ad officium, vel beneficium, tam
cum digniori duo sit talis, quia habet aliquam conditionem specialiter conducentem ad fi-
nem muneris, et officij, et indigno, ac minus digno talis conditio deest, necessitudi ne-
cessum præclarine animum aliquam rationem, aut conditionem, quæ non faciat ad ean-
dem, nec ad finem, propter quem sunt instituta officia et beneficia: Ex quo munera de-
dit, quod consanguineis det, aut amicis, aut quia similia imputantur omnino ad finem
officiorum. Consequenter ad hæc tales alios probandos in festa, consulentem, prædicat
tem petentem, et etiam sine vi, aut fraude promoventem, Utelligatur minus digne, fine
xit ad restituendum dignitati impedito ejusdem administrationem, vel, quam habebat ob eius
di beneficium; nam cooperatur ad iniustam dignitatis damnificationem.

Ad omnia

Ex dictis tradidit D. Thomas hic art 2 ad 3. dicens aliquis potest impedire aliquem
habentem præbendam multiplicitè: Uno modo iuste puta si intendens honorem Dei etc.
elimat idoneum præsentet, et detur dignitati; et tunc nullo modo tenetur ad restituendum
alio modo iniuste, puta si intendit aliquod commentum, quem impedit præsentem, vel
Videlicitam, vel aliquid huiusmodi; et hinc si impeditus præbenda detur dignus, con-
sulens quod non detur antequam sit firmatum, quod si detur, tenetur quidem ad aliq-
am recompensationem; pinsi alij consilio nobis personarum, et negotij, secundum ra-
tionem sapientis; non tamen tenetur ad æqualem; quia diam nondum fuisset adep-
tus, dispositus multiplicitè impedit: Sicco ramfirmatum est quod aliud detur præbenda
et aliquis despiciens debitam curam procuret, quod revocetur, et dimittat, et si tam habitam
aufferre, et indocto tradere ad restituendum æquale, tamen secundum secundum fortunam.

Vbi quod ait teneri ad Residentiam, qui impedit non prebendæ debitæ dignæ intelligendum non est simpliciter, et absolute absque æquè digno, aut digniori, nam supponit S. Doctor prebendam teneri debitam esse digno ex quibus distributiva, quod tamen omnem potest in aliquibus æquè digni, et multo minus comparatione dignioris.

Resolvendum

Vestat Canus. Petrus Vallisoleti degens procurator sui Romæ commorantis, mittit Epistolam, quam nuncupabat Vallisoleti Vacantem prebendam, Vt eam sibi impetrare diligentiam curaret: Paulus idipsum in Epistola continuit supplicavit, eam apprecatus et consecutus Vacationis sibi impetravit diligentiam, antequam procurator Petri sibi commissa perageret; tenetur nũ Paulus ad Restitutionem? Affirmat Lugo disp 18 num 40 teneri ad restitutionem licèt nec Epistolam supplicavit, nec detinuerit, aut procuratori Petri intempestivè tradiderit: quia detegens secretum alienum tenetur ad reparandam iacturam honoris, aut pecuniarium inde secutam: ergo qui videndo alienum secretum alienæ Epistolæ sigillum, quam apprecando, et legendo, tenetur restituere quod cumque inde pro venia Dominus Epistolæ.

Sed Vivas negant Lugo 562 Can. 12, Castropal, Prãna, et alij apud eundem Lugo. Idem quidam, et mihi videtur inexcusabiliter alienam bibliothecam scire nihilominus potest Victor notitia inde varia: ergo licèt Paulus minimè legerit Epistolam, indeque notitiam acquisierit beneficij vacantis, dicitur tamen peccasse contra Scientiam, et sibi obtineat beneficium Victus enim iure suo in solicitudine beneficij, propriæ quæ sine culpa supprimi et litteras, nec procuratorem Petri à debito ministerio impedivit, non est cur ad restitutionem teneatur. nam licèt minimum culpæ litteras apprecando: hæc tamen minima tarditas temporis litteris statim intercipiendis, adeo quæ illud non impetrasset beneficium damnum provenit Petro ex præpropere, quod Paulus Vivus sit iure suo. nonnisi Carus Petrus beneficio, quia Paulus minimè impedivit ab eo precando, sed quia sibi procuravit Paulus, inquo iure suo vivus est. Unde damnum ex apprehensione litterarum Victoriæ tantum, et operarij duntaxat provenit. Denique detegens secretum naturale idoneum ad restitutionem, quia dicunt notitiam quæ propria ex commissum secretum, et quamalterè

Volunt

velut deponitatio laddidit: Vnde Vrsclatio cuiy Sicuth est quod clam Syrineale furtum, quo Secretum Domino invito ab cuiy possessione capiatur, et in alienam rationem transferatur: atrocitas beneficij Vacantij adomnes spectat, est que quasi bonum quod clam commune, at quo ista Paulus solum fuit contra cuiy Petri quo admodum qui sigillatey litteras apperuit, non tamen quod ad substantiam

SECTIO. 3.

De impediente bonum fisco, actori, aut alteri applicandum ex iustitia Vindicativa.

Quotiey aliquis in pœnam admissi crimini bonij priuatur, aqua alij adiudicantur, tunc bona illa diuntur ex iustitia Vindicativa applicari. Quæritur 1° an Paymeri hy panam pecuniariam fisco, vel quasi teneatur ad restitutionem. Affirmat P. Molina, Soto, et alij apud Laymon tract de Rest. Cap 7 num 4. Quia licet Iudex ante latam sententiam non dum habeat iuy ad infligendam multam a Reo, habet tamen iuy inquirendi de crimine, et comproba-to delicto multam inferat: 2° si Reus euadat interrogatus crimen negat, impeditinuy te Iudicem a ferenda sententia condemnatoria, et fiscum, aut patrem a consequenda multa, adeoque multam illam pecuniariam fisco, aut patri tenetur restituere

Ioe Layman distinguit, dicit que Reum non antem crimen confessum ad restitutionem multæ pecuniariæ, sibi ac arbitrio Iudicis relicta sit, et prout is arbitrio appli-cauerit fisco: quia cuiy, et officium Iudicis inquirendi de criminibus et inferat multam pisc, ac directe non expectat multam pecuniariam, sed publicæ pacis, ac iustitiæ conserva-tionem, cuiy causa pro arbitrio imponitur multa, Vt patet am panam datur a criminibus ab-stinant, et pax publica conservetur. Tenetur Reus ad restitutionem, si pœna ipso facto, sen sen-tentiy admissione contracta sit, quatenuy pro ea rem est imposita, ac definita contra de-linquentes: quia instar actus directe agentis de solvenda pœna, cuiy sententiæ Reus qui delinquit; propterea quia Reus ea debet uy Iudicij, si alij allegationibus et rationibus malam

sibi imponendam ex lege præscripto, et per legem ram præscripta libris deleć=
ta.

Sed Veniæ sine expressione regant eam obligationem P. Suarez lib 2 cap 22 numero
132, Navarrus, Bazquez, Azor, Sanchez, et plures alij apud Layman: quia obligatio
restituendi solum oritur ex violatione iustitiæ propriè dictæ, scilicet commutativæ, et
distributivæ: Veniæ autem negant crimen non peccat contra iustitiam propriè dictam
sed contra Veracitatem, obedientiam, Judicii dubitam, iustitiam legalem, et etiam con
tra Religionem, si iuramento negavit.

Ruinæ. Quia Cleri oppressitur, qui Reus impedit
Judicij sententiam erit contra iustitiam, vt si minaccher Judici, ne ferat sentem=
tiam, aut actori, et patrimonio, vt ea causa abijceret: non tamen erit iniuria
in ordine ad illa bona promissa, quatenus ab illorum consecutione ficum
vel actorem impedivit. Rationem adhibet Leuis. Quia sicut vnusquis
que habet dominium suæ vitæ tuendæ, ita, et iuendij bonis illis, quæ
sunt instar vitæ, cum absque illis, vtpote ait, ~~Cæsa~~ vita ipsa retinenda
& sicut quinam vnus sibi calpi vitam iuste alicui ob communem Crimen
cuseruendam, non facit iniuriam obnoxiam restituioni, licet per mendax
sententiam capitalem impedivit nitatus, et licet ex eius morte magna alijs
emolumenta eiusdem proventura; ita neque is, qui nam sibi ex iustis bona
iusti alicui auferenda post sententiam declaratoriam Criminis, et
Condemnatoriam Committit iniuriam obnoxiam restitutioni eorum bono=
rum quibus iuste erat privandus, si Crimen appareret.

Nec admitten=
da est illa distinctio P. Layman; nam vt ex communi sententia trad=
dit P. Suarez lib 5 de leg. cap 20 ex vi solius legis panalis non debet
Reus panam exequi, nec bona sua hæredes fisco, aut alteri; qui sine appli=
cata ante sententiam declaratoriam Criminis, et constitutivam panæ
subqua pœna iubeatur solvi. Sine ea iam post latam sententiam non
tenetur Reus bona sua hæredes fisco exequendo præceptum panam lege
et sententia constitutam, sed solum obligatur, vt patiatur se sibi eri

vi

pi pra mihy ker, et vt mihy iry executorby taky pana, et sentencia non vsyhat.

Quod scribarius vyhtrichonem non cum facindam a Vesvahone sobiy legey imporeny panam, sed vahonę dobi, et mundohy, quo vsyhal = so negocy crimen impedit prozecum sudicy sentencram, et pana execu = thonum; quiby impidiby impedithur in olumnem, quo lyteiry pranyi act pana solutu. Tunc plane nihil vsyat an pana vt imponita per lyem imposita fac = ta, an imponenda per sudicum, ande finita per lyem, an sudiny arbitrio re lecta; nam tuy cplo quod bona tyny sint altrai applicanda, non magy tenetur cp lege cyhtrica commutativa crimen yakay, quam si pana impositu = ta, aut imponenda delicto esset corporaly, aut bona delinquenty manife = ne bastarday, aut alitur pradinda sine vlluy vtilitate; vbi big in mihy hab bet equalety ad sua bona defendinda, ne illi auferantur.

Etquidem si

semel vsyppecaret contra cyhtram commutativam negando crimen et impediendo fiscum a mulcta consequenda, quando pena est imposita et taxata per legem id condicendum erat, quando pena sudicy arbitrio erat imponenda; nam qui iny tam impedit alium a consequtione lucri, q alias iyte potuit acquirere, peccat tenetur ad restitutionem secundum illuy spei estimationem, ac si iam bonum illud esset debitum, tenetur ad totum restituendum. Secundum q in negatione mendacy crimy nunquam intervenit iniuriam quoad bona altrai applicanda obstantem luy eam defendendi ante latam sententiam, atque cplo crimy negatione nunquam orit obligatione restituendi mulctam.

Inde

ey hinc L. cum S. Petro num 137 nonteneri ad restitutionem. Secus cum qui perfraudy, mendacia, et falsos testy se defendit, impedit que sententiam, et confiscationem bonorum; quia nullam iniuriam facit fisco aut texte norialum que inducat obligationem restituendi propter scommun iuy defensionis sui veram que causam. Secuy est si post sententiam iam latam, bona que commissa fisco

aliqua inde occultet; tunc enim ex inde est ac si ipsa furaretur, cum tamen ipse habeat ius acquisitum ad bona, nec possit Praetor iuxta haec iura ipsi facere executionem sententiae.

Inferes 2° non tenetur ad Restitutionem cum, cuius bona sunt ipso facto communia Velapplicata fisco ob non solutum Vectigal, aut mercy prohibitas importatas, aut exportatas, si sententiam impediat per fraudem ejus dationem; Quia cum amittit illa bona eum, quae fisco committuntur sunt in poena criminis, requirit sententiam Judicis, ea quae impedita non tenetur importata aut exportata solvere mercium valorem. Idem que est si cum mercibus fugiat, ante quam occupentur. Vectigal tamen solvere tenetur sicut tum ex; quia Ut recte notant Lessius, et alij non sunt constituta in poenam, sed in persolutionem ejus debitam Principi Ratione Securitatis, defensionis, et vigilantiae, quod in Republicam gerit.

Inferes 3°, Iudex iudicie interrogator, reputatur qui crimen Rei, aut Reum defendentis, nec ejus facta sententia, et ne solvat multa non tenetur ad Restitutionem; Quia solum peccant contra Veracitatem, autobedientiam, et Religionem, si mentiuntur. Ratio; Quia cum Reus principaliter auctor criminis non teneatur, non est cur teneantur coadiuvantes ejus mendacium sine. Praeterea ejus, Comperta rebus fabricate non solet exigi ab eis Compensationem damni, quia delinquentis bona licet non acquisierit solum putat ejus Ut pro ximos, et mindas. 8° quia non figurat sibi factam iniuriam obnoxiam Restitutioni.

Quaestio 2: An Iudex non condemnans Reum ad poenam pecuniariam applicandam actori, vel fisco, teneatur ad Restitutionem? Ioan. a Rbaggio 1.2.q. disp. 179 Cap 1. P. Lessius lib 2 Cap 23 num° 73. Salas A. 208. et alij, putat que probabile Lugo disp 37 Sect 8 Quia licet Ratione sui officij teneatur Iudex procedere contra delinquentes et secundum leges Iudicare; haec tamen obligatio pereat, et desinat non spectat multa pecuniaria, ut commoda ejus Ut Rationem, sed Conservationem pacis et iustitiae: cum obligatio restituendi nonnisi ex ea ejusdem, aut personae illae

quibus

quibus emolumentum pœnarum quamdoque defertur, sed est tantum ℔ Tempu-
blicam, et ad hunc vocatur finem, ne videlicet Crimina sint impunita: Judex ℔
non procedens contra delinquentes debet quidem Reipublicæ, et Regiæ quæ-
que damna emanarunt in Republica ex ejus negligentia, ut in delicta pœnitentia
et relaxatione pœnarum, non tamen debet Reipublicæ lucra, quæ ex pœnis
infligi provenirent fisco, vel parti.

Exempli ℔ Bazquez nisi Crimen ad
Judicem delatum sit et pars Civilis pœna ex lege compleri cum sibi applicari
postulaverit in Judicio, vel pro ea, qui potest nomine partis
hunc enim si Judex negligat sententiam ferre, aut pœnam applicare debet
illam solvere parti lesæ: quia Judex ex munere tenetur Unicuique reddere
quod ejus petit in Judicio, et quoniam pœna tam est pro lege imposita et com-
missa parti, pro cujus interesse ejus petit tam sibi applicari. Exempli causam
Lege nihilominus violata sententia, non ipsa sententiam latam Judex non auget
tam ex speciali mandato, ut lucrum pœnæ addictum, aut partem pecuniæ tenetur
Reipublicæ; quia sententia ipsa dicitur fisco, aut parti ejus ad Rem circa emolumen
tum pœnæ.

Hæc exceptiones non admittit P. Leiby, quia leges pœnales, et omnino
odiosorum, sunt quæ Reos privant bonis, et alijs applicant, non sunt in favorem
Reipublicæ, Reipublica, vel alij detentores emolumento pœnarum, sed Italiæ leges
sæviunt, et subdit continuantur in officio: ℔ Judex non condemnans Reum
pœnæ pecuniariæ, aut de sententia ex speciali non curans non tenetur com-
pensare pœnam legibus Statutam contra Reum.

Respondeo tamen sine ex spe-
ciali Judicem teneri ad Reipublicæ nomen multam fisco aut parti faciendam. Ita P.
Suarez ubi supra cap. 44 num. 6, ubi docet Judicem Criminalem aut alium
mixtum pœnam pecuniariam alijs defraudam peccare contra justitiam, et
cum onere restituendi illis, quibus pœna debuit applicari. Ita nam P. Dicas-
tillo disput. 2 de Just. punct. 196, Navarrus, Sayrus, Lancius, Angelus, Sil
vester, Azorius, Bonacina, Ledesma, et plures alij, Clare que colligitur ex D.

Thoma 2ª 2ª, quæst 77 art 4. Ratio est. Quia Iudex ex iustitia commutativa tenetur ratione muneris, et officij, ferre sententiam, cuique ex quatuor iniurijs vsque ad applicationem eius pœnæ fisco vel Reipublicæ: 2º quoties, vel sententiam non tulerit, vel negligentem se exercuit peccabit contra commutativam iustitiam, adeoque cum onere restituendi.

Nec enim obstat quod leges pœnales, etiam remissoriæ primarijs conditæ fuerit vt puniantur delicta, ergo publica contra delicta omnes quæ pœnas meritæ delictis accusantur, quia id minime tollit, quominus etiam directe et per se liceat minus principalem consulere etiam legi, ac bono fisci, et pecuniæ, cui mulcta applicanda in aliqualem indemnitatem compensare nunquam qui prudenter disponit de re aliqua (Vti credere par est legislatorem disposuisse de pœna) omnem eius vtilitatem intendit: qua ratione leges de dignitatum dignitatibus officijs, et beneficijs non solum lata sanctione in præfatam communitatem, vt scilicet hæc habeat idoneos ministros, sed etiam in præfatam dignitatum, quia nimium cum dignitatum vtilitas cum bono communi in mente imponentis imprudenter cedit Legislator, si vtilitati dignitatum liceat minus principali non contradicere: Iudex ex officio suo non solum tenetur procurare bonum commune obseruantia legum, sed etiam consequenter ex iustitia procurare fisco, aut pœnas emolumenta mulctæ pecuniarias, quæ ei debentur per leges, et arbitrio Iudicis non diminuentur.

Quæritur 3: An procurator fiscalis teneatur ad restitutionem fisco, si non accusat crimina, quibus imminuta et pœna pecuniaria applicanda fisco? Negant Lessius, et alij, tum ratione, quam Iudices negabant: tum præcipue, quia rus non debet tam parum nisi post sententiam, adeoque lucrum ex tali pœna prouenire non videtur fisco ante latam sententiam; 2º licet aduocatus fisci crimina non accuret sententiam que ad causam fisci promouere non studeat, non peccat contra iustitiam, nec ad restitutionem tenetur.

Affirmant tamen aduocatum, aut procuratorem fisci teneri, quoties ei causam negligenter, aut infideliter gerit,

omnes

omnes, qui Iudicia obligationem imponunt, et Cp alij D. Bayus, etmerito; nam fiscalis adhoc speciali vocatione constituitur Curia, vt Curatori fisci habeat, cui negotium vtiliter gerat, et quidquid emolumenti fisco provenire potest, diligenter procuret: g Contra speciales iniurias fisco debitas peccat fiscalis non curans crimina diffusi, et que non vindicans; tenetur que restituere lucra penarum quanna, aut impedita fisco ob iniustam sui negligentiam. Hoc obstat quod fiscus ante latam sententiam non habeat ius ad illam penam nam proculdubio multa lucra impedita, et non procurata obligant ad restitutionem, licet adepta non ret hactenus sui commodum; quod patet tum in quavis obligatione restituendi lucrum cessans, que diuersa ex obligatione reparandi damnum emergens; hac enim est circa bona, quorum ius erat iam acquisitum, illa circa bona, quorum ius erat acquirendum; cum quia nullus negare potest famulum mercatoris negligentia tractantem officium sibi commissum, ad eius stipulam tractationem conductus et stipendio tenuit ad restitutionem lucri Domino quanta ob eius negligentiam, quia licet Dominus nondum habeat ius ad lucrum illud, ius tamen habet vt famulus diligentia suam operam praestet, et Domini bona augeatur augere procuret per ea lucra: Cum g fiscalis ep officio tenetur praestare id, Cp quo provenit fiscum locupletari, si officium neglegat, tenetur restituere fisco lucrum quod ob eius negligentiam non acquisivit.

DISPVTATIO.5.

De obligatione ~~restituendi~~ restituendi orta ex variis generibus iniuriarum.

SECTIO.1.

De obligatione restituendi ob iniurias circa animam et bona Spiritualia:

Vbi an et quatenus teneatur ad restitutionem, qui alium retrahit ab ingressu religionis, vel iam ingressum à religione extrahit.

In anima, et alijs bonis spiritualibus potest quis laedi tripliciter, nempe si Veneno, maleficio, aut opere alio privetur vita naturali; si à malum spirituale inducatur; si à bono spirituali consequendo impediatur. Sit itaque asserto 1. Veneno, maleficio aut aliter scienter dementans alium, tenetur ad restitutionem quoad fieri potest, vt sanam naturalem vitam recuperet, et reparando quaecumque temporalia damna inde secuta sint. Et decipiens alium fraudulenter, inducens qui in errorem noxium circa fidem, et mores, aut quid simile, tenetur ex injusta errorem illum docere et reparare damna secuta. Ratio est. Quia vnusquisque non minus ius habet in laedatur in anima, et eius bonis, quam ne laedatur in corpore, et bonis externis, nec minus datur obligatio reparandi damna data in illis, quam in istis: quum dementator ille, ac deceptor eorum damnorum sit iniusta causa debita reparare modo conveniens.

Assertio 2: Qui simplici suasione, aut alio modo sine dolum, aut fraudem non continente inducit alium ad peccandum, non tenetur ex ea ad restitutionem vllam, licet peccans simul cum gratiae amissione temporalia damna incurrerit. Itaram, tenet omnes, dicte S. Bricitto diss. 1. num. 2. aduersus Scotum, Paludanum, Adrianum, et antiquiores alios, quia qui suasione simplici est altera causa, vt ipse sciens, et volens peccet, non est causa iniusta damni ex peccato secuti, cum sciens, et volens non fiat iniuria. Nec obstat quod peccans amittat gratiae, et vitam dum num incurrat incomparabiliter maius, quam si temporalia quaecumque bona amitteret; nam obligatio restituendi proprie non oritur ex solamagnitudine damni dati, sed ex modo dandi, et ex conditione culpae, si minus rit contra iustitiam, et alterius iuuio.

Necetem ille, qui peccat duobus suasione alterius diu potest inuitus, quatenus huic actui elicito consensit libere, tamen actui explicite debito debuit dissentire, vt dixerunt Adrianus, Hom

alioqui

qui alioqui consentiret illicite semper esset invitus, cum debuerit non consentire, quo-
tiesq; consensus est illicitus: Unde si prodigus sua invitus ut bona sua prodigere
debuerit et restituere non facere bonorum, quae dissipavit, quia debuit non
dissipare: et si debitor tuus remissione tua nigri debitum tibi condonaret
remissione prodiga, non ideo maneret liber a restitutione, quae tamen
absurda sunt, nec alia ratione nisi quia consensus liber ab omni vacat bo-
no, et fraude licet illicitus sit, non facit involuntarium, sed voluntarium
potius patienti damnum, quod vide sequitur.

Licet vero quis alterum
inducat ad peccandum non teneatur ex justitia, dubium tamen est propter
an ex charitate et praecepto fraternae correctionis teneatur? Mihi vero
certum esse videtur, quod teneatur, si id quantum vitae est, ut alter veniat
ad quae specialiter pro certo, quod tenetur illi scandalum sit, et causa spiritua-
lis ruinae. Et ita supponunt Molina, Bazquez, Lessius, Dicastillo, et alii
passim.

Asserit 3.: qui vi dolo, aut fraude inducit alterum ad peccatum
tenetur ei ad restitutionem vim auferendo, dolum auferendo, et libertatem re
linquendo, ut a peccato resurgat et gratia Dei restituatur, nec non reparando
damna temporalia, quae ante vim sublatam, detectam quae fraudem pecca-
tor vicissim fecit. Ita fere omnes. Quia vim, dolum, aut fraudem nullus pati-
tur nisi invitus; propterea quae contra iustitiam privatur illis bonis, quae
per vim, aut dolum amittit sive violenta sive occulta.

Excipit Universalium
verum quod docent aliqui, nempe inducentem alterum ad peccandum solum
agere contra caritatem, iniquum autem peccat. Nam licet inducat verum
quando movet ad rem modo non continente vim aut fraudem, secus tamen
quando aliquid horum continet: tunc enim et peccat contra caritatem Deo, quia
haec sicut vi continentem, ita et ad incontinentiam cogere prohibet, et peccat
contra iustitiam; quia vim inferre quando causa non habet, violentiae
amens est, ut quis cogatur ad peccandum) Semper est contra iustitiam.

Hæc solum peccat contra vÿtiriam qui metu cogit alterum ad peccandum, ad etiam qui per precy, blanditias, et promissa importunè solicitat ac nimÿ molestè urget tentatum peccare: Quia unus quisque ÿus habet naturalis non sine causa legitima vim, aut molestiam illam contra voluntatem suam, et nimÿ importunè, ac molestè solicitatur ad peccandum patitur contra voluntatem suam vim aliquam, et molestiam, et à quiete sua, et pace deturbatur, nec sua deliberationi expeditè relinquitur. Tenetur ÿ solicitator importunÿ de quo ÿ damno ex peccato secuto.

Assertio 4. Qui per vim, dolum, aut fraudem impedit aliquem à scientia, vel arte aliqua discenda, tenetur restituere removendo vim, et assentiendo fraudem, si deuphay adhuc est in eo statu, ut possit scientiam illam, artemque addiscere. Sin autem, tenetur restituere quantum estimari potest, spectatÿ ÿ scientia illa, vel arte compurandi, quia eorum omnium damnorum, et bonorum impedit ejus iniusta causa per vim et fraudem iniuytam. Secus est si assistione tantum vel precibus sine iniuria impedit à scientia vel arte, alijs ve bonÿ spiritualibus acquirendÿ, aut si vim, fraudemque temperative submovet: Est enim vincazentia scientiæ, vel artÿ non est amplius voluntaria decepti.

Assertio 5. Qui sine vi, et fraude alterum retrahit ab ingressu religionÿ non tenetur ad restitutionem vllam, nonquidem religioni, quia hæc nullum ÿus habet in aliu manente ingressum, sed tantum in voluntate voluntÿ ingredi, adeoque solum habet ius, ne voluntÿ ingredi impediatur precibus, et fraudem, sed sua deliberationi relinquatur non impedito, et retracto, quia cum ipsi ius non usurpatur, nec decipiatur, sua voluntate relinquitur. Qui tamen per vim, et fraudem retrahit à religione, tenetur ad restitutionem tum ipsi impedito appetendo fraudem, et vim removendo, quandoquidem ad patitur invitus: Jum religioni quæ ÿus habet absolutum ne aliter impediatur ne scilicet religioni hæc ita non ÿus acquirendi vim et fraudem impedit voluntem aliquid donare, est ÿus hinc tenetur vim amovere, et damna secuta donatori et donatario compensare.

Assertio 6.

Qui

qui novitam expetabit à Religione, etiam sine vi, et fraude teneatur Superiorum
suam Religioni, tum procurando quoad potest ut novitius ad Religionem redeat
tum reparando quæcunque damna temporalia Religioni sequta, et compensan-
do commoda, quæ sperabantur secundum æstimationem. Ita P. Dicas
tillo Tom. 2. q. 2. num. 26, et apud ipsum Antonius, Fabricius, Reginaldus, Rebel-
lus, et alij aduersus Molinam, Lessium, & Bagues, et eatenus communiter, quæ liceat dis-
cant teneri ad Superiorem novitius, et Religioni faciendam, quando per vim
et fraudem egressus, quia Religio ius habet constitutum in voluntate novitij Vo-
lentis se tradere Religioni; Negatamen quando nec vi, nec fraus intervenit hu-
quia Religio non habet ius vllum circa personas, nisi post professionem, aut
eminorum votorum simplicium binni in nostra Societate: Non quia novitius obli-
vllam Religioni initiatam potest Religionem dimittere; si autem ipse, qui promi-
gali alicui est non committere iniuriam in Religionem, ita committant, qui ei mi-
adimi, vt Religionem deseat. Tum, quia suadens novitio vt Religionem mutet
non tenetur Superiori si Religionem mutauerit; quod olim aliqui ~~non~~ priorum
Religionem, iniqua hæc ipsum ponit nullum ius habere, ex cuius violatio re ori-
ri possit Superiori obligatio. Tum demum. Quia quandiu quis est novitius
Religio solum habere potest ius positivum in voluntate novitij Volentis tra-
dere Religioni per professionem, aut vota trienni: q. solum habet ius, negat
vim, et fraudem fiat vtro dictum animum mutet, vellit quæ redire iniqua
lum.

Probatur nihilominus aduersa: Quia cum Religioni siue prælato suam
cuj tenenti incumbat ex officio obligatio protegendi novitios suæ ecclesiæ
malos ab omnibus scandalis, et etiam obligatio instituendi, et instaurandi
di novitios, vt cooperentur Religioni, at qui in his procurandis non para-
ret labor, ac sumptus ponatur à Religione ius habet Religio ad re-
pulsandos, imo etiam teneatur reuocandos ipsos solicitatores; q. tanta ius
ipsi competens Religioni apud quicumque solicitatos, vt novitius Religionem
deserat, videat ad seculum; licet ius novitio iniuriam non inferat, sed
tantum contra obligationem in quam peccat, et probendo occasionem sine

causa (Supponimus nullam habere vt deserat Religionem) tanti damni spiritualis, quantum est diuexare Religionem, et ad seculum redire, quod est a Celo ruere in Cenum ut ipsa Beata dicit.

Quapropter licet Religio ante professionem nullum ius habeat in ipsum novitium, idcirco quamuis extra vniuersam egredi possit, habet tamen ius propulsandi ab eo scandala, et ne per scandalum auocetur a Religione, et contra hoc ius potest qui sui causa suadet reddi tum ad seculum; secus qui animo maioris perfectionis suadet novitio transitum ad Religionem, vel abrolati perfectiorem, vel quia novitij magis commodam, vt possit viuere; in hoc enim non est scandalum, sed potius quando illi circumstantiis esset scandalo peruadendo; ac damnum Religio ius habet in voluntatem novitij non tantum quae libera, sed etiam libera ab scandalo; hoc enim ius in alios quorumque sibi vendicat Religio ex suscepto officio curae, et regiminis, licet nullum vendicet in novitium ipsum etiam ad exquisitas factas in eius educatione, quod vt bene obseruat Lugo disp. 9 num. 64 Egregiorum bonarum fidei Naturalistica initium in receptione novitij cuius novitiam ipsum, et Religionem, vt singuli bona fide probare valeant an Religio sit apta novitio, et hic Religioni, et ex hoc fine vtraque pars colligat, nempe Religio ad ipsum gratis audiendum, et ipse ad inquirendum gratis varias ipsius apta mum ius statum intus quae circumstantias; at cum alijs similis contractus non intercedat, propterea quae nihil minus quod ius aliquod adquirat ipse contra Religio, licet nullum habeat circa novitium rationem expensarum quae, ac legitimas praestitas.

Quamuis [illegible] quis etiam sine vi et fraude a Religione professum, teneatur ad restitutionem Religioni bene reducendo ipsum ad Religionem si possit, non reparando damna, quae dolus per fuit dijcerum incaute Religio vt negligendo, vel concionando aliqua emolumenta percipiebat pro sua Religione. Est communis, colligiturque a fortiori ex praecedenti pro Reli

8 10

ùy habet vñ eum, qui non est amplius nouitius, etqui per Vota tranijit iam vti Suum veluti dominium, et possessionem: ꝯ non potest illi sine iniustitia subtrahi, adeoque quicumque subtraxerit sine legitima causa sive vi et dolo sive simpliciter tantum suasione vnus sit, tenetur eum ad Religionem revocare et compensare damna ex absentia secuta.

Contradicit Lessius lib 2 cap 4 dubio 16, et cum Sylvestro Navarra, et Salon: Quia Religio non habet vñ proprij dominij in Religiosum, nec habet vsum et seruum, sed vtilitatem, nec Religiosus tenetur ex iustitia procurare ea emolumenta temporalia suæ Religioni, sed bonum ex obedientia, et Virtute Religionis, adeoque si ipse in Religione diuersa nollet laborare, sed alia vti ociosa non peccat contra iustitiam, nec tenetur restituere: ꝯ multo minus, qui aliquam vitæ laude conualit Religionem diuersam, et non laborare.

Sed contra est: Quia licet Religiosus non possideatur à Religione tanquam seruus quia non est principaliter propter bonum temporale Religionis, sed propter proprium spirituale profectum, et bonum, propter quod se Religioni tradidit; negari tamen non potest, quin sit Religioni personaliter obligatus, cum te per obedientiæ votum, acceptante prælato, Religioni tradidit: Unde licet Religio non habeat supra Religiosum dominium stricte tale; habet tamen vñ in re, quod est sufficiens ad Religiosum Apostatam vindicandum et retinendum, ideo que Apostata per Apostasiam iniuriam irrogat Religioni, et Ut ipse S. Lessius admittit num 14 tenetur ex iustitia ad eam redire. Habet etiam Religio vñ ad omnia emolumenta temporalia prouenientia ex industria Religiosi; nam iuxta Statuta Regulam. Quicquid monachus acquirit Religioni acquirit. Habet item vñ vt monachus iuxta Statuta Religionis laboret in vtilitatem Religionis, et ita Monasterio acquirat: quod si ipse non laboret non tenetur restituere, vel quia Religio condonat, vel quia nihil ipse proprium habet unde restituat. Hæc vero sufficientissima sunt, vt qui suasione sua extraxit Religiosum teneatur ad reparanda omnia damna, quæ inde patitur Religio, cum faciat contra vñ, quod habet Religio, vt ea suo Religioso perapias illa emolumenta.

Assertio 4. Qui novitium, vel Religiosum à Religione exp[u]lsum non tenetur inducere ad ingrediendum Religionem, neque ipse tenetur ingredi. Ita secum omnes adversus Adrianum, Antoninum, Paludanum, Scotum et plures alios, quos refutat est P. Molina tomo 4 disp. 41 conc. 4. Quia Religionis susceptio non necessaria, sed libera voluntasque esse debet, nec exp[u]lsio humana, sed ex inspiratione Divina; est enim status perfectionis, qua non nisi liberis, minimè que coactis functionibus acquiritur: Unde patet, ut cuius obligatio non oriatur ex delicto, sed solum ex spontaneo voto; ideo licet aliqui ob delictum ponant, et soleant in monasteria recludi, ut pœnitentiam agant non tamen cogi ut Religiosum factum suscipiant, aut illius Voti se obstringant. Accedit quod Religio non possidet Religiosum tanquam servum, pro quo occiso vel lubato alius substitui debeat, sed tanquam filium, pro quo alius non datur.

Ratione tamen oppositi adhibet Lugo disp. 5 num. 31: Nam si sæpe sit de obligatione procurandi, quo alius ingrediatur, ea non datur: Quia licet alius ingrederetur ductus meis consiliis, non ideo liberaret à debito contracto; sicut qui furatus est Petro centum aureos, quos debet restituere, manet in eadem obligatione, etiam si alius ob spem consilium tali Petro donet, nisi ille habeat animum solvendi primè, et extinguendi meum debitum: nulla autem spes esse potest abalio, licet amicissimo, quod velit se Religioni tradere, ut satisfaciat pro amici debito. Si de obligatione ingrediendi loco extranei, nulla esset videtur: Quia nullus tenetur præstare damnum diversi generis cum damno sui generis superioris: Sicut qui injuste occidit alterius servum si non habeat unde restituat, non tenetur servum dare, quia hoc esset pro damno pecuniario, quale est occisio personæ non liberæ, quæ æstimatur præcise ex libertate, quæ est generis superioris: Sic ergo qui damna fecit in ejecto, ut Religio damna patientur ob jacturam Religiosi, tenetur quidem ea aliter resarcire, non tamen ingredi Religionem, quia hoc esset dare suam libertatem pro damno temporali Religioni dato.

Sectio 2.

SECTIO. 2.

De obligatione restituendi obnixi ex homicidij, et percussionis in rixa.

Certum est 1° homicidam, et percussorem iniustum debere solvere expensas omnes factas in curatione læsi; cum earum omnium sit causa efficax et iniusta; non tamen debet solvere expensarum sumptus, vt contra Navarrum docent reliqui, quia illi tandem essent faciendi, cum naturali morte obijret; si tamen anticipatio mortis alicuius novi sumptus causa fuerit, ex eo ius restituendi erit, quia id pertinet ad damnum emergens hæredum.

Certum est 2 restituendum esse læso, aut hæredibus, siquid ipse propria industria erat sibi, aut suis lucraturus, quantum spes illa potuit æstimari: quia huius quoque lucri cessantis causa est efficax et iniusta, homicida, et percussor. Nec detrahenda est pars illa, vt volunt Major, propterea quod percussus, vel occisus laboraturus non sit; nam si demus pretium laboris, ipse nihil restituendum supra erit obtutum cessans, quoties nimirum in effectu exercitio aliud non est, quod æstimetur, quam labor; quia in ocioso parum aut nihil est aliis, et in dubio: Unde mercenarius accepto vulnere decumbens, et pro animum obtati ociosus, nihil ratione lucri cessantis deberet percipere, quod prorsus est absurdum.

Nec detrahendum quidpiam est, vt volunt P. Molina propter quod iniuste læsus, vt pro enormi tanto pretio ocium, vt sibi bene valeat, libenter acceptaret minus lucrum cum minore labore, quam maius lucrum cum maiori labore; nam licet facile inveniantur, qui mallent minus lucrum cum otio placido, quam maius lucrum cum labore; nullus tamen invenietur, qui alium molestissimum ægritudini aliquanti æstimaret.

Si tamen percussus obijt, et restitutio est cuj hereditas faciendo, detrahenda sunt ab eo lucro quante, quecumque ipse consumpturus erat in propria persona: nam quo ipse ita consumpturus erat computari non possunt in lucro adhoredes expectante: Vg si spes lucri estimetur mille, et ipse erat consumpturus quingentos, quingenti solum restituendi sunt: quia illi solum peruenissent adhoredes, aut speranbantur peruenturi, si occisus non fuisset.

Quia uiuipēs estimatio lucri percipiendi faciendo pendet ex tempore quo occisus uiuebat, et huius temporis uita futura nulla firma et uniformis regula potest assignari, ideo Autores pauci laudant tanquam optimum, satis que expeditum consilium (quod in praxi obseruatur) ut resto in compositione et tranactione per arbitros inter partes.

Certum est 3. obligationem compensandi damna ex homicidio secuta transire adhoredes homicidae; quia licet obligatio ista oriatur ex delicto et pena pecuniaria descendens ex delicto non transeat adhoredes, nisi lis ante mortem fuerit contestata cum defuncto iuxta legem ex Iudithorum 20 ff de accusationibus, tamen quia obligatio restituendi non est pena imponenda per Iudicem de qua solum loquitur lex, sed ex naturali iure consurgit, transit adhoredes, cum isti succedant defuncto in omnia eius debita ex iustitia soluenda, sicut in bona et iura ipsius. Et ratio est: Quia obligationes pecuniariae, quae ante mortem erant personales, per mortem transeunt in reales, afficiunt que bona defuncti, quatenus personam representant, adusque cum ea restitutionis grauamine transeunt adhoredes.

Quod uerum est, etiam si homicida pena talionis subierit, et sic data sit a Iudice ex officio sententia capitalis, siue ad petitionem partis, quia pena quam Iudex infligit non est ad compensanda damna partis laesae, sed ad uindicandam iniuriam reipublicae, et legibus fadam, et ad incutiendum alijs terrorem: atque ita executio poenae Iudicialis est satisfactio iustitiae uindicatiuae, et legalis in bonum commu-

ne

ne; non tamen commutative debita parti; nec quod pars sententiæ iudiciali insistat, præsumi potest à debito suo recedere. Unde etiam in foro fisci debere satisfacere parti læsæ, quando homicida confiscantur, non secus ac omnia debita sunt inde solvenda.

Certum est 1° faciendam esse restitutionem totius damni, quod ob modum iniustè illatam patiuntur parentes, filij, et Uxor occisi, quibus ejus debebat alimenta præbere, aut pro ejus dotatione erat. Hujus Ratio, ut acutè observavit P. Leiny lib 2 Cap 9 num° 499, non est quia hæredes succedunt in vitam defuncti: nam defuncto, nunquam habuit ius, ut hæc damna compensarentur, cum ea obligatio oriatur post ejus mortem, et non ante. Ratio igitur est. Quia parentes filius maritus, et Uxor constituunt una persona, et reloquii Unum eorum occidit alterum lædit in re sua, eique abscindit veluti partem, ex qua vitalitatem percepturus erat.

Unde colligitur aliam esse rationem de fratribus; namque inter cum fratre non constituunt una persona, nec est hæc ejus necessaria, sive quilibet cludi non potuit ab hæreditate, adeoque conveni non potest frater in fratre casum testante sua: Unde pereloquendo nihil ei debetur nisi ratione iuris quod defuncto ante obitum acquisierat, quod quæ totum transit ad hæredem etiam ex. Hæc pono quæ vel omnibus vel fere omnibus probantur.

Quæritur 4. An homicida teneatur solvere ~~creditoribus~~ Creditoribus defuncti? Affirmat cum P. Molina, P. Laymam tract 3° parte 3 Cap 6 num° 4. Quia occisus ratione obligationis vitæ tenebatur Creditoribus quam parentibus, liberis, et Uxori, cum his alimenta, et hæreditas non ipsis tetur, nisi ære alieno deducto: 2° Si homicida teneatur compensare damnum, quod ob Uxore, liberis, et parentibus occasione mortis nec ei obvenit, multo magis ex debitoribus, si ob eandem homicidij causam debito suo privati fuerunt, ea ratione hæc ab homicida compensanda esset; præsertim cum bona non sufficiant, ex quibus possent solvi debita defuncti; possent tamen solvi ex his, quæ occisus habituros erat. Videretur tunc enim homicida causa est damni, quod inocentes Creditoribus. Hujus Quia defuncti hypothecam creditori; cui hypotheca est obligata, tenetur de damno

g etiam in iuyte perimeny debitorum, cum hic tantum obligationy personalis sitiny = tax hypotecæ devinctæ Creditoribus.

Negant nihilominy, et merito, Lessius Obrue = pe num° 151, Dicastillo dis p 7 num° 82, et alij communiter: quia Creditori = es non habent iny in debitorem nisi panem bona, quæ actu habet, vel prudenter sperabatur habiturus, nisi præexempty fuisset: at bona, quæ ante obitum possidebat defuncty transeunt ad heredes, simulque cum illis panit onus solvendi Creditoribus defuncti, bona autem quæ sperabantur habenda reputantur hæreditibus necessarijs, quibus homicida tenetur compensare totum interesse: Unde totum onus solvendi creditoribus defuncti cum hæreditate transit ad hæredes secundum hæreditatis vires, propterea quæ Creditores acquirabent hæreditibus possunt, ad debitum exigere solutionem debiti.

Quod si acquirat, nec hæredem, nec bona relinquat ex quibus possint debita solvi, licet sperarentur habituros si viveret, non idcirco tenetur homicida satisfacere Creditoribus. quia tantum est damnum præsentiter ex damni Creditorum cum homicidijactio nec ex natura sua, nec ut plurimum, sit damnum Creditoribus, teneretur vero homicida si præviderit præmittam illam necem impediendam esse solutionem debiti; quia tunc occasio esset iniusta exercendi acquirendi, et Creditorum quos scienter impediret à consecutione boni debiti ex iustitia commutativa. Unde constat disparitas ad parentes, liberos, et uxorem: quia istiusmodi reputantur Una persona cum acquirente, laduntur quæ velut in parte sua; Creditores autem non reputantur Una persona cum debitore, cum solum iny habeant in bona ponderata, et sperata. Quod dole hypotecæ destructæ dicitur, falsum est: quia solum tenetur hypotecam exponere [illegible], aut videre equivalens, ut si domum hypotecatam combussit, teneretur ædificare domum, et nihil amplius. Et etiam disparitas: quia debitor non obligatur ut hypotecæ, cum vendi non possit, sed solum obligatur pœnis bona, quæ habet, et habere sperat: quæ omnia, cum ad hæredes transeant cum defecerint omny solvendi Creditoribus defuncti.

Quæritur an homicida tenetur reparare alicui consanguineis, aut pauperibus, quæ defuncty præstabat (quibus

alimenta, aut alia beneficia? Negant Molina, Soluy, Vañez, et plurespalij: tum, quia non videtur vim recepturn, quod homicida faciat talem compensationem; tum quia omnes cum homicidae nimy grave alere pauperes omnes quos defunctus alebat: tum praecipue; quia damnum illud pene non oritur ex homicidio, sed per accidens illi obvenire consuevit.

Affirmant Scotus, Navarra, Adrianus, Thomas Sanchez, Azor, Basquez, et alij: quia impedimy alium minute consequutione boni uti liberalitate donandi, tenetur ei restituere quantum spes eius boni consequendi aestimabatur, ut tenent omnes: & cum homicida per mortem illatam impedit pauperes, et consanguineos defuncti a consecutione bonorum eorum, quae ex eius liberalitate, et misericordia erant accepturi, debent illi compensare damnum, quod ea de causa incurrunt.

Haec sententia vera est quoties damnum illud fuit a homicida praevisum; secus tamen si id praevisum non fuerit; tunc enim non tenetur homicida restitutionem illam facere consanguineis, et pauperibus cum non debuerit praevidere quaecumque damna etiam praeaccidens ex sua morte occisi; sed ea solum, quae pene, et ut plurimum eveniunt ex violenta morte inuita: unde si damna illa futura praevidet inuite quia non solum contra occisum, sed etiam contra alios: ~~non~~ non praevidet, cum nec praevidere debuerit periculum illud remotum nocendi alijs solum committit iniuriam contra occisum. Notandum in restitutione lucri cessantis haeredibus defuncti faciendo, deprehendum ne forsan id, quod hij consanguinei, et pauperes restituat; quia tantum dem minus ipsi haberent in hereditate, si occisus non fuisset ille, qui fuit occisus.

Quaeritur.

An liceatur homicida absolute restituendi per remissionem occisi? Supponitur occisum dum viveret omne debitum condonasse homicidae: nam ut plures advertunt Auctores, si occisus tam morte violenta, solum dicat se ignoscere homicidae, non videtur censeri damna temporalia condonasse: nam si haec specialiter non exprimantur semper debebuntur; sed solum censetur condonasse iniuriam, deposuit quo animo odium adversus homicidam; nam per illam condonationem solum censetur moribundus praestare quod requiritur ut disponatur ad sacramentalem absolutionem, ad cuius sufficientiam non est necessarium

quod remitta debita illa temporalia, sicut non est necessarium quod remittat alijs debita vtrius quod ipsi debent.

Assumant 2ª Thomas Sanchez lib 2 Consilio rum cap 42 dubio 44 Le sius lib 2 cap 9 num 48, Molina, Diana Filliu, et alijs communiter, occisum cum ad hoc viuens posuisse omnia damna condonare homicidæ, adeoque sufficere remittat, remissionem illam valere et liberare omnino homicidam à restitutione alijsque faciendo parentibus, vxori et liberis occisi cuiuscumque alij eius hæredibus; quia hi omnibus non fuit iniuria in bonis fortunæ, nisi quatenus ledebatur inquisitio contra eius voluntatem: 3º quando ipse condonans nullum eis remanet ad compensationem, quidquid per eum ij acquirunt, ita etiam arbitrantur.

Verùm tamen dyonysius Lugo disputat num 63. Nam veli amos ej dedamnij, quæ occisus juvenis post causam mortij acquirat, tanto quam vitam finiat: et debij dubium esse non possej: quin possit ea omnia condonare homicidæ; nam ex iniuria sibi acquisita ius ad tam compensationem, potest quo dilla iure tanquam proprio disponere. Vel sem ex dedamnij, quæ post eius mortem in curiam filij Reg. et hæc damna non potest occisus valide condonare: quia ius ad eorum compensationem, licet occasione iniuriæ injustæ acquirunt filij, non acquisitur ipsi Patri, nec ex ipso derivatur in filium, sed acquiritur immediate filijs ipsis, quorum ius læsum est occasione læsionis iuris patris: nam Patri occasione, si res considerentur attentè, duplex infertur iniuria, licet altera ex altera pendeat; alia nimirum in Patrem, cui vita accepta iniuste, altera in filios, quibus iniuste impediuntur alimenta, vel lucra; et ex hac posteriori iniuria acquirunt ipsi immediate ius, vt Patre obeunte, omnia ipsis compensentur ab homicida, et cum Patre dehac iure, vtpote filiorum proprio, disponere nequit præsumam remissionem liberam homicidam ab hac restitutione.

Idem explicat Lugo ex simili exemplo sequenti: Si quis ex Vim, et fraudem impediat Petrum, ne conferat beneficium Paulo, potest Petrus vi repetere, non tamen est Vim, et fraudem removere, nec obtinere à Petro remissionem suæ iniuriæ; sed etiam tenetur restituere Paulo quantum valebat ius obtinendi illud beneficium quia licet occasione iniuriæ Petro illatæ, Paulo etiam est inferenda iniuria, quatenus ius ad tale beneficium disponere. Si quis autem occidit iniuste, et iniuste impedit

re

ne amplius ponit filijs alimenta praestare, iniuriam vi Patrem, et filios ammit-
tit, et pater filiorum iniuriam etiam non condonare non potuit = Quod si quis
homicidam provocavit ad duellum, homicida non tenetur compensare adhuc
damna, quae redundant in filios: non quidem quia provocando adipiscatur
remissionem condonare obligationem restituendi: nam post iniuriam sibi illatam, et
eam mortij acceptam non potest condonare damna iniuste redundantia in filios
heredes: nam, ut dictum est, sit per accidens, et causa mortij est iniusta, ita immediate
acquisitus in filios, quin potuerit decisio dispositione anticipare, et momento iniu-
sta mortij causa: sed quia provocans ad duellum sua occasione consentit, ad ho-
stem facultatem concedit adversario, et suo comitatu, ac praesidia faciendi huius ca-
sus violentas, et iniustas: adeoque tollit omnem obligationem restituendi: nam alteri
filij competit ius contra occisorem iuxta mortis, quatenus iniuste, super fraudem communem
hereditatis impedire: quoties quidem occisio violenta non est, nec iniusta nullam potest pa-
rere obligationem restituendi.

Unde infertur, quod si duo serenissimum provocent
ad duellum, et alter in pugna cadat, alter non tenetur ad restitutionem vllam: quia
hunc nulla intercedit iniuriam propter implicitum pactum, quo singuli facultatem
faciunt pugnae, et occisionis sui contrario; sitamen alter provocet, alteque
coactus, et ne infamiam incurrat duellum accipiat, et ipse cadat, alter tenetur resti-
tuere quia per vim metum que iniustum coegit actum, ut dyscrimen illud
subiret. Inferetur etiam, quod si invasus occidat invasorem vt regium defendat
seruato moderamine inculpatae tutelae, vt supra iuxta communem non tenetur ad resti-
tutionem vllam: quia hunc occisio necessit contra iustitiam; nec implicita delictum.

Sitamen occidat excedendo inculpatae tutelae moderamen, quia videlicet ad iudicem
sionem necessarium non erat adversarium occidere; tunc tenetur ad restitutionem inte-
gre faciendam ex homicidio, vt tenet Navarrus, Bazquez, Lugo, Sayrus, et alij quos
sequitur Dicastillo dyp 7 num° 83, quia occisio illa est contra iustitiam. Secobstante quod
minorem iniuriam inferre videatur, quia invasus occidit invasorem, quam qui
alterum aperta vi, aut hominidijs aggreditur, et occidit, quasi ex minore culpa ope-

curandis, sit ab aliqua parte restitutionis. Nam quantitas restitutionis faciendæ non est
estimanda ex quantitate iniuriæ etiam citra limites iniuriæ gravis, sed ex quanti-
tate damni per iniuriam gravem illati: nam si iniuria gravis est, totum damnum est ju-
xta voluntariam homicidæ: cum ex præcedentibus limitibus definitionis iniuriæ gravis peccatum suppo-
natur, gravem quæ ex eo sequitur iniuriam: nam est eius debitor ad aliquam partem
damni compensandi. Unde infertur etiam, quod si Petrus verbis contumeliosis dedit
initium rixæ, et occidatur à Paulo, ita tenetur adinkyam restitutionem; quia ob
solam verborum contumeliam iniuste Petrus occiditur.

Quæritur 4 an qui voluntarie occidit Petrum, per errorem occidit Paulum, teneatur ad restitutionem, et irregularitatem
ac Criveique sit Clericus excommunicationem incurrat. Negativam sententiam
tanquam probabilem nituntur promovere Tamburinus lib 6 in Decalogum cap 1 § 3
a num° 29: quia actio illa exterior, quam solam sequitur censura, et obligatio restitutionis
non est voluntarie admissa, quia non est voluntas ubi non præcedit cognitio: Paulus igitur
occisus, non est iniuriatus, nisi tantum materialiter: ergo cum obligatio restituendi non ori-
atur, nec censura ponatur nisi propter actionem exteriorem formaliter iniuriosam
ut 86. Accidit quod projiciens lapidem, quo Petrum non clericum occidat, si casu et inculpabili-
ter percutiat Paulum clericum, illæ forte transeuntem, nec irregularis nec excommuni-
catus, nec obligationi restitutionis subjectus manet, mortis inde sequutæ. Cum tamen in illo ca-
su videatur eadem ratio.

Respondeo cum P. Suarez disp 45 de Censuris sect 6 num°
18, P. Thomas Sanchez lib 9 de matrimonio disp 32 num° 27 Dicastillo disp 7 de Just
num° 107, et alij graves omnibus, præfatum homicidium in casu quæstionis irregularita-
tem, excommunicationem, et obligationem restituendi inducere: Nam qui occidit Paulum
clericum, quem Petrum clericum putat, formaliter committit sacrilegium, et homicidi-
um iniustum, cum rapiat et animo clericum interficiat: ergo irregularitatem incurrat
et excommunicationem: nam Ecclesia posset, si vellet decernere peculiares pœnas infandis pro
fiberet, ne homo vel clericus occidatur, quicumque ille sit, et sive hic sit, sive ille cum
illas pœnas ferat insavosem status clericalis.

Hac ratione P. Molina tomo 2 disp 30

Cum

Cum vixy petity probat prædictum interfectorem esse puniendum pœna ordinaria homicidij, seu pœna mortis: Quia in ea occisione Pauli, quique exorem putabant Petry duo sunt expectanda, nempe occisio hominy iniusta, et occisio huius particularis nempe Pauli; et Cum pœna ordinaria homicidij Petrus sit, pro occisione hominy dolosa, et non pro interfectione huius determinati in singulari, et interfectio illa, quæ ney habet rationem interfectionis iniustæ dolosæ quæst, conjungy est ut homicida incurrat pœnam legibus Statutam pro dolore homicidio.

Ruxny: Quia interfectio illa Reuera est formaliter iniusta contra Paulum, licet Petry ignoretur; nam constat hunc hominem, quem volo occidere, quicumque ille sit habere iny ne occidatur ab alio auctoritate priuata, quod vero ignoretur differentia individualis, minime tollit rationem iniustæ, nec pertinet ad iniustæ substantiam: nam siquis comburat domum Pauli, quam Petrus putabat, etiam si non esset combustury a Paulo ne Petrus viuisset, adhuc iniuriam committit contra Paulum, ergo tenetur iniuriam compensare; quia nimirum ad substantiam iniustæ sufficit, quod alienam esse cognoscat, et dominum quicumque ille sit, habere iny ne lædatur in bonis: ergo similiter &c. Sicut est in proposito casu: nam quando volens vnum occidere, alium Petrum interemit occidit solus affectus malus fuit, qui solus non induxit irregularitatem, nec excommunicationem: at opus ipsum occisionis fuit omnino præter voluntatem, et culpa vacans.

Hæc omnia confirmantur ex lege Quemquis innocentem § sicut iniuria ff de iniuriis, vbi dicitur si iniuria mihi fiat ab eo, de cuius ignorya aut siquis putat me Petrum esse, cum non agat, præualet quod principaliter est, iniuriam eum mihi facere velle: nam actus sum ego, licet ille putet me alium esse quam sim, et ideo iniuriarum habeo actionem. Fit ergo hic mihi iniuria, licet ignoretur quis sim, aut habeat alius actum. Sect 3

SECTIO. 3

De obligatione restituendi ob iniurias Stupri,

et adulterij.

Asserit 1°. Qui vi, metu, aut fraude adeo quempiam violarit deflorauitve virginem teneatur in conscientia ante sententiam Iudicij damnum illatum compensare vel matrimonio, vel aestimatione damni (sufficit alterutrum, nisi intervenerit promissio contrarij, vt contra Medinam tenent alij) Iudicando quantitatem pecuniariam secundum arbitrium, vt aequi commodè habeat, ac si Puellam passa non fuisset. Nam deflorator per stuprum causa est efficax et iniusta cuius damni, quod Virgo corrupta in iuriam patitur? unde damnum illud matrimonio, vel damni aestimatione reparandum.

At post sententiam Iudicij determinatè teneatur violatam deflorata Virginem ducere, et dotare: secundum statutum huius Canonici Cap. fin. 2° de adulterijs: ibi: Iubemus vt seducens Virginem non ducta dispositam dotabit eam, et habebit pro uxore. Quod si venundam prius vexerit corporaliter castigatus, et excommunicatus, recludatur in monasterium. Et nihilominus ibi Cap. vlt. dotabit ob atrocitatem iniuriae, qui Virginem per vim, et violentiam stuprum oppressit.

Quod si femina etiam per vim, et fraudem violata nullum aliud damnum patiatur, quia facinus occultum manet, et virum aequè onerosum sortiatur: ad nullam restitutionem tenetur qui ita violauit, nisi intervenerit pactum aliquid conventionis pecuniariae in omnium eventum: quia pacto lecto, non damni pericula, sed damna ipsa compensanda sunt, quae tamen illo casu nulla sunt: Si tamen damnum in periculo non ita longe subeundi aliquid acceperit femina ex violatore, futurae proli: quod periculum illud subijt invita, et ipsa dato, et accepto pro periculo vim habet pacti.

Asserit 2° Qui

Virginem licet sub patria libertate contractam, sponte consentientem violauit ad nullam restitutionem tenetur in foro conscientiae ejus violatae, acceptis parentibus faciendam, quia nemini fecit iniuriam cum ipsa set sui corporis Dominia, vltroque consenserit. Deinde: Quia licet violatae filiae, cui parentibus intulerit iniuriam, nonnullum damnum illum: quia damnum corporis filiae non redundat in parentes: filia enim pro libito in nupta manere potest, adeoque apponere impedimentum suis nuptijs, vel abiolere, seu ad nonnubendum

omnino

omnino, vel secundum quid, seu adrem nubendum tam commode, et decenter, ita vt ea
rentes non teneantur amplioris dote, quam competenti alioqui, matrimonio vingere. In foro
tamen externo violata Virginis etiam vltro consentientis, cogitur eam dotare lege violan-
tiente propter bonum commune, vt notat P. Leiby lib 2 cap 7 num 42, ne vide licet stupra
sequentia fiant.

Notandum hic 1° solicitationem, et preces admodum importunas, quae
valere coactionis, adeoque cessare in iuste violatam Virginem, quoties violatoris im-
portunitas tanta fuit, vt solum obijcem declinandam Virgo censeatur; quod praecipue verum
est quando solicitantis auctoritas tanta est, vt recusantem puellam non audeat, aut difficulter
queat. 2° tenetur violator reparare damnum quod puella consurgit occulte, et ejus cri-
men vulgatur, cum sit causa diffamationis iniustae: vide paulo, et ejus parentibus sequitur
est damnum: 3° tenetur ad reparationem damni, quicumque seu Virginis, seu cuiusque alte-
ri onustae feminae nullamo occasionem dantis, intulit damnum, quam obsequendo ejus
foeti obsidendo, aut viam muris frequentando, quo facturus sit, vt femina paulisper sui
pectam fecerit: si enim inde patiatur detrimenta matrimonij, cuius damni est iniustus in-
ventor tenetur ille solicitator.

Notandum etiam in foro externo semper praesumi
deceptam puellam, nisi contrarium probetur, et Virginem, nisi probetur corrupta. Vn-
de si per sententiam Iudicis aliqua puella cognatur a viro, et femina ad iudicium non
potest illam femina retinere, si vltro consentit, aut corrupta iam erat, sed restitue-
re debet vir, sicut et ea pecunia viri lite facta, cum sententia illa vi fola praesumptione
fraudis, et deflorationis fundata sit, et femina sui causa iniusta experiendum sit.

Aliter-
tio 3° qui Virginem, quam violavit, promisit matrimonium vt subla conditione
vinxam corpori impetraret, sive vere, et ea animo, sive fide promisit, tenetur
promissionem implere, si iuramento firmata sit, sive simplex. Ita cum D. Thoma
in 4ti dist 28 quaest 1 art 2 ad 7m, Molina, Bazquez, Leiby Thomas Sanchez, Bus-
tillo, Lugo, et alij communiter, contra P. Valentiam, et paucos alios recentes cum
obligationem iustitiae, quando promissio facta est sine dolo, et sine animo.

Probatur tamen. Quia

promissio illa facta est in modum contractus onerosi: q̃ cum femina ex parte sua complevisset contractum praestando id quod ex pacto debebat ab ipso, tenebatur ipse complere contractum prout ex terminis sonat in acceptione communi, et prudenti iudicio, tenebatur quoque ut ipsa haberet animum se obligandi, sicut tenebatur non decipere feminam: aliqui siquidem artificio simulandi animum vt liceret [illegible] minus, quibus patet in humana commercio: quae non obstat quod facte, et sine animo adimplendi promiserit: quia promissio, licet ex terminis facta, dat ius alteri contrahenti praestanti ex parte sua quidquid ipse tenetur in contractu oneroso, vt alter contractum validet, et adimpleat: femina q̃ quae promissionem fecerat bona fide consensit in copulam, comparauit sibi ipsi ad matrimonium cum ipso; cui vtiq̃ satisfieri non potest nisi per matrimonium.

Vnde satis non caret feminam defraudare, largiri ve muneribus, aut damnum alter apparare, si femina acquiescere nolit: nam qui aliquid in specie debet, et in specie valde potest, non satisfacit dando aliud cuiuscumque sit pretii, si creditor non acquiescat: cum q̃ promissor matrimonij ipsum debeat, numquam ab hac obligatione liberabitur, nisi per matrimonium sine consensu partis: similiter si animo ficto vt cum femina contrahat pulchra deprehendit, eo solum fine, vt copulam impetraret, tenetur eam ducere, quia licet matrimonium illud fuerit nullum ex defectu consensus, est tamen obligatio illud validandi si femina velit.

Sunt vero alique casus, in quibus non obligat promissio: si enim si vir conditio tantum expectat, vt femina eius experientiam facile potuerit deprehendere fraudem aut si promissio fiat verbis ambiguis, ex quibus, vel alias unde facile conijcere potuerit se a viro deludi: hinc violator ad nihil tenetur: quia hinc femina non tam praesumitur decepta, quam fingere dispositum.

Quod si femina viri conditionem penitus ignorauit, et nullam que habuit experientiam causam suppicandi fraudis, vel, cuius cumque sit conditionis tenebitur eam ducere vt haddunt S. Bagnez Cap 3 § 4 num 20 Lessius, et alij quia cum ipsa contractum complevit bona fide praestando quod in conditionem contrahendi exigebatur debet etiam ipse complere: nec enim femina iniuriam facit exigendo matrimonium, quia pacta sunt exigua pro corpore bonae fidei. Reliqua vero, vt nobi-

[illegible]

litas, diuitiæ &c. accidens, habent adhuc contractum, nec faciunt inæqualitatem, quæ contractum reddat iniustum: alioqui licet Violator promiserit de animo infidelitatis non teneretur eam ducere, sed satis esset damnum alteri compensare, quod omnes negant.

Secundo: Si femina se finxerit Virginem cum esset corrupta, Vir non tenetur eam ducere; ~~quia error ille dedit occasionem ad violentiam~~ licet matrimonium secreto promiserit: imo si Vir putabat eam esse Virginem, cum non esset, licet Verbis ipsius non sit deceptus, non tenetur eam ducere: quia error ille sufficienter adhibita sponsalia, quæ continent promissionem matrimonij. Tenetur tamen ad aliquam compensationem pecuniariam: nam cum consensus in copulam non fuerit omnino gratuitus, non est gratuitus merces proportionata.

Quod si Vir non ignorabat feminam esse corruptam, et nihilominus matrimonium promisit ut copulam impetraret, tenetur eam ducere; quia non fuit deceptus, et femina præstitit conditionem contractus. Percipitur nimirum a pluribus res carnalis tanquam meretrix et publice prostituta: hæc enim facile potest durare deceptionem, et satis erit solvere pretium suæ levitatis.

Tertio: Si femina ab uno violata, alteri postea commisceatur 1mo non tenetur eam ducere: quia conditio, sub qua promissio ne sponsalium vitiatur huius modi. 2do non tenetur ad illam compensationem pecuniariam, nisi præcise tali pactum fuerit: nam præcise solum inducit obligationem ducendi quæ per copulam cum altera superuenientem efficitur impossibilis. 3tio nisi conventum specialiter fuerit de solutione pecuniarum in omnem eventum, vel explosionis impossibilitatis commutata sit in obligationem pecuniariam, violator nihil debet de iustitia.

Antea- to 4. Qui Virginem, quam violavit, promisit matrimonium, cupiens scienter impedimentum ponit sacros ordines recipiendi, religionem profitendi, aliam ducendo, aut aliter peccat graviter contra iustitiam, et tenetur violata Virgini damna sequela compensare quod ad fieri potest, ut pote quorum causa efficaciter, et iniusta. Attamen si iuxta consilium, et cooperatione impedimentum superuenerit ta-

alterum, ad nihil tenetur, nisi aliter pactum initum fuerit: quia non tenetur ad aliquid, quam ad impletum promissum quantumcumque possit differendo illam. Vide si matrimonium fiete promisit, et postea vellit eam ducere, et puella, aut eius parentes nolint dare, sed dotari, ad nihil tenetur: quia violator non reobligavit ad differentiam: et aliquando sic quod damnum post depositam fictionem oriatur, non iam ex fictione, sed ex puella, aut parentum detaminatione procedit.

Ex quo nisi nova

causa violatus interveniat, ut si non solum fictè promisit matrimonium, sed ut ex eius defectu femina conditionem pejorem, cum aut inferior: tunc enim feminae licet illum tanquam indignum abjicere: et hinc aut dotanda: quia nec capi potest ut nubat inaequali, nec ut exspectet competenti dote, ut nubere possit aequali.

Articulo 5.

Qui voto castitatis, aut religionis adstrictus virginem violavit, promisso matrimonio, tenetur eam ducere et consummare matrimonium, quam salvis bonis eam dotare aut aliter expensare damnum. Sic Bazquez Disp 3 § 2 dubio 6 Thomas Sanchez lib 2° de matrim. disp 43 Lessius, Lugo, et alii communiter Navarrus Layman, Sylvius et plures alii. Quia obligatio ex injusta ortus, sive ex delicto, sive ex contractu onerosa, semper revocatur obligationi ex voto. Cum ratio sit. Quia obligatio voti provenit solum ex gratuita voluntate vovantis, qui pro nullo libro sibi imponit talem obligationem; nemo autem sola sua voluntate potest se obligare talibus onerosis obligationibus, quae alteri jus sive acquisito, sive acquirendo praeiudicent, qualiter voluntate propria potest uti quis quoque jure, et auctoritatem contra se dare, non tamen contra alios: ideo licet quis voluntate propria religionem ejus ut parentes eius opera indigeant tenetur eis assistere, et bona sua quae vovet templo aut pauperibus dare, sicut quam bona sua dedicavit, aut liberaliter suscepit, aut damnum intulerit, quae his obligationibus huic debet attendere, quam obligationi voti, cui nulla ratio emptet nisi quia obligatio voti dependet ex voluntate voventis non potuit praeiudicare iuri alterius.

At obligatio ex desponsatione virginis subsequentis copulae conjugij non oritur ex voluntate sola desponsantis, sed ex contractu onerosi quo

ipsa.

ypra Conditionem adempluit, et non servare tam obligationem præiudicat uni Virgini
g° non potest Votum præiudicare obligationi posteriij contracte per defloratione sub
se, et promissione conjugij, unde Votum tacitam debet habere Conditionem, nisi materia
primij sit, aut fiat alterius juris subiecta, cum nullus habeat potestatem valide hoc li=
gandi pro casu quo materia Voti sit alterius juris subiecta: Cum g. per matrimonium Conju=
gij, copulla subsequta, corpus defloratoris maneat subiectum juri Virginis violate
nullam vim potest habere pro isto casu obligatio Voti ad gravandam Virginem.

Dices:
obligatio posteriori priori non præiudicat: ideo enim sponsalia posteriora, etiam
sequta copulla, non derogant prioribus: g° Cum obligatio Voti modo sit posterior
&. Respondeo manifestum esse quod obligatio posterior non derogat priori nam si
Voto absoluto aliter, quam per ingressum non ponit damnum teneatur
ad se violatam ducere, et similiter teneatur reparare damnum datum, licet quis vovat
bona sua pauperibus: non potest g° obligatio posterior derogare priori similes
sint, secus si diverso: ideo autem posteriora sponsalia cum copulla prioribus etiam
sine copulla non præiudicant, quia obligatio sponsalium est ex contractu onero
non dependendo ab unius ex Vnius voluntate: nam ex propria obligatione alterius obligatio
num quasi emanat sponte.

Dices secus: non tenetur ducere ratione promissionis; nam pro
missio matrimonij vilo, qui voto Castitatis tenetur est invalida, ex pacto de nolli cita=
tione defloratoris, nam hæc licet virginis sit solum videtur obligationem reparan
di damnum g° ponit damnum aliter reparari, quam per matrimonium semper
Voto teneretur.

Respondeo obligationem ex iuxta Rationem Vnius que, quælibet promissio
ante copulam sit invalida, nullamque inducat obligationem nam, Cum nulla sit ad
aquandum; tamen post copulam inducit obligationem ducendi determinate sine
cuiuscunq; contracte onerosi, conditione tacita: sicut pretium mercatis figuratum pro
actu turpi, potest debetque petitive actu actum turpem; post ipsum vero teneturem plane
quod promisit.

Quod adulterio attinet sit arratio 6ª. partis non seguto ex adulterio

non teneatur adultera ad Vllam ~~Reparationem~~ Compensationem mariti adulterae, quia pro iniuria precia abomni damno solum debetur satisfactio Publicata, per mandationem facti Signa doloris, et petitionem Veniae: quae locum non habent quando iniuria ignoratur absq; scitu. Sitamen offensus licitat iniuriam, vellit que sibi exhiberi talem satisfactionem, exhiberi debet, alias minime; quia petere Veniam pro adulterio quando maritus ignorat, aut non vult sibi Veniam peti, potius esset novo pudori, quam confundere, et iniuriam vestire. Quod si maritus adulterae compensationem pecuniariam vellit, ea non deberet exhiberi: nam transactio pro adulterio mariti inter diuitem Legem tantum cauet, et Lege milites ff ad Legem Iuliam de adulteriis, nam mariti tanquam Lenones videntur corpus vxoris prostituere ad tempus quantum.

Assertio 7. Quando proles est adulterina; id que est notorium, tenentur adulteri quantumvis in famia, et detrimento maioris boni fieri potest, compensare damna secuta marito in educanda prole non sua, et bonis suis illi relinquendis tanquam haeredi legitimo, cum iniuria ipsi, et aliorum haeredum naturalium. Haec vero compensatio fieri potest, vel ut adultera det occulte matri, vt det tanquam de se mariti, aut haeredi legitimo defundat, vel si adultera teneantur secundum totum aut partem statum illum sequatur, vel ri debonis suis, aut eorum status, et sumptus detrahendo quidquid potest et rem familiarem accrescentem promovendo, aut laborando laborem, et operas sibi competentibus dat marito, aut filijs legitimis quantum illis detrahitur per educationem, et partum haereditatis proli illegitimae, quia licet hoc bonorum augmentum proveniens ex singulari cura matris procurantis rem familiarem, aut in sumptibus se sustinentis post quam iam exstitit nec debitum etiam legitimis, cum exclusione illegitimi tamen augmentum illud quasi industriale ob ex sumptum restrictione proveniens, ante quam exstitat nonest debitum legitimis, prosteriq; in partem compensationis Veniae potest.

Tenen

tur autem ad dictam compensationem aequè, et loco adultera, et adulter, quia vtrique culpa ra proli illegitimae, nec non suppositionis, qua marito alterna proli inponitur; deceptum adultera existens supposita omnes causa immediata suppositionis proli illegitimae, damni que inde secuti, quatenus prolem pepulit ex adulterio, et sic penitam videt tanquam pro

prium.

priam, et legitimam tamquam tractari, et educari, et non impedit sed in errore stringi maxime: nec enim opus est, quod filium positive decipiat, dicendo eum legitimam prolem: at adultera prolem genuit occulto adulterio, videtur quo sibi in numero tractare vt propriam, necnimirum vt legitimam ab alio tractari, educari, hereditque in his aut illis pactis defuncti haereditatem negotio: q. est aequè causa cum adultera generatione et supposititia illegitima proli, adeoque de damno omnibus aequè timendum ac adultera.

Asserto 8. Indubio an proli sit ex adulterio concepta, adulteri pro tanto dubio debent contribuere ad sustentationem proli, aliorum damnorum compensationem: Ita Molina et alij. Quia quoties a debito est adhibita causa, dubiumque ex qua damnum provenerit, manifestum videtur neutrum omnino liberandum a compensatione et onere indequato. Imo cum adulteri causam defectionem iniuste attulerint per culpam adulterinam, per quam poterit eum debet contrahere ad imponendas proli onera, quam contra maritum innocentem; quia sicut in causa dubia aequius est, vt onera innocentibus, quam innocentibus imponantur. Verosimilat quod in re dubia proli legitimae, et maritus etiam potest legitimus reputetur pertinere. Nam isti sunt favores, qui proli innocenti, et innocenti marito deferuntur in dubio, et ob eandem causam qua in dubio deferuntur favores innocentibus, sunt arbitrij onera supportanda comparatione nocentium.

Accedit quod sicut per adulterium fertur exponentem incertum, ita et in concepturn foeminae debitorem proli, et aliorum haeredum: est enim proli, et haeredibus incertum quo parente debeant accipere alimenta, et legitimi haeredibus incertum vel debitum an competentem haereditatem adierint: q. adulteri quatenus ista confusionem faciunt, tenentur saltem ad aliquam compensationem certis adhuc est quod si duo adulteri eandem carnaliter cognoverunt, dubiumque sit cuius ex proli sit quae foetus: nam hunc vtrique est causa incertitudinis parentis.

Asserto 9. Adulteri

cliqui eumque exponunt proli in domo hospitali, etiam si pauperes non sint nec ea exponere sit necesse ad vitandam infamiam non tenentur vllam compensationem facere hospitali: quia vero similiter est mentis fundatorum filium misericor-

dem, et gravitatem g[ra]ve[m] [illegible] vulos, et ne divinum obsequium visitationis clausa ca, ne misceri infantes quacumque ratione exporiti sive parentum necessitate, de- core vel sive iniquitate prae matura morte perirent: quem ad modum g[ra]ve[m] pericula, qui alimenti impie, vel etiam vitae ne gare illum adigerent ad petendam eleemosynam non teneretur restituere eorum haeredibus; ita et in praesenti.

Azevedo. Adultera enim spolem exponiam, quae publice legitima reputatur, non tenetur aperire proprium adulterii ut eum ad avertenda damna prolis legitimae, et maritii. Collig[itur] ex Cap. officii de poenitentiis, ubi Pontifex ait: mulieri quae ignorante marito prolem ex adul terio suscepit, quamvis id himeat confitei (sua publice, et forte sacramentum pu blicare) non esse negandam poenitentiam.

Probatur 1°. quia manifestatione sui cri minis odium mariti in se excitaret cum propria vitae periculo: maritum ingenti tristitia efficeret nobili sui decoris, et suspam, ac prolem, quae publice reputatur legitima, infamaret: restituto autem bonorem ordinarie non est facienda, cum tractu notabili bonorem alterius ordinis, ut sunt vita, et fama. Ratio: quia adultera prudenter credere potest gratiis sive marito, et filii legitimis, quod ipsius adulterium etiam ipsis manet occultum; ne videlicet ex sua bona fide decidentes maiori afficiantur tristitia, et dolore propter propriam uxoris et mariti infamiam quam gaudio, et laetitia propter commodum hereditatis aliquatenus ampliores. Accipiunt filii legitimi excusationabilitea mirii, quando mater negat ipsis alitea vestituere, quam manifestatione sui crimini, quod minimum ex nominatam non ex- cusam reddendo; nihilenum rationabilius quam ob amplioram capiendam haere- ditatem propria, et matris sue honori non parcere? Haereticus nec haereditatem illam habebant, nec vitam: cum igitur nulla sit obligatio restituendi, quando creditor pru denter censetur non exigere rationabilitea mirius, hinc est, quo adultera non tenetur aperire damna cum propria mariti, et liberorum infamia.

Expenditur casus in quo aggre- ditur de successione in regno, aut magno principatu, et filius ex adulterio genitus excludi tur, ac et omnibus pretitissimus, et ex quo grave malum Reipublicae imminet, legitimus

qui

que esset optima spes ad bonum publicum. Nam tunc teneretur adulteram etiam cum fama dispendio, et vitæ periculo impedire successionem spurij, vt tradunt Liuius lib. 2. cap. tonam. 54 et alij passim, non quidem propter damnum hæredis legitimi, sed propter mala imminentia Reipublicæ ex alterius successione in regno.

Quod si adultera verosimiliter speret spurium ipsi credituram, ceruum que bonis, nec timeatur vlterior infamia, quia spurius crimen matris haberet apud se conservabit, teneturne spurio manifestare; quia non hic inquisitionis non est cur ob modicum illud famæ detrimentum apud filium excusetur ab obligatione restituendi; nam iactura bonorum alterius ordinis potest esse grauis, vt in æstimatione prudentis adæquetur per bona alterius generis, præsertim; quia iactura, quam alij hæredes legitimi patientur ex occultato adulterio sæpe non est omnino diuersi generis; nam carere maiorato, aut hæreditate principis habet sibi annexam exemptionem cuius honoris, quem secum afferunt possunt maiorato et multarum diuitiarum.

Et licet filium credituram, aut bonis ceruum non spoliet, adhuc tenetur illi operire suam illegitimitatem; non secus ac si consilium, aut mandatum dedit ad inferendum damnum, teneturne reuocare mandatum, licet non speret mandati reuocatione mouendum; nam quandiu filius in opinione falsa sua legitimitatis perseuerat, semper hæc ratio movebit ad occupandam hæreditatem, et sumenda alimenta cum præiudicio matris, et legitimæ hæredum: vnde adultera semper in damnum influet si legitima causa non excuset, licet spurio suum adulterium non condonet.

Quod si mater dicat filium esse ex adulterio conceptum filius credat, teneturne credere bonis, idque licet per sententiam Iudicis, adquem relata fuisset, committeret esset hæres; nam qui scit se non esse Domini rei, quam possidet, debet eam restituere proprio Domino, licet in foro externo adipsum pertinere falso probaverit: Vsus enim est occupatio alieni.

An vero filius teneatur credere matri sexies affirmanti ipsum esse illegitimum. Negant Liuius, Dicastillo, et Canonistæ communiter: hanc quia lex quia semper. ff. de rivis vocando dicitur quod mater sem

per ejt Scrta. Pater vero ejt rieris presumptione estijs, quem naphà clemens thant: tam quia allegauit suam turpitudinem nulla debebat fides: tam quia ingenium ejt mulieris eximum alicui impensè amare, alicui odijsse.

Assumant Vazq. Molina, Vazquez, Lugo et alij, filium in conscientia debere credere matri, et ledere hæreditati paternæ, quo hic mater attenta eius probitate, diritimore, et amore quo filios amare solet, apparet fide digna; præsertim vero si cum juramento, aut in articulo mortis id testetur, nec sint ullæ circumstantiæ, ex quibus filius oppositum persuadere sibi possit; maxime vero similia filio proposita ad credendum talia sint, ut si foro externo proposita, eodem modo ac gradu probata, quo ipsi pro bantur, judicem obligarent, ut pro illa declarare illegitimum; in talibus enim cæteris conformis, nulla vero similis superadditur, non tenetur fidem matri adhibere; nam potius quod eximen suum victoriabore approbat, filiam conciliat.

SECTIO 4

De obligatione restituendi ob injurias honoris, et famæ læsæ

Fama bona definitur in juste æstimatione illæsæ dignitatis status vitæ, et morum bonorum communiter; et breviùs ejt bona æstimatio de aliquo quoad aliquod eximium bonum. Honor ejt testificatio excellentiæ alterius, et ut notat Lemius Cap. 11 num. 2 ejt typificatio excellentiæ mediatè, immediatè enim ejt testificatio nostræ opinionis de alterius excellentia.

Fama, et honor differunt; quia fama consistit in opinione nostra de alterius virtute, sapientia, et rebus præclaris gestis: honor in signo manifestativo hujus nostræ opinionis: unde omnis honor supponit famam, quæ non est vice versa; qui signum honoris alteri exhibet si sincerè exhibeat, intrinsecam opinionem de illius virtute prius concipit: fama tamen non supponit, nec infert honorem, quia nemo non est ut quibonam opinionem de alio concipit, famæ honorifica signa manifestet exterius.

Laedunt fama proximi peccatum vitiosum temerarium detrahendo peccato, aliove malo infami levibus indiciis formatum: nam cum bonum fama consistat in bona opinione de Deo, et moribus proximi, qui sine justa causa format sinistram existimationem detrimento proximi, ledit in bono fama, adeoque per opinionem illam sinistram levibus argumentis conceptam facit injuriam: quia unusquisque non minus jus habet, ne malus dicatur, quam ne sit malus, et talis sinistram opinionem concipiens: Unde tenetur judicium illud temerarium deponere, non secus ac injuste laesi tenentur procurare, ut alii deponant sinistram opinionem quam ipsius causa conceperant depositurus.

Laedunt quoque honor, et fama per contumeliam, convitium, et improperium, detractionem, susurrationem, et diffamationem, quae verbis, illatio dicitur, de quibus agit D. Thomas 2. 2. quaest 72, et libus sequentibus. Contumelia offert homini proximo deducendo in eius, et alterius notitiam aliquid, quod eius honori detrahat, sive significando defectum aliquem in excellentia alterius, sive eius praesentia, sive vitio animo, ut ejus notitiam deveniat: Undequi alium contumeliose tractat, quidve illum parvi pendere, et minime curare.

Reducuntur ad contumeliam convitium, et improperium, quae a contumelia non differunt specie, sed solum ratione materiae: nam omnia referuntur ad eumdem finem significandi defectum proximi in detrimentum honoris ejus. Contumelia igitur a bifet malum culpae, ut si aliquem stulte appellet; convitium defectum naturae pro fert, ut si deformitatem, causa lasciviae, foeditatem, sordidi loco, aut ignobilis stirpe natum dicat; improperium peccatum vi diligentiae, ut si injuriosam recordationem faciat auxilii, aut beneficii quod alteri in necessitate constituto praestitit, ut patet illud Ecclesiastici 20. Lingua clabet, et multa improperabit.

Detractio est alienae famae occulta denigratio seu verbum occulte prolatum in detrimentum alienae famae. Differt a contumelia, quae contumeliosum, detracta occulte loquitur alterius

defectus. Differt etiam ex fine intento, et damno dato; quia Contumelioso, ledat honorem, detractor famam: nam qui palam profert defectus alterius, imminuit ei honorem, et ideo ledit eius honorem, quia Contemptus est inhonorativus: qui vero verba infamativa occulte profert in aliquem, et eo animo, ut in eius notitiam non perveniant, videtur ei magis nocere, quam parvi pendere, ideo detractio non tam honorem ledit, quam famam in generando in alijs suspitionem peccati in proximo. Deo.

Susurratio convenit cum detractione in materia, et modo loquendi, quia utraque defectum proximi occulte loquitur: differunt in fine, quia susurratio directe intendit, ut amicitiam dissolvat, et ideo ex precipuo defectus et mala profert, quae ponit contra proximum commovere animum audientis: detractio autem tendit ad auferendam, diminuendam ve famam: ideo supra 2. 2. quaest. 73. art. 2. susurratio est gravius peccatum, quam detractio, et contumelia; quia susurratio tendit ad auferendum maius bonum. Circa enim fidelis nulla est comparatio: nam fama, quae detractione tollitur, ad huius praecipuum finem est necessaria, ut quis, ut quis idoneus habeatur ad amicitiam, et supra Aristotelem 8. Ethic. amicitia est melior, quam honor, et fama melius quam honoratio.

Iniuria convenit cum contumelia, quia utraque manifestat, et in praesentia fit: differt ab ipsa in modo; quia non sexto, sed quasi per iocum et ludum obijcit defectum; differt etiam ex effectu, et obiecto formali: nam sicut contumelia tollit honorem, et dedecus affert, detractio tollit famam, et parit infamiam: susurratio tollit amicitiam, et parit discordiam; ita iniuria tollit pacem, et tranquillitatem animae, et parit exulcerationem, et confusionem. Staius S. Thomam quaest. 73. art. 2. licet defectus per iniuriam obiectus soleat imparare peccatum gravi peccatum ob contemptum personae defectum sequutum, et si gravis defectus obijciatur proximo, tunc gravissimum peccatum est quam si talis contumelia; quia maius est contemptus personae, quod pro ludo, et iocose gravem defectum in eo obijcit, ideo quae S. Thomas quaest. 73. art. 2. maiorem gravitatem iniuriae supra contumeliam concludit; quia semper contumeliam

am obijcitur malum proximo scribere; per iniuriosum uero quasi in bonum et ei contemptum personæ, quasi dicto non sit magis curandum, quam deguno vilo multo. Possunt uero Contumelia, detractio, et irrisio concurrere in eadem actione, ut si occultum alterius vitium ejus coram multis obijciat, ita et contemptus in ludum et iocum transeat. Hij præmijs.

Sit autem L. Qui alterius honorem iniuste ledit per contumeliam, iniurionem aut alitèr, siue coram alijs, siue priuatim tenetur ei satisfacere modo conuenienti, quem iudicium prudentis dixerit. Contra Ep. Cap. 9 Matthæi, Vbi dicit eo, qui fratrem suum appellauerit fatuum dicitur: Sic munus tuum offers, i. dele reconciliationi fratris tui prius, et tunc veniens offeres munus tuum. Ruzius: Quia omnis iniuria ex se tenetur obligat ad conuenientem satisfactionem: et hæc vera est iniuria vtilitatem atque ita postulat conuenientem satisfactionem. Satisfactio conuenit ex tam satisfactoria, et compellatio honorifica, quæ Aequalitèr sufficit in singulis rebus ex pacto in ferioribus; vel inuitatio, dando locum honorificum; vel gratiosa venia, quæ ab æqualibus et inferioribus exigi tuto potest; et si id non sufficiat, sed iniuria atrocitas ampliorem satisfactionem exigat, quæ erit vt superior genuflexus veniam petat.

Hinc infertur, quod, qui ignominiosè Petrum pallio spoliauit, maiore quæ magno affecit, non solum tenetur pallium restituere, sed etiam satisfacere petendo veniam, et exhibendo honorem æqualem iniuriæ et amplectentia. Sed dices, pace loquendo, et ex lege satisfactionis neminem teneri ad satisfactionem pro offensa, et damno pure præterito; id verum est; sed hæc obligatio, de qua modo, non oritur ex lege satisfactionis, sed restitutionis, et damni permanentis post iniuriam; nam qui ignominiam possus est reddi solet contemptibilis ad plebem, et hæc contemptibilitas malum est, quod lege restitutionis debet impediri petitione veniæ, aut alio modo, cum non sit damnum pure præteritum, sed præsens, atque etiam in minus in futurum. Solet etiam commouere ad odium et iram iniuriatum, adeoque post acceptam iniuriam est in periculo peccandi, in quod periculum offensor iniuriæ con

ieçit offensum, adequatum non solum ex lege Correctionis fraterna, sed ipsius tenetur iniuriam passum liberare. Solet item iniuriam, et ignominiam passus reddi obnoxius maerori bus, et molestijs, quas à se depellere non potest, nisi adhibito solatio, et honore æquali iniuriæ præteritæ: Unde fere semper manet post iniuriam præteritam mala præsentia tanquam ipsius vestigia, quæ omnia impedire ac delere obligat lex Restitutionis.

Quæ resolutio conformis est cuidam Censuræ Facultatis Theologiæ Romæ datæ, quam refert P. Diana tit. 2. de Rest. num 110 Ex qua opinionem asserentem pro sola iniuria damno non secuto, non deberi restitutionem: Unde infitiabatur, nec pro adulterio, nec pro incisione alapæ omnino secuta, nec pro vulnere, ex quo cicatrix deformitas non remaneret, ullam restitutionem deberi. Hæc tamen, utpote falso fundamento innixa, nullo modo putabantur admittenda; supponunt enim ex prædictis iniurijs, nullum damnum remanere, quod falsum merito putabatur: quia ex adulterio, etiam prole non secuta, vir magnam ignominiam contrahit, saltem apud adulteros; et contumelia etiam magna est, quæ resultat ex colapho occulte impacto, et ex vulnere proportionata illatam contumeliam resultat dolor in sensu, turbatio, et perturbationi animo, et mala sæpe corporis valetudo, quibus bona corporis, et animi tollunntur quæ plus merito æstimantur, quam bona divitiarum.

Quod si nullum restet damnum ex iniuria præterita, nec in bonis animi, et corporis, nec in bonis honoris, et fame relinquatur, nulla contrahit obligatio restituendi, quod patet 1° quia secundum tenemur iniuriæ proximo, et tamen solum ex obligatione illud deponendi, et nulla alia contrahit obligatio restituendi, aut petendi veniam. Idem quæ est in voluntate sola furandi, quæ iniuria cum sit nullam parit obligationem restituendi. 2° quia, qui furatur est tenetur, et illa detinuit per multum tempus, maiorem usu pavit iniuriam, quam qui furatur tandem detinuit per brevius tempus, quin ex detentione maiori secuti damni, et lucri cessante, teneatur ad ampliorem restitutionem. Idem est in furantibus eandem quantitatem diversis Dominis inæqualibus dives, licet enim sit maior iniuria contra illum

qui

qui magis iniuriosus est, ideo ipsi debetur maior, aut alia restitutio, si maiora damna non incurrit.

Ad tertium. Qui imponendo falsum crimen sciens aliquem infamavit tenetur illi famam restituere affirmando se mentitum fuisse, et falsum dixisse nihilominus debet suaviori loquendo posse vitiose restituere famam. Ita cum Rho ma plures alii: quia iuxta Arist. 9 Ethicorum, qui alteri facit iniuriam, vix hoc habet plus quam alter, qui damnificatus fuit, quia damnificavit alterum, et ideo ut ad aequalitatem iustitiae ambo redigantur, id ab isto debet abijci privando scipsum aliquo aequivalente cum emolumento pari iniuriam: quod modo sit, si iniuste maiorem iniuste faciat aliqualem suae famae iacturam, dicendo se mentitum; non enim facto addita alteri, quod ei deest, quodque iniuste debuit, nempe famam. Imo si quis se ut alij credant debet cum iuramento affirmare se fuisse mentitum, tuto quae adhibeat scipsum alij non eo iustitia tenetur inquisitionem omnem omnes quae quae adhibere ut fama efficaciter restituatur, et ita ut aliter modus non sufficit aliter tenetur debet; sicut enim sine causa efficaci damni, ita sine tenetur ad restaurationis.

Ex ijs vero magnae authoritatis sit ut Respublica, vel episcopus, qui si hominem infimae conditionis infamarunt, te nentur dicere secretare deceptos dixisse falsum; id enim absque magno incommodo possunt; non tamen tenentur aliquae se fuisse mentitos, quia non debent facere iacturam suae famae cum magno Reipublicae detrimento, ob bonum alterius famam.

Ad quartum. Qui alium diffamavit, verum non crimen, sed occultum, asserendo tenetur illi restituere famam dicendo se iniuste inconsiderate, et male loquutum ut admonet S. Thomas quaest. 62. art. 2 ad 2um, nihil loquatur doctis et ingeniosis, qui probe inde confirmaturus sit ipse cum modus ille loquendi insuetus sit; tunc enim satisfecit, infamatum tandem laudando, quando eius laudatio sufficiat ad illius tandem eius famam, vere dicto obmutescat. Neque quantumcumque debet famam restituere dicendo se falsum dixisse, sed intelligendo viteatur se dixisse falsum, quod non erat publice verum; nec etiam dicendo dixisse se mendacium secutum, et fuisse deceptum, ex quo omne peccatum exoret, et deceptio quaedam sit; nam ut non licet his amphibologijs quibus et veritas obscuratur, et audientes speciem quandam

mendatij decijjuntur, nec teneatur diffamare scipsum, quasi crimen falso imposuerit.

Annexo 2. Moribundus, qui vitæ suæ plures infamavit falsa crimina imponendo, aut occulta apponendo, aut in informationibus sanguinis faltum ponendo, aut modis alijs, teneatur ad restitutionem quoad fieri potest, damna, quæ in alijs bonis pati sunt diffamati. Deinde si nulli hactenus famam restituit cum fieri vix possit, quod singuli famam restituat nominatim, nec quod coram ijs conveniant omnibus, quibus audientibus ejus famam denigravit, non alia apparet restituendi via opportuna, quam si vocatis ad se aliquibus viris prudentibus, et honoratis coram eis seriò coram ipsis declaret se mentitum in omnibus quæ de alijs loquutus et detractans fuit, vellequid ab omnibus innotescere, ipsumque facti pœnitere, cuique ne noceat, ut virtutibus ad omnibus notum faciant; non tam famam integrè ablatam restituat teneatur etiam cum propriè dispendio, nonest cur alijs faciendis oppeneatur.

Annexo 3. Qui alterum etiam sine culpa infamavit

Vg si bona fide narravit crimen alterius credendo verum esse et iam publicum, cum saltum esset vel occultum) teneatur famam restituere si potest absque sua magno incommodo. Nam qui causam etiam inculpatè ponit videtur ipsa intelligi in ejus damnum alterè proventurum nisi auferatur, ergo ejus bona teneatur eam auferre si facile potè: nam ejus bonum solum prohibet causam damni ponere, sed præcipit eam ponentem removere ablo, qui ponit: nam si causam inculpatè ponentem, postea prævidit damni causandi periculo non vult removere cum facile potest, damnum velle censetur: Vg qui ignem alicubi posuit bono suo, si postea adverat alienæ domus combustionem inde ceptam aut ortuam ex ijs bonis teneatur ignem amovere, et si non adverat incendarius reputabitur, et vt talis damna reparare: g eiam qui inculpatè infamavit, nisi dictum retractet, cum hoc quo ejus fama sæpenè infamia malum contrahitur consecutare infamiam vere gratam sine ejus bona.

Dico, nemo teneatur ex ijs bonis reparare damnum, quod sine culpa dedit, g nec famam restituere, quam sine culpa abstulit. Distinguo: si damnum adhuc reparari, aut vindediti potest sine detrimento proprio, nego; si non potè sine detrimento, concedo: nam in 1o casu, prædicti est, actus Vg alienæ rei adhuc imperfectam damni facti: vide sicut qui

Ven

Vem alienam putans ac suam proiecit animare, non quidem tenetur reddere pretium, cum postea iocosam aduerterit et eam recuperari non potest, si tamen vi potestatis ejusdem emptorem proiectam recuperare sine suo incommodo, teneatur ejusdem conari eam recuperare, vt Dominus restituere, et si omittere, eam emit dominus efficitur ejusdem, nec bonum honore. Quare vitet cum, qui bona fide, et cum quibus ejusdem formalem alterum diffamare, hoc dicimus ejusdem, quod secundus teneatur famam restituere etiam cum detrimento aequali, et etiam paulo maiori suae famae; primus vero solum si sine grauis sui incommodo potest vt notat Rebuffus Cap. tit. 4 num. 115 et Cap. 80 Canum 93. Ubi etiam bene docet quod qui sidenter dixit falsum testimonium contra alterum, vnde manifestum minuit infamato, teneatur etiam cum aequali suae vitae periculo dictum retractare. Secus tamen si ex ignorantia, aut vi ad vehementia grauitas nonnihil pabuli; nam vnusquisque tenetur auertere damnum, quod alteri vnique posset etiam cum damno aequali et licet vnusquisque magis magis teneatur propriae quam alienae vitae consulere vi tamen innocentiae pars, secus tamen quando obstinet vnius iam altera periclitatur.

Ad textum 6. Nulla est obligatio restituendi famam cum periculo vitae, nisi vtilitas magna ex restitutione exurgens damnum minuat diffamato. Ratio est. Quia bonae ordinis inferioris non sunt regulariter restituenda cum detrimento bonorum superiorum vt dictum est bona temporalia cum detrimento spiritualium, nec damna pecuniaria cum detrimento libertatis, et contra actiones secundum restituenda sunt, vt tenent omnes, cum nulla alia ratio nisi quod spiritualia bona, et libertas sunt ordinis superioris: cum vita sit ordine superior quam fama, hinc est S. Thom. tamen contingat quod qui numerosam plebem vi famam auferat non teneatur etiam cum vitae periculo: nam vt experientia constat ex diffamatione famili odia implacabilia, et homicidia non occasiones subinde solent.

Ad textum 7. Qui alium diffamauit non tenetur ad restitutionem famae, si diffamatus bene meritus probatus fuit virum, vel probitatis suae bene sit vi famam, vel alias diligenter est ejusdem fama. Ratio est. Quia Dominus non suam sua vel alio numquam recuperare non habet amplius vis ad restitutionem; tenetur tamen reparare quaecumque damna vicinarii diffamatus siue ipse imponendo

crimen, sive crimen revelando difamavit, quia valet ad manifestationem veritatis damnorum; nam crimen occultum habet sicut regis cooperatus, quando crimen non potest. Unde revelatio criminis est, quadat vires nocendi, sicut qui ejus complex tum crimen detegit, et domui applicat, moraliter commendandus est.

Ad tertium: quando infamia non est penitus antiquata et abolita, nec ullum periculum ut reviviscat, nonne tenetur diffamatus ad restitutionem famae, sive imponendo crimen, sive crimen verum diffamaverit: quia non penitus infamia, et damna cessant, cum in hominum memoria ponit solum conservari infamia: Si vero ita antiquata sit, et ab hominum memoria ejecerit, nulla debet fieri restitutio: nam potest nunc nulla restitutione famam, etiam renovare infamiae memoriam.

Ad tertium D.: Si, ex nascente crimen de Petro: audito ex intelligenti de Paulo, licet charitate teneatur avertere infamiam, quatenus tenemur impedire proximi malum, quotiens sine notabili incommodo nostro possumus, non tamen tenetur ejus fama: quia illius infamiae non est causa hic detractio, sed malaudientium intelligentia. Ejusque nihil cum rudioribus loquatur, in quibus obtrectandi materiam, vel occasionem circumstantiae exorsi timeri potest; tunc enim in ejus causam declinat etiam crimen illum, qui infamatus est, adeo quoque de detrimento famae.

Ad tertium 2.: Peccat contra ejus hic, nec ad restitutionem tenetur, qui crimen notorium juxe, seu ex condemnationem deliquentis, aut notorium facto, seu evidentia, et publicitate communionis, aut tam publicum, seu multorum opinioni tam inditum, aut talem sua mente manifestat in alio loco, ad quem non dum fama devenerat. Nahigit. Quia qui in commissione criminis ita deprehenditur, ut sui criminis evidentia publica, et manifesta dederit, aut talia quibus in multis suis delicti opinionem generavit, ejus protectio suam famam prodegit, ut dignus quae sit, cui crimen regatur. Nec equidem illa fert ut alienum longius debeant se solicita, ne crimen vulgent, quod deliquens ipse non curabit communi opinione subtrahere.

Peccat nihilominus, potest contra charitatem, si crimen hic notorium facinus alicui revelet; quia licet deliquens

vix

uŋ amittere ſamæ, ꝙſam tamen ſine vltŋ iniuria, aut fraude alibi ponidat; num=
quam tamen peccatu detegendo Crimen uire notoziu, quando quidem pay ſt boni pu=
blici pe. Intentãm condemnatoziam vltima, quod adomniam tyrannozem adomniumno=
triam pena illa publicè iniuncta deuniãt, et simul cum notitia pene notitia Criminis.

Ratio=
nis vltima. Grave vnius Crimen occultum, vel vni ſolum reuelare ſt grave peccatum, obli=
gatoz ad reſtitutionem ſamæ, quando id ſine iuſta, et rationabili Causa ſit, id q; licet illa
cui reuelatur ſecretio brevi ohimus; ſt. et aquo nullum aliud damnum timeri poſſit. Ratio
eſt. Quia vri famare propinquum etiam apud vnam personam, reuera ſt grave detrimen=
tum propinq; tanto quo gravioꝛ, quanto persona illa cui commitꝛa ſt gravioꝛ; et qui
dem sicut iudicium temerariũm de gravi Crimine, gravitatem adi alteriꝰ famam, ſicut
temeraria iudicium conceptum secum apud ſe tacitu; ſeu ver, non ſt ſufficiens detractio, quæ
iudicium generat, aut apta ſt generare apud audientem de alteriꝰ Crimine occulto
non ledat gravitꝛ eiꝰ famam: nam licet cæteris paribus graviꝰ peccatum ſit
imponere Crimen (quod videtur fieri, quando ex levibus indiciis formatur temerarium
iudicium) quam vnum reuelare; ſimpliciter tamen reuelare, ſecuriꝰ etiam alijs exponi
damniꝰ; grave ſt contra propinqui famam.

Sit tamen iuſta Causa reuelandi interdum
at non ſt peccatum reuelare alteriꝰ Crimen: quia vt D. Thomas docet 2ª 2æ, quæſt
73 artt 2 licet detractio formaliꝰ, ſeu ex intentione denigrandi alteriꝰ famam, aut ſine iuſta
Causa in ſe mala ſit, ſeu tamen detractio materialiꝰ, quæ poniꝰ detractio non ſt, vbi
fiat ex intentione emendationiꝰ proximi, aut alio fine honeſto prævalenti: ſic dura fama
quam facit. Et valet ſt: Quia ſemo habet ius proprium utendi ſua notitia, et quacun=
que ratione in ſuum commodum vel alteriꝰ, etiam ſi inde ſequatur detrimentum tertiæ
personæ, quod illud non ſt intentum, et ſecundum ſe dictam ſalutem ſt minoꝛ momenti
et postponendum alteri bono, quod intenditur: et quamviꝰ homo ſit Dominꝰ ſuæ famæ
tamen quando concurrunt contrariæ iuſtæ, poteſt quiꝰ vti iure ſuo permittendo alteriꝰ dam=
num

Hinc obiter ꝯſequitur cum P. Suarez diſp 34 de pœnitentia ſect 2, licitum esse, ac
dubitum reuelare in ſacramento personam complicis, quando alter peccatum aut alia

qua ejus circunstantia necessario explicari non potest, si alius confessarius adiri non potest, aut persona complex sit ignota. Tunc enim 3 concurrunt legitima causa declarandum complicem in secreto illo, et secretissimo foro. Lex enim natura est Judicij. Sicut enim in foro externo, qui vis habet accusandi alium, potest illum dum soli individuo delicto accusare, etiam si nescias sit complex aperire, et testis, actorq legitime interrogatus tenetur respondere, licet crimen communicatum habeat alias personas: quia non pro quod quis committit, aut concurrit ad crimen vnius dictioni alicui subiectum se submittit tali vnius dictioni saltem quoad crimina nobis iam non est clausum in foro sacramenti id ipsum obseruari non debeat

Secunda est Utilitas pœnitentis, nam explicando illam circunstantiam magnitudinem ob laborem maiorem, magis satisfacit ob exactionem in explicando nitentiam; et aliunde liberatur a bonere bis idem peccatum confitendi.

Tertia est potissima est reuerentia sacramenti, quæ plus quam vltimabilis causa est. Vt enim finem suum consequatur est Vtilius perfecti iudicij in eo seruetur id minimum est alioqui sequenta, et ex occasione huius sæpe accidunt, et Vtilius possit committi cum modo peccandi hominum, opponeret multa peccata facere. Ita non ponunt Viri et Vxor confiteri peccata quæ vterque committunt mox alius ac regulariter loquendo, quia ignorant mutuam contrariam, et vnus alterius lapsum prodere.

Item ponunt pravi homines

inde occasionem sumere committendi
gravissima peccata, tali modo ut
Vicinum Ep[iscopu]m exasperet ad
confusionem ne unus
alterius peccata
revelaret

FINIS IMPOSITUS FUIT ANNO 1682

INDEX

Disputationum, Sectionum que
quæ continentur in ma
teria de restitutione.

DISPUTA
tiones morales de restitutio
ne ad 2h.m D.Thomæ
quæstione 62 = fol 1

DISPUT. 1.
De natura, necessitate,
præcepto, et generalibus
causis restitutionis = fol 1

Sectio 1. Quid sit res
tituto, et quatenus sit
solutione, et satisfac
tione differat = ibi

Sectio 2. Quatenus
restitutio sit necessaria
ad obtinendam salutem = fol 3

Sectio 3. An præceptum
restitutionis sit affirmati
vum? an potius negativum? fol 6

Sectio 4. de Generalibus
causis obligationis restit
utionis = fol 8

Sectio 5. Differentiæ in
ter obligationem ortam
ex re accepta, et ea quæ
nascitur ex injusta ac
ceptione. Ubi an lex
præscriptionis valeat
pro foro conscientiæ? et
multa de præscriptione
tractantur. = fol 10

Requisita præscriptionis
legitimæ = fol 17

Sectio 6. Nonnullæ illationes & differentiæ ponuntur Sectione præcedenti. Vbi an qui rem alienam omnibus & fuæ, et vendit maiori pretio teneatur lucrum illud rei Domino restituere? = fol 24

Sectio 7. An qui rem alienam bona fide omnibus & fuæ ponit veritate computa rem liceat Domino peritiam vedere fuæ scientiam aliter recuperare non possit? An potius Domino retinere teneatur liceat animus sit restituendi? fol 29

Quæstiones aliæ resolvuntur. Vbi de restituendi fructibus, et deductionibus & pensis agitur. fol 35

DISPV. 2

An & damno gravi sive culpa, aut per culpam levem dato oriatur obligatio restituendi = fol 44

Sectio 1. An & de reparando damno illato à servis et animalibus sine culpa Domini obligent ante sententiam Judicis. fol 44

Sectio 2. Ansit obligatio reparandi grave damnum illatum sola culpa civili dica, aut levi theologica ex vi officium et contractum. fol 48

Sectio 3. Ex qua culpa oriatur obligatio reparandi damna ratione contractus et officij. fol 52

Sectio 4. Quatenus ratione materiæ acceptionis ad restituendum teneatur qui per minuta furta complevit quantitatem gravem? Vbi qua quantitas judicanda sit gravis sive sufficiens ad peccatum mortale furti, videndum quæ obligationem gravem restituendi? fol 56

DISPV. 3

De obligatione restituendi & cooperatione ad damnum injustum fol 61

Sectio. 1. De Iubente = fol 61
Sectio. 2. De Consulente. fol 63
Sectio. 3. De Consentiente. — fol 69
Sectio. 4. De Patrone, precibente Vecursum, et participante fol 66
Sectio. 5. De Mutuo, non obstante, et non manifestante. fol 67
Sectio. 6. An Ope Causis Cooperantibus ad damnum iniustum, teneatur ad Restitutionem sine qua non fiet. fol 71
Sectio. 7. An Causæ Cooperantes ad damnum iniustum, teneantur Restituere in solidum? fol 72
Sectio. 8. De ordine in Restitutione servando inter eos, qui tenentur in solidum. fol 74
Sectio. 9. Quatenus Verum sit, quod Sæpe Supponimus ex sola Violatione alterius Iuris tã iustitiæ, nunquam oriri obligationem Restituendi. fol 76

DISPV. 4

Quatenus teneatur ad Restitutionem impediens alium à consecutione boni.

Sectio. 1. De impediente bonum alteri donandum liberaliter. Vbi an interdictio sola nocendi possit inducere, aut variare obligationem Restituendi, quando actio, aut omissio Spectat vel nullo modo, vel levibus solum, et iniustas? fol 80
Sectio. 2. De impediente alium à consecutione boni debiti ex iustitia Commutativa, et distributiva. fol 83
Sectio. 3. De impedente bonum fisco, adori, aut alteri applicandum ex iustitia Vindicativa. fol 86

DISPV. 5

De obligatione Restituendi

Acta ep varijs generibus
irritandarum. fol 89
Sectio. 1. De obligatione
restituendi obnitentia, tuta animam
et bona spiritualia. Vbinam
et quatenus teneatur ad re-
stitutionem, qui alium retra-
hit ab ingressu religionis
vel etiam ingressum a reli-
gione extrahit. ibi
Sectio. 2. De obligatione
restituendi obnitentia
homicidij, et percussionis
irritatae. folio 93
Sectio. 3. De obligatione
restituendi obnitentia stupri
et adulterij. fol 97
Sectio. 4. De obligatio-
ne restituendi obnitentia
honoris, et famae laesae. fol 102

FINIS.